

*Нафъинг агар халққа бешак дурур,
Билки бу нафъ ўзунгга кўпрак дурур.
(Алишер Навоий)*

1

Шоира Дониярова замондошлар хотирасида

**НОМИНГИЗ ҚАЛБЛАРДА
ЯШАЙДИ МАНГУ**

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС
ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

АБДУЛЛА ҚОДИРИЙ НОМИДАГИ ЖИЗЗАХ ДАВЛАТ
ПЕДАГОГИКА ИНСТИТУТИ

НОМИНГИЗ ҚАЛЪЛАРДА ЯШАЙДИ МАНГУ

ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ ДОКТОРИ, ПРОФЕССОР
ДОНИЯРОВА ШОИРА ХУРСАНДОВНА

таваллудининг 55 йиллиги муносабати билан унинг ёрқин хотирасига
бағишланган эъзозлаш мақсадида юзага келган эътироф ва эҳтиром
мақолалар жамланмаси

“ЎЗБЕК ФИЛОЛОГИЯСИНИНГ ДОЛЗАРБ
МАСАЛАЛАРИ ВА УНИ ЎҚИТИШ МЕТОДИКАСИ
МУАММОЛАРИ”

мавзусидаги халқаро илмий – амалий конференция материаллари
(1-китоб, 1 - шуба)

Тошкент

“VNESHINVESTROM”

2022

УЎК: 821.512.133КБК: 83.3(5Ў)

Мазкур тўплам Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2022 йил 7 мартдаги №101–Ф сон фармойиши билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси халқаро ва Республика миқёсида ўтказиладиган илмий ва илмий-техник анжуманлар режаси”га киритилган буйругининг 1-иловасига мувофиқ Абдулла Қодирий номидаги Жиззах давлат педагогика институти профессори, филология фанлари доктори, заҳматкаш олима, жонкуяр устоз, ўзбек адабиётини ўқитиш методикаси кафедраси мудири, Жиззах давлат педагогика институти профессори, Ўзбекистон Республикаси Олий Аттестация Комиссияси эксперт аъзоси, “Scientific Progress” илмий-методик электрон журнал таҳририят аъзоси, милиция майори **Дониярова Шоира Хурсандовна** таваллудининг 55 йиллиги муносабати билан унинг ёрқин хотирасига бағишланган “Ўзбек филологиясининг долзарб масалалари ва уни ўқитиш методикаси муаммолари” мавзусидаги Халқаро илмий-амалий анжумани материалларининг I шубҳаси асосида тайёрланди.

“**Номингиз қалбларда яшайди мангу**” деб номланган ушбу китоб орқали профессор Дониярова Шоира Хурсандовнанинг ҳаёт йўли, ижодий фаолияти ҳақида муайян тасаввур ҳосил қилиш мумкин. Зеро олима бундан кўп эътироф ва эҳтиромга лойиқ.

Бош муҳаррир:

Ўзбек тили ва адабиёти факультети
декани, ф.ф.номзоди, доцент

Сойипов Сунатулла Норматович

Масъул муҳаррир:

ЖДПИ доценти, ф.ф. номзоди

Соатова Нодира Исомиддиновна

Ўзбек адабиёти ўқитиш методикаси

кафедраси мудири в.б., ф.ф. ф.д.(PhD)

Жўраев Муродилла Алишбоевич

Тўпловчи ва нашрга тайёрловчи:

Тошкент вилояти Чирчиқ давлат педагогика
институти доценти, ф.ф.н.

Сурайё Эшонқулова Исомиддиновна

ЖДПИ катта ўқитувчиси ф.ф.ф.д (PhD)

Туропова Паризод Шавкат қизи

Ташкилий қўмита

ЖДПИ доценти в.б, ф.ф.ф.д (PhD)

Салимова Дилнавоз Акмаловна

ЖДПИ катта ўқитувчиси ф.ф.ф.д (PhD)

Туропова Паризод Шавкат қизи

ЖДПИ докторанти

Аҳмедова Шоҳиста Сайдиевна

ЖДПИ талабаси

Тошпўлатов Муҳаммадқодир Олим ўғли

Ушбу тўплам Абдулла Қодирий номидаги Жиззах давлат педагогика институти Илмий Кенгашининг 2022 йил 20 апрелдаги 4–сонли қарори билан нашрга тавсия этилган.

ISBN 978-9943-7957-5-4

© “VNESHINVESTROM” 2022

ШОИРА ДОНИЯРОВА ЎЗБЕКИСТОНЛИК ОЛИМЛАР ЭЪТИРОФ ВА ЭҲТИРОМИДА

ДИЛБАР ИНСОН ВА ОЛИМА

*Каримов Наим Фотиҳович,
ЎЗР ФА Ўзбек тили, адабиёти ва фольклор
институтининг бош илмий ходими, филология
фанлари доктори, академик*

*Менга не ёру не ошиқ ҳавасдур,
Агар мен одам эрсам, ушбу басдур.*

(Алишер Навоий)

Инсон дунёга келганида унинг ҳаёти қаерда ва қандай кечишини ҳеч ким билмайди. Шафқатсиз ҳаёт уни киндик қони тўкилган жойдан бутунлай бошқа бир шаҳарга олиб бориб ташлаши ҳеч гап эмас. Унинг мактабдан кейин қайси институтга ўқишга кириши-ю кейин ким бўлиб халққа хизмат қилиши масаласи ҳам кўпинча Тасодиф ҳазрат олийларининг уйқудан қайси томонлари билан туришига боғлиқ. Шоирахон ҳам 1967 йили Самарқанд вилоятининг Ургут туманида дунёга келганида ота-онаси севимли қизининг Самарқанддан Тошкентга, Тошкентдан Жиззахга қатнайвериб, ахийри ўша ерда бу бевафо дунё билан хайрлашишини ҳаёлига ҳам келтирмаган.

У умрининг болалик ва ёшлик фаслларида бошлаб ҳаётнинг аччиқ тузини тотиб улғайди. Билишимча, у не-не умидлар билан турмуш кургани, орада фарзанд бўлмагани учун Шоирахон унинг хонадонини бир умрга тарк этишга мажбур бўлган. Аммо Худо унга теран кўз берган эди. У шу кўз билан теварак-атрофига боққанида фақат баҳорнинг чаман бўлиб очилган гулларини, кишилар қалбидаги гўзал ва фусункор фазилатларни кўрарди. У ҳатто ажрашган турмуш ўртоғининг вафот этганини эшитгач, Ургутга бориб, собиқ эрининг ҳамма маърақасини ўз ҳисобидан ўтказиб келди. Ҳатто орадан бир мунча ўтганидан кейин ҳам Тошкентга қайтиб келганида устидаги мотамсаро либосни ечмай, бир йилгача таъзиянинг қонун-қоидаларига тўла риоя қилди. Бу Шоирахондаги ҳамма инсоний фазилатлар орасида садоқат туйғусининг биринчи ўринда турганини англатади.

Мен Шоирахон сажиясидаги садоқатнинг биринчи ўринда турганини ёзаяпману дилимдан тошиб чиқаётган сўзлар унинг теварак-атрофидаги кишиларга бўлган Меҳрибонлигини, устозларига бўлган Ўтиқодини, фанга нисбатан Фидоийлигини ҳам айтишимни тақозо қилапти. У туғилганида унинг дояси Шарқ донишмандларининг ҳикматли сўзлари зар ипак билан тўкилган матога уни ўраб олган экан.

Қисқа машаққатли ҳаёти давомида Инсон деган улуғ номга доғ туширмай яшаган ноёб кишилардан бири – Шоирахон бугун бизнинг орамизда йўқ. У Ички ишлар академиясида кафедра доцентими ё мудирими

бўлиб ишлаб юрган кезларида ҳам бу дунёга келиб чеккан азоблари орқасида соғлиғини йўқотган ва шу сабабли нафақага эрта чиқишга мажбур бўлган эди.

Биз Шоирахоннинг устозлари, дугоналари, таниш-билишлари унинг меҳрибонлигидан, эътиборпарварлигидан, оппоқ тонгдек покиза қалбининг нурларидан баҳраманд бўлиб яшаган бўлсак-да, унинг ўзининг ҳам шундай меҳрга, шундай эътиборга, шундай ҳаётбахш нурларга муҳтож бўлиши мумкинлигини ҳаёлимизга ҳам келтирмадик. Ваҳоланки, бир ишхонадан бошқасига, бир шаҳардан иккинчисига тинмай кўчиб яшаган, бунинг устига сиҳат-саломатлиги яхши бўлмаган киши, шак-шубҳасиз, устозларининг ҳам, дугоналарининг ҳам, таниш-билишларининг ҳам меҳрига, эътиборига, улар қалбидан отилиб чиқиши мумкин бўлган эзгулик нурларига зор-зор бўлиб яшади.

Шоирахон ҳаётининг ярми йўлда ўтди. У Самарқанддан Тошкентга, Тошкентдан Самарқандга тошбақадек секин юрадиган поездларда кўп қатнади. Самарқанддан Ургутга, Ургутдан Самарқандга ҳар замон-ҳар замонда келадиган автобусда юрди. Тошкентдан Жиззахга, Жиззахдан Тошкентга бири камгап чол, бошқаси эма кампир, яна бири йиғлок чақалоғини овута олмаган пассажирлар билан бирга таксига ўтириб, бориб-келиб яшади. У ҳаётининг Йўл деган мамлакатда иттифоқо бир жаззахлик йигит билан танишиб, унинг ор-номусли, ўзига ўхшаб ҳаётнинг Тоқлик деб аталган кўчасида яшаётган киши билан танишиб қолди. Шоирахоннинг бахтига турмуш ўртоғи эрта вафот этган бу киши билан юлдузлари тўғри келиб қолганлиги учун турмуш қурди. У янглишмаган экан. Уларнинг ҳар иккиси Жиззахда ҳалол хизмат қилиб, турмуш кечира бошладилар.

Шу вақтда Шоирахон забардаст ҳикоянавис ёзувчи Шукур Холмирзаевнинг ижоди бўйича номзодлик диссертацияни ёзиб, филология фанлари номзоди, кейинроқ эса Истиқлол даври ўзбек романларида миллий руҳ ва қаҳрамон муаммосини ўрганишга бағишланган докторлик диссертациясини катта муваффақият билан ҳимоя қилган йирик ўзбек адабиётшунос алломалари қаторидан муносиб ўрин эгаллаган олима эди.

Мен шу кунларда унинг ҳар иккала диссертациялари асосида нашр этилган илмий монографияларини варақлаганимда уларнинг чуқур ва бой билим билан, яхши, ҳавас қилса арзийдиган илмий-адабий тилда ёзилганини кўриб, ҳайратга тушдим. Бирор пуч ибора, бирор саёз фикр, бирор ўринсиз мақтов, бирор ортикча сўз йўқ. Бундай диссертациялар ҳозир анқонинг уруғи бўлиб қолган. Бундай тадқиқотларни яратиш учун инжиқ ёзувчилар билан неча бор учрашиб, улар ижодий лабораториясига кириш, мавзуга яқинроқ келадиган бирор мақола ёки китобнинг дарагини эшитиб, керак бўлса, Ҳиротга ҳам бориб келиш керак. Бундай катта заҳматни ҳақиқий олимгина ўз зиммасига олади. Бундан ташқари, кутубхоналарда эски китобларнинг чангини ютиб, стипендияси аллақачон тугаганлиги учун эрталабдан кечгача тишининг кирини сўриб, оч ҳолда ишлаш – бундай “ҳашаматли”, “шоҳона” ҳаётга ҳатто Алпомишдек девсифат кишилар ҳам чидамасалар керак...

Шоирахон мустақил ҳаётга қадам қўйганида унга ёрдам берадиган, бошини силайдиган, “Тошкентга кетаётган бўлсанг, мана бу иккита иссиқ нон билан бир парча гўштни сумкага солиб ол” ва “Ой бориб, омон кел”, – дейдиган киши бўлмаган. У теварак-атрофида дўстсимон дугоналари бўлганига қарамай, ёлғиз Наъматок гул эди. Атрофида ёзнинг жазирама кунларида бу Наъматокнинг ҳовузчасига сув қуядиган, аёзли киши кунларида эса уни омборхонада ётган латталар билан ўрайдиган киши йўқ эди. У ўзининг тақдирини ўзи яратган **қахрамон аёл** эди. У Ойбекнинг **Наъматокидек** ҳаётнинг метин тошларини тешиб чиқиб, ўз гуллари билан ўзи яшаган мўъжазгина оламни чароғон қилиб яшади.

Шоирахон шундай ҳаёт мактабини, илм-фан мактабини, ахлоқ ва одоб мактабини ўтади. У ҳақиқий Инсон, ҳақиқий Олима, ҳақиқий Педагог, ҳақиқий Дўст, ҳақиқий севимли Рафиқа бўлиб яшади. Афсуски, Аллоҳ унга фарзанд кўриш бахти билан сийламаган экан.

Аммо у меҳр қўйиб, фарзандим деб бағрига босган ўғли, қадрига етувчи турмуш ўртоғи, дўстлари, яқинлари қалбида ўчмас хотира қолдирди. У юзлаб ёшларнинг ўзбек адабиёти ўқитувчиси, ёзувчиси, журналисти, жамоат арбоби бўлиб етишишларига катта ҳисса қўшди. Улар, Шоирахоннинг шогирдлари, унинг маълум маънода бошларини силаб-сийпаб ўстирган, илм-фан мевалари билан катта қилган фарзандларидир.

Демак, Шоирахоннинг порлоқ образи бизнинг – дўстлари ва шогирдларининг хотирасида абадий яшайди.

АДАБИЁТШУНОС ШОИРА ДОНИЯРОВА ШАХСИ ВА ИЛМИЙ ОЛАМИ ҲАҚИДА

*Ахмедова Шоира Неъматовна,
БухДУ профессори, ф. ф. доктори*

Олимлардан ташқари ҳамма ўликдир, илмига амал қилувчилардан бошқа барча олимлар сархушдирлар, ихлослилардан бошқа барча амал қилувчилар алдангандирлар.

(Саҳл ибн Тустарий)

Илм йўли машаққат йўли, шу билан бирга Инсонни нурли йўлга чиқарадиган маънавий олам, олим учун бутун бир дунё ҳисобланади. Ана шундай машаққатли ва нурли йўлга чиқиб, ҳар бир бекатда салмоқли тадқиқотлар яратиб келаётган ажойиб олима, қалби пок, сийрати ва суръати гўзал Шоира Дониярова, афсуски, бугун орамизда йўқ. Аммо унинг илм йўлида қолдириб кетган бебаҳо хазиналари борки, олима номини авлодларга етказиш вазифасини бажариб келади.

Шоиранинг ёзувчи Ш.Холмирзаевга бағишланган “Шукур Холмирзаевнинг бадиий услубий ўзига хослиги” деб номланган номзодлик

диссертацияси авторефератига устоз, профессор О.Сафаров билан бирга тақриз ёзган эдик, ўшанда ҳали Шоирани танимас эдим. У бир муддат Алишер Навоий номидаги Тил ва адабиёт институтида илмий ходим бўлиб ишлади. Ўшанда институтга борганда у билан танишганман. Докторлик диссертациясини ҳимоя қилиб юрган пайтларида кимдир унга қаршилик қилгани ҳақида гапирар экан, заррача қизишмасдан, сокин фикр билдиришига ҳайрон қолган эдим. Салмоқли докторлик иши билан танишганим учун унинг авторефератига ҳам тақриз ёзган эдим.

Шоира адабиётшуносликка наср тадқиқотчиси сифатида кириб келди. Айниқса, унинг “Истиқлол даври ўзбек романларида миллий руҳ ва қаҳрамон муаммоси” мавзусидаги докторлик иши бу соҳадаги йирик тадқиқотлардан бири ҳисобланади. Чунки истиқлол даври ўзбек адабиёти ўз нигоҳини инсон кўнглига қаратганлиги билан янги руҳдаги адабиётга айланиб бораётганлиги роман жанрида яққол кўриниб қолган эди. Ўзбек романларида миллий руҳнинг кучайиши, тарихий ва замонавий қаҳрамонлар яратишдаги янгиланишлар, унинг тараққиёт тамойилларидаги ижобий ўзгаришларни тадқиқ этиш адабиётшунослик олдида турган муҳим вазифалардан бири бўлиб қолган. Шоиранинг диссертацияси айти шу муаммони яхлит ҳолда ўрганишга қаратилганлиги билан аҳамиятли эди.

Шоира бу муаммони анча йиллардан бери ўрганиб келаётгани унинг илмий-назарий хулосаларидан ҳам кўриниб турар эди. У, аввало, тарихий романларни ўрганиб, асосий диққатини тарихий шахс образини яратишда ҳаёт ҳақиқати ва бадиий талқин масалаларига эътибор қаратди, П.Қодировнинг “*Она лочин видоси*”, М.Алининг “*Улуғ салтанат*” тетралогиясини тадқиқ этиб, айниқса, Амир Темур образида миллий руҳнинг акс этиши, унинг миллий қаҳрамон даражасига кўтарила олганлигини, адибнинг маҳоратини тўғри белгилай олган эди. Шу билан бирга Омон Мухторнинг ўша пайтда кам ўрганилган “*Тепаликдаги хароба*”, “*Ишқ аҳли*” романларини ҳам чиройли таҳлил қилиб берган эди.

Олима давр зиддиятлари ва қаҳрамон характерининг шаклланиши муаммосини Ў.Ҳошимов ва Тоғай Мурод романларини тадқиқ этиш жараёнида очиб бера олди. “*Динозавр*”, “*Бу дунёда ўлиб бўлмайди*” романлари таҳлили орқали қаҳрамон характери ижтимоий муаммолар гирдобидида шаклланиб боришига эътибор қаратди. Шуниси аҳамиятлики, Шоира ҳар бир адиб услубига хос қирраларни ёритишда жаҳон романчилиги мезонларидан туриб, уларни баҳолашга интилни. Бу эса олиманинг билими кенг ва чуқур, жаҳон адабиётидаги ички жараёнларни яхши ўзлаштирганлигини намоён этади. Шунинг учун ўзбек адабиёти, бугунги адабий жараён ва романчиликдаги янгича изланишлар самарасига теран нигоҳ билан қарай олиш иқтидорини ёрқин намоён эта олган эди.

Ўзбек романнавислари ижодида халқ оғзаки ижоди анъаналарининг ўрни, мифопоэтик талқин муаммолари ҳақида фикр юритганда ҳам жаҳон адабиёти романчилиги ютуқларидан келиб чиқиб, романларга баҳо беради, У.Фолькнер, Ч.Айтматов асарларига мурожаат қилиш орқали ўзининг илмий

қарашларини раво бир услубда баён этган эди. Ўзбек романчилигида миллий рух ва маънавий-ахлоқий муаммоларни тадқиқ этар экан, миллий характернинг намоён бўлишида миллий рух муҳим роль ўйнаганини “Бозор” романи таҳлилида очиқ берган эди. У.Ҳамдамнинг “Мувозанат” романига эса анъанавий ва модерн романчилик ютуқлари сифатида қараб, адибнинг ўзига хос услубини ишонarli тарзда ёритган эди.

Олима кейинги тадқиқот, мақолаларида ҳам романчилик ҳақидаги янги илмий қарашларини илгари суриб келди. “*Истиқлол даври ўзбек романларида миллий рух ва қаҳрамон*”, “*Ижодкор ва услуб*”, “*Омон Мухтор ижодида янги талқинлар*” монография ҳамда рисолалари фикримизнинг ёрқин далилидир.

Унинг мақола ва суҳбатларини ўқир экансиз, адабиётимизнинг жонли жараёнидан бохабарлиги, ҳар бир адабий ҳодисага бефарқ эмаслигини кўрамиз. Масалан, филологларнинг энг нуфузли журнали “*Ўзбек тили ва адабиёти*”да ёзувчи ва шоир Улуғбек Ҳамдам билан “*Ёзувчи, замон ва қаҳрамон ҳақида*” деб номланган илмий-адабий мулоқоти суҳбатдош сифатида адибнинг ижод лабораториясига киришга интилади. Адибнинг назмда ҳам, насрда ҳам бирдек ижод қилиши, ижодкор услуби ва бадиий маҳорати, кейинги романларининг яратилишида ҳаётий прототиплар масаласи, Навоий, Бобур, Машраб, Қодирий каби улуғларнинг асарлари каби ўқиладиган асарлар, модерн адабиёти ва бу йўналишга нисбатан адабий танқидчиларнинг ва ёзувчининг муносабати каби долзарб мавзуларда саволлар бериб, У.Ҳамдамнинг фикрларини китобхон билан ўртоқлашади. Адиб роман ва ҳикояларининг ёзилиш жараёни билан китобхонни чуқурроқ таништириш мақсадида ўтказилган суҳбат Шоира Дониярованынгни яратилаётган ҳар асар ҳақида ўз қарашлари борлигини кўрсатади.

Шоира кафедра профессори сифатида адабиётшунослик фанларидан олий таълимда талабаларга сабоқ берар экан, улар учун ўқув қўлланма, услубий қўлланма ва мажмуалар ёзишда ҳам фаоллик кўрсатди.

2019 йилда шогирдим Ш.Давронованингни “*Истиқлол даври ўзбек романларида Шарқ ва Ғарб анъаналарининг бадиий синтези*” деб номланган докторлик диссертациясига ҳеч иккиланмай Шоирани расмий ҳакам сифатида танладик. Шоира Шоҳсанамнинг ишига жуда яхши тақриз берди ва Самарқандга келиб, ҳимояда қатнашди.

Охириги марта Жиззахга машрабшунос олим М.Ҳошимхоновнинг докторлик диссертациясига расмий ҳакам сифатида илмий кенгашга қатнашиш учун борганимда Зулфия опадан Шоирани сўрадим, бир оз мазаси йўқлиги, даволанаётганини айтишди. Телефон қилдим, касалхонада эканлигини айтди, ўша куни тезда қайтишим лозимлиги учун касалхонага бориб, уни кўра олмадим ва кейин афсусландим. Кейинги ойда Жиззахда халқаро илмий-амалий конференцияда Zoom дастури орқали иштирок этишга тўғри келди, анжуманни Шоира олиб борди, онлайн тарзда бўлса ҳам гаплашиб, ҳол-аҳвол сўрашдик. Охириги марта кўрганим шу бўлди. Унинг вафотини эшитиб, жуда қайғурдик. Ўзбек адабиётшунослигида яхши бир

олима, бағрикенг устоз сифатида ном қозонган, яратган тадқиқотлари билан ўз номини абадиятга муҳрлаб кетган заҳматқаш, гўзал ва оқила олима Шоира Дониярова қалбимизда ҳамisha яшайди.

ИСТЕЪДОДЛИ ОЛИМА, САМИМИЙ ДЎСТ

*Қахрамонов Курдош Ялғашевич,
ТДПУ профессори, ф. ф. доктори*

“Ким илм талаб қилиши йўлига тушса, Аллоҳ унга жаннатнинг йўлини енгилаштиради”.

(Термизий)

Мен истеъдодли олима Шоира Донияровани матбуотда чоп этилган мақола ва суҳбатларини ўқиб ёки турли анжуман – тадбирларда иштироки орқали сирtdан таниб-билиб юрган бўлсам-да, лекин шахсан яқиндан танишишимиз 2000 йилларнинг бошларига тўғри келади. Атоқли адиб Шукур Холмирзаевнинг ҳикоянавислик маҳоратини очишга йўналтирилган номзодлик диссертацияси мен ишлаётган Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети “Ҳозирги ўзбек адабиёти” кафедрасига ташқи тақризга юборилган экан. Кафедра мудирини раҳматли Тўхта Бобоев раислигида ўтган муҳокамада ёш олима ўзининг илмий қарашларини аниқ-тиниқ ифодалаб, тушган саволларга ҳам асосли жавоблари билан муҳокама иштирокчиларида яхши таассурот уйғотди.

Шоира Дониярова табиатан киришимли бўлгани учунми шундан кейин ҳам кафедрамиз профессор-ўқитувчилари билан алоқани узмасдан доимий мулоқотда бўлиб келди ва бу мулоқот кейинчалик ўзаро илмий-ижодий ҳамкорлик ва дўстликка айланди. Тил ва адабиёт институти узоқ йиллар ишлаган масканим бўлгани боис кўплаб устозлар ва дўстларимнинг олдига тез-тез бориб илмий-ижодий анжуманларда иштирок этиб турганим сабабли биздан кейинги авлод бўлган жамоа – Шоиралар жамоаси билан ҳам доимий мулоқотда бўлиб турардик. Мана шу мулоқотлар жараёнида Шоира тийнатиға хос бўлган хислатларни, олимлик иқтидорини ўзимча кашф этиб бордим. У номзодлик ишини муваффақиятли ҳимоя қилгандан кейин адабий жараёнда фаол иштирок эта бошлади, насрnavисликка оид долзарб мақолалар чоп эттирди, ёзувчи ва шоирлар, олимлар билан суҳбатлар ташкил этиб, адабий суҳбат жанрининг ривожига ўзининг муносиб ҳиссасини қўшди. Олиманинг чоп эттирган мақолалари, суҳбатлари мустақиллик даври адабий жараёниға монанд тарзда долзарб масалаларға бағишлангани билан алоҳида ажралиб туради. У кейинчалик Республика Ички ишлар вазирлигиға қарашли академияда фаолият юритиб, майор унвониға эришди. Кези келганда таъкидлаш керакки, ички ишлар формаси ҳам Шоираға жуда ярашган эди. Кейинчалик Тошкент вилояти Ангрэн педагогика институтиға ишға кириб

талабаларга дарс бера бошлади. Шундан кейин унинг илмий изланишлари педагогик фаолияти билан уйғун тарзда давом эта бошлади.

Шоира Дониярова табиатан ҳаракатчан, серғайрат, ҳа деганда иккиланавермайдиган олима эди. У устозларнинг тавсияси билан истиқлол даври романчилиги бўйича докторлик диссертацияси устида ишлай бошлади ва ўз тенгқурлари орасида биринчилардан бўлиб илмий ишини муваффақиятли ҳимоя қилди. Илмий кенгашнинг қарорига кўра бу диссертацияга мен ҳам оппонентлик қилганман. Кейинчалик Шоира Жиззах давлат педагогика институтида ишлай бошлади. У илм масканида кафедра мудири сифатида фаолият юритиб ўзининг ташкилотчилик қобилиятини намоён қила бошлади. Жиззах давлат педагогика институти адабий жамоасини марказдаги қайноқ илмий-адабий муҳит билан боғлашда ташкилотчилардан бири бўлди. Буни Жиззах педагогика институти томонидан ташкил этилган Зулфия, Шароф Рашидов каби атоқли ижодкорларнинг таваллуд айёмларига бағишлаб ташкил этилган илмий анжуманлар мисолида ҳам, адабиётшунослик ва таълим тизими ислохотларининг долзарб муаммоларига бағишланган кўплаб анжуманлар мисолида ҳам кўришимиз мумкин.

Шоира Дониярова кўпчилик касбдошлари қатори олимлик билан педагогикни ўзида мужассамлаштира олган зиёлилардан бири эди. У кўплаб ўқув ва ўқув услубий қўлланмалар муаллифи бўлиши билан бир қаторда биринчи навбатда насршунос олима сифатида эътироф этилганлардан бири эди. Унинг ўзбек насрига, хусусан, ҳикоячилиги, қиссачилиги ва романчилигига бағишланган тадқиқотлари ҳозирги ўзбек адабиётшунослиги ривожига муносиб салмоқ касб этади. Айниқса, олиманинг турли йилларда *“Ижодкор услуби”*, *“Омон Мухтор ижодида янгича тасвир”*, *“Ўтқир Ҳошимов ижодини ўрганишда кейс стади методи”*, *“Бадий талқин ва тафаккур муаммолари”*, *“Истиқлол даври ўзбек романларида миллий руҳ ва қаҳрамон”* каби кўплаб монография, ўқув ва ўқув-услубий қўлланмалари, 150 дан отрик Республика ва хориж нашрларида чоп эттирган мақолалари ўзининг илмий кузатишлари билан эътиборга молик.

“Истиқлол даври ўзбек романларида миллий руҳ ва қаҳрамон” номли монографияда истиқлол йилларида яратилган тарихий ва замонавий мавзудаги романлар тадқиқ этилади. Китобда Пиримкул Қодиров, Муҳаммад Али, Омон Мухтор, Асад Дилмурод каби адибларимизнинг тарихий мавзуда ёзилган асарлари, Ўтқир Ҳошимов, Шукур Холмирзаев, Тоғай Мурод, Улуғбек Ҳамдам каби кўплаб адибларнинг замонавий мавзуда битилган романлари тарихийлик ва бадийлик, ҳаёт ҳақиқатининг бадий ҳақиқатга айланиш жараёни билан боғлиқ ҳолда тадқиқ этилади, ҳар иккала йўналишдаги таҳлилда ҳам давр ва шахс фожиаси масаласи етакчи ўринга кўтарилади.

Чунончи, П. Қодировнинг *“Она лочин видоси”* романини таҳлилга тортар экан, асарга тарихийлик ва бадийлик мезонлари асосида ёндашади. Асар ҳақида Пирмат Шермухаммедов, Собир Мирвалиев каби олимларнинг

қарашларига таянган олима таҳлилда тарих ҳақиқатларининг бадий ҳақиқатга айланиш жараёнини кузатади. Бу кузатишларда Шоҳрух Мирзонинг суюкли маликаси бўлган Гавҳаршодбегим ҳақидаги асл ҳақиқатлар шўро даврида яратилган асарларда маълум даражада давр сиёсий руҳига мослаштирилгани боис халқ оmmasига номаълум бўлган қоронғу саҳифалар талқинига эътибор қаратилади. Асарда Гавҳаршодбегим фарзанди Мирзо Улуғбекнинг яқин маслаҳатгўйи сифатида гавдаланиши таъкидланади. Олима романнинг яратилишига оид фикрларининг қуйидагича изоҳлайди:

“Ёзувчининг “Она лочин видоси” романи истиқлол туфайли қўлга киритилган имкониятлар натижасида, яъни бадий тафаккурдаги янги ланишлар жараёнида Амир Темур образининг тарихий-маънавий асосини бутун бўй-басти билан кўрсатиши эҳтиёжи туфайли юзага келган”¹. Романда Гавҳаршодбегим – “Она лочин”нинг умри поёнида хўрланиб, эваралари томонидан ваҳшийларча ўлдирилиши темурлар салтанатининг келгуси ҳалокатидан ишора экани таҳлиллар билан асосланади.

Олима романни таҳлил қилар экан Мирзо Улуғбек – Абдулатиф муносабатлари орқали темурийлар хонадонидан ота ва бола ўртасидаги фожиавий муносабат қисмат сифатида баҳоланса, Гавҳаршодбегимнинг эваралари томонидан ўлдирилиши нафақат оилавий, балки миллат ва унинг тарихини яратувчилари ўртасидаги чигал муаммолар силсиласи сифатида рамзий бўёқларда акс этиши таъкидланади.

Шоира Дониярова монографияда Муҳаммад Алининг Соҳибқирон ҳақидаги *“Сарбадорлар”*, *“Улуғ салтанат”* каби асарларини баҳолаганда Матёқуб Қўшжонов, Наим Каримов, Бегали Қосимов каби олимларнинг қарашларига таянади. Хусусан, бу асарлар шўро даврида яратилган бўлсада айрим камчиликларига қарамай, фақат адиб ижодидагина эмас, балки ўзбек романчилиги тараққиёти учун ҳам муҳим қадам бўлгани эътироф этилади.

Айни пайтда бошқа тадқиқотчилардан фарқли равишда романда Амир Темур сиймосининг инсоний жиҳатларига кўпроқ эътибор берилганига ҳам урғу қаратилганини таъкидлаш зарур. Шунини алоҳида таъкидлаш керакки, тадқиқотчи монографияда таҳлилга тортилаётган асарнинг ўзига хос жиҳатларидан келиб чиқиб ёндашганига гувоҳ бўламиз. Юқоридаги тарихий асарлар тарихий ҳақиқатнинг бадий ҳақиқатга айланиши доирасида ўрганилган бўлса, Омон Мухторнинг *“Тепаликдаги хароба”* асари ижодкорнинг эстетик идеали ва қаҳрамон муносабати асосида тадқиқ этилади. Хусусан, ўзига хос бўлган рамзий-мажозий йўсинда ёзилган роман қаҳрамони Мавлоно Лутфий ижодига ёндашувда шу хусусият етакчилик қилади. Тадқиқотчи романга ёзилиш услубидан келиб чиқиб ёндашади. Унинг рамзий-мажозий йўсинда битилганини таъкидлар экан, Мавлоно Лутфий сиймосини ёритишда унинг бир умр ёдида сақланган Гулгунга бўлган муҳаббатини асосий восита қилиб олади. Асардаги тарихий сиймолар характери Мирзо Ғолиб хаёлотини орқали воқе бўлишининг ижодий, мажозий

¹ Дониярова Ш. Истиқлол даври ўзбек романларида миллий руҳ ва қаҳрамон. –Т.: Мумтоз сўз, 2011. –Б. 12.

ва бадий асосларини топишга ва асослашга ҳаракат қилади. Шу асосда асардаги воқеликка танқидий ёндашади. Унда на тарихий ҳақиқат ва на миллий колоритга риоя қилинмагани афсус билан қайд этилади.

Таъкидлаш жоизки, Ш.Дониярова таҳлилга тортилаётган ҳар бир асарга синчковлик билан ёндашади. Буни биз “*Ишқ аҳли*” романидаги Навоий сиймосига оид кузатишларда ҳам, Асад Дилмуроднинг “*Маҳмуд Таробий*” романига бағишланган талқинларда ҳам кузатамиз. Шундай синчковлик монографиядаги бошқа бобларга ҳам хос хусусият эканини таъкидлаш жоиз. Бу ҳол Ўткир Ҳошимовнинг “*Тушда кечган умрлар*”, Тоғай Муроднинг “*Отамдан қолган далалар*”, “*Бу дунёда ўлиб бўлмайдими*”, Шукур Холмирозоевнинг “*Олабўжи*”, “*Динозавр*” каби романларига оид кузатишларда ҳам кўришимиз мумкин.

Монографиянинг яна бир қимматли жиҳати шундан иборатки, олима истиқлол даври романларида фольклоризм етакчи хусусиятлардан бирига айланиб бораётганини, реалистик талқиннинг фольклор мотивлари, хусусан, миф ва афсоналар, диний мотивлар билан боғлаб яратилаётганини асосий тамойиллардан бири сифатида ўргангани.

Шоира Дониярова ҳаётда хушчакчак, меҳрибон, ҳаракатчан, самимий инсон эди. Унинг қалбида касбдошларига, устозларига жуда катта меҳр бор эди. У марказдан узоқда бўлса ҳам тез-тез кўнғироқлашиб турар, маслаҳатлашиб, ҳол-аҳвол сўраб туришни канда қилмасди. У сўнгги ўн йилликда ўз олдида катта мақсадларни қўйиб фаол меҳнат қилаётган, ўнлаб шогирдларига мавзулар бериб илмий ишларга раҳбарлик қилаётган эди. Ўзи ҳам Республикада илмий кадрлар етиштиришга фаол иштирок этаётган эди. Афсуски, бевақт келган шафқатсиз жудолик Шоира Дониярованинг орамиздан олиб кетди. Ундан яхши бир илмий мерос, ёрқин хотира қолди.

Илоҳим охирати обод бўлсин...

ХОТИРА МУҚАДДАС –УМР АДАБИЙ

*Жуманазаров Умрзоқ Абдураззоқович,
ЖДПИ профессори, ф.ф.доктори*

Тўғри ва ҳақ йўлдан юрган кишининг юриши арслон юришидан кўра ҳам маҳобатлироқ (ҳайбатлироқ)дир.

(Маҳмуд аз-Замаҳшарий)

Ҳар бир жамиятнинг ривожланиши, ҳар бир мамлакатнинг тараққиёти ва қудрати, ижодкор халқнинг тўкин-сочинлиги, бахтиёр яшаши илму-маърифатга эътибори билан белгиланади. Қаерда илм кадрланса, ўша жойда ўсиш ва тараққиёт бўлади, улуғ кашфиётлар қиладиган олимлар етишиб чиқади. Ўзбекистон халқ бахшиси Қодир бахши Раҳимов “Зайдиной” достонида:

*Билими бор жойнинг бўлар олими,
Олими бор жойнинг бўлар таълими,*

*Тартиб ҳам, одоб ҳам шундан билинар,
Булари йўқ жойнинг кўндир золими,*

– деган ҳикматли ҳулосани бежизга айтмаган.

Бугун муқаддас ва табаррук, ҳамиша навқирон Самарқанднинг заминида туғилиб ўсган, эл-юртга бутун меҳри билан хизмат қилган ва қилаётган, илм-фаннинг фидоийси даражасига кўтарилган фарзандлари – олимлари ҳақида гап борар экан, аввало, қуйидагиларни таъкидламоқчиман: Самарқанд азалдан азиз-авлиёлар юрти, олимлар Ватани, маърифатпарлар макони, илмий мактаблар диёридир. Самарқандлик олимларнинг ҳаёти ва тақдирига эътибор берадиган бўлсак, уларнинг қадимдан илмда самарали изланишлар олиб борганлигига, улуғ кашфиётлар қилиб шу жойда таълимни ҳам, тарбияни ҳам талаб даражасида қўйганлигига, эса воҳа одамларини тартибли ва одобли қилганлигига гувоҳ бўламиз. Тарих саҳифаларидаги сон-саноксиз далиллар буни исботлаб турибди. Бу қутлуғ анъана ҳозирги кунда ҳам бардавом бўлаяпти.

Асли Самарқанд заминининг жаннатмакон гўшаларидан бири Ургут туманида туғилиб вояга етган ҳамкасбимиз, раҳматли Шоирахон Дониярова ҳам Самарқанд университетининг филология факультетида таҳсил олган эди. Адабиётшунослиқда танилган машҳур академик Б.Валихўжаев, филология фанлари докторлари, профессорлар Н.Шукуров, С.Мирзаев, М.Мухиддинов каби ўнлаб аллома устозлардан сабоқ олган Шоирахон ҳам Самарқандлик филологлар мактабининг муносиб шогирдларидан бири эди. Унинг дилига адабиёт уруғини солган, шу соҳага йўналтиришга сабаб бўлган дастлабки омил ҳам мана шу олийгоҳ бўлган. Шоирахоннинг келгусида ҳақиқий адабиётшунос бўлиб шаклланишига ва касбдошлари орасида *“ёш олима”* сифатида танилишига сабаб бўлган иккинчи илмий марказ – Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси ҳузуридаги Тил ва адабиёт (ҳозирги ўзбек тили, адабиёти ва фольклори) илмий-тадқиқот институти унинг ҳаётида ўчмас из қолдирган эди. Шоирахон, дастлаб, мазкур илмгоҳдаги аспирантлик йиллари, ҳозирги адабий жараён бўлимида ишлаган кезларида, номзодлик ва докторлик диссертацияларини ҳимоя қилиш чоғларида академиклар Ўзбекистон Республикаси фан арбоблари Н.Каримов, Б.Назаров, Т.Мирзаевлардан илмий-ҳаётий сабоқлар ва тегишли амалий маслаҳатлар олишга муяссар бўлган олима эдилар.

Ҳануз ёдимда: Шоирахон 1990 йилларнинг бошларида, аниқроғи аспирантурада ўқиб юрган даврида ва кейинчалик таъкидланган илмий-тадқиқот институтида ишлаган пайтларида аспирантлар ётоқхонасида муайян муддат турган эдилар. Мен ҳам ўша манзилгоҳда туриб, докторлик диссертациямни яқунлаб, ҳимоя қилган кезларим Шоирахонни жуда яхши танирдим. У ниҳоятда илмга чанқоқ, ўз устида тинмай ишлар, кутубхоналарда кўпроқ илмий адабиётларни ўрганар эди. Бу меҳнатларнинг ҳаммаси унинг етук адабиётшунос бўлишларига замин бўлганлиги шубҳасиз. Шоирахоннинг номзодлик ва докторлик диссертацияларининг илмий ҳимоясида ўша пайтлардаги нуфузли илмий кенгашнинг бир аъзоси сифатида

мен ҳам қатнашган эдим. Ўзини тетик тутган, берилган саволларга пухта, асосли ва пишиқ жавоб берган. Шоирахоннинг ҳимоядаги муносиб чиқишлари ҳамма кенгаш аъзоларини хурсанд қилган эди. Айниқса, академик Б.Назаров, фан докторлари, профессорлардан У.Норматов, Т.Мирзаев, Н.Раҳимжонов ва бошқаларнинг илмий ишга юқори баҳо берганларидан хабардорман.

Кейинги тақдирни қарангки, Шоирахон Жиззахга келганида, тиббиёт фанлари доктори, профессор, Республикада танилган машҳур уролог олим Ўрол ака Бегалиев билан турмуш қурганидаёқ, уни мен раҳбарлик қилаётган *“Бошланғич таълим методикаси”* кафедрасига ишга таклиф қилдим. Бу таклифга рози бўлган Шоирахон билан муайян муддатда бирга ишладик. Кафедранинг илмий салоҳиятини кўтаришга ҳамкорлик қилдик, келгуси кадрлар тайёрлаш соҳасида маслаҳатлашдик, кафедрамиз ва факультет учун арзирли ишларни ҳам бажардик. Бу даврларда Шоирахондаги билимдонлик, келажакка ишонч билан қарай олишлик, ҳамкасблар билан ўринли муомала қила олишлик, талабаларга нисбатан меҳрибон бўлишлик, ишдаги интизомлилик каби қатор инсонийлик фазилатлари унинг обрўсини юқори босқичга кўтариб юборган эди. Биз ҳамкасблар бундан хурсанд бўлар эдик, шундай обрўли ҳамкасб билан бирга ишлаганимиз ва ҳамфикр бўлганлигимиздан барчамиз фахрланар эдик.

Шоирахон ўз касбини ниҳоятда севган, унга меҳр берган фидойи олима, педагог эдилар. Бир куни менга маслаҳатли иш бор, деб куйидагича мурожаат қилдилар: *“Мен янги ўқув йилидан бошлаб ўзбек адабиёти кафедрасига ўтсам, ўзим севган фанлардан, мутахассислигим бўйича талабаларга “яйраб-яйраб” сабоқ берсам ва шу соҳада магистрларга сабоқ бериб, шогирдларга раҳбарлик қилиб, профессорлик илмий унвонини олсам”,* – дегандилар. Шу лаҳзада мен бироз ўйланиб қолдим. Биринчидан, мен бошқараётган кафедранинг илмий салоҳиятига таъсир қилади, энг муҳими, билимли ҳамкасбимдан айрилиб қоламан. Иккинчидан, Шоирахон борадиган кафедрада ва факультетда илмий салоҳият юқори бўлсада, лекин ижтимоий муҳит рисоладагидек яхши эмаслигини ҳам мен инсонийлик нуқтаи-назаридан фарз сифатида тушунтириб бергандим. Охир-оқибатда иккимиз бир хулосага келдик. Мен Шоирахонни таклифига ноиложликдан рози бўлдим, навбатдаги янги ишларига *“оқ фотиҳа”* бердим.

Шоирахон янги кафедрага ўтиб бир мунча муддатда профессор лавозимида ишладилар, кафедра мудирлигига сайландилар. Тез орада биринкетин муваффақиятга эришдилар: янги-янги китоблар эълон қилинди. Ёшларнинг диссертациялари муҳокама қилиниб, ҳимоялар бошланди. Шу ўринда унинг раҳбарлигида Жиззах адабий муҳити бўйича шогирди Паризод Туропова диссертация ҳимоя қилди. Бундан ташқари кафедрада қатор илмий-амалий анжуманлар ўтказилди. Бу орада менинг фаолиятим ЎЗР ОАКнинг филология кенгашининг эксперт кенгаши аъзолиги муддати (икки муддатда, 6 йил мобайнида ишлаган эдим) тугаши билан мен ва бош эксперт (проф. М.Жўраев)нинг тавсиясига кўра, Шоирахонни бўш қолган экспертлик

аъзолигига тавсия этган эдик. Уларнинг бу соҳадаги фаолияти ҳам эътиборга сазовор бўлди.

Шоирахон кафедра мудири сифатида яхши ишлади. Ҳамкасблар бошини бошига бириктиришга, бир ёқадан бош чиқаришга ҳаракат қилди. Ҳатто хаста бўлиб даволанаётган бир пайтда ҳам ўзи бошқараётган кафедранинг келажагини ўйладилар. Кадрлар тайёрлаш ишлари бўйича муайян таклифлар ва топшириқларни бердилар. Бунинг яққол исботини ҳамкасбларига қарата ўзининг телефонидаги видеомурожаатидаги мулоҳазалар тасдиқлайди. Шоирахондаги бу каби инсоний фазилатларни ва унинг раҳбарлик фаолиятидаги етакчи ўринларни нотўғри баҳоловчи “*айрим*” ҳамкасбларнинг муайян ҳатти-ҳаракатлари унинг соғлигига қаттиқ таъсир қилган эди. Охир-оқибат хастахонага тушдилар. Шундан сўнг, Шоирахондан унинг оиласи бошлиғи (Ўрол ака Бегалиев), катта бир ишхона (институт жамоаси), жону-жигарлари (онаси, укалари, сингиллари) айрилиб қолишди. Ноилож, Шоирахонга қай тарзда муносабатда бўлганларга ҳам ёлғиз Аллоҳнинг ўз ажрими бор, албатта.

Бугун Шоирахон синглизми орамизда йўқ. У Аллоҳнинг амри билан бу “*ёлгончи дунё*”ни тарк этиб, “*чин дунё*”га кетдилар. Унинг охиратлари обод, руҳлари шод, ётган жойлари шохистаи жаннатда бўлсинлар...

Начора, Шоирахондан биз ҳамкасбларга таскин берадиган, ҳеч қачон йўқолмайдиган бир хазина қолди: **10** дан ортиқ монографик тадқиқот ва услубий қўлланмалар, **200** га яқин илмий мақолалар ёдгорлик бўлиб қолди. Бундай хайрли ишлар билан Шоирахон ҳаётда ҳам, илмда ҳам, ҳамкасблари хотирасида чуқур ҳурмат ила абадий сақланиб қолажак. Унинг илмий-тадқиқот ишларига Республикамиз илмий жамоатчилиги юқори баҳо беришган. Наср поэтикаси билан жиддий шуғулланган таниқли ва етук олима сифатида танилишига улгурган эди.

Динимизда шундай ҳикмат бор “*руҳ Аллоҳники, тана ерники, қилган савобли амаллар ўзиники*”. Ажойиб дўст, сингил ва ҳамкасаба Шоирахоннинг савобли ишлари бисёр. Халқ фарзандларига сабоқлар бердилар, илм йўлида муносиб шогирдлар тайёрладилар. Бу борада ўзига хос илмий мактаб яратишга киришган эдилар. Ўзининг жигарларини ўқитдилар, элнинг қорига хизмат қиладиган ақлли, одобли ва иймони бутун қилиб ўстирдилар. Ҳамма ҳавас билан қарайдиган профессор Ўрол ака Бегалиевнинг оиласини, уй-рўзғорини ҳалол-покизалик билан обод қилдилар, оғайни-қариндошлар ва қўни-қўшнилар меҳрини қозондилар. Буларнинг ҳаммаси Шоирахон синглизмининг савобли амалларики, бу амаллар ҳар вақт Шоирахоннинг пок руҳларини шод, иймонларини бут, охиратларини обод қилиши шубҳасиздир.

Солиҳа олима

*Ёрматов Исомиддин Тургунович,
Тошкент Кимё-технология институти
профессори, филология фанлари доктори*

*Биз одамни нимани билишига қараб эмас, нимадан қувонишига қараб
англаймиз.*

(Рабиндранат Тагор)

Аллоҳ раҳматига олган бўлсин, Шоирахон ургутликларга хос зукко, теран фикрли ва самимиятга бой инсон эди. Биз у билан Ангрндаги педагогика институтида етти йил бирга ишлашдик. Мен ўша олий таълим муассасида 23 йил филология факультетининг декани лавозимида ишлаганман. 2007 йилда “Ўзбек адабиёти ва уни ўқитиш методикаси” кафедрасида вакант бўлиб турган доцентлик лавозимига матбуот орқали танлов эълон қилган эдик. Август ойининг иккинчи ҳафтасида деканатга ораста кийинган, ой юзли, кўркам чехрали бир қиз кириб келди-да, Ўзбекистон Фанлар академиясининг Тил ва адабиёт институтидаги бир қатор устозларнинг менга саломларини етказиб, муддаога ўтди. Уни мазкур илмий тадқиқот институтидаги химояларда аввал ҳам кўрганганимни эсладим. ТАИдаги янгиликлар, адабиётшунослик соҳасидаги замонавий йўналишлар ҳақида анча суҳбатлашдик. Бизга тап-тайёр тадқиқотчи олима иш сўраб келиб турганидан қувондим. Ўша пайтдаги қоидага кўра, Шоирахон, даставвал, бирон мавзу юзасидан талабаларга кафедранинг мудури ва бошқа аъзолари кузатувида очик дарс ўтказиб беришлари, сўнг дарсинг савияси кафедрада муҳокама қилинганидан кейингина ариза ёзишлари лозим эди. Аммо талабалар ўқуви бошланишига ҳали икки ҳафта бор. Мен эса шундай яхши мутахассисни кўлдан бой бермаслик ҳаракатидаман. Фикримни ректорга кириб айтган эдим, “*Маيلي, очик дарсни сентябрда ўтказиб бераверадилар, аризаси билан тегишли ҳужжатларини кафедра мудури билан бирга олиб қиринглар*”, – дедилар. Ана шундан кейин Ш.Донияровага сал бўлмаса ёмонлик қилаёзганимни англаб, афсусландим. Гап шундаки, кафедра мудури, Аллоҳ раҳмат қилсин, нафақага чиққанига олти йилдан ошган табиати оғирроқ кекса одам эди. Шоирахон у кишига ҳужжатларини кўрсатиб, аризасини тақдим қилсалар, мудиримиз: “*Бунча шошиласиз, аввал очик дарс ўтиб беринг, кейин ўйлаб кўрамиз. Ё декан жаноблари сизни Тошкентдан менинг ўрнимга чақирганларми?*”, – деб пичинг қилибди.

Аммо Шоирахон парво қилмади. Кафедра доценти лавозимида иш бошлади. Талабалар, бутун институт жамоаси уни ёқтириб қолди. Маърузаларини мақтай бошладилар. Бундан руҳланган Ш.Дониярова Тошкентдаги устозларига қатнаб, докторлик диссертацияси устидаги илмий изланишларини ҳам жадаллаштириб юборди. Аммо шахсий ҳаётини йўлга қўйишда бироз оқсади. Унга интизорлар кўп эди. “*Бир учрашувда “гаҳ” деб*

қўлимга қўндираман”, – деганлар кўп эди. Қизнинг жиддияти, зеҳнияти уларни узоққа улоқтирди. Ҳозир баъзан ўйлайманки, тақдири тутшиб, Ангрендек баҳаво ва салқин шаҳарда яшаб қолганида умри узоқ бўлармиди... Мен факультетимизда Дурдонахон Лутфуллаева ва Шоирахон Донияровадек бутун Республикамизда таниқли олима – фан докторлари ишлаётганидан фахрланиб юрар эдим.

Ш.Дониярованинг инсонийлик сажиясида эркакларга хос вазминлик, бўлар-бўлмас гаплардан ўзини йироқ тутиш, айниқса, бировнинг ғийбатидан тийилиш, энг муҳими, ҳар қандай ҳолатда ҳам тўғри сўздан қайтмаслик устувор эди. У ишлайдиган кафедранинг аксарият аъзолари кекса мудирга тилёғламалик қилишар, ортидан эса ёмонлаб юрар эдилар. Шоирахон мудирнинг хатосини юзига айтиб, даҳанаки жанг қилса қилардики, хушомад қилган эмас. У собитқадамлик билан, адашмасам, 2010 йилда докторлик диссертациясини ҳам ҳимоя қилди. Институтимиздан жуда кўпчилик бўлиб келиб уни табриклаганимиз ёдимда.

Шоиранинг феъл-атвори мақола ва китобларида ҳам ростбаёнлик ҳолида кўзга ташланиб туради. Факультетимиз профессор-ўқитувчилари ва иқтидорли талабаларининг “*Фан ва таълим*” деган илмий ва илмий-услубий мақолалари даврий тўплами Тошкентдаги Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон Миллий кутубхонасининг нашриётида мунтазам нашр эттириб турилар эди. Масалан, унинг 2010 йилги нашрида Ш.Дониярованинг “*Роман, туш ва мифологик талқин*” сарлавҳали мақоласи эълон қилинган. Муаллиф XX асрнинг иккинчи ярмида яратилган ўзбек романларидаги услубий изланишлар тўғрисидаги мулоҳазаларини баён этар экан, жумладан, шундай ёзади: “*З.Фрейд, Э.Фромм, К.Г.Юнг каби олимларнинг мифларни руҳий таҳлил методи асосида ўрганиш усуллари ўзбек фольклоршунослигига олиб кирган Ж.Эшонқул туш ва мифни қиёсий тадқиқ этиб, туш билан мифдаги воқелик, рамзлар ва кечинма талқини бир хилдир деган хулосага келди. Бинобарин, ёзма насрда мифологик туш мотивидан инсоннинг хаёлот парвозини кўрсатишида кенг фойдаланади. Туш инсон руҳияти билан бевосита боғлиқ бўлган ҳодиса бўлиб, киши шуурини банд этган орзу-истаклар, қўрқув, хавотирланиш каби турли-туман мифологик талқинлар инсон уйқудалик пайтида унинг миясига кўчади ва у ерда бу ахборот муайян рамзлар сифатида тимсоллашади. Ана шу рамзлаштирилган ахборотлар муайян бир ҳолатларда ҳаракатланиб, инсон ҳаётида қачонлардир рўй берадиган кароматли тушлар тарзида воқеаланади. Ёзувчи ҳам ўз бадиий ниятидан келиб чиқиб асарда воқеаларни боғлаш, тўлдириш ва изоҳлаш мақсадида тушдан бир бадиий деталь сифатида фойдаланади. ...Адибларнинг асарга туш тасвирини олиб кириши ўқувчини воқелик тафсилотларига яна бир бор ишонтириши, асар тўлақонлигини ва давомийлигини таъминлаши сабаб, туш мотивларининг бадиий талқинлари ўқувчига унчалик ҳам оғир ботмайди. Аксинча, унинг фикрлари ва тасаввурини тўлдиришга хизмат қилиб ижодкорларнинг ўзига хос маҳоратини кўрсатади*” (Кўрсатилган тўплам. – Б.113).

Эътибор бераяпсизми, бу жумлалардан илмий баҳсларда тобланган, ўз нуқтаи назарини дадиллик билан асослай биладиган, замонавий ўзбек романчилигининг нигоҳи ўткир тадқиқотчисига хос ўлмас сиймо гавдаланади. Ҳа, Шоира Дониярова орамизда жисман йўқ бўлса-да, унинг образи хотирамиздан ўчмайди. Номи тадқиқот ва мақолаларида яшайверади.

Ангрэндаги пединститут жамоага номаълум сабаблар билан 2014 йилда тугатилгач, Шоирахон ҳам бошқа жойга ишга ўтиб кетди. Хабарингиз бор, ўша кезларда уч йилмикан, диссертациялар ҳимояси ҳам тўхтаб қолди. 2017 йилдан ОАК янги низом асосида диссертациялар ҳимоясига рухсат бергач, бизни илмий семинар ва ҳимоя кенгашининг аъзоси сифатида Ўзбек тили, адабиёти ва фольклори институтига чорлашди. Раисимиз марҳум академик Б.Назаров эдилар. Узун столнинг этак томонига қарасам, Шоира ўтирибди. У ҳам кенгаш аъзоси экан. Дарҳол ёнимдаги бўш стулга келиб ўтирди. У ҳарбий хизматдан қайтган акасини соғинган сингилдек шод эди. Чап кулоғимга узоқ пичирлади. Жиззах ДПИда ишлаётганини, турмуш курганини... айтди. Раҳматли раисимиз Бахтиёр ака бизга тез-тез қараб кўйсалар ҳам синглимнинг гапини бўлгим келмади. Ҳа, у туғишган сингилдек беғубор, меҳрли ва оқибатли эди.

Таассуфки, яхши шоир, яхши олим, яхши кўшиқчи ва санъатнинг яна бошқа турларига мансуб яхшиларнинг умри негандир қисқа бўлади. Шоира Дониярова шамдек ёниб ўтди. У тарқатган зиё минглаб дўст ва шогирдларининг қалбида, ёзиб қолдирган китобларининг саҳифаларида яшайди. **Парвардигор синглимизнинг охиратини обод қилган бўлсин!**

МАРҲАМАТ ТЎЛА БИР ҚАЛБ

*Умуров Ҳотам Икромович,
СамДУ профессори, ф.ф.доктори
Умурова Гўзал Ҳотамовна,
СамДЧТИ доценти,*

Агар биргина сўз билан одамни бахтиёр қилиш мумкин бўлса, бу сўзни айтмаслик учун қанчалар разил бўлиш керак!

(Ромен Роллан)

Ҳар гулнинг ўз атри, ҳар боғнинг турфа таровати бўлганидек, адабиёт майдони ҳам бепоён чаман. Бағри кенг боғда турли туман ниҳолу гиёҳлар унади. Табиат ўз бағридан қайсидир гиёҳга жой бериб, кўкартирдими, бир ҳикмат бор... Ҳаёт тинимсиз ҳаракатда бўлгани каби инсон умри ҳам оқар сувдек ўтаверади. Бироқ, бу умрни сермазмун ва сермахсул ўтишида жуда катта меҳнат ва машаққат ётади. Чиройли умргузаронлик, дўсту биродарларга ошнолик, устозу шогирдларнинг ҳурмату эътиромига лойик бўлиш – катта бахт! Мана шундай бахтлилар қаторига, раҳматли, филология фанлари доктори, профессор Шоира

Донияровани кўйиш мумкин. Шоира Дониярова чинакам олима, бағрикенг ва талабчан устоз, вафодор дўст эдилар. Адабиёт майдонида ўз ўрни ва ўз овозига эга эди. “*Шукур Холмирзаев ҳикояларига хос бўлган бадиий услубий изланишлар*” номли кандидатлик, “*Мустақиллик даври ўзбек романларида миллий руҳ ва қаҳрамон*” номли докторлик диссертациялари бўйича эълон қилинган асарлари ва Омон Мухтор ижоди бўйича ёзган монографияси билан танишганда, XX аср ўзбек адабиётининг ўзига хос тамойилларини чуқур ўрганган зукко тадқиқотчи сифатида гавдаланади. Изланишлардан олинган хулосалар эса янада янги ғояларга, тадқиқотларга, мақсадларга чорлади. Илмий кенгаш аъзоси сифатида жуда кўп диссертациялар муҳокамаси ва химоясида учрашганмиз. Ҳар қандай ишга билдирган муносабати, маслаҳати Шоира Донияровани масъулиятли эканлигини, фикрлари теран ва аниқ, мушоҳада юритишлари ўз ишининг устаси эканлигини кўрсатарди.

Шоира Дониярова биз учун қадрли баландлигига яна бир сабаб бор эди. Бизларга жуда яқин бўлган, тиббиёт фанлари доктори Бегалиев Урол ака билан турмуш қурган эди. Шу икки қалб иттифоқи сабаб, Шоира Дониярова бизлар учун Келинойи мақомида ўрин тутдилар. Арзигулик, муносиб ўринга эга бўлдилар. Оддий Келинойи эмас, балки филология фанлари доктори, профессор даражасидаги Келинойи эдилар. Бу эса янада кадрдонликни кучайтирди, бирлаштирди.

Олимнинг умри йиллар билан ўлчанмайди, балки у яратган асарлар, илмий тадқиқотлар салмоғи билан сарҳисоб қилинади. Олимнинг умри қолдирган шогирдлари воситасида келажакка қадам ташлайди. Шоира Дониярованинг шогирдлари, издошлари бор экан, унинг овози ҳеч қачон сўнмайди, хотираси абадий бўлади.

ПОРЛОҚ БИР ЮЛДУЗ СЎНДИ

*Салимахон Мирзаева Райимжоновна,
АнДУ профессори, ф.ф.доктори*

*Илм аҳли шарафли, ҳидоят истаганларга йўл кўрсатгай,
Ҳар кишининг қадрли, билки, қилган иши-ла ўлчангай.*

(Имом Ғаззолий)

2022 йил 15 январь. Машъум хабар. Қулоқларимга ишона олмайман, йўқ бундай бўлиши мумкин эмас. Шоира ўзи суйган, кадрлаган фан олаmidан бундай бевақт кетиши мумкин эмас. Ахир у кучли, бардошли, ҳамма кийинчиликларни енга оладиган аёл эди-ку...

Лекин афсус ўлимга чора йўқ экан. Ўйлаб қоламан, назаримда, боқий дунёга, Шоирадек теран тафаккурли, бағри кенг, саховатпеша керак бўлиб қолган, қолгану, Шоирани Парвардигор эгамни ўзи чақириб олган. Эҳ, Шоира ҳали сени бу фоний дунёда қиладиган ишлар кўп эди-я. Орзуларинг, нашр юзини кўришга тайёрлайдиган ҳикоя ва юрак қонинг билан ёзишни

бошлаган романингни “*китоб холида чиқаришим керак*”, –деган истакларинг. Наҳот энди буларни барчаси, сен учун армон.

Бугун сенинг ёрқин порлоқ хотиранг учун Халқаро конференция ташкил қилинаётганини эшитиб, қувондим, йиғлаб, бўзладим. Қўлимга қалам олиб, бизларга илк учраштирган кунларни эсладим.

2004 йил “*Ўзбек халқ романик достонлари поэтикаси*” филология фанлари докторлик ҳимоя арафасида Тошкент шаҳри азимда саросар юрган кезларим. Филология фанлари доктори, профессор Маматқул Жўраев хонасида иш қоғозларимга кўмилган ҳолда ўтирибман. Шунда эшик очилиб, ўрта бўйли, кўринишда ўзига ишонган, анча босиқ, сариқ юзли, истарали аёл кириб келди. “*Келинг Шоирахон, танишинг бу киши Андижондан Салимахон Мирзаева бўладилар*”, – деб мени сизга таништирдилар, Маматқул Жўраев. Менга қараб, ним табассум билан “*эй, она яхшимисиз, сизни зимдан танир эдим, қаранг бугун учрашини насиб этган экан*”, –дедингиз.

Мен ўшанда билмаган эдим, кейин биз кадрдон опа-сингил бўлиб кетишлигимизни. Ҳа, шундан сўнг, биз кўп бора учрашдик, гаплашдик, дардлашдик. Ҳаёт синовлари кўп экан, лекин сизни барчасидан мардонавор енгиб ўтиб, қийинчиликларни ортда қолдириб, олға томон юра олишингиз мени доим ҳайратга солар эди.

Ахир иккимиз ҳам яхши биламиз, илм йўлига кимларнидир кўмаги билан кириб олиб, ҳаял ўтмай, фан доктори бўлиб олган инсонларни. Сиз “*Шукур Холмирзаевнинг бадиий услубий ўзига хослиги*” деб номланган номзодлик диссертацияси ҳимоясидан кейин ҳам тўхталиб қолмадингиз, илмга янада чуқурроқ киришга, ўрганишга, кашф қилишга бел боғладингиз.

Меҳнатларингиз бежиз кетмади, кўп тўсиқларни енгиб ўта билдингиз, натижада 2012 йилда “*Истиқлол даври ўзбек романларида миллий руҳ ва қаҳрамон муаммоси*” мавзусидаги докторлик диссертациясини муваффақиятли ҳимоя қилдингиз.

Яна шуни алоҳида қайд этиш лозимки, “*Ижодкор услуби*”, “*Омон Мухтор ижодида янгича тасвир*”, “*Ўткир Ҳошимов ижодининг ўрганишида кейс стади методи*”, “*Бадиий талқин ва тафаккур муаммолари*”, “*Истиқлол даври ўзбек романларида миллий руҳ ва қаҳрамон*”, “*Shukur Kholmiraev’s Artistic Skills*”, “*A look at the creativity of Omon Mukhtor*” каби ўнлаб монография ва ўқув қўлланмаларингиз ва **200** дан ортиқ илмий мақолалари нуфузли хориж ва Республика журналларида нашр этилгани ўзбек адабиётшуносликка қўшган улкан ҳиссангиз, деб ўйламан.

Шоира, оқила, фозила синглим, тўғри сиз оз яшадингиз, лекин соз яшадингиз. Ўзингиздан яхши ном, ибратли ишлар, эзгу-амаллар қолдира билдингиз. Бугун, мен Аллоҳдан мана шу қилган заҳматли меҳнатларингизни бошингизга дурри соябон қилишини сўрайман. **Охиратингиз обод бўлсин. Сизнинг порлоқ хотирангиз дилларда ва тилларда яшагай доим.**

АЁЛ (Эссе)

*Зулфия Пардаева Жўраевна,
ЖДПИ профессори, ф.ф.доктори*

*Кишиким илму фандан бохабардур,
Халойиққа мўътабардир.*

(Абдулла Авлоний)

Аёл –она, аёл – ёр, аёл – опа, аёл – сингил, аёл – қиз... Яралишидан бир аёлга шунча маъсулият...

Ҳали тили тўлиқ чиқмай қизалоқ кўғирчоғини бағрига олиб алла айтади: Алла болам, алла-ё, ал-ла... Аллоҳ буюрган биринчи даражали бурч ва маъсулиятни қалбан ва тафаккуран англайди:

Бутун олам ухлайди, сен ҳам ухла ой бо-о-лам... Алла-ё, ал-л-л-а!

Қиз ҳали суяги қотмай онасининг ёнига киради, меҳнатини қўлидан олади, ўзи сезмаган ҳолда уй ишларига жавоб беради: супур-сидир, пиширкуйдир, ювиш-териш дегандик... Уйнинг саранжом саришталиги, ошхона-ю йўлакларнинг тозаллиги, дарвоза олдида ҳар куни сув сепиб чиннидек қилиб қўйиш... Ахир қизи бор ҳовли фариштали бўлади дейишади, остонадан билинади. Онасининг кўксига шамол тегади, кун кўрганлик бўлади. Гуррос-гуррос давраларда кўксини кериб ўтирадиган, соллона-соллона юрадиган бўлади.

Онасининг тунда эса уйқуси қочди. Қизи туғилган кунни эслади. У уятчан қизнинг юзидек бўзара бошлаган тонгда туғилди. У Ойдек ой қизча, юзлари кундек ёришган қизча эди. Она ҳам суюнди, ҳам куйинди. Аллоҳ унга суянчиқ ато этди, Аллоҳ унга сирдош, елкадош ато этди.

Юзларини шашқатор ёшлар ювди. Аллоҳ дунёга дунёнинг дардига елка тутадиган дардкаш берган эди, ўзбеклар оиласига ўзбекчиликнинг кам-кўстини тўлдирадиган, бўлмаганини бўлдирадиган, билмаганини билдирадиган, уйим дейдиган, жойим дейдиган, яқинларига ҳатто жон керак бўлса, жонини берадиган қиз берган эди. Турмушнинг шўр жойларини сездирмайдиган “ҳолва” берган эди.

Сал ўтмай дераза ортида онасининг овозини эшитди: *–Палончи! Палончи-ю-ювв!*

Деразадан йиғидан юзи қизарган, кўзлари шишиб юмилай-юмилай деб қолган, яқингинада кўзи ёриган қизи кўринди.

–Эсон-омон қўлингга олдингми? Қиз туғдим деб хафа бўлдингми?

Хаёлимга онам, онажоним мени туққанларида оналари Бодомой онам, Бодомгина онам қилган ниятларини айтиб берганлари ёдимга тушди: *–Қиз туғдим деб хафа бўлдингми? Ёдгоржон, хафа бўлма. Қизинг ҳали бир қиз бўлсин, ўн ўгилдан ўтадиган!*

Палатага қайтган онам яқиндагина туғилган мени қўлларига олиб осмонга отган эканлар: –*Мани қизим профессор бўлади!*

Шундай чиройли, улуғ ниятларни қилган онажоним ва аяжонимнинг руҳлари шод бўлсин, Аллоҳ раҳматига олсин, гуноҳларини мағфират қилсин, жаннатларидан жой берсин! Амин!

Ҳақиқатан ҳам онажоним ва аяжонимнинг ниятлари улуғ экан, Аллоҳга етиб борди, ниятлари ижобат бўлди.

“Қизи борнинг қадри бор” деб бежизга айтишмайди. Отасининг нега чеҳраси очилмайди, ким хафа қилди, ёки рўзғорнинг кемтиклари бошини ҳам қилдими, ўғилларининг ҳали суяги қотмаганлиги панд бердими? “Қиз бола отасига суянчиқ бўлмайди?” – деб ким айтди. “Отажон, чарчадингизми? Ҳозир иссиқ чой дамлаб бераман”.

Қизининг куюнчақлигидан отанинг меҳри товланди. Йиллар давомида у қизига суянди, дардини айтди, камини айтди, кўнглини очди. Қиз ҳам отага меҳрини берди, юкини енгил қилди, аъло баҳога ўқиди, олий даргоҳга ўқишга кирди, мутахассис бўлиб етишди, бир эмас бир неча жойда ишлади... Кундузи ишлаб, тунлари ишлади: иш ёзди, иш ўқиди. Улуғ ният йўлида тинмади. Орқасида шундай болажон оиласи турибди. Ҳаммасини оёққа турғазини керак бўлган ота-онасига ёрдам бериши керак!

Қизалоқ йиллар ўтиб, бўйи чўзилиб, ақли пишиб, меҳри тошиб опа бўлди. Укасининг бўйи чўзилаётганидан суйинди, “*дадамга елкадош, онамга суянчиқ, менинг орқамдан йўқловчим бўлди*” деб фахр туйди. Ўзича укасига бир нарсаларни илинади: “*Ол укажон, сенга олиб қўйгандим*”. Ука “*опам бор*” деб ишонди, суянди, у ҳам суянчиқ бўлишни истади...

Кўп ўтмай синглиси туғилди. Худди ўзига ўхшайди. Ойдек, ой каби сулув, кўзлари чарос, сочлари патила... Ҳали суяги қотмай ука қаради, сингил боқди. Орқасидан бирин-кетин туғилган ака-укалар ҳам ундан меҳр кўрди, унга меҳр қўйди. Оилада нимадир етишмаса унинг ўрнини меҳр, меҳридарёлик тўлдирди.

Қизгинанинг орзулари осмон эди. Авлиёлар шаҳрида, улуғлар масканида, ҳар тонгда Соҳибқирон Амир Темурга салом бериб, Бибихоним нафосати-ю ақл идрокидан шукуҳланиб бандалик мақоми учун Буюк Яратганга истиффор айтиб дорулфунун остонасига қадам босди. Аллоҳим уни ниятларига етказди. Кўзида ёнган ўт билан, қалбидаги шукуҳ билан, қўлидаги чўғдай алвон ҳужжати билан Тош шаҳарга йўл олди. Илм йўлини танлади, илм уни танлади. Янги аср ибтидосида илм рутбасига эришди. Уни тан олишлари учун, унга тан беришлари учун кўп ва хўп ишлади.

Лекин орқасида улкан оила ўз ташвишлари, югур-югурлари, чоп-чоплари, келди-кетдилари билан унинг этагини маҳкам ушлаб турарди. У ишлаши, топиб-тутиши керак эди. Иш жойи ойлиги оз бўлса ҳам тинч эди, ойликкинаси оз бўлса ҳам номи улуғ илм даргоҳи эди.

У мажбур эди. Бир умр югур-югур қилган борлиғи, руҳи, вужуди сокинликни истаса-да, у кетди... Ойлиги “*отнинг калласидек*” ишларга

кетди... Оилага ҳар на ёрдам-да. Нима бўлганда ҳам у чархланди, ишлари билан танилди, илми билан юксалди. Олимлик рутбасига чиқди.

Йиллар ўтди, кўп сувлар оқиб ўтди, кўп эртақлар айтилди. Ҳаёл бошқа, ҳаёт бошқа экан. Ҳар кимга берилган Аллоҳнинг тақдири. Бир кам дунёнинг камликлари ҳар кимга турлича берилган. Ота-онаси уни “онажон” деб аташарди, у ота-онасининг ҳам ҳақиқий онажони эди. Қизгина опа эди ака-укаларга, опа-сингилларга, жияну бўлаларга.. Энди илм аҳлига “опа” бўлди.

Буюк Яратган унинг кам дунёсини тўлдирди. Меҳри дарёлиги учун, кўли очиқлиги учун, сийла-ю раҳми учун Аллоҳ уни сийлади. Оила билан, меҳр билан, фарзандлар билан сийлади...

Яна онажоним ёдимга тушди. Биринчи оиласи билан 14 йил яшаб тирноққа зор ўтган онам оналари оламдан ўтган бир этак – 6 фарзандга!!! оналик қилиш учун 1954 йилда дадамга турмушга чиқади. Аллоҳ онамни, онажонимни сийлайди. Оиламизда яна 6 нафар фарзанд туғилади. Биз 12 нафар фарзандни онам оқ ювиб, оқ таради. Бир-биримиздан ажратмади, айро кўрмади. Бир умр сув соҳасида ишлаган отам элнинг дуосини олди, сувдек сероб бўлди.

Опа устоз бўлди, олима бўлди, суюкли ёр, меҳрибон она бўлди.

* * *

Ҳаёт чорраҳаларида биз ҳам учрашдик. Илк учрашувимиз Ўзбекистон Фанлар Академияси Тил ва адабиёт институтида 2002 йилнинг ноябрь ойида юз берди. Мен мақсадли докторантурани тугатиб диссертациямни устозим профессор Баҳодир Саримсоқов (Аллоҳ раҳматига олсин!) раҳбарлик қилаётган Адабиёт назарияси бўлимидан ўтиш учун илмий семинарга тайёрланаётган эдим. Хужжатларимни институтнинг кадрлар бўлими бошлиғи Дилором опа тахлаётган эди. Беихтиёр суҳбатимиз шохиди бўлган киз (танишдик, исми Шоира экан) “Мен ҳам шу манбалар билан ишляпман”, – деди. Кет-кет уч семинардан – институтнинг Адабиёт назарияси бўлимидан, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети ва Мирзо Улуғбек номидаги Тошкент давлат университети семинарларидан ўтдим ва ишим ҳимояга тавсия этилди. Шу давр ичида Шоира билан тез-тез учрашиб янги романлар хусусида суҳбатлашар эдик.

Тақдирнинг ишларини қаранг-ки, Шоира тиббиёт фанлари доктори Ўрол акага турмушга чиқди, фарзандларини фарзандим деди, меҳр берди ва меҳр кўрди. Палахмон тоши уни менинг она шахрим Жиззахга олиб келди. Жиззах давлат педагогика институтининг ўзбек адабиёти кафедрасида фаолият олиб бора бошлади, сўнг шу кафедрага мудирлик қилди.

2017 йилда Шоира билан Фарғона давлат университети қошидаги илмий даражалар берувчи Илмий кенгашда аъзо сифатида фаолият олиб бордик. Жиззахдан Фарғонага енгил машинада йўлга чиқдик. Шунда мен Шоиранинг бетоблигини билдим. У умуртқа чуррасидан азобланаётган экан.

9 соатлик йўл уни анча қийнаб қўйди. Мен унинг чидамига қойил қолдим. У ўзининг бетоблигини ҳеч кимга билдирмас эди.

Шоира Дониярова филолог олима сифатида қатор даражалар берувчи Илмий кенгашларда, илмий семинарларда аъзо, ОАКда эксперт аъзоси бўлиб қатор йиллар давомида фаолият олиб борди.

Янги йил арафасида Шоиранинг юраги хуруж қилиб шифохонага тушибди, деган хабарни эшитдик.

* * *

Раҳматли онам нимагадир тез-тез *“ман қиламан ўттиз, тангрим қилар тўққиз”* деяри эдилар. Аллоҳнинг тақдири, ўлчаб берган умри бор, дейишади. Шоира аёл сифатида, инсон сифатида, олим сифатида жуда гўзал ва юқори рутбаларга эришди, ўзининг 54 йиллик умри давомида катта-катта ишларни амалга оширди, у ишларни баҳолашга, бизнингча, 54 йилнинг қаричи калталиқ қилади.

Шоира тўғрисида ўйлар эканман, қалбимнинг туб-тубидан *“аёл – она, аёл – ёр, аёл – она, аёл – сингил, аёл – қиз, аёл – устоз, аёл – олим”* деган нидо келади ва Аллоҳга муножот қиламан: Шундай жафокаш аёлларингни ўзинг раҳматингга ол, жаннатингга лойиқ кўр... Амин.

УМР САРҲАДЛАРИ

(Эссе)

*Суванова Жумагул Рашидовна,
СамДУ доценти, ф.ф.номзоди,
Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси аъзоси*

Маънавий ҳаётда ҳам амалий ҳаётдагидек, кимки билимга таянсагина тўхтовсиз камол топади ва ютуқларга эришаверади.

(Уильям Жеймс)

Инсон мангу ҳаёт манбаига эга эмас! Шу биргина фикрнинг ўзи ҳам уни умр аталмиш бебаҳо хазинага нисбатан қарашларини сарҳисоб қилишга ва иложи борича уни тўғри тақсимлашга ундаб туради. Яна албатта уни севишга, қизғанишга, безашга, қадрлашга чорлайди.

Донишмандлардан бирига шундай савол беришибди:

–Дунёда энг яхши нарса нима?

–Ҳаёт! – дебди, донишманд.

–Ҳаётдан ҳам яхши нарса нима?

–Яхши ном!

–Энг ёмон нарса нима?

- Ўлим! – дебди донишманд.
 – Ўлимдан ҳам ёмон нарса нима?
 – Бадномлик!..

Мана шу қисқа матнга сингдирилган фалсафий мушоҳада сабаб кўпчилик инсонлар ўз ҳаётларини эзгу-амаллар ила абадийлаштиришга уринадилар. Умрининг ҳар бир дақиқасидан унумли фойдаланишга ҳаракат қиладилар. Улар бошқаларга яхшилик қилиб, яхши ишларни амалга ошириб, яхши ном олиб яшайдилар. Мақсадлари ўз ҳаётларида фақат ёмонликларга қарши курашиб, яхшиликлар яратишдан иборат бўлади.

Дониярова Шоира Хурсандовна ўзининг қисқа умри мобайнида ана шундай намуна бўлишга арзигулик ҳаёт йўлини босиб ўтишга ҳаракат қилди. Унинг илм йўлида чеккан заҳматлари, аввал етук ёзувчи ва адиблар асарларини таҳлил қилиб, улар ижодий маҳоратини рўёбга чиқариб, таниқли олима бўлишга йўл очиб берган бўлса, кейинчалик ўз меҳнатлари маҳсули сифатида юксак мансаб-лавозимларга муносиб кўрилди. Унинг теран фикр ва мушоҳадалари адабиёт олами вакиллари, таниқли адиб ва ёзувчилар ҳамда барча илм аҳли билан таништирди. Адабиётшунос ва танқидчи сифатида кўпчилик адибларнинг ижод намуналарига муносабат билдирди ва улар ижодини муҳим қирраларини очиб беришда қатор илмий монографик асарлар яратди ва мақолалар ёзди. Шукур Холмирозев, Эркин Аъзам, Шойим Бўтаев, Омон Мухтор, Абдуқаюм Йўлдошевлар ижоди шулар жумласидандир.

Мен унинг илмий фаолиятига тўхталар эканман, беихтиёр кўз ўнгимдан унинг заҳматқаш, ғамгин, гоҳ чарақлаган, гоҳ тушкун нурли чеҳраси ўтаверди. Во ажаб, инсон ўз мақсадларини тўлиқ амалга оширмай, меҳнатлари маҳсулини кўрмай, етдим деганда ҳаёт роҳатларини татимай кетаверар экан-да?! – деб, ўйлайман. Қулоқларим остида эса унинг энг сўнгги сўзлари жаранглаб туради: *“Ҳали адабиёт оламида кўп ишлар қилишимиз керак. Сиз ижодкорсиз! Илм борасида яратган ҳар бир сатрингиз, илм гулшанининг беагаи бўлиб қолади. Ижодда қандай одимлаётган бўлсангиз, илмда ҳам ҳудди шундай одимламогингиз лозим”*.

У менинг бор йўғи беш йил ёнимда бўлди. Уйимда яшади, ҳамдард, ҳамфикр бўлдик. Бир-биримизга суяндик. У очик, мулоҳазакор, секин гапирар, бироқ фикрларининг маъзи тўқ эди. Биз ҳамиша бир-биримиз билан фикр талашар, кўпинча фикримиз бир жойдан чиқмас эди. Аммо бир-биримизни жуда яхши кўрар, бир-биримизни кўрмасак туролмас эдик. Ёнма-ён бўлдикми яна бахслаша бошлардик ва тортишардик. Баъзан тортишишларимизнинг охири хафагарчилик билан тугар, биз бошқа-бошқа хоналарга чекинардик.

Бир йил Самарқандда бирга яшаган бўлсак, тўрт йил 1997-2001 йиллар Тошкентда аспирантлар ётоқхонасида бирга яшадик. Ўша йиллар биз учун жуда оғир, аммо жуда завқли ва ҳаяжонли йиллар бўлган. Ўзбекистон телерадиокомпанияси “Ёшлар радиоканали”да бирга ишладик. У муҳаррир, мен муҳаррир ва гуруҳ раҳбари бўлиб ишлар эдим. Ишдан ётоқхонага,

ётоқхонадан ишга чопардик. Бўш вақтларимизда Алишер Навоий номидаги Тил адабиёт институтига, устозимиз, таниқли адабиётшунос олим, фан арбоби профессор Наим Фотиҳович Каримов домланинг олдига борардик. У ерда кўпгина таниқли олимлар, адабиётшунослар, фольклоршунослар ва ўзимизга ўхшаган толиби илмлар билан учрашардик. Улар бизни инкубатордан чиқиб келаётган опа-сингиллар дейишарди. Биз бир хил кийинар, хамиша бирга юрар, ким билан учрашадиган бўлсак бирга борардик. Раҳматлик Тўра Мирзаев, Бахтиёр Назаров, Баҳодир Саримсоқов, Маматқул Жўраев ҳамда Сувон Мелиев, Жумагул Жумабоева каби таниқли инсонлар, жуда кўп шоир ва ёзувчилар билан ана шу жараёнда танишганмиз. Ўша пайтларда бизга кўпинча устозимиз Наим Фотиҳович Каримовнинг оталарча ғамхўрлиги меҳр муҳаббатлари руҳий қувват, кўтаринки кайфият бағишлар эди. Чунки ўшанда ҳар иккимиз ҳам дардман бўлиб, аламли қалбимиз оғриқларига фақат иш ва илм билан бир оз таскин берардик. Домламиз бизга илмий-назарий фикрлар беришдан ташқари мусофир, деб ўйлар, ҳар замон шогирдлари ва яқинларининг банкетларига чақириб, меҳмон қилардилар. “Ҳамиша овқатланиб юринглар, оч юрманглар!” – деб, таъкидлаб ҳам кўярдилар. Шуларни ўйласам ҳозирги баъзи кўштирноқ ичидаги устозлар ҳақидаги гаплардан жуда ажабланиб кетаман. Ахир “Шогирдлар устозларнинг истиқболи эмасми?” – деган гаплар кўнглимдан ўтади. Тўғри биз иккимиз ҳам кўли қисқа, илм йўлида заҳмат чекаётган заифа аёллар эдик. Ёнимизда куч-қувват бўладиган кишимиз йўқ, биз фақат ўзимизга ишонар ва ўзимизга суянардик. Йиллар, воқеалар бизни пиширди, чархлади. Илмий жараён меҳнатлар билан тоблади. Мен шеърлар ёзиб енгил тортар, у эса менинг илк тингловчим бўларди. Баъзан эса қизгин илмий мунозараларга киришиб кетардик. Баъзан тортиша-тортиша чарчар, лекин барибир ўз фикримизда қолардик. Назаримда мен сокин оқар дарё, у эса олов эди. У хамиша ёниб, ёндириб яшашни истар, мен эса, хамиша оловларни ўчириб, шеърларим билан кўнгилларга таскин бериб, жимиб оқардим. Шундай кунларнинг бирида ушбу шеър дунёга келган.

ШОИРАГА

*Бу тонг бағри яродур,
Бу тонг бизга аталган.
Кўксимизга қуёшининг
Қаҳри тигдек қадалган.*

*Сен қолар йўл - ҳайрондур,
Мен кетар йўл, оҳ, гариб.
Иккимизни муҳаббат,
Қола олмади қутқариб.*

Бир хонада икки дил,

*Биз икки хил дунёмиз.
Биримиз меҳрга шоҳ,
Иккинчимиз гадомиз.*

*Ўтиб кетмоқда умр,
Ҳайратларим ҳайқирар.
Қўй, мени сукунатнинг
Сўқмоқлари чақирар.*

*Сен мени азоблардан
Юпанчларга тортасан.
Фамлардан, аламлардан,
Қувончларга тортасан.*

*Ёнаётган саҳрода,
Иккаламиз икки ён.
Олов ёнар ўртада,
Бирика олмадик ҳамон.*

*Тунлар тиниб боради,
Ойдинликка айланиб.
Кўнгил синиб боради,
Бир кам йўлга бойланиб.*

*Иккимизга аталган,
Йўл бунча оғир, жоним!
Шафқат – бешафқат бўлди,
Бахтимиз тахир, жоним!*

Ўша давр, биз иккимиз тақдир чиғириғидан ўтар, ҳам ўзимизга, ҳам тақдирнинг тинимсиз зарбу калтакларига қарши курашардик. Бизга қувват берадиган, қувонтирадиган ягона нарса шу эдики, бизда мақсад бор эди! Рўпарамизда шу мақсадга эришиш йўлидан бошқа йўл йўқ эди. Биз тиришиб-тирмашиб унга интилар эдик. Ана шу интилиш бизни бирлаштирган, қиёматлик опа-сингилга айлантириб қўйган эди. Биз олдинма-кетин ҳимояга чиқди. Дардларимиз, қувончларимиз ва тақдиримиз бизни бошқа-бошқа томонга йўллади. Аммо оғир кунларда уланган ришталар ҳануз барқарор эди, бор эди... Биз кўришганимизда ҳамини бир-биримизга хавас билан қарар, ўз-ўзимизни эмас, бир-биримизнинг муваффақиятларимизни санар эдик. Бугун у ҳақида хотира ёзаяпман-у, кўзларимда ёш билан такрор ва такрор “Сизни яхши кўрар эдим, Шоира!..” – дегим келади. Ва минг таассуфки бугун унинг хотирасига марсия ёзаяпман. Ёзаяпман-у сен бундан зиёдасига лойиқсан дея ҳайқиргим келди. **Охиратинг обод бўлсин, сирдош ДЎСТИМ!**

МАРСИЯ

*Қора ўлим қиларини қилиб кетди,
Бўйнимизга сиртмогини илиб кетди.
Гарчи йўллар йироқ эди, кўнгил яқин,
Юрагимдан, юрагимни юлиб кетди.*

*Синглим дея қўлларидан тутган эдим,
Бу ҳаётдан жавобини кутган эдим.
Қондош бўлмасакда тақдир китобига,
Достон қилиб гапларини битган эдим.*

*Энди номин “ўтмиш” қилиб битар дунё,
Гиря қилиб, кўз ёш қилиб ўтар дунё.
Гул юзини тупрогининг кафтларида,
Қорлари-ю, дўлларига тутар дунё.*

*Бевафодир, бебақодир тикони бор,
Қолай деса, йўллаб қўйган макони бор.
Яқинларнинг юрагига олов солиб,
Гуриллатиб ёқиб кетган нишони бор.*

*Ҳайрон дунё, шундай дилни ҳайрон этдинг,
Турткиладинг, тепкиладинг, вайрон этдинг.
Энди меҳнатидан кўнгли гуллаганда,
Тўрт ёнини чирқиратиб олиб кетдинг.*

*Қора ўлим қиларингни қилиб кетдинг,
Бўйнимизга сиртмогингни илиб кетдинг.
Гарчи йўллар йироқ эди, кўнгил яқин,
Юрагимдан юрагимни юлиб кетдинг.*

ОЛИМА ҲАЁТИНИНГ МАЗМУНИ ЁХУД**ИЛМГА ФИДОЙИЛИК ЙЎЛИ**

***Кобилов Усмон Уралович,
Ш.Рашидов номидаги Самарқанд
давлат университети доценти,
филология фанлари доктори***

*Даврон элининг жисмида ҳам жон бўлгил,
Ҳам жонларига мояи дармон бўлгил.*

(Алишер Навоий)

Мамлакатимиз илм-фани ва маданияти тараққиётида адабиётшунослик илми алоҳида мавқеъ касб этади. Унинг илдизлари миллий оғзаки адабий анъаналар, қадим туркий битиклар, шарқона мумтоз илмий-назарий асарлар ҳамда дунё илмий поэтик мактабларидан озиқ олади. Ўзбек адабиёт илмининг бугунги қиёфаси забардаст адабиётшунос олим ва олималаримиз саъй-ҳаракатлари маҳсулидир. Худди шундай ўзбек миллий адабиётшунослик илмининг заҳматкаш вакилларида бири филология фанлари доктори, Жиззах давлат педагогика институти профессори Шоира Дониярова эди. Ҳозирги ўзбек адабиётшунослик мактаби ютуқларида таниқли олима, сўзшунос-адабиётшунос Шоира Дониярова Хурсандовнанинг хизматлари алоҳида ўринга эгадир. Шоира Дониярова илмий-ижодий фаолиятининг асосий қисми замонавий ўзбек ва жаҳон адабиётшунослик олами тадқиқига бағишланган эди. Маълумки, ҳар бир олим ёки олима олам сирларини эгаллаган ўз илм оламига эга бўлади. Шунга кўра, Шоира Дониярова илм оламининг бир қатор йўналишларини қайд этиш ўринлидир. Биринчи йўналиш сабоқ олиш, илм-фан сирларини эгаллаш йўлидаги ҳеч қачон ва ҳеч кимга осон бўлмайдиган бир босқич ҳисобланади.

Мен шахсан Шоиранинг Олий ўқув юрти илм йўлидаги дастлабки қадамлари бошланган даврдан жуда яхши биламан. Биз 1986 йил Алишер Навоий номидаги Самарқанд давлат университети ўзбек ва тожик филологияси факультетига талабалikka қабул қилинган эдик. Бу вақтларда факультетга кам сонли талабалар танлаб олинганлиги ва ўқиш бошланишиданок узок давом этадиган пахта терими мавсумида иштирок этиш талаби қилинганлиги боис талабалар бир-бирига жуда тез мослашар, кадрдон бир жамоага айланарди. Шунинг учун ўқишнинг биринчи ярмидаёқ ўзаро аҳл бўлган курсдошлар гуруҳи пайдо бўларди, талабалар бир-бирларини яқиндан билишарди.

Шоира Дониярова биринчи курс талабаси сифатида таҳсил даврларидан бошлаб филология илми, хусусан, адабиёт жараёнига ўзгача бир меҳр билан ёндашганлигини биз барча курсдошлар яхши билар эдик. Бизга маълумки, ҳар бир ижодкор хоҳ у бадиий ижод соҳиби бўлсин, хоҳ илмий ижод билан шуғуллансин ижоднинг дастлабки қадамлари шеърлар ёки бадиий-публицистик машқлар ёзиш билан бошланади. Эҳтимол, бу фақат гуманитар фанлар эмас, балки табиий ва аниқ фанлар мутахассислари учун ҳам соҳага муҳаббат уйғотувчи бир ўзига хос ҳиссиётдир. Шу маънода Шоира курсдошимизга хос ижодкорлик, бадиий адабиётни ўрганиш машаққатини туйиш йўлида шеърлар, ҳикоялар, эссе-хотира ва оммабоп мақолалар яратиш мана шу студентлик босқичи давридаёқ кўрина бошлаган эди. Шоира ўзбек адабиётини, шеърятини ниҳоят баланд бир рутбада англари, жуда кўплаб ижодкорлар шеърларини ёддан билар, насрий асарларнинг ўзбек ва жаҳон адабиётидаги намуналарини тинимсиз мутолаа қилар эди. Бизнинг курсимизда атиги иккита гуруҳ мавжуд бўлиб, филологик факультетлар учун “анъана” бўлган студент қизларнинг кўпчиликини ташкил

этиши ҳолати бир томондан нафис сўз санъати ва инсон руҳиятини тушунишга, иккинчи томондан кам сонли талаба йигитларни эъзозланишига имкон эди. Шу ўринда айтиш керакки, биз ўқиган даврларда ва кейинчалик ҳам филология соҳасида хотин-қизлар кўп таҳсил олган бўлсаларда, бироқ таҳсилнинг кейинги жараёнларида “байроқни” йигитлар олиб кетарди, аёллардан фан номзодлари-ку майли, фан докторлари анқонинг уруғи эди. Назаримда, мана шу далилнинг ўзиёқ илм-фан йўли нақадар мураккаб бўлганлиги, баъзи ҳолларда инсон ҳаётига хатар даражасида машаққатлар келтириб чиқарганлиги ва бугунги кунлардаги эркин ижод бир орзу бўлиб келганлигини кўрсатади. Худо раҳматига олган бўлсин, илоҳо Шоира курсдошимизни, у мана шу қийинчиликларни ўз бўйнига олиб ишга киришди, илм йўлида чинакам ирода ва сабот кўрсатди, филолог талабаликдан филолог профессоргача бўлган йўлни босиб ўта билди.

Мана шу илм йўлида озми кўпми ҳаракат қилиб юрганимиз учун бир аламли ҳолатни ҳам айтиб ўтишни лозим топдим. Қадимдан *“илм – ибодатдан афзаллиги”*, *“олим – пайғамбарларга меросхўрлиги”* айтиб келинади. Бироқ негадир мана шу эзгу йўлдаги бандаларига Аллоҳ синовларини ҳам кўп юборади-да, илм машаққати билан бирга тақдир захматини ҳам чекишга тўғри келади-да. Бу ҳолатни ҳатто бирга ўқиб, бирга ишлаб юрган бўлсангиз ҳам баъзида сезмай қоласиз. Шоира ҳам фан чўққиларига осон йўллар билан эришган эмас, илм машаққатларини илоҳий завқ онлари деб атасак ҳам, ҳаёт захмларини ва Аллоҳ юборган синовларни ирода билан енгди, ўзбек адабиётшунослик илмида катта ҳарфлар билан ёзиладиган ном қолдирди. Биздаги анъанага кўра, олий дипломдан кейин аспирантура билими ва унинг номзодлик дипломи, докторантура таҳсили ва унинг докторлик дипломи илмий натижа сифатида олиниши талаб этилади. Шоира Дониярова бу йўналишларни ҳам ниҳоятда муваффақият билан удалади, номзодлик ва докторлик ҳимоя жараёнлари ҳамда уларга қўйилган талаблар ҳам ҳозирги даврдагидек эркинликка имкон бермайдиган вақтларда, ҳимоя муассасалари марказлашган, масъул ва мутассадилар кибру ҳавога берилган замонларда бу йўлларни босиб ўтишига тўғри келди. Шу билан бирга кейинги даврлар ўзбек насри, ҳикоячиликдан романчиликкача бўлган насрий тафаккурнинг янгича талқинларини юзага келтириш илм талаби эди. Бир суҳбатимизда Шоира Шукур Холмирзаев ижодига қизиқишини айтган эди. Шу баҳонада устоз Нуриддин Шукуровдан маслаҳат сўраганида, у киши жилмайиб туриб, *“ҳақиқатдан ёзувчи Шукур Холмирзаев ижоди ва айниқса ҳикоялари поэтикаси адабиётшуносликда алоҳида ўрганилмаган, долзарб муаммо саналади, бунинг учун унинг олдига бориб келиш керагу, бироқ Шукур ёлғизда, унинг олдига юборишдан одам хавотир олади”*, – деган экан ҳазил аралаш. Чиндан Шоира ёзувчи ижодини ўрганишга жиддий киришди ва натижада Шукур Холмирзаев ҳикоялари асосида мукамал бир монографик тадқиқотни юзага келтирди. Бу тажриба олимнинг ўзбек насриёти поэтикасида улкан ишларни амалга оширишда пойдевор бўлиб хизмат қилди, тез орада ҳикоядек ихчам жанрда олиб борилган изланишлар самараси

Ўлароқ романдек улкан жанр бадииятини очиб берувчи докторлик диссертацияси пайдо бўлди. Шу билан жадидлар даври Чўлпон ва Қодирийдан, бугунги Назар Эшонкул ва Улуғбек Ҳамдамларгача бўлган янги давр ўзбек насри масалалари билан боғлиқ кенг кўламли тадқиқотлар ўзбек адабиётшунослик илми тараққиётини таъмин эта бошлади. Гап шундаки, олим ёки олима ҳақида гап кетганда ҳар доим сиртдан баҳо берилади, бадиий ижод соҳиблари сингари уларнинг ботиний оламига назар ташланмайди. Агар олимнинг, ва айниқса, адабиётшуносликнинг ички дунёсига эътибор қаратилса, фикримча, жаҳоннинг энг номдор ва буюк ижодкорлари руҳиятидан кам бўлмаган олам кўз ўнгимизда намоён бўлади. Шу нуқтаи назардан азиз курсдошим Шоира Дониярова ҳаётининг мазмунини ташкил этган илм йўли том маънода фидоийлик йўлидир.

Хуллас, ўзбек адабиётшунослик мактабининг забардаст вакиласи Шоира Дониярова илмий-ижодий фаолияти ниҳоятда ранг-баранг ва самаралидир. Олима илм оламида ўзбек замонавий адабиётини янги бир йўналишларда тадқиқ этди. Шоира Дониярова илм олами орқали бугунги адабий-эстетик ва назарий-поэтик қарашлар янги поғонага кўтарилди. Олим ҳаёти, ижоди ҳозирги илм фидоийлари учун ҳақиқий маънода намуна-ибрат бўлиб хизмат қилади. **Илоҳим, Шоиранинг охиратлари обод бўлсин, арвоҳлари анбиёю авлиёлар руҳига сирдош бўлсин.**

ЯХШИ ОЛИМА ВА ФОЗИЛА ИНСОН

*Жўраев Жалолиддин Олимжонович,
ЎзР ФА Абу Райҳон Беруний номидаги
Шарқшунослик институти етакчи
илмий ходими, ф. ф. доктори*

Талантни биргина белгисида аниқлаймиз-қўямиз, лекин характерни билиш учун узоқ вақт ва давомли мулоқот зарур.

(Ҳейнрих Ҳейне)

Тошкент шаҳридаги Файзулла Хўжаев (ҳозирда Дўрмон йўли) кўчасидаги “Аспирантлар уйи” менга кўплаб олим ва фозил инсонлар билан танишишимга имкон берган макон сифатида қадрли. Ана шу маконда ўн йил давомида яшаб, юртимизнинг илмга чанқоқ ва аксари ҳозирда ўзбек фанининг келажаги сифатида ўз ўрнига эга асл фарзандлари билан ҳамсуҳбат бўлдим, улардан ўргандим, уларга эргашдим, уларга ўхшашга интилдим. Мен учун илмда намуна бўлган ана шундай инсонлардан бири Шоира опа Дониярова бўлганлар. 1993 йилда ЎзР ФА Адабиёт музейи аспирантурасига ўтиб, аспирантлар уйида яшай бошладим. Ўша кезларда Шоира опа шеърлари билан анча таниқли бўлиб қолган Жумагул Сувонова билан бир

хонада туришар экан. Мен уларни опа-сингил бўлса керак деб ўйлаб, бу олима ва шоираларга ҳавас қилганман. Кейинчалик ётоқхонада ё бўлмаса, бирор диссертация ҳимоясида учрашиб, саҳбатлашиб турдик. Шоира опа билан яна ҳам яқин бўлишимизга Нодира опа Соатова сабабчи бўлдилар. Нодира опанинг илмий ишлари мумтоз адабий анъаналарнинг замонавий адабиётга таъсири масалаларига бағишлангани учун, диссертацияларига маслаҳатчи сифатида филология фанлари доктори, профессор Наим Каримов белгиланди. Шоира опа ҳам Н.Каримов илмий раҳбарлиги остида диссертация иши билан шуғулланаётган эдилар. У пайтлардаги иқтисодий қийинчилик кўплаб ёш олимларнинг илмни ташлаб, бошқа соҳаларга ўтиб кетишига сабаб бўлган. Булардан ташқари илмий ишни ҳимояга олиб чиқиш бўйича янги талаблар жорий қилиб борилаётган бир давр эди. Ана шу синовларга бардошли бўлган Шоира опа биринчилардан бўлиб янги талаблар асосида олдин номзодлик, кейин эса докторлик диссертацияларини ҳимоя қилган олима сифатида танилдилар.

Шоира опанинг замонавий ўзбек насрининг тараққиёт тамойиллари бўйича эълон қилган илмий ишлари натижаларининг қанчалик илмий аҳамият касб қилишини бошқа олимларнинг мақола ва монографияларидаги хулосаларга таяниб умумлашмалар билдирганида кўрганман. Опанинг илмда ҳамиша ҳақиқат томонда туганлиги, илмий салоҳиятининг эътирофини ОАК эксперт ҳайъати, илмий кенгашларнинг аъзоси, номзодлик ва докторлик диссертацияларига оппонент сифатида белгиланишида ҳам кўрамиз. Шоира опа бошқаларга нисбатан талабчан бўлиш баробарида ўз шогирдларига ҳам талабни қаттиқ қўйишлари ҳақида эшитганман. Бунга мисол сифатида шогирди Паризод Туропова диссертация ишини ҳимояга олиб чиққандаги жараёнлардан хабарим бор. Гарчи илмий раҳбар сифатида баъзи ўринларда бир оғиз сўзи билан ҳал қилиниши мумкин бўлган ишларга аралашмасликни тўғри деб билганлар. Ҳимоя жараёнларига ўринсиз аралашилар, энг аввало, давлатимизнинг нуфузли ташкилотларининг ишончига путур етказса, иккинчидан шогирднинг мустақил фикрлаш, ўз фикрини ҳимоя қила олишдан чеклаб қўйиши мумкин. Ўз навбатида бундай ҳаракатлар ўзбек фанининг ривожига ҳам зарар келтириб, ёш олимларнинг илмга бўлган иштиёқининг сўнишига олиб келади. Шоира опа ана шундай оқибатларни ўйлаб ҳамиша адолат тарафида турганини биламан.

Яна бироз орқага қайтадиган бўлсам, Шоира опа ўз билганларини бошқаларга ўргатиш, билганларидан баҳраманд қилишда бошқаларга ўрناк бўларли хисларталарга эга эдилар. Бундан ўн беш-йигирма йиллар олдин Республикамизда филология соҳасидаги илмий журналлар кам, уларда мақола чиқариш қийин эди. Чет элда мақола чиқаришнинг қийинлиги ҳақида гапирмаса ҳам бўлади. Докторик диссертациям устида ишлар қилаётган бўлсам ҳам, ишдан ортиб мақола ёзишга имкон топа олмас эдим. Ана шундай шароитда белгиланган журналларда етарли миқдорда мақола чиқара олмайётганим мен учун ташвишли эди. Шундай кунларнинг бирида Адабиёт музейининг олдида турганимда Шоира опа келиб қолдилар. Ўша пайтларда

докторлик ишлари тайёр бўлиб, ҳимоя жараёнларига тайёрланаётган эдилар. Салом-алиқдан кейин, албатта, ҳимоя жараёнлари қандай бораётганини сўрадим. Мақола билан боғлиқ муаммоларимни айтдим. Шунда Шоира опа элликта илмий мақола эълон қилганлари, бунга қандай қилиб эришганларини сўзлаб бердилар. У кишининг мақола чоп қилдириш бўйича берган тавсиялари менга жуда ҳам қўл келиб, нуфузли журналларда чоп қилинган мақолаларимнинг сонини етарли даражага олиб чиқдим. Бир қарашда мақолани қаерларда қандай чоп қилдиришни айтиш осонгина ишдек туюлса-да, буни ўша пайтларда ҳамма ҳам айтавермас эди.

Кейинчалик Шоира опанинг Жиззах давлат педагогика институтига ишга борганларини эшитиб, хурсанд бўлган эдим. Чунки у кишининг жамоага кўшилиши муҳитга янгича илмий қараш ва муносабатларни олиб кирди. Аслида ҳам билимли олим жамоага ўз қарашлари билан таъсир ўтказа олиши муҳим саналади.

Умуман, Шоира опа, яхши олима ва фозила инсон сифатида ҳамиша босиқ, камтарин ва нурли чехралари билан ёдимда қолганлар. Бешафқат ҳаёт орамиздан ана шундай инсонни олиб кетгани яқинлари, дўстлари, шогирдлари учун қаттиқ зарба, ўзбек адабиётшунослиги фани учун катта йўқотиш бўлди. **Яратган эгам у кишининг пок руҳларини шод, жойлари жаннатдан қилисин деб қоламан!**

ЎЗБЕК НАСРИНИНГ ЗУККО ТАДҚИҚОТЧИСИ

*Давронова Шоҳсанам Ғайбуллоевна,
филология фанлари доктори, БухДУ доценти*

Яхши ёзилган асар ҳеч қачон зериктирмайди. Услуб – ҳаётнинг ўзи, у фикрларнинг югурик қонидир.

(Гюстав Флобер)

Иқтидорли олима, моҳир педагог Шоира Дониярованын илмий ижодий фаолияти серқирра ва сермазмундир. Олиманинг тадқиқотларида ўзбек адабиётининг етакчи тамойиллари, ижодкор услуби ва маҳорати масалалари атрофлича ўрганилган. Замонавий ўзбек адабиётига оид изланишларида у ўз овозига ҳамда бадиий асарнинг моҳиятини англаш, таҳлил ва талқин этишда ўзига хос қарашларига эга бўлган тадқиқотчи сифатида намоён бўлди.

Зукко адабиётшунос сифатида Шоира Дониярова замонавий ўзбек насри уфқларини очишга бел боғлади. Ўз тадқиқотларида насримизнинг дарғаларидан бўлган Ш.Холмирзаев, О.Мухтор, Тоғай Мурод, Мурод Муҳаммад Дўст, Аббос Саид, Хуршид Дўстмуҳаммад, Исажон Султон каби адиблар ижодини хилма-хил муаммолар, поэтика, услуб, маҳорат, миллийлик-ижодийлик нуқтаи назаридан текширди. Қолаверса, давр

адабиётининг муҳим қирралари, тамойиллари, анъана ва янгилик масалалари доирасида ҳам тадқиқотлар олиб борди.

Олиманинг изланишлар доираси кенг, у қизиққан мавзулар олами серқирра. Бироқ шунга қарамай, унинг илмий фаолиятида XX аср ўзбек насри, айниқса, романчилигига хос тамойиллар, тараққиёт хусусиятлари салмоқли ўрин тутади. Илмий фаолиятини Шукур Холмирзаев ижодини бадиий-услубий ўзига хослиги нуқтаи назаридан ўрганишдан бошлаган иқтидорли олима кейинчалик бу соҳадаги изланишлари қамровини кенгайтириб борди. Унинг адабиётшунослик соҳасидаги илмий текширишлари мустақиллик даври ўзбек романчилигининг янги қирраларини очишга йўл очди. Замонавий ўзбек романларини миллий руҳ ва қаҳрамон масаласи доирасида ўрганган тадқиқотчи адабиётшунослик соҳасининг янги илмий-назарий хулоса ва умумлашмалар билан бойишига хизмат қилди. Ушбу муаммо доирасида юзага келган салмоқли тадқиқотида олима мустақиллик даври ўзбек романларини характер ва миллий руҳ ифодаси, тарихий романларда эстетик идеал ва қаҳрамон масаласи, ижтимоий муаммолар ва қаҳрамон характеридаги ўзгаришлар, миллий руҳ ва қаҳрамон характери, роман бадиий тўқимасида фольклоризмининг ўрни, романларда маънавий қадриятлар талқини каби бир қатор масалаларни атрофлича ўрганди.

Узоқ йиллар давомида олиб борган илмий изланишлари самараси ўлароқ *“Истиқлол даври ўзбек романларида миллий руҳ ва қаҳрамон”*, *“Ижодкор ва услуб”*, *“Омон Мухтор ижодида янгича талқинлар”*, *“Бадиий асарда фольклор мотивлари”*, *“Лолазор” романида янгича талқин*, *“Навоий сиймоси замонавий талқинда”*, *“Ўзбек романларининг қиёсий-типология таҳлили (“Кўчада қолган одам” романи мисолида)”*, *“Мифология ва ҳозирги романчилик”*, *“Хурийд Дўстмуҳаммад талқинида ҳаёт рамзи ва фалсафаси”*, *“Озод” романида фалсафий-рамзий талқинлар*, *“Минг бир қиёфа”да минг бир фалсафа*, *“Тушда кечган умрлар”да шахс фожиаси”* каби бир қатор илмий ишлари юзага келди. Жумладан, *“Ижодкор ва услуб”* номли монографиясида ўзбек ҳикоячилиги ривожига муҳим ҳисса қўшган адиб Шукур Холмирзаев ижоди ўрганилган. Ишда ёзувчининг ижодий ўзига хослиги, маҳаллий колорит ва қаҳрамон, миллий характер ва услуб, бадиий ният, шакл ва ифода, сўзнинг бадиий тасвирдаги ўрни масалалари тадқиқ этилган бўлиб, адибнинг *“Озодлик”*, *“Согинч”*, *“Ёсуман”*, *“Милтиқ отилди”*, *“Жарга учган одам”*, *“Қария”*, *“Кўк денгиз”*, *“Бодом қишида гуллади”* каби бир қатор ҳикоялари таҳлили асосида қарашлар баён этилган. Олима таҳлил ва талқинлар жараёнида Ш.Холмирзаев ижодининг характерли жиҳатларини илғаб олган ҳолда ёзувчи ижодидаги ўзига хосликларнинг юзага келиш омилларини аниқлашга киришади. *“Ш.Холмирзаевнинг табиатга, ўз эли маданий-маънавий бойликлари, урф-одатларига, халқ оғзаки ижодида мавжуд анъаналарга эътиқоди ва қизиқишининг муайян ижтимоий замани мавжуд. Ёзувчи ўзини табиатсиз, ўз эли тақдирисиз, маънавий бойликлари ва урф-одатларисиз тасаввур эта олмайди”* деб ёзади

олима. Шунингдек, асарда акс этган Ш.Холмирзаев ижодини у мансуб бўлган ижодий жараён билан боғлиқликда кузатилганлиги, фикрларнинг илмий манбаларга таяниб асосланганлиги каби яна бир қатор характерли жиҳатларни таъкидлаш мумкин.

Тадқиқотчининг илмий ишлари орқали унинг бадиий адабиётда рўй бераётган ўзгаришлар, янгиланишларни ўз вақтида баҳолашга, теран таҳлил қилишга киришганлигини кўриш мумкин. Унинг тадқиқотларида адабий жараён, ўзбек насри муаммолари миллий колорит ва умумбашарий мезонлар нақтаи назаридан баҳоланган. Масалан, олима “*Миллий руҳ ва жаҳон романчилиги анъаналари*” мақоласида ўзбек романларини миллийлик ифодаси нуқтаи назаридан текширар экан, жаҳон адабиётидаги шундай жараёнларга эътибор қаратади ва ўзбек адабиётида кузатилаётган янгиланишларда дунё адабиётидаги илғор изланишларнинг таъсири сезилишини Шойим Бўтаев, Хуршид Дўстмуҳаммад, Омон Мухтор каби романнавислар ижоди мисолида асослашга ҳаракат қилади. Умуман олганда, тадқиқотчининг илмий ишлари билан танишган ўқувчи унинг муаммо сифатида танланган мавзунини очишга чуқур киришганлиги, қўйилган масаланинг моҳияти, туб илдизларини аниқлашга интиланганлигини англаши мумкин.

Шоира Дониярованинг илмий фаолияти, замонавий ўзбек насри, хусусан, романчилигининг тараққиёт тамойилларини ўрганишда муҳим аҳамият касб этиши билан бир қаторда, келажакдаги шундай йўналишда бажариладиган тадқиқотларда зарурий манбалардан бўлиб хизмат қилади. Қолаверса, унинг олимлик ва инсонийлик фазилатларини намоён этишга, педагогик фаолиятини ёритишга қаратилган ишлар ёшларни интеллектуал баркамол шахс сифатида тарбиялашда, уларга илм оламининг, устозлик касбининг масъулияти ва шарафини теран англаштиришда кўмак бериши мумкин. Шунингдек, Ш.Дониярова томонидан турли йиллар давомида яратилган илмий ишларини қайта нашр этиш, оммалаштириш, унинг илмий фаолиятини ўрганиш, бу борада тадқиқотлар яратиш истиқболдаги вазифалардан бўлиб қолади.

СИНОВГА МАТОНАТ, ИМТИҲОНГА САБР

*Тўлаганова Санобар Панжсиевна,
филология фанлари доктори
ЎЗР ФА Ўзбек тили, адабиёти ва фольклор
институтининг етакчи илмий ходими*

Билим, фақат билимгина инсонни озод ва улугвор қилади.

(Дмитрий Писарев)

Хотира инсоннинг ўзга одам ҳақидаги билмишлари, кўрмишлари асосида битилган кечинмалар тарихидир. Эътиборли томони инсон хотира ёзиши учун оралиқ замоний масофа даркор, назаримизда. Ёнимиздаги инсон ҳақида эмас, биздан бир қадар узоқлашган одам ҳақида ёзишга одатланганмиз. Хотира ўтмиш, ўтган йўл, қадрдон йўлак, соғинчлар, армонлар кўмилган бекат. Шунинг учун ҳам хотира ортга қайтиш, йўқотганни топиш, қадрдонни ҳаёлан йўқлашдир.

Инсон хотира ёзаётганда гуёки ўзга инсон ҳақида сўз айтмоқчи бўлади. Аммо бировга ўз қадрлаган ахлоқий мезонларидан келиб чиқиб масалага ёндашади. Яъни ўзи англаган ҳақиқат, ўзи муҳим санаган жиҳатларга урғу беради, шарҳлайди, муносабат билдиради. Шундай экан ўзгага баҳо беришда ўзининг ўлчамларини беихтиёр намоиш қилади. Аслида, Яратган мукаррам қилиб яратган жонни – Инсонни, унинг руҳиятини билиш мумкинми?

Инсонни англаш осон эмас, бу имконсиз ҳол. Фақатгина баъзи бир хислатларни, инсоний сифатларни, турли вазиятларда ўзини тутиши каби ҳолатларни тушуниш мумкин. Шундай экан, бугун жазм этганимиз Хурсанд бобонинг қизи Шоира опа ҳақида нималарни биламиз, уларнинг қайси фазилатларини қадрлаймиз. Нималардан ўрнак оламиз, қай хислатларидан ҳикमत топамиз?

Шоира опа билан боғлиқ хотиралар жавони томон юзланамиз. Шоира Дониярова ҳақида хотира ёзиш кимнинг эсида бор, ҳаёдан ҳам ўтмаган эди. Яратганнинг иродаси экан, Шоира опани Аллоҳ раҳмати билан сийлаган бўлсин!

Шоира опа билан ўтган асрнинг 90-йилларида Алишер Навоий номидаги Тил ва адабиёт институтида танишганмиз. (Ҳозирги Ўзбек тили, адабиёти ва фольклори институти). Бизнинг бўлим “XX аср ўзбек адабиёти” бўлими деб номланар эди. Бир неча йиллар опа билан бир даргоҳда илмий фаолият юритишга тўғри келди. Шоира опа номзодлик ва докторлик ишини ҳам мазкур институт илмий кенгашида ҳимоя қилди. Опанинг илмий йўналиши ўзбек насри, роман жанри билан боғлиқ эди. Шоира опа ўзига юклатилган вазифани имкон даражасида бажарар, ортиқча ҳовлиқишларга берилмас, камтарлик йўлини маҳкам тутган эди.

Мен опанинг маънавий қиёфасида кўпроқ гапиришни истар эдим. Сабаби аввал эътибор қилмаган эканман, Опа жуда иродали, саботли ва қатъиятли Аёл бўлиб яшаган экан. Тақдир Опани сийлади, нимага дейсизми, уларни жуда кўп синовларга рўпара қилди. Баъзи бир неъматларидан маҳрум қилди. Биз яхшиликнинг шукронасини қиламиз, аммо оғир кунлар келса шошиб, таҳликага тушамиз. Энди чуқурроқ мулоҳаза қилсам, Яратган Шоира опанинг ҳаёти, унинг кучли Иродасини бизга ёнгинамизда ойина сингари кўрсатиб, ибрат қилиб қўйган экан. Буни билиш, англаш учун бизнинг басиратимиз очиқ бўлиши керак эди. Афсус буни кечроқ англадик....

Бандасига фақатгина яхшиликни раво кўрувчи Аллоҳ Шоира опанинг сабр қувватини, матонатини қайта-қайта имтиҳон қилди. Худди темирни оловда пишитгандек, опани ҳам ҳаёт синовларда тоблади. Опа Яратганнинг

чиндан севимли бандаси эди. Чунки Улуғ зот яхши кўрганини кўпроқ имтиҳон қилади, даражасини орттиришни истайди.

Шоира опани ҳаёт қанча оғир имтиҳонга ташламасин, у синовларни ёруғ юз билан қабул қилди. Чекинмади, ортга қайтмади. Кулиб, табассум билан қарши олди. Таниганлар, билганлар эслай оладими Шоира опанинг ҳаётдан нолиб, ўзини бахтсиз санаб ўтирганини. Мен эслай олмайман. Шоира опа бундай вазиятда чора истаб йўл қидирар, йиғлаб кўз ёши қилиб ўтирмасди. Баъзи одамлар озгина қийинчиликка дош бера олмай йиғи-сиғи қилиб нолиди, тақдирдан шикоят қилиб, ўзининг бахтсизлигини писанда қилади. Шундайлари ҳам борки, ўзининг бахтсизлигини баҳона қилиб иш битиради. Шоира опа эса ҳаётидаги кемтикларини яширмас эди ва ортикча бўрттирмас эди. Борича қабул қилишга куч топди ўзида. Ўзига берилган бундай имтиҳонни кулиб қарши олиш учун ирода ва сабот керак, сабр лозим. Шоира опада эса бу сифатлар етарлича эди.

Мен билганим ўзим гувоҳ бўлган воқеалар, Шоира опанинг ҳимоя жараёнида дуч келган қарама-қаршилиқлар, устозларнинг кўрсатган “*марҳамат*”лари, улуғ мураббий Б.Назаровнинг қўллаб-қувватлаши, далда бериши, соғлиқдаги муаммолар, ҳаётдаги зиддиятлар барча-барчасини опа мардлик билан қарши олди. Қийинчиликларни матонат билан енгиб ўтди. Ҳар қандай синов ўз натижасини беради, аста-секин Шоира опанинг ҳаёти изга тушди, аёл сифатида бахтини, қадрини топди. Биз унинг тиниб-тинчиб кетганидан жуда хурсанд эдик. Энди ўйлаб қарасам, ўзидан тиниб кетиш Шоира опанинг синовларига мукофот бўлган экан. Ниҳоят тақдир опани тушунадиган, қадрлайдиган оила билан сийлади. Оилада опа севимли Аёл ва қадрли Она бўлиб ўз ўрнини топди.

Кўғирчоқ олиб келган хола...

2002 йилларнинг ёзи ойи. Учинчи фарзандим ҳам қиз туғилди. Бир оз хафа бўлгандай эдик. Ўғил умид қилган эканман (Аллоҳ ўзи кечирсин, энди минг марта шукрона айтаман қизларни берганига). Шоира опа буни эшитиб Гулноз Сатторова билан муборакбод этгани уйга келишди. У қизларимга турли совғалар ва жуда чиройли кўғирчоқ олиб келган экан. Қизларим жуда қувонишди, опага эркаланиб суйкалишди. Роса мазза қилиб ўтирган эдик. Бу ташриф болаларимнинг хотирасида муҳрланиб қолганлигига кейинроқ гувоҳ бўлдим.

Бугун Марҳабо Қўчқорова “Шоира опам...” дея йиғлаб хабар берди. Унинг кайфияти менга ҳам кўчиб ўтди. Катта қизим телефон қилиб қолди. Овозимдан хафалигимни сезиб, сабабини сўради. “*Шоира опам ўтиб қолибди*” – дедим. Опанинг бетоблигини эшитгандим. Телефон қилиб гаплаша олмадим. Касаллигини эшитиб телеграмдан ёзган эдим “*опажон сизни дуо қиламиз, омон бўлинг*” – деб. Ўқидилар. Аммо жавоб бўлмади. Опа ўзи билан ўзи овора бўлган экан. Шунда қизим йигирма йил олдинги воқеага ишора қилиб “*ҳалиги бизга кўғирчоқ олиб келган холами, Аллоҳ раҳмат қилсин*” – деди. Қизим ўша пайтда беш яшар бўлган. Ҳозир икки фарзанднинг онаси. Унинг гапи кўп нарсаларни менга эслатди. Мен

болаларимга Шоира холангизни дуо қилиб қўйинглар деб тайинладим, ха, худди ўша қўғирчоқ олиб келган холани...

Кечқурун оила даврасида ўғлим билан “Мулк” сурасини алоҳида ўқиб дуо қилдик. Яратган Шоира опани раҳматига олган бўлсин, сабрига мукофот, ажр даражаларини юксалтирсин.

МЕҲРИБОН ОПА ЭДИ...

*Жуманазарова Гулжаҳон Умрзоқовна,
ЖДПИ профессори, ф.ф.доктори*

*Эй сен, йироқларга кўзини тикиб,
Умидлар ортидан эргашиган одам.
Шуни унутмаки, ҳар бир сўқмоқдан
Сенга ҳамроҳ бўлиб кетаялман мен ҳам.
Толиқсанг қувватман, чанқасанг агар
Узоқдан милтиллаб тургувчи булоқ.
Ул порлоқ манзилга етиб бормоқлик
Дўстим, сендан кўра менга муҳимроқ.*

(Чори Аваз)

Умр ўтган сари одам босиб ўтган йўлларини, бошдан кечирган йилларини тез-тез эслаб турар экан. Инсон босиб ўтган йиллар ва йўллар – нимадир улар? Масофами, вақтми ва бошқа нарсами? Менимча, улар умринг давомида сенга рўпара келган, ҳаётингда из қолдирган одамлар – дўстлар, қариндошлар, устозлар, сафдошлар. Афсуски, улардан анча-мунчалари аллақачон, шоир Шайхзода таъбири билан айтганидек, “ҳечистон” мамлакатига рихлат қилишган, лекин уларнинг руҳи поклари тирик, бот-бот хузуримга келиб туришади, гурунглашамиз, дардлашамиз, маслаҳатлар курамиз. Вақт ўтган сари уларнинг ўрни билинади, кўпларининг сиймоси янада тиниқлашади, юзлари, кўзларидаги нур ўткирлашади. Бундай эслашлар, бундай хотиротлар ҳамиша кишига руҳ беради, бардам қилади, мамнуният бағишлайди.

Бугун ҳаёт йўлларимда рўпара келган, ҳамсуҳбат, ҳамфикр, ҳамдард бўлган Шоира опа Донияровани хотирляялман. Шоира опамни, дастлаб, 2013 йилдан бошлаб таниганман. Эсимда Жиззах давлат педагогика институтига келганида, биз ишлаётган кафедрага, яъни бошланғич таълим назарияси ва амалиёти кафедрасига ишга келди. Келганидан жамоада оғир-босиқ, олижаноб, иболи ва ҳаёли феъли-атвори билан, покиза эътиқоди-ю зукко фикрлари билан жамоада ўз ўрнига эга бўлди. Кимгадир меҳрибон опа, кимгадир мунис сингил бўлди. Айниқса, шогирдларига, талабаларга меҳрибон бир онадек эди. Жамоада биз қизларга ўзининг ҳаётий тажрибалардан мисол келтириб доимо маслаҳат берар эди. Шоира опам билан суҳбатлашган инсон мазза қилар, ўзининг енгил ҳис қилар эди, маънавий озуқа олар эди. Кейинчалик бошқа факультетга ўтиб кетгандан

сўнг ҳам Шоира опа билан алоқа узилмади. Чунки ҳамманинг кўнглидан жой олган эди. Шунча йил бирга ишласак ҳам Шоира опанинг биров билан сенуменга боргани, бировни устидан гапирганини, бировга қаттиқ гапирганини билмаймиз.

Шоира опам билан боғлиқ ҳаётимдаги эслашга арзирли хотиралар жуда кўп. Шоира опам билан бирга Самарқанддаги Илмий Кенгаш ва семинарга бирга аъзо бўлган вақтларимиз бирга қатнар эдик. Боришда ва қайтишда йўлда мароқли суҳбатлар бугун кечагидек кўз олдимда. Бу суҳбатларда мен бир маънавий озуқа олар эдим. Жуда кўп китоб ўқир эди. Ўқиган китобларини таҳлил қилиб, муносабатини айтиб берар эди.

Шоира опадан ўрناق оладиган яна инсоний бир хислат. У ҳаммага кўлидан келганча ёрдам берар эди. Ҳатто бир Илмий Кенгашда опага умуман бегона диссертантга кўпчилик қарши чиққанда, чидаб туrolмай, катта жасорат уларга қарши бориб, келинлар ёрдам берайлик, деб диссертантни кўллаб-қувватлаганига гувоҳ бўлганман.

Ана шундай бағри кенг, софдил, меҳрибон Шоира опа бугун ҳаммамизнинг кўнглимизда, қалбимизда. Унинг орзулари, режалари, қиладиган ишлари жуда кўп эди... Ўйлайманки, Шоира опа адабиёт илмида қилган ишларини шогирдлари давом этиради. Шоира опанинг руҳи шод, охирати обод бўлсин!

МУҲАББАТ МЕВАСИ

*Ботирова Шахло Исомиддиновна,
Тошкент вилояти Чирчиқ давлат педагогика
институтини профессори, педагогика
фанлари доктори (DSc)*

*Ҳамма нарсага улгурадиган одамлар ҳеч қачон дангасалик қилмайдилар,
керакли шарт-шароитни қидирадилар. Агар шароит йўқ бўлса, ўзлари
яратадилар.*

(Бернард Шоу)

Шоира опа билан илк танишган куним ҳали ҳам ёдимда 2012 йил май ойлари эди. Дадажонимдан Шоира опа ҳақида жуда кўп илиқ фикрлар эшитган эдим. Шоира опа учун мен адабиётшунос Исомиддин Икрамовнинг кизлари сифатида, Шоира опа эса дадажонимни кадрдон ҳамкасблари сифатидагина бир-биримизни таний бошлаганмиз.

Бевақт ўлим 2015 йил дадажонимни биздан айирди (ҳаётимнинг энг оғриқли кунлари). Шоира опа шу кунлари бизни ёнимизда бўлдилар. Дадажонимни хотирлаб, Жиззах давлат педагогика институтида конференция ташкиллаштирдик, шу ўринда ушбу конференцияни ташкиллаштиришда бош кош бўлган устозларим У.Қосимов, Ш.Дониярова, Н.Соатова, С.Эшонкуловаларга миннатдорчилик билдираман, жуда катта амалий ёрдам

бердилар. Конференцияда Шоира опа менга **“ШАХЛОЖОН СИЗ МУҲАББАТ МЕВАСИСИЗ”** деб дадажоним ва аяжонимни муҳаббат тарихларидан бир лавҳа айтиб бердилар. Шоира опани бу сўзларидан мен ўзимда яна бир бор бахтли фарзанд туйғусини, дунёга келишимдан ота-онамни нақадар бахтиёр бўлишганлигини яна ва яна бир бор ҳис қилдим. Конференция тугади, уйга бориб дадажонимни хотирлаб ёзилган мақолаларни бир бир ўқий бошладим ва навбат Шоира опани хотираларига келди. Ростини айтсам хотираларини йиғлаб ўқидим, ҳатто ҳозир ҳам Шоира опани хотирлаб ёзаётган мақоламни ҳам кўзим тўла ёш билан ёзаяпман.

2021 йил ноябрь ойида мен шогирдим билан Жиззахга бордик. Шоира опа билан кўришдик, доимгидек юзларида табассум билан келинг *“Муҳаббат меваси”* деб кутиб олдилар (Шоира опа мени шундай чақирар эдилар). Устоз билан бир пиёла чой устида суҳбат қуриш учун уларни чойга таклиф қилдик. Шунда Шоира опа чиройли табассум билан *“Сизлар Жиззахга меҳмонсизлар, биз мезбон бўлиб сизларни меҳмон қиламизда”*, - дедилар. Шоира опа ўзининг самимий, соддадиллиги билан мени қалбимда ўзгача бир ҳурматга эга олима аёл эди. Ўша онлар Шоира опа билан охири марта чойлашиб, дилдан суҳбатлашаётганлигимни билмаган эдим. Озгина вақт ўтиб, Шоира опадан айрилиб қолганлигимизни эшитдим. *“Вақт ҳамма нарсани даволайди”*, – дейишади. Бир одам оламдан ўтар экан, ортида қолган яқинларининг қалбидаги айрилиқ дарди ҳам йиллар ўтиб, енгиллашади. Баъзилар эса бир неча йиллардан сўнг бутунлай унут бўлиб кетади. Аммо шундай инсонлар борки, уларнинг вафотидан кейинги соғинч вақт ўтиши билан нафақат унутилмайди, балки кун сайин кучайиб, борган сари чуқурлашиб боради. Шоира опа ана шундай инсонлар сирасига киради.

Охиратингиз обод бўлсин, опа!

ЗУККО ВА ТИРИШҚОҚ ОЛИМАНИ ЭСЛАБ...

*Каримов Обиджон Якубжоневич,
НамДУ доценти, филология фанлари номзоди*

Билимга элтувчи ягона йўл, бу – фаолиятдир.

(Джордж Бернارد Шоу)

*Асл бахтга бутун ҳаётин,
Хизмат билан ўтаб келганлар,
Асл бахтга бутун умрини
Кўпчиликка қурбон этганлар.
Тушунчамда, лойиқ эрурлар,
Бахтиёрлик шунда деюрлар.
Халқи учун ўзин беминнат
Фидо этган бахтлидир фақат.*

Бутун ҳаётини илм-маърифат учун, жонажон халқи ва келажаги учун бахшида этган фидойи олима, филология фанлари доктори, Жиззах давлат педагогика институти профессори, Ўзбекистон Республикаси Олий Аттестация Комиссияси эксперт аъзоси, “Scientific Progress” илмий-методик электрон журналда таҳририят аъзоси, милиция майори Шоирахон Дониярова ташкилотчилиги, тиришқоқлиги, камтар ва самимийлиги билан хотирамда намоён бўлаверади.

Мен адабиётшунос олима Шоирахон Донияровани илк бор Ўзбекистон Фанлар Академияси Тил ва адабиёт институтида учратганман. Ўшанда мен устозим академик Бахтиёр Назаров (Аллоҳим ўз раҳматига олган бўлсин!) олдиларига келган эдим. Шоирахон мазкур даргоҳда бир муддат ишлаб ўз юртларига кетган эканлар. Академик Наим Каримов раҳбарлигида 2000 йилда “Шукур Холмирзаев ҳикояларининг бадиий-услубий ўзига хослиги” мавзuida диссертация ёзиб тугатганларини, кейинчалик “Истиқлол даври романларида миллий руҳ ва қаҳрамон муаммоси” номли докторлик диссертациясини ёзиб тугатганларини, ҳозир айрим камчиликлар устида ишлаётганларини дам ҳаяжон билан, дам босиқлик билан гапириб бердилар. Суҳбат жараёнида Шоирахон ўз соҳасининг билимдони эканини, шу билан бирга содда ва самимийлигини намойиш қилди. Шу тариқа биз семинар ва йиғилишларда тез-тез учрашиб турдик. Турли конференция ва илмий тадбирларда бирга қатнашиб бордик. Ҳимоямиз ҳам бир кунда бўлган. Ишни ҳимоя қилишдан олдин академик, филология фанлари доктори, профессор Тўра Мирзаев, профессор Нўъмон ака Раҳимжонов ва яна бир-икки устозларнинг (Аллоҳ уларни ўз раҳматига олган бўлсин!) уйларига бирга борганмиз, улардан тегишли йўл-йўриқ ва маслаҳатлар олганмиз. Ҳимоядан кейинги ўтиришларда кўплаб машҳур олимлар иштирокини таъминлаш ишларида ҳам ёш бўлишига қарамай ташаббускор бўлгани кечагидек эсимда. Устози Наим акани уйига кузатаётганимда ўз хурсандчилигини яширмай шогирдини узоқ дуо қилгани ҳам хотирамга муҳрланиб қолган. Шуларни ўйлайману, тилимга севимли шоиримиз Абдулла Ориповнинг қуйидаги мисралари ёдимга келади:

*Дунёда кўп нарса унутилади,
Қашишоқлик, мартаба, қувонч, қайғулар.
Унутилиб борар муҳаббат дарди,
Унутилар йиллар, йўллар, туйғулар.*

*Қирқ йиллик адоват унутилар секин,
Унутилар ҳатто юракдаги дарз.
Яхшиларнинг меҳри унутилмас лекин,
Унутилмас улар олдидаги қарз.*

Шоирахон Дониярованинг *“Ижодкор услуги”*, *“Омон Мухтор ижодида янги тасвир”*, *“Ўткир Ҳошимов ижодини ўрганишида кейс стади методи”*, *“Бадий талқин ва тафаккур муаммолари”*, *“Истиқлол даври ўзбек романларида миллий руҳ ва қаҳрамон”*, *“Shukur Kholmiraev’s Artistic Skills”*, *“A look at the creativity of Omon Mukhtor”* каби ўнлаб монография ва ўқув қўлланмалари ҳамда 200 га яқин илмий мақолалари нуфузли хориж ва Республика журналларида нашр этилган. Илмга бахш этилган умр албатта баракали бўлгани кўриниб турибди. Лекин бу ҳаммаси эмас. Дониярова Шоира Хурсандовна масъул муҳаррирлигида *“Эътироф ва эътиром”*, *“Филологиянинг умумназарий масалалари”*, *“Ўзбек тили услубиятининг долзарб масалалари”* каби Республика ва Халқаро миқёсидаги илмий-амалий конференциялар ўтказилди ва ушбу конференция материаллари асосида тўплам нашр қилинди, кўплаб ҳамкасблар ва шогирдлар мақолаларини чоп этишга яқиндан ёрдам берди. Шунингдек, унинг саъй-ҳаракатлари асосида *“Илм-фан фидойиси – заҳматкаш олим”*, *“Хотира муқаддас – умр абадий”* каби хотира китоблари нашр юзини кўрди. Яна шуни алоҳида қайд этиш керакки, Дониярова Шоира Хурсандовна ўнлаб шогирдларнинг меҳрибон устози ҳам эди. Салкам ўн йил мобайнида Шоирахон Хурсандовна Жиззах давлат педагогика институти филология факультетида ишлаш баробарида бўлажак ўзбек тили ва адабиёти ўқитувчиларига адабиётшунослик илмидан маърузалар ўқиди, нафақат адабиётдан, балки одоб-ахлоқдан сабоқ берди. Олимликни УСТОЗлик даражасига олиб чиқди. Қисқа муддатда Шоирахон профессор-ўқитувчилар назарига тушди, ҳурмат қозонди, ўзига нисбатан меҳр уйғота олди. Ўзи билан фаолият юритаётган ҳамкасбларига опа-сингил, яқин дўст ҳамдард бўлди, шунингдек ўзининг мулоҳазакорлиги билан ҳаммага тўғри маслаҳатини берар, ҳеч кимдан беғараз, беминнат ёрдамини аямас эди. Ҳар доим ҳар бир ишга адолат билан ёндашиш унинг шиори эди. Атоқли ижодкор Турсуной Содикованинг:

Отам дерди: болам, бил, кимки тоза ниятдир,

Кўнгли очиқлик унга одат, хусусиятдир,

-мисралари бевосита унга қарата ёзилгандай эди, назаримизда.

Бундан 1-2 йил олдин Шоира Дониярова *“Шукур Холмирзаевнинг бадий маҳорати”* номли монографиясини чоп этилган эди. Китобга Ўзбекистон Республикаси фан арбоби, Ўзбекистон Республикаси Давлат мукофоти лауреати, филология фанлари доктори, академик Н.Ф.Каримов масъул муҳаррир; филология фанлари доктори, профессор У.Норматов ва филология фанлари доктори, профессор С.Мелиевлар эса тақризчилик қилишган эди. Монографияда ҳикоячилик мактабига муносиб ҳисса қўшган ижодкор Шукур Холмирзаев ҳикоялари таҳлил қилинган, ижодидаги услубий ўзига хосликлар ҳақида сўз боради. Монография олий ўқув юртларининг филолог талабалари, аспирант ва тадқиқотчилар ҳамда адабиётшунослик масалаларига қизиқувчи китобхонлар оммасига мўлжалланган бўлиб, Шукур Холмирзаев бадий олами кенг таҳлил қилинган. Тўғри, тадқиқотчининг китоби атоқли адиб асарлари таҳлилига бағишланган илк асар эмас. Кўплаб

адабиётшунослар, танқидчилар бу ҳақда ёзишган, лекин олиманинг китоби баҳсларга чорловчи фикрлари билан аҳамиятлидир.

Олима ҳикояда қаҳрамонлар образини бадиий воситаларнинг янгича кўринишлари билан бериш тамойили 60-йилларда ўзбек адабиётига кириб келган Шукур Холмирзаев ижодида ўзига хос услуб сифатида кўрина бошлаганини таъкидлайди. Адибнинг “Олис юлдузлар остида” (1968) номли тўпламига киритилган илк ҳикояларидаёқ ана шу тамойил ўз ифодасини топганини баён этади. Ёзувчи ўзининг дастлабки ҳикояларидан бошлаб ҳаётда ўз ўрнига, муайян ижтимоий, мавқега, ўзига хос характерга эга бўлган қаҳрамонлар образини олиб кирди. Унинг қаҳрамонлари табиатнинг гўзал кўйнида улғайган қишлоқ одамлари, қишлоқда камол топиб, шаҳарда ўқиган ва шу ерда қолиб турли вазифаларда ишлаётган кишилардир. Демак, қишлоқ табиати, унда улғайган инсон, бу инсоннинг табиатан узоқлашиб шаҳарга келиши ва яна қишлоққа, табиатга, бирга ўсган дўстларига интилиши Шукур Холмирзаев ҳикояларидаги ҳаёт ва инсон тасвирининг асосий сюжет ўзакларини ташкил этади. Айни пайтда, ёзувчининг дастлабки ҳикояларидан бошлаб бўртиб кўзга ташланган ва бутун ижоди давомида қайта-қайта талқин қилинган тасвир усули унинг ҳикоячиликдаги ўзига хос услубини ташкил этувчи унсурлар даражасига кўтарилганлиги эътиборга лойиқдир.

60-йиллар ўзбек ҳикоячилигига Шукур Холмирзаев қаҳрамоннинг қандай янги типини олиб кирди? – деган саволга, бизнингча, унинг ҳикояларидаги қаҳрамон, энг аввало, ўзининг руҳий ва ақлий салоҳиятининг ранг-баранг шакллари билан намоён бўлади. Шукур Холмирзаев ўз қаҳрамонларининг ички ҳаёти ва руҳий кечинмаларини, ақл-заковатини, умуман маънавий оламини очиш билан жамиятимиздаги, миллатимиз орасидаги мавжуд ҳаётининг умумлашма образини кўрсата олди дейиш мумкин. Ижодкор олами таҳлилига бағишланган бундай фикрлар китобда кўп. Афсуски, заҳматкаш олима ёзиб улгурмаган баҳсталаб фикрлари, мақола ва рисоалари ўзи билан кетди...

Устоз Шоирахон самимий инсон, заҳматкаш олима, садоқатли дўст сифатида узоқ йиллар хотирамизда қолади. Ўзининг камтарлик ва принципиаллик фазилатлари билан, қатор илмий мероси билан яқинлари хотирасида абадий яшайверади. Чиндан ҳам, шоир ёзганидек:

*Ўлди, кетди деманглар, эслаганда тирикмиз,
Яхши-ёмон кунларда мададқормиз, шерикмиз.
Вужудимиз тупроқдир, гул руҳимиз ҳавода
Бизни эслаганларнинг умри бўлсин зиёда.*

УНИНГ МАҲЗУН НИГОҲИ

*Шойим Бўтаев Пиримқулович,
Ўзбекистон ёзувчилар уюшмаси
аъзоси, ёзувчи*

*Ўйларинг сўзларингга, сўзларинг феълингга, феълинг тақдирингга нуқс
этади.*

(Жалололдин Румий)

Бир ойча аввал, март ойининг ўрталарида Жиззахдан Урол Бегалиев деган киши менга кўнғироқ қилиб қолди. Ўзини таништириб, Шоира Дониярованынг турмуш ўртоғи эканини айтганида дарҳол хаёлимга келди. Ҳа, бу киши ҳақида эшитандим – тиббиёт фанлари доктори, профессор, урология соҳаси бўйича мутахассис. Шоирани йўқотиш қайғули бўлганини айтиб, кўнгил сўрадим. Ўлимидан уч-тўрт кун бурун Шоира менга телефон қилиб, ўзи ишлаётган институтда учрашув ўтказса бориш-бормаслигимни сўраганини; гап орасида қисса ва ҳикояларини тўплам шаклига келтирса, таҳрирдан ўтказиб сўзбоши ёзиб беришимни илтимос қилганини ҳам эсладим. У кейинги пайтларда бадий ижод намуналарини юбориб турар, ақлим етганича унга бу борада йўл-йўриқ кўрсатмоқчи бўлардим. Маҳорати етмаётганидан шикоят қилгудек бўлса, катта маҳорат билан ёлғон-у сафсаталарни тўқигандан, маддоҳлик қилгандан кўра, бундайроқ эса-да юрагингизни оғритган дардларни ростгўйлик билан ифодалаганингиз фойдали бўлади, – дея кўнглини кўтарган бўлардим. Унинг дардлари кўп эди.

– *Биз ҳам доғда қолдик, –* хаёлимни бўлди Урол аканинг овози. – *Шифокорларга ишонгандик, аммо...*

– *Ўзингиз ҳам шифокор экансиз-ку?* – соҳадаги профессорнинг оғзидан бунақа гап эшитиш жуда ажабланарли эди. – *Сиз шундай деб турсангиз...*

– *Ҳаммаям шунақа ўйлайди, –* унинг овозида ўкинч бор эди. – *Ҳамма ҳам билиб туради, айтиб туради, санаб туради – лекин... билмадим, ўзи бизга нима бўлаяпти?*

У бироз жимиб қолди. Кейин, янги йилдан сўнг турмуш ўртоғи Шоира Донияровани Республика кардиология марказининг Жиззах филиалида текшириб кўришганида унинг юрагида туғма парок борлигини аниқлашганини, операция қилинса тузалиб кетишига ишонтиришганини, юрак билан ўйнашиб бўлмаслигидан ўйланиб қолишгани боис Тошкентга ёки чет элга олиб бориб операция қилдирсакмикан дейишганида, клиника директорининг ўзига ишонч билан, Тошкентдан қўли енгил маҳоратли жарроҳни чақириб шу ерда операция қилдирамиз, деган таклифига розилик билдиришганини маҳзунлик билан баён қила бошлади.

Урол аканинг қўшимча қилишича, “*Тошкентдан қўли енгил маҳоратли жарроҳ*” 2022 йилнинг 8 январь санасида, шанба куни Жиззахга етиб келиб Шоирани операция столига ётқизибди ва ишга киришиб кетибди.

– Операция кўнгилдагидек ўтди, – дебди “Тошкентдан қўли енгил маҳоратли жарроҳ” бир неча соатдан кейин йўлакда кутиб турган Урол аканинг хузурига чиқиб, – *Юрак клапанини алмаштирдик.*

Шу соатлар ичида нина устида юргандек безовта Урол аканинг ҳолатини тасвирлашга сўз ожиз экан. Шоиранинг қайта туғилгани, унинг ўзини қайта туғилганидек эканини айтгани билан, бировга тушунтириб бера олмас экан. У шунинг учун “Тошкентдан қўли енгил маҳоратли жарроҳ”га қай тариха миннатдорчилик билдиришини ҳам билмасмиш, қанча миннатдорчилик билдирса ҳам оздек кўринар эмиш, барибир кўлидан келганича миннатдорчилик билдирибди.

“Тошкентдан қўли енгил маҳоратли жарроҳ” ишини битказиб, Тошкентга қайтиб кетибди. Ўша куни жонлантириш бўлимига ўтказилган Шоира ҳушига келиб, турмуш ўртоғи билан гаплашибди. Урол ака уни уринтириб қўймасликка ҳаракат қилиб, ҳар куни хабар олиб турибди – клиника директорининг ўзига ишончи билан айтган сўзлари, “Тошкентдан қўли енгил маҳоратли жарроҳ”нинг енгил қўли ва маҳорати туфайли унинг кўнгли хотиржам, Шоиранинг тузалиб кетишига ишончи комил экан.

Аммо... Операциядан кейин бешинчи куни Шоиранинг аҳволи оғирлашибди. Текшириб кўрилганида, ўзига ишончи баланд шифокорларнинг айб-хатоси туфайли қоннинг суюлиб кетиши оқибатида ўпканинг плевра бўшлиғига қон кетиб қолган экан. Клиника директори бепарво, “Тошкентдан қўли енгил маҳоратли жарроҳ” яна қайлардадир тиф кўтариб юрибди – бу ерда филология фанлари доктори Шоира Дониярова аҳволи тобора оғирлашиб бормоқда эди. Уни қайта операция қилишибди, аммо у ҳушига келмай вафот этибди.

Мен ўзим ҳали тузук-қуруқ таниш бўлмаган одамнинг телефон гўшагидан дард, армон, изтироб тўла сўзларига жавобан нима дейишни билмасдим. Айтаман десам – гап кўп. Халқ, инсон, эътибор, сиз рози – биз рози қабилидаги баландпарвоз сўзлар қанчалик юксак пардаларда янграмасин, чириётган ҳодисаларни қайта ўзига келтира олмаслиги каби тушкун хаёллар гирдобиди эдим.

– *Шу чоққача ўша пароги билан юрган экан, юраверсин эди,* – дедим фойдасиз гап айтганимни оғзимдан чиққанидан сўнг пайқаб қолиб.

Урол ака ҳам буни сездим, гапни бошқа ёққа буриб, телефон қилишдан мақсади Шоиранинг менга айтган қўлёмаси хусусида эканини билдирди. *Юборинг,* – дедим.

У билан хайрлашиб, анча вақтгача ўзимга кела олмасдим. Бунчалик масъулиятсизлик қачондан бери ўзини-ўзи таърифлашдан нари ўтмайдиган муҳитда бўлиб қолди экан? Айб кимда? Нима қилмоқ керак?

Бундай жўяли саволларга на ҳаётда, на матбуотда жавоб йўқ – нафсиламрини айтганда, жавоб берадиганларнинг ўзлари ҳам биз биламиз, биз билиб турибмиз, бизга барчаси аён қабилидаги алмисокдан қолган иборалардан нари ўтишмасди.

Ўзбекистон радиосининг ўша маҳалларда “Адабиёт ва радиотеатр” деб аталмиш Бош таҳририятидаги хонамга Шоира Дониярова бироз хиркирок товушда салом бериб кириб келгани ёдимга тушди. Адашмасам, Фахриддин Низомов тавсияси билан у таҳририятимизга муҳаррир вазифасига ишга келганди.

Шоира ишга киришди. Нимадандир ҳадиксираётгандек, теварак-атрофга маҳзун нигоҳ билан боқиб юрарди. Очилиб-сочилиб кулганини биров кўрмас, нари борса табассум қилиб қўяр, табассуми ҳам қандайдир гамгин эди.

Бир куни у одатдагидек ўзи олиб бораётган радиоэшиттириш матнини тасдиқлаб олиш учун ҳузуримга кирганида гап орасида:

– *Бадий ижод билан ҳам шуғулланасизми?* – деб сўрадим.

У индамади.

– *Шеър ёки ҳикоя ёзсангиз эфирга бериб гонорар ишлашингиз мумкин.*

– *Раҳмат,* – деди у миннатдорчилик билдириб. – *Наср бўйича илмий иш қилмоқчи эдим.*

– *Энг зўр ёзувчи Шукур Холмирзаев ҳар куни шу ерда,* – дедим унга ўзимча йўл кўрсатган бўлиб. – *Имкониятдан фойдаланиб қолинг.*

У бош ирғади.

– *Шукур ака билан гаплашдим,* – деди. – *Сухбат қилишга рози бўдилар.*

– *Мавзуингиз нима?*

– *Адабий услуб.*

Мен талабалигимда Гюстав Флобернинг Луиза Коле деган бир хонимга йўллаган даста-даста хатларини ўқигандим. Флобер, кимдир айтганидек, “*товуқни учишга ўргатмоқчи бўлган сор бургутдек*” ёзувчилик сир-асрорлари ҳақида унга мактублар йўллаб, ўз ижодий тамойиллари, ёзишнинг сир-асрорлари, шахсий муносабатлари борасида кўпдан-кўп қимматли фикларни баён этган, бир ўринда услуб ҳақида “*Услуб – инсон*” деган ибора ишлатганди.

Ёдимда қолган бу иборани айтганимда, одатда хомуш кайфиятда юрадиган Шоиранинг кўзлари “ялт” этиб порлаб кетгандек бўлди.

– *Шу гапингизни қўласам бўладими?* – деб сўради у ер остидан менга қараб.

– *Флоберники денг.*

– *Хўп.*

У илмий ишга киришиб кетди.

Мен бошқа ишга ўтганимда, Шоира ҳам илмий ишини ёқлаб, олий ўқув юртида дарс бера бошлаганди. Кўп қийинчиликларни кўрган Шоиранинг ишлари юришиб кетганидан суюнара эдим.

Эсиз, қазову қадарнинг охирига етмаган синовлари қолиб, бандаси ҳам унга зулм қилибди. Буни қандоқ тушунмоқ керак?

Унинг маҳзун нигоҳи бу ҳақда энди нима дейди?

Буни билишдан энди ожизмиз.

ИРОДАСИ МЕТИН ОЛИМА

**Ҳамидова Муҳайёхон Обидовна,
Наманган давлат университети профессор в.б.
филология фанлари номзоди**

Қалам соядаги сўзларни ёруғликка олиб чиқади.

(Рамон Гомес де ла Серна)

Ўтганларни ёдга олиш, уларнинг олиб борган эзгу ишларини эслаш кишида яхши таассуротларни ҳосил қилади. Мен филология фанлари доктори, заҳматқаш олима, жонқуяр устоз, ўзбек адабиётини ўқитиш методикаси кафедраси мудир, Жиззах давлат педагогика институти профессори, милиция майори Дониярова Шоира Хурсандовнани эслаганимда ана шундай ҳолатни ўзимда ҳис этаман.

Шоира Дониярова билан биз 1998 йил аспирантурада ўқиб юрган вақтимда танишганман. Аниқроғи, опанинг ўзи мени излаб олдимга келган эди. Сабаби, иккимиз айнан бир ижодкор, яъни Ўзбекистон халқ ёзувчиси Шукур Холмирзаев ижоди бўйича илмий иш олиб бораётган эдик.

Шоира Дониярова ҳаётда қийинчилик кўрган бўлса-да, бошқаларга буни сездирмай, фақат олдинга қараб юришга ҳаракат қилар, бошқалардан ҳам шуни талаб қилар эди. Узоқ йиллик турмушидан фарзанд кўрмай, турмуши бўлмагач, ўзининг қизиқиши асосида илмий ишини бошлади. Филология фанлари доктори, академик Н.Каримов раҳбарлигида “Шукур Холмирзаев ҳикояларининг бадий-услубий ўзига хослиги” мавзусидаги номзодлик диссертацияси устида илмий ишини бошлади.

У ўзи танлаган ишига чуқур киришган ҳолда тадқиқот олиб борди. Фикримни адиб билан ўказилган давра суҳбатлари ҳам тасдиқлайди. Шоира опа мен билан бир неча бор ёзувчи Шукур Холмирзаев билан учрашувларга борар, марҳум адиб билан унинг ўзбек ҳикоячиликларидаги ўрни хусусида суҳбатларни ташкиллаштирар эди. Энг қизиғи, ҳар бир учрашувга адибнинг ҳикоялари хусусидаги ўзининг қизиқарли саволлари билан борар эди. Табиийки, бу каби учрашувлар адибда ҳам катта таассурот қолдирар эди. Шунинг учун қачон адиб билан учрашув ташкил қилмоқчи бўлсак, Шукур Холмирзаев рад этмасди. Дўрмондаги ёзувчилар боғидаги ҳовлисига таклиф қилар эди. Бу каби учрашувга биз билан бирга илмий иш олиб бораётган ёшлар ҳам бирга боришар, улар ҳам бизнинг ўзаро суҳбатимизни эшитиб ўтиришар эди. Ҳозир шу шерикларимиз билан учрашиб қолсак, ўша кунларни эслашади. Қолаверса, Шоира опа радиога ҳам фаолият олиб боргани учун ҳам бу каби давра суҳбатларини тез-тез ташкил этиб турар эди.

Шоира опа билан ёлғиз қолганимизда эса соатлаб ёзувчи Шукур Холмирзаевнинг ҳикоялари бўйича мунозарага киришиб кетар эдик. Том маънода уни адибнинг ҳикояларини ичига кира олган ҳолда ўрганган олима дейиш мумкин эди. Лекин у камтарлик қилиб “*Мендан сиз ўтиб кетдингиз*”,

– деб мени адибнинг ҳикояларинигина эмас, қисса, роман, драмалари асосида ҳам ишимни олиб бораётганлигимга ишора қилар эди.

2000 йил Шоира опа *“Шукур Холмирзаев ҳикояларининг бадий-услубий ўзига хослиги”* мавзусидаги номзодлик диссертациясини муваффақиятли ҳимоя қилди. Ҳимояда Ўзбекистон халқ ёзувчиси Шукур Холмирзаев ҳам ташриф буюриб, тадқиқотчининг иши хусусида ижобий фикрларни билдириб, олимага омад тилади.

Мен илмий ишимни ҳимоя қилгач, тақдир тақозоси билан Наманган давлат университетида ишимни давом эттирдим. Лекин бирга тадқиқот олиб борган яқинларим, устозларим, Алишер Навоий номли Тил ва адабиёт институти ходимлари билан алоқада бўлиб юрдим. 2012 йил Шоира опани *“Истиқлол даври романларида миллий руҳ ва қаҳрамон муаммоси”* мавзусидаги докторлик диссертациясини ҳимоя қилганлигини эшитдим. Шундан ҳам опанинг бошлаган ишини охиригача етказмай қўймайдиган инсон эканлигига яна бир бор ишонч ҳосил қилдим.

2017 йилнинг январь ойида Тошкент давлат ўзбек тили ва адабиёти университети ҳузуридаги педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ марказида қайта тайёрлаш ва малака ошириш курсида ҳамкасбим Қўчқаров Баҳодиржон Шоира опа билан бирга малака оширишда бир гуруҳда ўқишган экан. Қўчқаров Баҳодиржон опа ҳақида мендан кўп бора эшитганига менга боғланиб, *“Опа, топингчи мен ким билан бирга ўқияпман?”*, – деб сўради. Мен кимлигини билиш учун қизиққанымда у Шоира опа билан бирга ўқиётганлигини, опа ҳақиқатдан ҳам мен таъкидлаб ўтганимдек ҳаракатчан, фаол эканлигини айтиб ўтди. Шу йилнинг ноябрь-декабрь ойида айнан шу университетда мен ҳам малака оширишда бўлганимда Жиззах давлат педагогика институтида фаолият олиб бораётган Мамаюсупова Саодатхон билан танишиб қолдик. У мени Наманган давлат университетида эканлигимни билиб, *“Сиз Муҳайё опамисиз?”*, – деб сўради. Мен ҳайрон бўлиб, мени қаердан танишини сўраганимда, у Шоира опа орқали таниши, ҳозирги вақтда опа Жиззах давлат педагогика институтида фаолият олиб бораётганлигини, ўзи опа илмий раҳбарлигида илмий ишини олиб бораётганлигини айтди. Саодат Мамаюсупова орқали Шоира опани Жиззахга турмушга чиққанлигини ҳам, ҳозирги кунда ҳам фаолиятини тўхтатмаганлигини айтиб берди.

2022 йилнинг 15 январь куни Шоира опанинг вафот этганлиги хабарини эшитиб очиғи шокка тушиб қолдим. Чунки опани ҳеч соғлигидан нолиганини эшитмаган эдим. Энг қизиғи, ўлиmidан олдин ҳам шогирди Саодатхон билан боғланиб, ишини олиб бориш бўйича маслаҳатларни бериб боришдан тўхтамади. Масалан, *“Яхши, ўрганиб чиқинг”*, *“Айтиб йиғлайдимми?”* *“Таҳлил қилинг”*, *“Бу қайси асар?”*, *“Тезлаштиринг, чунки ўзимизга ҳимоя кенгаши берилди. Мендан керакли маслаҳатларни олиб туринг. Йўқ бўлиб кетманг”*, *“Хулоса яхши, энди ҳаракатни тезлаштиринг”*, *“Ёзишга ҳаракат қилинг. Гумонли тассавурларни асарлар таҳлили орқали беринг. Умуман, анча ичига кирибсиз”*, *“Табриклайман.*

Давомли бўлсин. Ишни тезлаштиринг” каби шогирди билан бўлган мулоқотлари ҳам унинг талабчанлигини, ҳамда масъулиятли инсон эканлигини кўрсатади.

Умуман олганда, опани ёдга олганимизда фақатгина яхши хотиралар кўз олдимиздан ўтади. Бу ҳам унинг ҳаётда ўз ўрнига эга бўлган олима эканлигини кўрсатади.

ФИДОЙЛИК ВА ИНСОНИЙЛИК СОҲИБИ ЭДИ

*Насиров Азимидин Нормаматович,
СамДУ доценти, филология фанлари доктори*

*Илмдан бир шуъла дилга тушган он
Шунда билурсанким, илм бепоён.*

(Абулқосим Фирдавсий)

Кечаги кун тарих, эртанги кун эса келажак. Йиллар шамоли инсонни шундай улғайтирадики, умрнинг ўтганини, ҳаётнинг сен учун гўзал онлари тарих бўлиб қолаётганини англашга улгурмай қоласан. Аммо ўтган умрингга бир лаҳза назар ташласанг, ҳаётда маълум ишларнигина бажаришга улгурган, булар эса йиллар ўтиб сенинг борлигингни, қалб дунёнгни англаш имконини бериш мумкинлигини баъзан ҳис қиласан, баъзан эса бутунлай ўзингни унутасан. Дунёнинг мураккаблиги нимада, унинг бешафқатлиги-чи? Инсон туғилади ва ўлади. Бу ҳаётга ва шу билан бир қаторда фалсафий категориядир. Агар ўтган умринг халққа, инсониятга бир лаҳза яхшилик билан ўтган бўлса, йиллар ўтиб, кимлардир меҳр билан, юксак инсонийлик билан сени эслашга, қолдирган эзгуликларингни бир дақиқа бўлса-да, англашга интиладики, ана шу нуқтада сенинг “иккинчи умринг” бошланади.

Қайд қилинган фикрлар замирида, дунёларга сиғмаган, эрта “*ҳазон бўлган*”, аммо бугун илм аҳлининг қалбидан ўрин олиб улгурган меҳри дарё, фидойий инсон сифатида эътироф этилган, буюк истеъдод соҳибига Шукур Холмирзаев ҳикояларининг поэтик хусусиятларини ўрганган, кейинчалик эса, ўзбек романчилигининг истиқлол йилларидаги тадрижий тараққиёт тамойилларини таҳлил этган олима Шоира Дониярова ҳақида сўз юритмоқчиман. Шоира опа СамДУнинг ўзбек ва тожик филологияси (ҳозирги филология факультети)да таҳсил олган эди. Талабалик йилларидаёқ илм олиш, унинг турфа хил мураккаблиklarини англаган, аммо шу йўлда тинимсиз изланишлар, тадқиқотлар олиб бориб, филология фанлари доктори даражасига кўтарилган, ўзбекнинг беғубор бир аёли эди.

Шоира Дониёраванинг инсонийлиги, одамохунлиги, ўзидан кичикларга меҳрибон опа сифатида, катталарга эса қадрдон сингил сифатида, устозларга эса садоқатли шогирдлик хусусиятлари, унинг нафақат илмли, шу билан бир

каторда етук инсоний фазилатга эга бўлган шахс эди. Унинг борлиги илм эди.

Дарҳақиқат, Шоира опадаги бу каби инсоний фазилатларни, одамхунликни санаб охирига етиш қийиндир, шунинг учун бир сўз билан айтганда дунёни англаган, англашга интилиб яшаётган фидоий инсонлардан бири эди. Унинг яқинларига, илм йўлида маслакдош, ҳамфикр бўлган барча кадрдонлари, бугунги кунда ҳаётда катта из қолдира олган шахс сифатида эътироф этишида ҳам жуда катта асослар мавжудлигини инкор этиб бўлмайди.

Шоира опа 1990-йилларнинг сўнгида Ўзбекистон Фанлар Академиясининг Ўзбек тили ва адабиёти институтининг Ҳозирги адабий жараён бўлимида аспирантурада таҳсил олган кезлари, аспирантлар уйида яшаб, ўқиб, илм олиш йўлида ҳаракат қилиб юрганда, вилоятлардан борган, турли соҳага тегишли тадқиқотчиларга холисона йўл-йўриқ кўрсатган, меҳр улаша олган фидоий инсонлардан бири сифатида ёдга олинади. Ундаги инсонийлик фазилатлари, энг асосийси ҳурмат этишга, асраб-авайлашга сўз топа оладиган шахс сифатида кўз ўнгимизда жонланади.

Ҳаётнинг ўткинчилиги, йиллар шамолининг шафқатсизлиги, унинг қалбига ҳам доим титроқ солиб турган бўлса-да, қалбидаги истиробларини, дилидаги армонларини юзага чиқармас, ёшларга мададкор, уларнинг меҳрибон опаси сифатида, ҳаётнинг серташвиш ҳолатларидан эмас, келажакнинг, умидли дунёнинг орзу-мақсадлари ҳақида мулоҳаза юритишга интилар, улар дилига яхшилик уруғини “сочиш”га доимо ҳаракат қилган буюк бир инсон, аммо бошқалар олдида, содда, камтар, етук инсоний фазилатларини намоён қиладиган даражадаги шахс эди.

Шоира Дониярова 2018-йили менинг “Одил Ёқубов романлари поэтикаси” мавзусидаги докторлик тадқиқотимга илмий семинарда тақризчи бўлган эди. Ўшанда, “ўзбек адабиётининг 70-90-йиллардаги буюк даргаларидан бирини асос қилиб олибсиз, бу жуда катта меҳнат ва машаққатни теран англаш имконини беради, биламан, бу мураккаб бир жараённи жуда яхши таҳлил қилгансиз, шу билан бир қаторда адибнинг энг оғир дамларда ижод қилганини, бунинг самараси сифатида бугун ҳам ўқувчини, китобхонни қалбини ларзага соладиган асарлари билан, бизга ҳамроҳ эканлигини яхши таҳлил қилгансиз, бунинг гувоҳини тадқиқотингиз кўрсатиб турибди,” – деб чин маънодаги мададкор инсон бўлган олима эди.

Хуллас, буюк истеъдод соҳиби Абдулҳамид Сулаймон ўғли Чўлпон:

*Оқшом чоғи мунда кел-да, сайр эт,
Қобуси гадам билан фанони.
Интилма самога, тўхта сабр эт,
Бу ерда таниб ол оқу қарони!..*

-қайд илиб ўтганидек, “оқу қарони” таниб олган, бутун ҳаётини илм йўлига сарф этган, истеъдодли олима сифатида мукамал тадқиқотларни кейинги

авлодларга қолдирган инсонлардан бири сифатида Шоира опа доима ёдга олинади.

Дарҳақиқат, Шоира Дониярованынг тадқиқотлари кейинги йиллар романчилигини ўрганишда асосий манбалардан бири сифатида алоҳида эътироф этилади. Унинг ижодий мероси ҳали кўп йиллар изчиликда ўрганилади, таҳлиллар қилинади. Бу эса Шоира опанынг “иккинчи умри” бўлиб, маънавий юксалиш сари кенг имкониятларга йўл очиб бориши, табиийдир.

Шу ўринда мақолага нукта қўймоқчи эдим, аммо адабиётшунос олим устоз, Сувон Мелиевнинг жуда асосли фикри ҳаёлимда чарх ура бошлади, ана шунинг учун бу фикрни СИЗлар билан ўртоқлашгим келди, чунки бунда жуда катта маъно мужассам эди. Устоз Сувон Мелиев, Мир Алишер Навоийнинг “Лисонут тайр” достонига мурожаат этар экан, унга таҳлилий ёндошиб, “*Будлуг тухмат қилиб, аммо набуд*” (Борман деб тухмат қиламиз, аммо йўқмиз). Ер юзида яшаб ўтган ва яшаётган одамларнинг аксариятига, ҳатто илм аҳилларига ушбу хитобни қўллаш мумкин. Чин маънода, буюк шоиримиз кўзда тутган миқёсда “*Будлуг – сайланган ва сийланган одамларга насиб этадиган саодатдир*”.

Юқорида қайд қилинганидек, мен ҳам Шоира опанынг илм йўлидаги мулоҳазалари, инсонийлик фазилатлари, одамийлик меҳри унинг буюк инсоний фазилат эгаси эканлигидан далолат деб ҳисоблайман ва уни доимо сайланган ва сийланган инсон сифатида хотирлайман.

МЕН БИЛГАН ВА ТАНИГАН ШОИРА ОПАМ...

***Кўчқорова Марҳабо Худойберганоўна,
филология фанлари доктори
ЎзР ФА Ўзбек тили, адабиёти ва фольклор
институтининг етакчи илмий ходими***

Доно киши вужуди мисоли зару тилло, Ҳар қаерга борса ҳам қиммати тушмас асло.

(Саъдий Шерозий)

Мен Шоира Дониярова билан бундан йигирма уч йил олдин Хоразмда, аниқроғи Урганч шаҳрида танишганман. Демак, бу 1999 йилнинг ёз ойи эди. Мен ўшанда Ўзбекистон Миллий университетининг ўзбек филология факультетини тугатиб, Урганч давлат университетига қарашли Минтақавий тиллар марказида ўқитувчилик қилиб юрган пайтим эди. Очиғи, қилаётган ишимдан, ҳаётимдан кўнглим тўлмаётганди. Қандайдир, ўзим истагандек майдонда ҳаракатланмаётгандек эдим. Лекин, айнан бу нима эканлигини ҳам англамасдим. Урганч шаҳри уйимга анча узоқ бўлгани учун Янгибозор туманидан бўлган Мадина Матёкубованынг шаҳардаги уйида ижарада яшаб,

ишлаб юрардим. Ана шу пайтда Мадина опам Шоира опамни Хоразмга саёҳатга олиб борди. Мадина опанинг уйида суҳбатлашдик. Шоира опам “*Бу ерларда юрманг, илмга қизиқсангиз, Фанлар академияси кундузги аспирантурасига ҳужжат топширинг*”, – деб маслаҳат берди. Устози академик Наим Каримовга шогирд тушишимни ҳам қистириб қўйди. Фурсатдан фойдаланиб, Шоира опам билан Мадина опамни она қишлоғимга, Янгибозор тумани Жайхунга меҳмонга таклиф қилдим. Аини шу кунларда тўй қилган эдик. Укамни уйлантиргандик. Опалар менинг гапимни икки қилмай, боришди. Янги келиннинг қўлидан чой ичишди. Шоира опам бутун оила аъзоларим билан танишди. Шунданми, билмадим, Шоира опам билан орамиз анча қалинлашиб кетди. Мени яқин синглисидек кўрарди, назаримда.

Тақдир экан, уларнинг маслаҳатларидан руҳланиб, ота-онамга бу ҳақда айтдим. Улар менинг яна пойтахтга ўқишга кетишимга қаршилиқ кўрсатишмади. Шундай қилиб, мен Шоира Дониярова ишлайдиган Фанлар академияси Тил ва адабиёт институтига 2000 йилда аспирантурага имтиҳон топшириб, муваффақиятли қабул қилиндим. Ундан олдин Шоира Дониярова билан Мадина Матёқубованинг номзодлик диссертацияси ҳимоясига Хоразмдан келиб, иштирок этдим.

Эсимда қолган хотиралар шуки, Шоира опамнинг отаси оқ соқолли, кекса бир киши бўлиб, устига олачопон кийиб олганди. Онаси ҳам бироз кўримсизроқ, озғин аёл экан. Отаси қизи учун шу даражада куйинчаклик қилдики, отасининг меҳрибонлигини кўриб, ҳайрон қолганман. Кейинчалик Шоира опам билан яқиндан танишганимдан сўнг билдимки, отаси ўғай экан. Ўғай ота Шоира опамни шу даражада яхши кўрар, “*қизим*” деб еру кўқларга ишонмасди.

Мен олдинига Юнусободда талабалик пайтимдаги ижара уйда бироз яшадим. Сўнгра, Фанлар Академияси Тил ва адабиёт институтига жуда яқин жойда жойлашган кўп қаватли уйга кўчиб келдим. Бу ижара уйда Шоира опам, Гулноз Сатторова ва мен тахминан икки йилча яшадик. Кейин учта аёл, учта оила, учта уйнинг уч бекаси бўлдик.

Шоира опам ниҳоятда меҳнатқаш, интилувчан, катта-катта режалар билан яшайдиган инсон эди. Жиззахда филология фанлари доктори, профессор ҳар жиҳатдан етук, идеал бўлган Шоира Донияровага тескари бўлган қийинчиликлар, машаққатли меҳнат ва сарсон-саргардонликлар, шахсий муаммолар ичида яшаган Шоирани мен кўпроқ яхши биламан. Опа институтда Наим Каримов (устози, илмий раҳбари), Маматкул Жўраев (ўша пайтда совет котиби эди, вафот этди), Норбой Худойберганов (филология фанлари доктори, вафот этиб кетди), Нинель Владимирова (филология фанлари доктори, профессор вафот этди), Баҳодир Саримсоқов (филология фанлари доктори, профессор, вафот этди) каби ўша пайтдаги адабиёт илмининг дарғалари билан яхши муносабатда эди. Аммо Шоира опам учун ўз яқинларига моддий жиҳатдан ёрдам беришни, укалари ва жиянларига онадек меҳрибон, ғамхўр бўлишни муҳим деб биларди. Шунинг учун, у Ички ишлар академиясига ишга ўтиб кетди. Умуман, Шоира опам ишламаган жой

колмади, менимча. Ўзбекистон телерадиокомпаниясида журналист бўлиб ишлади. У ерда ёзувчи Шойим Бўтаев билан жуда қалин бўлиб қолишди.

Кейин Ангрэн давлат педагогика институтида анча йиллар фаолият олиб борди. Умрининг сўнгги, 10-12 йилида Жиззах давлат педагогика институтида ишлади. Мен ва ижарадош хонадошим Гулноз Сатторова, бўлимдошим Санобар Тўлагановалар Фанлар академияси Тил ва адабиёт институтидан қимирламай 22-25-йилдан бери шу даргоҳни тупроғини ялаб юрибмиз. Устози Наим Каримов шогирдининг шу ерда қолиб ишлашини, илмий ишини давом эттиришини жуда истаганидан хабарим бор. Аммо Шоира опам масалага реал ёндошарди. У катта мақсадларига эришиш учун катта-катта ташкилотларда ишлади. Шу баҳона анча-мунча муваффақиятларга эришди. Масалан Ички ишлар академиясидан майор бўлиб нафақага чиқди. Баъзан биз ойликнинг ниҳоятда пастлиги, маошимиз ҳеч нарсага етмаётганлиги ҳақида Шоира опамга нолиб қолсак, “*Қўшимча иш қилинлар, Олий таълимга ишга киринлар*” – деб кўп маслаҳат берган. Аммо негадир, биз шу ишни қила олмадик. Тўғри, масалан мен Тил ва адабиёт институтида кичик илмий ходим бўлиш билан бирга ТАТУга қарашли академик лицейда 2 йил дарс бердим. Сўнгра, Абдулла Қахҳор уй-музейида 10 йил грант лойиҳа доирасида ишладим. Ҳозир эса уч йилдан бери ЎзЖОКУда дарс бераяпман. Тақдир, ҳаёт ҳар кимга ҳар хил қисматни раво кўрар экан. Шоира опам ўз олдига катта мақсадларни кўйиб, белгилаб ҳаракат қиларди. Ҳатто бунга кучи етмаса ҳам.

Шоира Дониярова илмий ва педагогик фаолиятни баравар олиб борди. Опанинг илк номзодлик диссертацияси Шукур Холмирзаев ҳикояларига хос бадиий-услубий изланишлар мавзусида эди. Ҳақиқатан диссертация жуда чиройли ёзилган. Опага мен “Диссертациянгиз менга жуда маъқул келди” – деб айтганман. Шоира опам танлаган объектни мен ҳам ишладим. Аммо мен Шукур Холмирзаев эсселарини илк бор ўргандим. Опанинг маслаҳати билан аспирантлик йилларимда таниқли ёзувчи билан “*Эссе – эркин ижод*” мавзусида суҳбат уюштириб, “*Ўзбекистон адабиёти ва санъати*” газетасида чоп эттирдим.

Шоира Дониярова илк бор Шукур Холмирзаев ижодини монографик тарзда ўрганган тадқиқотчи. У билан кетма-кетликда Умарали Норматовнинг шогирди Гулбаҳор Товалдиева ҳам Шукур Холмирзаев ҳикоялари юзасидан номзодлик диссертациясини ҳимоя қилди. Шоира опам шу тадқиқотчидан олдин, биринчи ҳимоя қилиш учун қаттиқ ҳаракат қилганидан хабарим бор. Шундан сўнг, опа “*Мустақиллик даври ўзбек романларида миллий руҳ ва қаҳрамон*” мавзусида докторлик диссертациясини ёзди. Илк бор бўлимга муҳокамага олиб келганида, кўпчилик катта олимларимиз диссертация ҳали анча хомлигини айтишди. Азбаройи бундан, Шоира опам ҳаммадан хафа бўлди. Унга қарши гапирганлардан анча пайтгача хафа бўлиб, диссертациясини иккинчи мартаба муҳокамага олиб келмай юрди.

Академик Бахтиёр Назаровнинг қўллаб-қувватлаши билан бу иш ҳам якунига етди. Ўшанда эркак олимлар “*Шоира тенгдошлари орасида биринчи*

бўлиб, докторлик диссертациясини ёқлаб, дипломини олиб, эркалардан шахдам ила олдинлаб кетди” – деган гап чиқиб кетди. Чунки, жуда кўп билимга эга бўлган, ҳатто адабий жараёнда жуда машҳур баъзи бир адабиётшунослар ҳали докторлик ишини ёзиш ҳақида ҳам ўйлаб кўришмаган эди.

Шоира опам Омон Мухтор ижоди бўйича ҳам монография эълон этди. Шахсан мен бу ижодкорни ҳеч ҳам қабул қила олмаганман. Лекин Шоира опам шундай мураккаб услубда ёзадиган ёзувчи ҳақида ҳам ёза олди. Умуман, олганда, Шоира Дониярова ўзбек адабиётшунослигида ўз ўрнига эга олималардан. У ўз ижодий потенциали ва имкониятидан келиб чиқиб, 4 та монография, услубий қўлланма ва 150 дан зиёд илмий мақола, тезис, суҳбатлар эълон қилди. Дилрабо деган журналист қиз Омон Мухтор ҳақида кўрсатув қилмоқчиман деб, телефон қилганида, Шоира Дониярова шу соҳа бўйича яхши мутахассис эканини айтгандим. Опанинг вафотидан кейин Дилрабо телефон қилди. Опанинг ўтиб қолганини эшитиб, мендан аниқлаштирмакчи бўлибди. Афсуски, Опадан интервью ола билмаган экан... Аммо ундан олдин “Маҳалла” телеканалидан Омон Мухтор ҳаёти ва ижоди ҳақида чиқиш қилди. Ойнаи жаҳонда бу кўрсатувни кўриб, тугатишим билан Опага телефон қилиб, мақтаб қўйдим. У хурсанд бўлди...

Шоира опамнинг ҳаётини “Анна Каренина” ҳажмидаги роман қилиб ёзиш мумкин. Опа жамият пиллапояларидан жуда илдамлик билан юқорига кўтарилди. Уни жараён, адабий жамоатчилик катта олим сифатида, носиршунос доктор сифатида тан олди. ОАКда эксперт аъзоси бўлиб анча йиллар фаолият олиб борди. 4-5 та ҳимоя советларида аъзо, ўнлаб шогирдларга устоз бўлиб ишлаётган Шоира Дониярова тўсатдан хасталик туфайли вафот этди. Бор-йўғи 54 йиллик умри давомида у кўп яхши ишларни амалга оширишга, атрофдагиларнинг ҳурматини, эътиборини қозонишга улгурди.

Шоира опам билан шахсий муносабатларимиз ҳақида ёзадиган бўлсам, мен у билан опа-сингилдек эдим. Мен ҳаётимда кўп бор опам ёки акам бўлмаганидан хафа бўлганман. Чунки, опам ёки акам бўлганида, мени ҳимоя қиларди, деб ҳаёл сурардим. Пойтахтга келиб, топган ва йўқотганим ШОИРА ОПАМ бўлди. Унда жуда катта бағрикенглик бор эди. Одамларни тушуна олиш қобилияти кучли эди. У аёл боши билан кўп оғир йўлни босиб ўтди. Баъзан ўйлаб қоламан, Шоира опамнинг ҳаётда топган энг катта омади турмуш ўртоғи Ўрол ака бўлса керак. Чунки, Ўрол ака билан Шоира опам бир оила бўлиб, бағри бутун бахтли аёл бўлиб яшади, кун кўрди.

Яқинда You-tubeда бир Россия кинофильмидан озроқ томоша қилдим. Кинода иккита опа-сингил. Биттаси оилали, қизчали, шахсий оилавий ҳаёти бор бахтли аёл. Аммо аёл ўлгудек худбин, ҳатто қизи билан мутлақо шуғулланмайди. Хола сингилнинг қизини боқчадан олиб келади, онасининг ўрнига жиянига меҳр беради. Аммо унинг шахсий бахти йўқ. Ёши катта эркак унга муҳаббат изҳор этади. “Сиз ҳаддан зиёд яхши қизсиз. Ота-онангиз сизни “яхши қиз” ролини жуда қойилмақом қилиб бажариш учун туққан

экан. *Илтимос, шу “Яхши қиз ролингиздан чиқинг. Ҳисларингизга эрк беринг”* – деб гапириб турган онда қизнинг телефони жиринглаб қолади. Синглисининг эри автоҳалокатга учраганлиги ҳақида хабар келади. Бу хабарни эшитиб, “Яхши қиз” севгилисининг муҳаббат изҳорига ҳам жавоб бермасдан, шифохонага чопади. Эркак *“Илтимос, яхши қизликдан чиқинг. Яна бошладингиз шу ролингизни”* – деб бақариб қолади. Эҳтимол, бу мисол Шоира опамнинг ҳаётига унча ёпишмас. Аммо айтмоқчиманки, Шоира Дониярова укалари, синглиси, ота-онаси, хола-аммалари учун “Яхши қиз” ролини жуда қойилмақом қилиб бажарди.

Ҳаёт шу эканда, бутун умр топганини укаларига илинган Опам бугун орамизда йўқ. Шоира опамнинг ижодий-илмий режалари жуда кўп эди. Ҳатто кейинги йилларда ҳикоялар ёзиб, машқ қилаётган эди. Биз у билан телефон орқали илм, ижод, шогирдларига берган мавзулари ҳақида ҳам кўп гаплашганмиз. Опанинг мақолаларини хорижий нашрларда чоп этиб бериш ишларига кўп қарашганман. Мақолаларини ёзиб, менга ташлаб қўярди. Мен уларни мўлжаллаб бирор таҳририятларга ташлаб, чоп қилдириб берардим.

Шоира опам менга жуда ишонарди, кўпинча Жиззахда ташкил қилинган Халқаро конференцияларга таклиф этар, хорижлик танишларимдан таклиф этишимни илтимос қиларди. Мен ҳам ҳеч оғринмасдан, Опанинг айтганларини бажарганман. Ҳатто бир куни вафотидан олдин декабр ойида қайсидир гуруҳ талабаларига “Эркин Аъзам қиссалари” мавзусида онлайн дарс ўтиб бердим. Шоира опам маъза қилиб, дам олиб ўтирди. У жуда қаттиқ чарчаган эди. Дарсдан сўнг, телефонда гаплашдик. *“Маъза қилиб дам олдим”*, – деб хурсанд бўлгани эсимда. Опа ўша кунлари Нодири Соатова касал бўлиб қолиб, у кишининг ҳам дарсларини ўзи ўтиб юрган пайт экан.

Шоира опам билан муносабатларимиз ҳақида ўйлаб қарасам, мен у кишини олимлиги учун эмас, одамийлиги учун ҳурмат қилганман, – деб ўйлайман. Катта ўғлим туғма нуқсон билан туғилди. Бу оиламиз учун жуда оғир бир синов бўлди. Биринчи операцияни ўтказиш учун эски ТошМИда ётдик. Одам бундай оғир пайтларда меҳр-оқибат кутиб қоласиз. Ўшанда, Тил ва адабиёт институтидан ёлғиз Шоира опам келиб хабар олган. Ўғлим ва мен учун бир литрлик банкада қайноқ шўрва олиб келган. Институтда мен ҳеч ким эмас эканман, кадрсиз одам эканман, – деб ўйлаганман. Иккинчи маротаба операцияга ётганимизда Улуғбек Ҳамдамов оиласи билан келиб, ҳол-аҳвол сўраган. Бу кўрсатилган меҳр-муҳаббатни асло унутиб бўлмайди. Бу моддият билан ўлчаб бўлмайдиган инсоний муносабатлар... Аммо ҳеч кимдан домангир бўлмадим. Чунки, менинг ҳаётим аъмолим ўзимнинг юкимни ўзим судрашдан иборат. Ўйлаб қарасам, атрофимдаги аёлларнинг ҳаммаси шундай тоифадан экан. Менинг жуда ажойиб ҳаётим принципим бор. Бировлардан, ҳатто яқинларингдан ҳам, ҳатто эрингдан ҳам, болаларингдан ҳам муравват кутма. Ўзинг учун ўзинг ҳаракат қил! Тамом. Мен ана шу фалсафага амал қилиб яшайман. Одамлардан хафа бўлмаслик керак. Чунки, уларнинг ҳам ташвиши, дарди, муаммоси кўп. Ўзиникини еча олмай ётганида, сенга ким ҳам қайишар эди. Шоира опам менга ва оиламга

бир туғишган опадек муносабатда бўларди. Баъзан жўшиб кетса, егуликлар олиб уйимга келар, биз мазза қилиб суҳбатлашар эдик. Менинг шахсий ҳаётимдаги воқеаларни бошқаларга “Мени қаҳрамон” қилиб, гапириб беришни хуш кўрарди. Ҳаётимда иккита одам шундай қилди. Биттаси Нинел Владимирова ва иккинчиси Шоира Дониярова бўлди. Менимча улар мени қаттиқ яхши кўришган. Менинг оилавий ҳаётим уларга ўрганиш объекти бўлган менимча... Аммо бу ўрганиш ижобий маънода...

Шоира опам вафот этган куни Нодира Соатова йиғлаб менга телефон қилди, бу шумхабарни етказди. Бу хабар мен учун кутилмаган ҳолат эди. Кейин поччам билан гаплашдик. Афсус... бу қисқа умр Опанинг пешонасига битилган ёзиқмиди? Билмадим. Мен бу кутилмаган йўқотишдан анчагача ўзимга кела олмадим. “Нега шундай ақлли, гўзал, олима аёл шу ёшда вафот этиши керак?” – деб саволлар бердим, ўзимга ўзим. Бу йил ўзбек адабиётшунослиги жуда катта жудоликларни бошдан кечирди. Академик Бахтиёр Назаров, адабиётшунос Умарали Норматов, тилшунос Ёрмат Тожиев, устозим филология фанлари доктори, профессор Нуъмонжон Раҳимжоновлар бирин-кетин январь-февраль ойларида вафот этди.

Мана икки кундирки, Шоира опам ҳақида хотира ёзаяпман. Қани эди, шуни ёзмасайдим... Минг афсус, чорамиз йўқ. Яқин одамимиз, бир-биримизга меҳр-оқибат, муҳаббат, эътибор кўрсатган одамимиз орамизда йўқ...

Ўтган барча устозларимизнинг руҳлари шод бўлсин! Шу жумладан, ушбу хотиранамо мақолада эслаганимиз Шоира опамнинг бу дунёда қилган барча эзгу-амаллари учун Аллоҳим ажрини берсин, – деб дуо қиламиз. **Дуоларимиз ижобат бўлиб, Шоира Опам Аллоҳ даргоҳида савол-жавоблардан енгил ўтиб, жаннатнинг энг сўлим жойларидан унга жой ато этсин!!!**

ГЎЗАЛ ХОТИРАЛАР...

*Матяқубова Мадина Хабибуллаевна,
Хива шаҳридаги Огаҳий ижод мактабининг
олий тоифали ўқитувчиси, ф. ф. номзоди*

Бошқаларга шодлик ато этиш – энг ноёб шодликдир.

(Жан де Лабрюйер)

Хотира уйгонса гўзал, – дейдилар.

Шоира Дониярова... Орзулари уммон, қалби дарё, жисми дилбар, фариштасифат дугонам ҳақида сўз айтиш жуда завқли бўлгани ҳолда уни ўтган замонда хотирлаш жуда душвор вазифа...

Қалбим ларзада, лекин хотираларим унинг тийнати ва қалбидек жуда тиниқ ва гўзал...

Шоира билан 1999 йилда, аспирантлик даврида танишганман...

Ўшанда ёз эди. Бир қарашда сал жиддийроқ, лекин юз-кўзларидан самимият ёғилиб турган бу истараси иссиқ қиз билан танишишни ихтиёр қилдим. Дастлаб озгина илмий ишларимиз ҳақида гаплашдик. Кейинги суҳбатимиз қуюқлашиб, шахсий ҳаётимиз, келгусидаги режаларимиз ҳақида бўлди. Шоира ниҳоятда камтар, айти дамда билимдон, дилкаш ва мулоҳазали қиз сифатида қалбимдан ўрин олди. Бир неча учрашувлардан катта таассурот олганим ҳолда Шоира билан дўст тутинишга аҳд қилдим. Шундан сўнг Шоира билан тез-тез учрашиб турдик. Балки бизни яқинлаштирган нарса ўхшаш тақдиримиз, қисматимиз, галдаги режаларимиз бўлган бўлса ажаб эмас. Қисқаси иккаламиз жуда кадрдон бўлиб қолдик. Борди-келди қилиб, муштарак олий ниятларимиз – оила, бахтга қандай эришиш йўллари, илмга бағишланган умримизнинг моҳияти, инсон умри, мазмуни ҳақида жуда кўп фикрлашардик.

Тақдир тақозоси билан иккимизнинг ҳимоямиз кутилмаганда бир кунда (2000 йил 1 март) бўлди. Кўп ўтмай иккаламиз ҳам фан номзоди, деган фахрли даражага сазовор бўлдик. Ҳимоя ишимиз кўпчиликка манзур бўлганидан шод эдик, масрур эдик.

Эсимда, Шоирани Хоразмга, синглимнинг ўғил тўйига таклиф қилдим. Ҳимоямиз пайтида отам, яқинларим, жигарларим билан танишган ўртоғим таклифимга бажонидил рози бўлди. Шоира Хоразмда бир ҳафта бўлар экан, худди ҳаммани аввалдан танигандек, яқинларининг, жигарларининг тўйида юргандай ҳис қилди ўзини, қувонди, яйради. Хивадаги қутлуғ зиёратгоҳларда бўлар экан, эзгу-ниятларининг амалга ошишини сўраб ўтинганлари ҳамон ёдимда...

Шоира жуда тиниб-тинчимас, жўшқин қалб эгаси, меҳнатсевар, фидойи инсон эди. У ўша пайтда Ўзбекистон радиосида фаолият юритарди. Меҳмондорчиликда маза қилиб юриш, чарчоқларни чиқариш ўрнига Хоразмдаги фидойи, заҳматкаш инсонлар билан учрашиш, давр қаҳрамонларини излаш, улар билан суҳбатлашишга чоғланарди. Шундай инсонларни топиб, махсус эшиттиришлар тайёрлади. Яхши ҳамки, бундай эшиттиришларни тайёрлашда нафақат аудио усули, балки видео шаклидан ҳам фойдаланиш лозимлиги ҳақида фикр билдирган экан. Қарангки, инсон умри бежиз оқар сувга қиёсланмас экан-да. Бугун дугонамни ўша видеотасмаларда кўрар эканман, унинг ақл ва мушоҳада билан келгусини ўйлаб иш қилганига амин бўламан. Тўғри, балки шу вақтда ёмон фикрлар, яъни унинг ҳаётдан эрта кўз юмишини ҳеч ким ҳаёлига ҳам келтирмагандир, лекин қилинган ишда бир ҳикмат борлигига имон келтирмасликнинг имкони йўқдек назаримда. Ҳар гал ўртоғимни қумсаганимда ўша тасмаларни кўрар эканман, у худди тирикдек, яна бир эзгу ишга чоғланаётгандек туюлаверади менга. Руҳим ҳам тинчлангандек бўлади, гўё. Унинг билан ҳаёлан суҳбат кураман. Ўша орзулари, эзгу-ниятлари ҳаёлимда чарх уради...

Ўзбекистон Қаҳрамони, Ўзбекистон халқ шоири Абдулла Орипов демоқчи :

“Тушларимга майли энди кириб тургин, онажон,

Қолганларга энди умр тилаб тургин, онажон”,
–дея кўксини доғлаётган ўғлининг умрини зиёда қилгин-у, турмуш ўртоғига сабр бер, Аллоҳим.

Дугонамнинг ётган жойлари нурларга тўлиб, руҳлари шод, охиратлари обод, шойистаи жаннат бўлсин.

Бугун жаннатмакон диёримизда моҳи рамазон шукуҳи. Дунёга тинчлик, қалбларимизга шафоат, сабр-тоқат тиланиб, ўтганларнинг ҳаққига тиловатлар қилинмоқда. Илоҳим дуоларимиз мустажоб бўлсин.

Хотираларимда, қалбимда абадий барҳаётсиз, Шоира!

ШУКУР ХОЛМИРЗАЕВ ҲИКОЯЛАРИНИНГ МОҲИР ТАДҚИҚОТЧИСИ

*Тозагул Матёкубова Ражаповна
Алишер Навоий номидаги ТошДЎТАУ
доценти, филология фанлари номзоди*

*Уларнинг ўзгалардан талаби битта: шу иш – ижодни давом эттиришига
имкон ва мадад бериб турсалар – бас!*

(Шукур Холмирзаев)

Филология фанлари доктори, марҳум олима Шоира Дониярова ўз илмий фаолияти давомида ўзбек насри муаммоларини ўрганган. Унинг номзодлик диссертацияси “*Шукур Холмирзаев ҳикояларининг бадиий-услубий ўзига хослиги*” деб номланиб, бунда тадқиқотчи таниқли ўзбек ёзувчиси Ш.Холмирзаев ҳикояларини янгича қарашлар асосида тадқиқ этган. Заҳматкаш олима ўз илмий изланишларини ўзбек насрининг катта қўламли жанрида давом эттириб, унинг натижаси сифатида 2012 йилда “*Истиқлол даври романларида миллий руҳ ва қаҳрамон муаммоси*” мавзусидаги докторлик диссертациясини муваффақиятли ҳимоя қилган.

Кўринадики, Ш.Донияровани ўзбек насри билан боғлиқ муаммолар қизиқтирган ва бу борада ўзининг эътиборга молик илмий тадқиқотларини амалга оширган.

Ш.Дониярованинг “*Шукур Холмирзаев бадиий маҳорати*”² номли монографиясида ўзбек ҳикоячилик мактабига муносиб ҳисса қўшган ижодкор Шукур Холмирзаев ҳикоялари таҳлил қилинади. Унда ёзувчининг ҳикоячиликдаги ўрни, услубий ўзига хосликлари, бадиий маҳоратининг айрим қирралари ёритилади.

Бизга маълумки, Ш.Холмирзаев ҳозирги ўзбек насрининг ранг-баранг жанрларида ўзига хос асарлар яратган бўлиб, унинг ҳаёти а ижоди доимо адабий танқидчиликнинг диққат-эътиборида бўлиб келган. Адабиётшуносликда У. Норматов, Ҳ. Болтабоев, Х. Дўстмуҳаммедов,

² Дониярова Ш. Шукур Холмирзаев бадиий маҳорати. –Т., 2021.

Ҳ.Каримов сингари олимларнинг тадқиқот ва рисолаларида³ кўпгина ёзувчилар қатори Ш.Холмирзаев асарларининг ғоявий-бадний хусусиятлари ҳақида ҳам айрим фикр ва мулоҳазалар билдириб ўтилган. Аммо тадқиқотларда ёзувчи услуби, ҳикоячиликдаги бадний маҳорати масаласи махсус ўрганилмаган. Шу жиҳатдан адабиётшунос Ш.Дониярованинг ушбу монографияси алоҳида эътиборга моликдир. Унда Ш.Холмирзаевнинг индивидуал услуби, хусусан, унинг ҳикоячиликдаги бадний-услубий изланишларини илмий-назарий жиҳатдан тадқиқ этиш сингари ўзбек адабиётшунослиги олдида турган вазифалар ўзининг илмий ечимини топган. Ушбу монография таркибий тузилишига кўра кириш, муайян фаслларни ўз ичига олган иккита боб, хулоса ва фойдаланилган адабиётлар рўйхатидан иборат.

Тадқиқотчи аввало, Ш. Холмирзаев *“Олис юлдузлар остида”*⁴ номли тўпламига киритилган илк ҳикояларидаёқ ўзига хос услуб эгаси сифатида кўрина бошлаганини айтади. Ёзувчи ўзининг дастлабки ҳикояларидан бошлаб ҳаётда ўз ўрнига, муайян ижтимоий мавқега, ўзига хос характерга эга бўлган қаҳрамонлар образини ҳикоячиликка олиб кирганини келтириб ўтади. *“Унинг (Ш.Холмирзаевнинг – таъкид бизники. Т.М.) қаҳрамонлари табиатнинг гўзал қўйнида улгайган қишлоқ одамлари, қишлоқда камол топиб, шаҳарда ўқиган ва шу ерда қолиб турли вазифаларда ишлаётган кишилардир”*⁵.

Китобда ҳаёт ва инсон тасвири ёзувчининг дастлабки ҳикояларидан бошлаб бутун ижоди давомида талқин қилингани бу унинг ҳикоячиликдаги ўзига хос услубини ташкил этувчи хусусиятлар даражасига кўтарилганига эътибор берилади. Ш.Холмирзаев ҳикояларида тасвирланган қаҳрамонларни кузатган тадқиқотчи бир мавзу атрофида ҳаракат қилсалар-да, улар жамиятга, одамларга бўлган муносабатларида, ўй-кечинмаларида, маънавий дунёсида бир-бирини тақрорламаслик даражасидаги ранг-барангликка эгаллигини таъкидлайди. Бу ёзувчининг бадний иқтидори ва поэтик сўзни ҳис қилиш тамойили ниҳоятда теранлигини кўрсатади, деган хулосага келади.

Ш. Холмирзаев ижодида маҳаллий колорит ёзувчи услубининг ўзига хос бир белгиси сифатида кўринганлигини англаган тадқиқотчи ёзувчи ҳикояларидаги маҳаллий колорит ифодаси масаласини махсус ўрганади.

Ш.Дониярова ёзувчи ҳикояларини ўрганар экан, маҳаллий колорит ва миллий колоритни бир-биридан фарқини тушунтиришга ҳаракат қилади. Унинг фикрича *“Агар маҳаллий колорит дейилганда, кичик бир ҳудуддаги, масалан, вилоят, туман ёки маълум бир халқ таркибидаги уруғларнинг ўзига хос хусусиятлари тушунилса, миллий колорит дейилганда маълум бир*

³ Норматов У.Етуклик. – Т., 1982; Дониярова Ш. Шукур Холмирзаев бадний маҳорати. – Т., 2021; Дўстмуҳаммадов Ҳ.Ҳозирги ўзбек ҳикоячилигида бадний тафаккурнинг янгилиниши (80-йилларнинг иккинчи ярми ва 90 йиллар аввалидаги ҳикоялар мисолида): Филол.фан.номз...дис. – Т., 1995; Каримов Ҳ.Шукур Холмирзаев. Адабий портрет. – Т., 1999.

⁴ Холмирзаев Ш. Олис юлдуз остида. Ҳикоя ва очерклар. – Т.: Ёш гвардия. 1971.

⁵ Дониярова Ш. Шукур Холмирзаев бадний маҳорати. –Т., 2021. –Б.13.

миллатнинг бошқа халқлардан ажралиб турадиган хусусиятлари англашилади. Агар назарий фикр айтадиган бўлсак, маҳаллий колорит миллий колоритнинг бир бўлаги сифатида зоҳир бўлувчи ҳодисадир”⁶. Шу фикрдан келиб чиққан ҳолда ёзувчи ҳикояларидаги миллий ва маҳаллий колоритни таҳлил қилади. Бунда у адибнинг “Милтиқ отилди”, “Бир гузар одамлари”, “Соғинч”, “Баҳор ўтди” сингари даслабки ҳикояларидан тортиб, “Озодлик” гача кўпгина асарларини кузатади. Ўзбек миллатига хос урф-одат ва анъаналар, Сурхон воҳаси кишиларига хос хусусиятлар ҳикояларида қай тарзда акс эттирилганини асослаб беради. Китобда ўрни билан М.Қўшчонов, У.Норматов, Н.Владимирова, Ҳ.Болтабоев⁷ сингари адабиётшунос олимлар фикр-қарашларига мурожаат қилади. Уларнинг фикр-мулоҳазаларига тадқиқотчи ўзининг муайян муносабатини билдириб ўтади.

Монографияда адиб ҳикоялари таҳлил қилинар экан, ёзувчи қаҳрамонларига ўзининг хислатларини, эътиқодий қарашларини маҳорат билан сингдиргани кузатилади. Адиб ҳикояларида турғунлик йилларига хос иллатлар шафқатсиз фош этилгани айтилади. Ёзувчининг “Яшил Нива”, “Хумор” каби ҳикоялари мисолида ушбу фикрлар ўзининг тасдиғини топди.

Тадқиқотчи ёзувчининг эссе характеридаги ҳикояларига ҳам алоҳида эътибор билан қарайди. Бунда “Одил ака ҳақида ўйласам”, “Ватанига сизмаган инсон”, “Ўлдирса мард ўлдирсин”, “Бинафша ҳидланг, амаки!”, “Наврўз, наврўз” ҳикоялари тадқиқ этилади.

Тадқиқотчи Ш.Холмирзаев ҳикояларида “шафқатсиз реализм”нинг ижобий таъсирини кўради. Унинг реализми дабдабабозлик ва ҳавойилиқдан холи бўлиб, аксинча, унда бадиийлик жилоси кучлилигини англайди. Кузатишлари натижасида Шукур Холмирзаевнинг реалистик услубида муайян воқеадан керакли хулосалар чиқариш тамойили устуворлик қилади, – деган хулосага келади.

Тадқиқотда истиорадан унумли фойдаланиш Шукур Холмирзаев ҳикояларининг ихчам ва сермаъно бўлишини таъминлаган омиллардан бири сифатида баҳоланади. Зеро, истиора санъати Бойсун шеvasидаги кишиларнинг сўзлашув услубининг асосий манбаидир.

Монографияда Ш. Холмирзаев ижодида тиниш белгиларининг тасвир ва ифода воситасига айланиши ёзувчи ҳикояларининг ўзига хослигини таъминлаганлиги алоҳида таъкидлаб ўтилади. Муаллиф наздини, адиб тиниш белгилар орқасига яширган маънолар ўқувчига фикрни англаш учун унчалик қийинлик туғдирмайди.

Умуман, ушбу монографияда Ш.Холмирзаев ҳикоялари услубининг ўзига хослиги, ёзувчининг қаҳрамон рухий кечинмаларини тасвирлашдаги маҳорати ўзига хос тарзда таҳлил этилган. Унда Ш.Холмирзаевнинг ўзбек ҳикоячилиги тараққиётига қўшган ҳиссаси муносиб баҳоланган.

⁶ Дониярова Ш. Шукур Холмирзаев бадиий маҳорати. –Т., 2021. –Б.13.

⁷ Болтабоев Ҳ.Наср ва услуб. –Т., 1992.

ДИЙДОР ҚИЁМАТГА ҚОЛДИ

**Сатторова Гулноз Юнусовна,
филология фанлари номзоди,
ЎзР ФА Ўзбек тили, адабиёти ва фольклор
институтининг катта илмий ходими**

*Улуғ муҳаббат теран ақл билан узвий боғланган, ақлнинг кенглиги қалбнинг теранлигига тенг. Шунинг учун ҳам инсонпарварлик чўққисини буюк қалб эгалари забт этадилар: чунки улар – буюк ақл эгалари ҳамдирлар.
(Иван Гончаров)*

Ҳаёт ўта бешафқат, умр эса оқар сув эканлигини ҳар доим ҳам англайвермаймиз. Ёнимиздаги яқинларимиз, яхшиларимизнинг дийдорлари ширин, бир-биримизга ғанимат эканлигимизни ҳам ҳис қилмаймиз. Қачонки, уларни йўқотганимизда вақтни бой берганлигимизни тушуниб етамиз, аммо фурсат ўтган бўлади. Бугун мен ҳам йўқотилган дамлар, дийдорлардан ўқиниб ёзаяпман, энди кеч.

Шоира опа билан танишувимиз аспирантурага илк келган кезларим, Тил ва адабиёт институтининг аввалги биносида бўлган эди. Унинг жилмайибгина “Қаердансиз?”, – дея берган саволи ҳамон қулоқларим остида. Қиш кунларининг бири эди. Эсимда қолгани Шоира опанинг бошларида барра терисидан тикилган телпак, шунга монанд пальто эди. 1999 йил, аспирантурага ҳужжатларимиз ўтиб, буйруқ чиққан-чиқмаганлигини билиш учун институт қабулхонасига келгандим. У кишини илк бор шу ерда учратганман. Бир-бирига туташ бўлган юртдан эканлигимиз, шевамиздаги ўхшашлик, битта бўлим аспирантурасида ўқишимиз бизни ўзаро яқинлаштирди. Қаердан эканлигим, қаерда туришим ва яна бир қатор саволлардан сўнг, Шоира опа “Ёрдам керак бўлса, мен ҳам Аспрантлар уйида тураман, ёнимга чиқарсиз”, – дедилар. Мен ҳам айнан аспирантлар ётоқхонасида турганим, бир бўлим аспиранти бўлганим учун тез-тез кўришадиган бўлдик. Бора-бора ҳаётдаги, турмушдаги ўхшаш жиҳатларимиз бизни янада яқинлаштирди. Шоира опа билан кўп суҳбатлар қураддик, шоир ва ёзувчилар асарларини муҳокама қилардик. У киши Шукур Холмирзаев ҳикоялари бўйича илмий тадқиқот олиб борардилар. Биз аспирантурага келган пайтимизда Шоира опа номзодлик ишларини яқунлаб муҳокамадан ўтказаетган эдилар. Опа жуда олийжаноб эдилар, атрофидагилар ва яқинларига доим ёрдам бергиси келарди. У кишининг баҳоналарида Шукур Холмирзаев билан суҳбатлашишга ҳам муяссар бўлганман.

Сокинликни ҳуш кўришимиз, одам тўла давралардан қочиб юришимизданми аспирантлар уйининг сершовқин ҳаётидан сокинлик истаб ижара уйга чиқмоқчи бўлиб қолдик. Институтимиз ёнидан бир хонали ижара уй топдик. Биз икки-уч йил ижарада бирга яшадик. Ҳар иккимизнинг яхши-ёмон кунларимиз ўтди. Доим бир-биримизнинг ёнимизда бўлдик. Шоира опа

ўша пайтларда аспирантурада ўқишлари билан бирга Ўзбекистон телерадиокомпаниясининг “Ёшлар” радиоканалида муҳаррир ҳам бўлиб ишлардилар. Ҳар куни эфир учун нималардир ёзардилар. Баъзан қизиқарли, баъзан ғамгин, баъзан ҳазин тақдирлар ҳақида ёзилган бу бир марталик эшиттиришлар қаҳрамони кўпинча унинг ўзи эканлигини кейинчалик англаганман. Шоира опанинг йиғлаганини ҳеч кўрмаганман, нолиганини ҳам. Иродаси жуда мустаҳкам аёл эди. Номзодлик диссертациясини ҳимоя қилгунча бирга яшадик, кейин у Ички ишлар академиясига ишга кирди, соғлигида муаммо бўлиб, у ерда узоқ ишламади, милиция майори бўлиб нафақага чиқди. Кейинчалик Ангрен педагогика институтида ишлади, ўша ердан квартира сотиб олиб кўчиб кетди. Биз шундан кейин бироз узоқлашдик, аммо бир-биримизни доим йўқлаб турардик.

Мен Шоира опа билан ўзимни жуда яқин деб билсамда, аммо уни яқиндан билмас эканман. Чунки юқорида айтганимдек, у ҳаётдан, бировдан кўп ҳам нолийвермас эди. Энди ўйласам унинг характеридаги бу жиҳат соғлиги учун зиён бўлган экан. Бутун оиласи, ака-укалари, қариндошлари учун жонини фидо қиларди. Ҳар бирининг муаммоси учун нақдини ҳам, вақтини ҳам аямасди.

У номзодлик диссертациясини Шукур Холмирзаев ҳикояларини, унинг услубий ўзига хослигини ўрганишга бағишлаган бўлса, докторлик диссертациясида Омон Мухтор романларини мукамал ўрганди. 2000 йил “Шукур Холмирзаев ҳикояларининг бадиий-услубий ўзига хослиги” номзодлик диссертациясини, 2012 йилда “Истиқлол даври романларида миллий руҳ ва қаҳрамон муаммоси” мавзусидаги докторлик диссертациясини ҳимоя қилди. “Ижодкор услуби”, “Омон Мухтор ижодида янгича тасвир”, “Ўтқир Ҳошимов ижодининг ўрганишида кейс стади методи”, “Бадиий талқин ва тафаккур муаммолари” каби ўнлаб монография ва ўқув қўлланмалари ва 200 дан ортиқ илмий мақолалари хориж ва Республика журналларида нашр этилди. Шоира Дониярова адабиётшунос олима сифатида танилган бўлса-да, унинг ўнлаб ҳикоялари, бадиалари ҳам бор эди. Аммо, уларни шунчаки машқлар дея оммага тақдим қилмаганди. Ёзган бадиий асарларининг кўпидан хабарим бор эди, бир-биримизнинг дардларимизни, ҳаёт йўлимизни бироз бўлса-да билганимиз учун бир ҳикоясини “сизга атаб ёзганман, қаҳрамоним сиз” деганди. Аммо, негадир чоп эттирмади, ёки истамади. Шоира опа Ўрол ака билан тақдирини боғлагандан сўнг доимий яшаш учун Жиззахга кетди, меҳнат фаолиятини ҳам Жиззах Давлат педагогика институтида давом эттирди. Шундан сўнг биз камроқ учрашадиган бўлдик. Тошкентга келган пайтлари бизни йўқлашни канда қилмасди, лекин мен уни бирор марта йўқлаб бора олмадим. Шоира опанинг Тошкентга тез-тез келиб туриши бизнинг дийдорлашимизга етарли деб ўйлар эканман.

Янги йил кунлари байрам билан табриклаб кўнғироқ қилдим, бироз хаста овоз билан жавоб бердилар. Бу хасталик унинг ажали эканлигини қаёқдан билибман. “Нега жимсиз, нега кўнғироқ қилмайсиз”, – деб гиналабман ҳам.

Бугун дўстим, кўп йиллик қадрдоним, дугонамни йўқотдим. Касаллигини била туриб уни бориб сўраш учун фурсат топмадим, топганимда йўл олислигини баҳона қилдим, хуллас, бефарқлик қилдим. У ҳали ёш эди, яшашга ҳақли эди, қанча илмий режалари бор эди. Янги йилдан сўнг кўнғироқлашганимда реанимацияда ётганлигини айтиб “*келманг, касалхонага киритмайди, тузалиб чиқсам кўнғироқ қиламан*”, – деганига, тузалиб кетишига ишонгандим. Дийдор қиёматга қолди.

Бевақт ўлим филология фанлари доктори, Жиззах давлат педагогика институти профессори, милиция майори Шоира Донияровани орамиздан олиб кетди. **Жойингиз жаннатда бўлсин, қабрингиз нурларга тўлсин!!!**

УСТОЗ ШОИРА ДОНИЯРОВАНИ ЭСЛАБ...

*Кўйлиева Гулчехра Назаркуловна,
ГулДУ доценти, ф.ф.номзоди*

Мўмин яхши амаллар қилади ва яна Аллоҳдан кўрқиб туради. Мунофиқ эса ёмон амаллар қилади, камига хотиржам туради.

(Ҳасан Басрий)

Шоира опа Дониярова ўз илмий фаолияти даврида баракали илмий изланишлар олиб борди. “*Шукур Холмирзаев ҳикояларининг бадиий-услубий ўзига хослиги*” мавзуси устида тадқиқотлар олиб бориб, номзодлик диссертациясида ёзувчи ҳикояларининг бадиий-услубий ўзига хослиги ва маҳоратини илмий-назарий жиҳатдан далиллаб берди. Кейинги йиллар ўзбек адабиёти романчилигида кўплаб ёзувчилар сермахсул ижод қилди. Адабиётшунос олима ҳам бир қатор романларни таҳлил қилишни ўз олдига мақсад қилди. “*Истиқлол даври романларида миллий руҳ ва қаҳрамон муаммоси*” номли докторлик диссертацияси мазмунан салмоқли ва пухта далиллар, илмий хулосаларга бой бўлиб, бунда ёзувчи Хуршид Дўстмуҳаммаднинг ноанъанавий усулда ёзилган “*Бозор*” романи рамзий-мажозий образлар асосига қурилганлигини ва ундаги реал ҳаёт манзараларини рамзий поэтик мушоҳада билан ифода этилганлигини теран таҳлил қилди.

Шунингдек, бу ишда Омон Мухторнинг “*Тўрт томон қибла*” трилогиясидаги янгича тасвир имкониятларини, фалсафий умумлашма ва янгиланишларни кашф этиб, адибнинг ўзига хос бадиий услубий йўналишига ойдинлик киритди. Омон Мухтор романлари ўзининг янгича мазмун ва тасвири билан ажралиб турганлиги ва кейинги давр романчилигида турли баҳс-мунозараларга сабаб бўлаётгани ҳақида илғор фикрларни қаламга олди. Асарни ўқиган китобхонни ўйлантираётган – ёзувчи бу билан нима демоқчи?, – деган ҳақли саволга жавоб топди: “*Бизнингча, адиб инсон Аллоҳга шукр қилишни ҳам билиши керак, Аллоҳ синовларига чидаш билан биргаликда инсон ўтган вақти учун эмас, келгусида келадиган дақиқа таъвишида ҳам яшаши керак. Зеро, умрнинг ҳар бир дақиқаси ганимат, шу боис адиб*

асарида бу дунёнинг ўзи ўткинчи, ганиматлигини китобхонга эслатиб қўйишни, ўз олдига мақсад қилганга ўхшайди”.

Устоз қисқа, лекин мазмунли ўтган умрининг ҳар бир дақиқасидан унумли фойдалана олди, – десак муболаға бўлмас. Самимийлик ва одамохунликда тенгсиз, билимдон ва зукколикда ўхшаши йўқ Шоира опани эсласам дилим яйрайди, кўнглимга қувонч киради. Бироқ кутилмаган бир кунда бу дунёдан “этак силтаб кетиб қолган”ини эшитиб анча вақтгача ўзимизга келолмай, эсанкираб қолдик...

*Ғариб осмон чўкди аста мозорга,
Хатто маъюс каби булутли осмон.
Терак теппасида ўлтирар қарга
Сўниб қолган шамнинг сўхтасисимон.
Аммо ўтганда-чи, бўлиб меҳрибон,
Мозорга келамиз қарга сингари.*

Мазкур шеърда бир-бирига тириклигида меҳр-оқибат кўрсатмай, ёлгон дунёни тарк этганидан сўнг чин дунёга сафар қилган одамлар қарғага ўхшатишган. Одамзод бугун бор, эртага йўқ бўлиб қолишни ўйлаб яшаса, ҳеч қўли ишга бормайди. Чунки эртанги кундан умидсизлик, бемақсад ҳаёт, чексиз орзу-хаёллар, катта-катта яхши ниятларни йўққа чиқаради. Дунёнинг боқий эканлигини англаб эканмиз, аксинча, ҳар бир бандаси яшаётган ширин ҳаётнинг боқий эмаслиги бизни хушёр торттиради. Кун келиб бир кун тегирмон навбати барчага келиши аниқ. Лекин шунга қарамай фақат олдинга интилган, ўз олдига қўйган улуғ мақсадлари сари курашган инсонгина ўз ҳаётини мазмунли ва маъноли ўтказишга улгурар экан.

*Ғар Каъбага томон бўлмаса,
Ғуноҳ босган ҳар қадамимиз.
Юракларда иймон бўлмаса,
Ғуноҳ олган ҳар нафасимиз.*

Шоира Дониярова ҳам ана шундай иймонли, эътиқодли, босган ҳар бир қадами улуғ мақсадлар томон эканлиги, инсон қалбига яхшилик уруғини сочувчи, уларни бир-бирига меҳр-оқибатли қилиб тарбиялашда, ўзининг ва ўзгаларнинг ҳис-туйғуларини эъзозловчи, авайловчи ҳақиқий гўзал хулқли, зиёли олима эди. Ёш тадқиқотчи магистр, докторант ва бакалаврларга маслаҳатларини ва ёрдамини аямаган, уларнинг етарли билим олишларига, кейинги илм чўққиларини забт этишларида ўзининг бор куч ғайратини, билимларини ҳеч бир таъмасиз улашганига гувоҳмиз.

*Аллоҳим, ташаккур дардларинг учун,
Бошимга тизгинсиз ғамлар ташладинг.
Бошим кўкка етди, азобларингга,
Бандалар ичидан мени танладинг...*

Ҳаёт неъматлари ичида энг олий бахт – яшаш бахти берилган инсоннинг қандай яшаганлиги, унинг қандай умр кечиргани, ҳаттоки бошига тушган азоб ва дардлар оғушида бўлса-да, яратган Аллоҳнинг назаридан четда эмаслигига миннатдорлик туйғуси сингдирилган ушбу сатрлар ҳам биз

билан кўп мартаба суҳбатдош, ҳамфикр бўлган Шоира опани ҳамиша эслатади.

*...Ғамлар юборибсан, демак, дунёда
Менинг борлигимни биласан...*

Ёки:

Жоним сеникидир олмогинг мумкин...

Олима аёл боши билан умри мобайнида барча эзгу ишлари, олиб борган илмий тадқиқотлари, чиқарган ўқув қўлланма, монографиялари, бошқа вилоятлардаги нуфузли илм даргоҳларидаги семинар ва илмий кенгаш аъзолигидаги мақоми дейсизми, олий таълим даргоҳидаги устозлик фаолияти, шахсий ҳаёти билан барчага намуна, ҳаммасини баравар уйдалаган уддабурон бир аёл эдилар. Қўли ширин пазанда, сеvimли ёр, чин маънодаги инсон эди.

*Муқаррар бир ажал бу – менинг мулким,
Ҳаётим оларсан, ўзимни эмас,*

– мисраларидаги мардлик ва ботирлик, ўлимга тик қараш туйғуси Шоира опа тилидан айтилгандек, гўё. Бу туйғулар баъзан тирикликдан афзалроқдек туюлади инсонга, бизлар эса, ҳозирда тирик яшаётганлар, энди уларни фақат яхши хотиралар билангина эслаймиз.

*Сен мени соғинсанг, дарахтларга боқ,
Елпинган ҳар япроқ менинг хатларим.
Қулоқ сол. Куйлаган япроқмас мутлоқ,
Меҳр қўй, у менинг сеvimч дардларим.*

**Устоз, илоҳим, охиратингиз обод, жойингиз жаннат бўлсин!
Қалбларда мудом абадий яшайсиз!**

СЕНИ ЭСЛАБ...

*Ходжиметова Дилором Джураевна,
ЖДПИ доценти, филология фанлари номзоди*

*Ирода инсон боласининг ўзига хос сифатидир, ақл эса иродани
бошқариш учун ўзгармас қоидадир.*

(Фридрих Шиллер)

Умр ўтар, вақт ўтар... Ёнимиздаги одамларни аста-секинлик билан йўқотаяпмиз. Кечагина кўрган кадрдонимиз бугун орамизда йук; Шоирахон Донияровани бу ёруғ дунёнинг тарк этганига ҳеч ишонгим келмайди.

“Илм олиш игна билан қудуқ қазишдек мураккаб иш” дейилганда бу ҳам доно халқимизнинг бир ҳикмати-да, – деб қўямиз. Асл мазмунини эса илм йўлидан юрганлар кўпроқ ҳис қилади. Мен Шоира Донияровани илм йўлидаги заҳматларига тўхталмоқчимасман. Бу ҳақида ўзбек адабиётшунос олимлари бисёр кўп ёзишган, – деб ўйлайман. Ва ўйламанки, Шоира бу эътироф, эътиром, таҳсинга тўлиқ лойиқ эди. Мен шахсияти ҳам илмидек баланд олимни инсонийлик жиҳатларига тўхталмоқчиман.

Шоира жуда ҳам ажойиб инсон эди. Юзидан нур ёғар эди, уни чиройли кўзлари ҳамиша кулиб турар эди. Кўп йиллар Шоирахон билан таниш эдик, лекин ҳеч қачон бировни ёмонлагани, бировдан хафа бўлганини айтгани йўқ. У билан кўпинча оилаларимиз муаммоларини биргаликда ҳал қилар эдик. Шоирахон Ўлмас Умарбековни ва Абдулла Орипов ижодларини эъзозлар эди. Кўп вақтимизни уларни асарларини муҳокама қилар эдик. Шоирахонни шеър ўқишларини эслаيمان, Абдулла Орипов шеърларини ўқиганда ҳар бир сўзи юракдан чиқар эди. У Ватанни, дунёни юракдан ҳис этар эди. Оиласини, болаларини ҳамиша ўйлар ва эъзозлар эди. Талабаларга ҳам катта эътибор бериб, керакли пайтда ёрдам қўлини чўзар эди. Уларни муаммоси ҳақида жуда кўп гапирар эди. Ва уларни ҳал қилиш йўлларини ўйлар эди.

Атрофимда яхши одамлар куп, дўстлар кўп, лекин Шоирахоннинг ўрни бошқа. Ҳозир эса афсуслари у ёнимизда эмас. Рўзаи Рамазон кунлари Шоирахонни эслаб, “*руҳлари шод бўлсин*”, – дейман.

АЁЛ, ОИЛА ВА ЖАМИЯТНИНГ БЕВОСИТА БОҒЛИҚЛИГИ

*Абдувалиева Зиятой Норқўзиевна,
Абдулла Қодирий номидаги
ЖДПИ ХҚ маслаҳат кенгаши раиси,
Халқ таълими аълочиси*

Модомики мен жамоат хизматида бошим билан шўнгиб кетган эканман, бунинг сабаби менинг ўзимни англашга бўлган интилишимдан иборат эди.

(Мохандас Карамчанд Ганди)

Жамият, жамоага уюшиб яшаш зарурияти инсоният тарихининг дастлабки даврларида оилавий муносабатларнинг шакллари билан белгилаб берган. Жамият ва у орқали давлат асосан иқтисодий тараққиёт талабларидан келиб чиқиб, оилавий муносабатларга таъсир кўрсатади. Инсоннинг дунёқараши, маънавияти, ҳаётини нуқтаи назарининг шаклланиши, аждодлар яратган қадриятларни асраб авайлаб, барқарор анъаналарга айлантириш оила муҳотида амалга оширилади.

Оилавий қадриятлар жамият ва давлат эҳтиёжларини қондиришга, ижтимоий муносабатларни ривожлантиришга йўналтирилади.

Аёл – оила – жамият. Бу тушунчалар ўзаро, ҳам мантқан, ҳам моҳиятан боғлиқдир. Аёл маънавияти, баркамол шахс тарбияси, мустаҳкам оила, барқарор жамият мустақил осуда ҳаётимиз ва фаровон турмушимизнинг асосини ташкил қилади.

Буюк аждодларимиз томонидан аёлнинг оилада, жамиятда тутган ўрни, унинг ҳар жабҳадаги бунёдкорлик фаолияти улуғланиб келинган. Ана

шундай ўз ўрнига эга бўлган заҳматкаш инсон Дониярова Шоира Хурсандовна 1967 йил 10 июлда Самарқанд вилояти Ургут туманида таваллуд топган.

Туғилиб ўсган юрти Ургутда ўрта маълумотни эгаллаб, Садриддин Айний номидаги Самарқанд давлат педагогика институти, ўзбек тили ва адабиёти факультетида ўқиди. Маълумки, Самарқанд буюк илмий дарғалар юртидир. Ана шундай азиз устозларнинг дуосини олиб, ўзбек адабиётига бошқача ихлос билан ёндашди. Шунинг учун ҳам ўзбек адабиёти фанининг мукамал билимдони, етук олима даражасига эришди.

Дониярова Шоира Хурсандовна ўзи таҳсил олган Самарқанд давлат педагогика институтида меҳнат фаолиятини бошлади. У фаолияти давомида доимо илм мағзини ёшлар қалбига сингдиришни, бу борадаги барча инсонийлик фазилатларини рўёбга чиқаришни ўз олдига мақсад қилиб қўйди. Самарқанд илмий мактаби устозларнинг кўзга кўринган йирик, катта дарға вакиллари билан илм олганлари боис бўлса керакки, чуқур билимли, каттик эътиқодли, хушмуомала, босиқ, маҳсулдор олима бўлиб шаклланди.

Дониярова Шоира Хурсандовна ўзи таҳсил олган институтда ўз педагогик фаолиятини бошлади ва Ўзбекистон Республикаси Фанлар Академияси, Тил ва адабиёт институти, кундузги таълим аспирантурасига ўқишга кирди. Аспирантурада ўқиш жараёнида яна бир қатор филолог олимлар томонидан дарс олиб, ўзига хос мактаб кўрди. Филология фанлари доктори, академик Каримов Наим Фотиҳович раҳбарлигида илмий изланишлар олиб борди. *“Шукур Холмирзаев ҳикояларининг бадиий- услубий ўзига хослиги”* мавзусидаги номзодлик диссертациясини 2000 йил муваффақиятли ҳимоя қилди ва Ўзбекистон Республикаси Олий Аттестация Комиссияси Ўзбекистон Фанлар Академияси Тил ва адабиёт институтидаги ихтиссослашган Кенгашнинг тавсиясига биноан филология фанлари номзоди илмий даражасини олган.

Дониярова Шоира Хурсандовна илм соҳасида изланишлардан тўхтаб қолмади, аксинча, тинмай ўқиди, изланди, ҳаракат қилди ва ўзининг меҳнатлари самараси ўлароқ 2012 йилда *“Истиқлол даври романларида миллий руҳ ва қаҳрамон муаммоси”* мавзусидаги докторлик диссертациясини ҳимоя қилди. 2013 йил Ўзбекистон Республикаси Олий Аттестация Комиссияси Ўзбекистон Фанлар Академияси Тил ва адабиёт институтидаги ихтиссослашган Кенгашнинг тавсиясига биноан филология фанлари доктори илмий даражасини олган.

2019 йил Ўзбекистон Республикаси Олий Аттестация Комиссияси Жиззах давлат педагогика институтидаги Кенгашнинг тавсиясига кўра Ўзбек адабиёти ихтисослиги бўйича доцент илмий унвонини олган.

Йирик адабиётшунос олиманинг *“Ижодкор услуби”*, *“Омон Муҳтор ижодида янгича тасвир”*, *“Бадиий талқин ва тафаккур муаммолари”*, *“Истиқлол даври ўзбек романларида миллий руҳ ва қаҳрамон”* каби ўндан

зиёд монография ва ўқув қўлланмалари ҳамда 200 дан ортиқ илмий мақолалари нуфузли хорижий давлатларда ва Республикамиз миқёсидаги журналларда нашр этилган.

Дониярова Шоира Хурсандовна масъул муҳаррирлигида “*Эътироф ва эътиром*”, “*Филологиянинг умумназарий масалалари*”, “*Ўзбек тили услубиятининг долзарб масалалари*” каби Республика ва Халқаро миқёсидаги илмий-амалий конференциялар ўтказилди. Бу конференциялари асосида тўплам нашр қилинди. Шунингдек, олиманинг саъй-ҳаракатлари асосида “*Илм-фан фидойиси –заҳматкаш олим*”, “*Хотира муқаддас – умр абадий*” каби хотира китоблари чоп этилди.

Дониярова Шоира Хурсандовна кейинги илмий-педагогик фаолияти Жиззах давлат педагогика институти билан чамбарчас боғланди. Айниқса, институт Хотин-қизлар жамоасига ёш, истеъдодли, ғайратли, аёл фан докторининг келишидан мамнун бўлишди. Чунки, институтдаги ёш аёл профессор-ўқитувчилар учун бу таъриф уларнинг илмий салоҳиятли бўлишлик орзу-истакларини уйғотди. Айниқса, филология соҳасидаги хотин-қизларимиз учун айтиш мумкин бўлди. Натижада Дониярова Шоира Хурсандовна раҳбарлигида ўнлаб ёш илмий тадқиқотчилар илмий мавзулар олиб, мавзулар доирасида илмий изланишларни давом эттирдилар. Олимлик, одамийлик ўқитувчилик интеллектуал салоҳиятли шахсларни элу юрт орасида обрў топишига хизмат қиладиган, инсонни улуғликка бошлайдиган фазилатлардандир.

Илмий-ижодий фаолият билан шуғулланадиган ҳар бир олим ўз олдига маълум бир мақсад қўяди ва шу мақсад сари интилади. Илмий-ижодий иш натижалари тадқиқотчи мутахассислар нигоҳидан ўтсагина, илмий жамоатчилик томонидан тан олинса, улар амалиётда қўлланилади ва жамият равнақига ҳисса бўлиб қўшилсагина ўзини оқлайди. Шоира Дониярова ўзининг шогирдларига шундай талаб қўядиган устозлардан эди.

Дониярова Шоира Хурсандовна институтда ҳамда ўзбек тили ва адабиёти факультети жамоаси орасида ўз ўрнига эга бўлиб, иззат ва обрў, ҳурмат ва эътибор қозонди. Ўзбек адабиётини ўқитиш методикаси кафедраси мудирлиги сифатида умрининг охиригача фаолият юритиб келди. Меҳнат фаолияти давомида факультет ва кафедра ўқитувчилари орасида эътиборга лойиқ бўлиб, ёш ўқитувчилар ва талаба ёшлар учун қайғурур ва ўзининг қимматли маслаҳатларини ҳеч қачон аямас эди. Шу нуқтаи назардан олима илм-фан ривожига ҳамда ёшлар тарбиясига муносиб ҳисса қўшган олималардандир.

Дониярова Шоира Хурсандовнанинг охиратлари обод бўлсин!

СЕН КАДР ҚЎШИГИН КУЙЛАБ КЕЗАСАН...*(Хотира шеъри)**Каримова Юлдуз Ақуловна,
ЖДПИ доценти, филология фанлари номзоди**Ол, дея бир кун, Эгам, осмонга учса руҳларим,
Бир ажиб мовий диёр бўйнини қучса руҳларим...**(Муҳаммад Юсуф)*

Дунёни тинч, осуда кўришни истаган, бахтга чанқоқ, ҳаётсевар инсон, изланувчан олима, меҳру мурувват ила зийнатланган раҳбар ва жигар, доимо ҳаё билан опалик ҳурматимизни баланд тутган, жавобан сингиллик иззатида сийланган сафдошим Шоира Дониярованинг руҳи покига бағишлайман:

*Ургут тоғларими ер бағирлади,
Зарафшон бош урди тикка қирғоққа.
Атиргул⁸ мисоли очилдинг, сўлдинг,
Барглариңг тўкилди азиз тупроққа.**Тўкилмиш дарсини ўтади кузак,
Шошилдинг комили шогирд бўлмоққа.
Хазон сипоҳига ҳеч турмай монё,
Видо сўзларини битибсан оққа.**Бир холдон ҳабибни излабми кетдинг,
Турибсан кузатиб дунёлар оша.
Недан мисқирасан, сийнаи фигор?!
Сездинг: ўша саҳна, ижро ҳам ўша.**Бир таскин яшайди кўнгил тубида,
Оғриқли ўйлар ҳам топар-ку абас.
Сен ҚАДР қўшиғи куйлаб кезасан,
Ургут тоғларида озод, эй нафас!*

⁸ Раҳматли Шоира атиргулни яхши кўрарди.

САБРДА, МАТОНАТДА ТЕНГСИЗ ЖУРЪАТЛИ АЁЛ

**Сойинов Сунатулла Норматович,
ЖДПИ доценти, филология фанлари номзоди**

Сабр деб, инсон бошига тушган алам ва чидаб бўлмайдиган озриқни то энгунга қадар ушлаб туришга айтилади.

(Абу Али ибн Сино)

Дониярова Шоира Хурсандовна ҳақида жуда кўп яхши хотираларни ёзиш мумкин. Чунки у Ўзбек тили ва адабиёти факультетига келиб иш бошлаган кундан ўзининг ташаббускорлиги, ҳаракатчанлиги, ҳар бир вазифага масъулият билан ёндашиши факультет профессор-ўқитувчилар орасида ҳурматига сазовор бўлди.

Ўзбекистон Республикаси Олий Аттестация Комиссияси эксперт аъзоси, “Scientific Progress” илмий-методик электрон журнал таҳририят аъзоси, милиция майори Дониярова Шоира Хурсандовна ўзидаги раҳбарлик салоҳиятини тезда намоён қила билганлиги туфайли Ўзбек адабиётини ўқитиш методикаси кафедраси мудир вазифага тайинланди ва умрини сўнгги кунигача шу вазифани сидқидилдан адолат билан бошқарди.

Заҳматқаш, фидокор олима, жонкуяр устоз Шоира Дониярова ўзбек адабиётини ўқитиш методикаси кафедрасида мудирлик қилган қисқа даври мобайнида (2018-2021) кафедра илмий салоҳияти юксалди. Кафедранинг иккита илмий даражали ўқитувчилари Ю.Каримова ва Зухра Мамадалиевалар доцентлик дипломини олдилар. Кафедра ўқитувчиларидан икки нафари М.Жўраев ва П.Туроповалар филология бўйича фалсафа фанлари доктори (PhD) илмий ишларини ҳимоя қилиб, ф.ф.ф.(PhD) даражасини олди.

Яна шуни алоҳида айтиш лозимки, Шоира Дониярова ректорат ва юқори ташкилотлардан, Олий таълим Вазирлигидан келган ҳар бир топшириқни вазминлик билан ўз ўрнида бажарар, ҳеч қандай хавотирга тушмас эди. Жумладан, Шоира Дониярова 2021 йил 4 январда Низомий Ганжавий номидаги Озарбайжон Миллий адабиёт университети профессори Алмаз Улви Биннатова билан Халқаро шартнома имзоланган эди. Шартнома натижаси ўлароқ, Алмаз Улви Беннатова факультет талабаларига 10 дан ортиқ маъруза дарсларини ZOOM орқали ўтиб берди. Факультет талабалари бу дарслардан жуда кўп ўзлари учун муҳим бўлган маълумотларни олишди. Шу боис бу ҳамкорлик дарсларни ташкилаштирган Шоира Донияровадан талабалар миннатдор бўлганликларини кўп бора эшитдим.

Шоира Дониярованинг шу каби институт, факультет учун қилган яхши ишлари кўп эди. Шулардан яна бири 2021 йил 1 августда Евроосиё туркшунослик институти директори, Донгдук хотин-қизлар университети

профессори ф.ф.д. Эюнкюнг Ох Eunkyung Oh хоним билан тузилган Халқаро шартнома. Шартнома талабларига кўра Евроосиё туркшунослик институти директори, Донгдук хотин-қизлар университети профессори ф.ф.д. Эюнкюнг Ох Eunkyung Oh хоним институт филология олимлари учун ZOOM орқали чиқиш қилиб, маъруза қилди.

Дониярова Шоира Хурсандовна масъул муҳаррирлигида “*Эътироф ва эътиром*”, “*Филологиянинг умумназарий масалалари*”, “*Ўзбек тили услубиятининг долзарб масалалари*” каби Республика ва Халқаро миқёсидаги илмий-амалий конференциялар ўтказилди ва ушбу конференция материаллари асосида тўплам нашр қилинди. Шунингдек, унинг саъй-ҳаракатлари асосида “*Илм-фан фидоийси – заҳматкаш олим*”, “*Хотира муқаддас – умр абадий*” каби хотира китоблари нашр юзини кўрди.

Дониярова Шоира Хурсандовна кафедра ишларини олиб бориш билан бирга илмга қўшган ҳиссасини айтмасликни иложи йўқ. Унинг “*Ижодкор услуби*”, “*Омон Мухтор ижодида янгича тасвир*”, “*Ўтқир Ҳошимов ижодининг ўрганишида кейс стади методи*”, “*Бадиий талқин ва тафаккур муаммолари*”, “*Истиқлол даври ўзбек романларида миллий руҳ ва қаҳрамон*”, “*Shukur Kholmiraev’s Artistic Skills*”, “*A look at the creativity of Omon Mukhtor*” каби ўнлаб монография ва ўқув қўлланмалари ва **200** дан ортиқ илмий мақолалари нуфузли хориж ва Республика журналларида нашр этилгани бугунда адабиётшунослар яхши маълум.

Дониярова Шоира Хурсандовна қисқа умр кечирди, факультетимизда оз муддат ишлади. Лекин факультет жамоаси ва кафедра учун умрини сўнгги кунигача чин юракдан, сабр, матонат ва садоқат билан ишлади.

Дониярова Шоира Хурсандовна Аллоҳ раҳматига олсин, руҳи осойиш топсин.

ЭНДИ ҚЎРҚМАЙ ЎЛСАМ БЎЛАДИ...

***Соатова Нодира Исомиддиновна,
ЖДПИ доценти, филология фанлари номзоди***

*Киши ўзгаларнинг бахтидан бахт топса, у ҳақиқий яшаган ҳисобланади.
(Иоганн Гёте)*

Жалололдин Румийнинг ушбу “*Севгида қуёш, дўстлик ва қардошликда оқар сув, бировларнинг хатосини ёпишида кеча, тавозеда тупроқ, газаб онда ўлук каби бўл, ҳар не бўлсанг бўл, ё аслинг каби кўрин, ё кўринганинг каби бўл*” сўзларини эслаганимда кўз ўнгимда Шоира Дониярова сиймоси намоён бўлади. Гўё бу сўзларни Шоира ўз ҳаётига дастурамал қилиб олгандек. Назаримда, Шоирани яхши билганлар бунга сўзсиз қўшилишади.

Зеро Шоиранинг муҳаббати барчага бирдек, саховати бепеён кенгликдек, кўмак қўли ҳаммага тенг баробар узатилган ва лекин ўзи ўзгаларга кўрсатган ёрдамани кўз-кўз қилишни билмайдиган камтарин, камсуқум, чин маънода олимлик рутбасига муносиб илм саховат пешаси эди. Мен буларни айримларини сизлар билан ўртоқлашмоқчиман.

1999 йил 29 декабрь 10.01.03– Ўзбек адабиёти тарихи (ўзбек адабиёти) бўйича “Абдулла Қодирийнинг “Ўткан кунлар” романида этик тасвир анъаналари” мавзусидаги номзодлик диссертациям муҳокамаси ЎзР ФА Алишер Навоий номидаги Ўзбек тили ва адабиёти институти “XX аср ўзбек адабиёти” бўлимида муҳокамага қўйилган эди. Муҳокамада катта-катта олимлар билан бирга бўлим аспирантлари ҳам бор эди. Шоирани бир марта, ўшанда четда индамай ўтирган ҳолда кўрганман. Муҳокама жуда қизгин бўлиб ўтди. Ишни ўқиган тақризчилар Улуғбек Ҳамдам, Санобар Тўлагановалар диссертацияга яхши тавсия берган ҳолда, диссертацияда халқ оғзаки ижоди намуналари халқ китоблари ва дostonлари, шунингдек, Алишер Навоийнинг “Ҳамса” дostonлари билан Абдулла Қодирийнинг “Ўткан кунлар” романи қиёсий ўрганганлигини эътиборга олиб 10.01.02– Ўзбек адабиёти (ўзбек адабиёти) бўйича шифр кераклиги ва қўшимча илмий маслаҳатчи олиш лозимлигини билдиришди ва менга илмий маслаҳатчи сифатида кўзга кўринган олим тавсия этилди. Салгина хафа бўлиб чиққанганимни кўрган Шоира “*Муҳими иш бор нимага хафа бўласиз, Улуғбек Ҳамдамлар унча-бунча ишга ижобий тақриз бермайди. Нар и борса битта қўшимча мутахассислик имтиҳони топширасиз, муҳокама ва семинарлар худди шу тахлит фақат қўшма бўлади холос, руҳингизни туширманг*”, – деган эди.

Бир қарашда ҳаммаси яхши кетадигандек эди, лекин ҳамма қийинчиликлар шундан кейин бошланди. Менга бириктирилган илмий маслаҳатчи мени кўп бора сарсон қилди. Тошкентга бир неча бор келиб, ишимни кўрсата олмай, натижасиз кетишимга тўғри келди. Ҳаш-паш дегунча 6 ой ҳам ўтиб кетди. Шундай кунларни бирида илмий раҳбарим (Жойлари жаннатда бўлсин!) ф.ф.доктори, профессор Саидбек Ҳасанов маслаҳатлари билан “XX аср ўзбек адабиёти” бўлими раҳбари, ҳамда “Қатағон қурбонлари хотира музейи” фондида ҳам фаолият юритаётган ф.ф.доктори, профессор Наим Каримовнинг олдида чиқдим ва бор ҳасратимни тўкиб солдим. Устоз Наим Каримов бир оз мени тинглаб турдилар-да, менга бириктирилган олимга телефон қилиб, қаршилиги бўлмаса менга ўзлари илмий маслаҳатчи бўлишларини айтдилар. Шундан сўнг қаттиқ ишлашим кераклигини айтдилар ва менинг турар жойим билан қизиқдилар. Муқим турар жойим йўқлиги сабабли қийналаётганимни айтсам, яна телефон гўшагини олдилар-да, кимгадир мен ҳақимда айтиб, амалий ёрдам қилишини топширдилар (Устоз шунақа бағрикенг инсон эдилар, 6 ойда битмаган ишимни сонияларда битказдилар.). Бўлди ишингиз ҳал деб менга телефон рақами бердилар. Қаранки, Устоз менга Аллоҳнинг иродаси билан Шоирани рўпара қилдилар.

Шундан кейин мен Шоира билан бир хонада яшаб, уни яхши таниб бошладим.

Тўғриси, Шоира мен билан буткул икки характерли, мен шўх, Шоира босиқ, мен ҳаракатчан, Шоира вазмин, мени товушим баланд, Шоираники эса сокин эди. Қизиқишларимиз, ҳаттоки дунёқарашларимиз ҳам тубдан фарк қилар эди. Шу боис бўлса керак, бошида мен Шоира билан гарчанд Устозларимиз бир бўлса ҳам тиллаша олмадим. Гулноз Сағтарова (учовимиз бир хонада яшар эдик.) билан тезроқ чиқишиб кетдим. Шоирадан эса бир оз ҳайкиброқ турар эдим. У кўп кулмас, гапирмас, кўпроқ эшитиб ўтирар, маъқул бўлмайдиган бир нима бўлса, секин “оббо” деб қўяр, мана шу нарса Гулноз иккаламизни ҳушёр тортирар эди.

Табиатан оғир бўлган Шоира билан бир куни келиб опа-сингилдек яқин, маслакдош, сирдош қадрдон бўлишим ўша вақтлар етти ухлаб тушимга кирмаган эди. Ҳозир эса шундай меҳрибон, дилкаш, дардкаш, олийжаноб дўстимни йўқотгандан сўнг ўша кунлар хотираси менга тинчлик бермаяпти.

Эҳ, ўша кунларни эсласам, кўнглим ёришиб кетади. Мусофирчиликда ҳеч қандай суянчиғи (Аллоҳдан ўзга) йўқ бир вилоятдан келган илм йўлида заҳмат чекаётган инсонга яқин маслаҳатчи бўлиш, тўғри йўл кўрсатиб тура олиш ҳаммага ҳам эмас эди. Шоира эса буни уддасидан чиқди, мени энг оғир вақтларимда ёнимда тура билди, шу боис юрагимдан, кўнглимдан жой ола билди. Бежизга доно халқимиз:

*Арпа-бугдой бир кунингга ярайди,
Содиқ дўстинг ўлгунича ярайди.*

– деб айтишмаган экан.

2001 йил номзодлик диссертацияни ҳимоя қилиб, уйга болаларимни бағрига қайтдим, лекин дўстимга бўлган муҳаббат ҳеч пасаймайди. Йўллар олис бўлса-да бизни бир-биримиздан айира олмади. Қачон Тошкентга йўлим тушса, уни кўрмай, бағримга босмай қайтмас эдим. У ҳам бўлса менга бўлган меҳри зарра камаймай, мен билан алоқани узмас эди.

Аллоҳни инояти билан йўлларимиз яқин бўлди, Шоира меникига ташриф буюрди ва Урал Бегалиев (турмуш ўртоғи) ҳақида мендан суриштирди. Мен у кишини яхши билмаслигим, синглим шифокор-гинеколог бўлганлиги учун, уларни яхши билишларини айтдим. Сўнгра синглимникига Шоира билан бориб, у киши ҳақидаги яхши гапларни эшитиб хурсанд бўлиб қайтдик. “Шоира у билан турмуш қура қол, шунда яна яқин бўламиз”, – дедим, у эса кулиб “улар Тошкентда ишлайдиларку”, – деди. Мен эсам бўш келмай “она юрти барибир шу ерда, бир кун келадилар-ку”, – деб кулдим. Фаришта омин деган эканми, 3-4 йил ўтмай, улар 2012 йил Жиззахга батамомига кўчиб келишди.

Шоирага бизни институтга ишга кириши лозимлигини мен ҳам доктор бобо (Шоира шундай чақиргани учун мен ҳам уларга шундай мурожаат қилар эдим.) ҳам айтдик. Шоира “мени олишармикан?” – ўйланиб қолди. Мен Шоирага “Бу нима деганинг, нимага олишмайди, филология фанлари доктори бўлсанг”, – дедим. Шу гапим далда бўлдими, Шоира иш сўраб

кафедра мудирини Юлдуз Каримовага учрабди. Улар дарс тақсиротларида ортиқча штат йўқлигини, фақат пенсионер ўқитувчиларни (Уларни барчаси илмий даражали устозлар эди.) ставкакасидан камайтириш ҳисобидан ишга олишлигини айтибди. Шунда Шоира буни рад этиб, “ундан кўра ишламай уйда ўтирганим маъқул”, – деб чиқиб кетганлигини эшитганимда ҳайрон бўлдим. “Сен бизларда ишлайдиган пенсионер ўқитувчиларни танимайсан-ку, нимага рози бўлмадинг?” – деб сўрадим. “Илм тупроғини ялаб, йўзига кўнган, узоқ йиллар шу қутлуқ масканда фаолият юритган, бу масканни ҳаётини мазмуни деб билган улуг ёшли бўлган устозларни юзларига оёқ қўя олмайман”, – деди. Шоира мана шундай, “зар қадрига етайдиган заргар” эди.

Шундан кейин, маълум муддат ишламай уйда ўтирган Шоирани Бошланғич таълим методикаси кафедраси мудирини профессор У.Жуманазаров ишга чақирди. Шундай қилиб, Шоира 2013-йилдан бошлаб шу кафедрада фаолият юрита бошлади. Уни биргина армони бор эди, бу ҳам бўлса мутахассис кафедрасида ишлаш.

Шоиранинг Аллоҳга ёққан томони бор эканми, унинг орзулари тез орада амалга ошди. Шоира Ўзбек адабиёти кафедраси (2015 йилдан) аъзоси бўлибгина қолмай, наинки умрини охиригача кафедра мудирини лавозимида ишлади.

Шоира ҳақида қанча гапирмайлик, нимадир қолиб кетадиганга ўхшайди. Яна шуни тўлиқ ишонч билан айта оламани, Шоирани кафедрада ёқтирмайдиган бирорта инсон йўқ эди. Чунки у ҳаммага бирдек меҳрибон, кўлидан келганча яхшилик қиладиган, тўғри маслаҳатини бера оладиган, ҳамма учун куйинадиган раҳбар эди. Бундай раҳбарлар эса ҳадеганда топилавермайди, чунки ҳаммани кўнглини бирдек олиш, ҳаммага бирдек ёқиш душвор, қийин.

Шоирага кафедрамиз доценти Юлдуз Каримова мурожаат қилганда “Улугим” деган сўзни доим ишлатар эди. Бошида менга эриш туюлган бу сўз, нақадар ўринли қўлланганлигини бугун қалбдан ҳис этдим. Ҳақиқатан ҳам Шоира бу сўзга, ҳатто ундан зиёдасига тўлиқ лойиқ эди. Бинобарин у дўсти дўсти, ҳаттоки ўзига озор берганларга ҳам бағрикенглик билан муносабатда бўла олар эди. Бунинг учун эса тоғдек бардошли қудрат керак эди. Ўрта бўйлигина, соғлиғи ҳамдамқадар бўлган Шоира ана шундай оғир, залворли юкни нозиккина елкасида кўтариб, мардонавор енга олганлиги таҳсинга лойиқ. Шоира билан елкама-елка туриб бир кафедрада олти йил бирга ишладик. Иш жараёнда унинг раҳбарлик салоҳиятига ҳайрон қолдим, у барча вазифани сокинлик билан, ўз ўрнида бажара олар, ҳар бир кафедра аъзосини кўнглига йўл топар. Бирон-бир мушкул ҳолат бўлгудек бўлса, вазминлик билан чиқишга ҳаракат қилар эди. Баъзан кафедрага, ўзига нисбатан бўлган адолатсизликни ўта босиқлик билан туриб бартараф эта олар эди. Шоирани кафедра ўқитувчиларини барчасига меҳр кўзи билан қарагани алоҳида эътирофга лойиқ, у тарафқашлик қилишни, ажратишни билмас эди.

Шу ўринда айтиш керакки, Шоира қисқа умр кўрса-да, кафедрани оз муддат бошқарган бўлса-да том маънода кафедра жамоасини бирлаштира олди. Шу билан бирга кўп савоб ишлар қилишга улгурди. 2017 йил атоқли шоир, адиб, публицист Шароф Рашидов, 2020 йил филология фанлари доктори Саидбек Ҳасанов, 2021 йил кафедра доценти, филология фанлари номзоди Исомиддин Икромов хотирасига бағишлаб конференция ўтказиб, хотира китобларини нашр қилинишига жонбозлик кўрсатди.

Эҳ, Шоира... Ўшанда, Исомиддин Икромовга чиқарилган хотира китобни кўлга олиб, айтган сўзларинг бугун бағримни тилкалайди. “Энди қўрқмай ўлсам бўлар экан”... “Нега ундай дейсиз?”, – деган саволимга “Мен ҳам ўлсам мен ҳақимда шунақа хотира китоби чиқаргувчиларим бор”, – деб жавоб бердингиз. Ўшанда билмаган эканман, бу сўзлар менга васият бўлиб қолишини. Сиздан шунча эрта айрилиб қолишимни ўйлаб ҳам кўрмаган эканман. Ахир сиз кучли аёл эдингиз-ку?

2020 йил июль ойида бошдан кечирган оғир “коронавирус”га ҳам қарши кураша олган эдингиз-ку? Ўша кунларни эсласам, жунжикиб кетаман. Ишдан ҳорғин ҳолатда ўтирдингиз ва менга қараб “Бўшашиб кетаяпман, машинага ҳам ета олмайман”, – деддингиз. Мен кўлингиздан ушлаб, ташқарига олиб чиқдим. Йўлда тўхтаб сув сўрадингиз, мен ўзим ичиб юрган газланмаган ичимлик сувдан бердим. Ортингизда ўзим ичдим. “Нима қилдингиз? Ахир мен касал бўлсам-чи, нега ундай қилдингиз?”, – деб мени енгилгина койидингиз. Сўнгра “Юр, бориб анализ топширамиз”, – деб айтдингиз. Мен “Йўқ, доктордан қўрқаман”, – дедим.

Сиз уйга кетдингиз, эртаси куни касалхонага тушдингиз. Менга телефон қилиб қайта-қайта текширтиришимни, фарзандларимни набираларимни кўчага чиқаришга рухсат бермаслигимни тайинладингиз. “Ўзингни, оилангни эҳтиёт қил, ҳеч қаерга чиқманглар”, – деб айтдингиз. Эсимда ўшанда сизни кўрган хусусий “Саҳоб” клинкасига бордим. Узоқдан мени кўриб кўлларингиз билан “Келма”, – деб ишора қилдингиз. Тузалиб чиққач, уйингизга борган ўғлимни эшик олдида тўхтатиб, “Аянгинг қулоғи қаттиқда келма десам ҳам кун ора касалхонага келди. Энди камига сени юборибди”, – деб койибсиз ва юборган занжабилли асалимни ва типратикан гўштидан тайёрланган чучварани олибсиз. Кейин телефон қилиб “Менга қанақа чучвара юбординг, доктор бобо ҳам, мен ҳам роса терладик”, – деддингиз. Мен кулиб “қўй гўштидан”, – деб қўя қолдим. Занжабилли асални тайёрланиш рецептини сўрадингиз “ишқилиб доктор бобога ҳеч нарса қилмасин-да”, – дея куйдингиз.

Менинг ақлли, меҳрибон дўстим сиз доим ўзингиздан кўп ўзгаларни ўйлар эдингиз, тўй укаларингизникида, ташвиши сизнинг бошингизда эди. Қандай қилади, сарпо қилиш керак, тилласини олиб бериш, мебель... Эслайсизми икковимиз мебель магазинларни излаб, холдан тойганларимиз. Аввал Боғдагул, Сарви, Вали ўқишга кирди. Энди контракт масалаларини ҳал қилиш ташвишлари сизнинг бутун фикрларингизни чулғаб олган эди. Боғдагул билан Сарвини яхши таҳсил олиш учун бор кучингиз билан ҳаракат

килдингиз. *“Бахтиёр тўй қилиш керак, Толиб машина олиши керак, қишлоқдаги укам Али уйини томини бошқатдан ёпаяпти. Энди нима қилади, ёгин- сочинга қолиб кетмаслиги керак”,* –деган ўйга чўмар эдингиз. *“Мактаб бошланаяпти, жиянларим мактаб формасини, ўқув-қуролларини олгани йўқ қачон ойлик берар экан?”*. Ўйлаб қарасам сиз биздан кўп ойликни кутар ва олган заҳоти яхши, савобли ишлар қилишга сарфлар экансиз. Эсимда, жиянларингизни янги кийим кийиб юборган расмларини кўриб, қувончдан кўзларингиз порлаб кетган эди. *“Қаранг, кандай бахтли, улар, шуларнинг қувончи учун боримни беришига тайёрман”,* –дедингиз.

Мен *“сизни она эмас, боласи йўқ”* деганларга айтгим келади. *“Шоирани фарзандлари кўп эди, у жигарларига она эмас, онадек меҳрибон замхўр эди. Топганини улар билан бўлашар, уларни кўнглини олишига, оғирини енгил қилишига ҳаракат қилар эди. Ҳатто баъзи ота-оналар ўз туққан болаларига ҳам бунчалик қайишмас, сизчалик куйинмаслигини кўрганман”*.

Шохрухни-чи?, Айтмай кўя қолай, иш жараёнида бўлсада уни ўйлаб ўтирганингиз, чин юракдан, ўз болангиздек яхши кўрганингиз, уни ўйлаб яхши ниятлар билан уйларни ремонт қилиб, келин сарполар тайёрлаб *“Худо хоҳласа ёзга чиқиб, катта тўйлар қилиб уйлантираман, ундан умидим катта, унинг турмуш ўртоғи ҳақиқий ўзимни келиним бўлади”*, – дея ширин хотиралар сурганингиз... Шоира ортингиздан бўзлаб қолган Шохрухни кўриб, сизнинг умрингиз беиз ўтмаганини кўрдим. Сизни чин кўнгилдан севайдиган, қадрингизга етайдиган, ардоқлайдиган ва энди чироғингизни ёқайдиган ўғлингиз бор экан...

Бу ҳам майли, айниқса доктор бобони фарзандлари Зилола билан Нодирни ўйлаганларингиз, улар учун қайишганларингизни кўриб ҳайрон қолмай иложи йўқ. *“Зилола мунглиқ, битта қиз. Нодирга бор, опангни ҳолидан хабар олиб кел”*, –деб уларни бошини бириктирганларингиз, ойлик тушиши билан Нодирни пластикага пул ташлаб юборганларингиз.... Аслида бу гаплар майда гаплар бўлиб туюлиши мумкин, лекин сизнинг саховатпеша эканлигини катта ойлик олсангиз-да, дарров бўлаш-бўлаш қилиб, кейин ўзингиз ойликкача озроқ қийналиб қолганингизни кўрган кафедра ўқитувчилари *“нега бундай қиласиз?”*, –дейишса, *“Нима қиламан пул йиғиб, ўлсам ҳаммаси қолиб кетади. Унда тириклигимда ўзим бериб кўя қолай, ҳеч бўлмаса ўлганимда, ўзимга бўлмаса ҳам берадиган пулим учун йиғлайди”*, – деб ҳазиломуз кулар эдингиз.

Шоира, маслакдошим ҳаммани дардини аритган, лекин ўзингизни қийнайдиган азобларни, ғамларни ҳеч ким билан бўлишмаган дўстим, сиз ҳаммани юрагидан қалбидан ўрин олгансиз. Сизни эзгу ишларингизни айтиб адоғига етиб бўлмайди.

2021 йилнинг декабрь ойи “Йил аёли” Миллий танловида аввал туман, кейин вилоятда ғолибликни қўлга киритганимни кўриб мендан кўп хурсанд бўлдингиз. *“Албатта Республикада ҳам голиб бўлиб келасан”*, – дея яхши истак, ишонч билдирдингиз. Қувонч билан қайғу кетма-кет юради деганларидек, менга кўз яра чиқиб, камига йиринглаб, азоб бера бошлади.

Шунда ҳам ишга келиб қийналиб юрганганимни кўриб “*бор соғлигингга қара*”, – деб жўнатиб юбордингиз. 10-декабрь кундан икки ҳафта давомида ишга кела олмадим. Сизнинг сўнги кунларингизда олдингизда бўла олмадим. 24-декабрь куни касаллик варақасини олиб ишга келдим. Сизни кўрдим, ўша куни хонангизда малака оширишдан онлайн тест топшираётган эдингиз, гаплаша олмадик. Фавқулодда вилоят ҳокимлигидан хабар келиб “*Йил аёли*” Миллий танловининг Республика босқичида “*Йилнинг энг кучли маънавий-маърифий тарғиботчиси*” номинацияси бўйича ғолиб бўлганим учун Тошкентга тонг саҳар жўнаб кетишим, унинг учун Ковидга анализ топширишимни айтишди. Мен шошилинич чиқиб кетдим. Менга “*Кел бирга тушлик қилайлик*”, – деб сиз қайта-қайта телефон қилдингиз. Мен рад этдим. Сиз бўлса “*Барибир анализ жавобини кутиб ўтирибсиз, келинг дарров қайтиб кетасиз*”, – деб мени кўндирдингиз. Мен сизни кўзим қиймай келдим. Сурайё, Дилнавоз ҳаммамиз биргаллашиб тушлик қилдик. “*Ишга чиқмай кетиб қолар экансиз-да*”, – дея менга мунгли қарадингиз. “*Ўзингни асра, эҳтиёт бўл, касаллик билан ўйнашиб бўлмайди*”, – деддингиз. Ўшандаги сизни кўзларингиз хотирамда бир умрга муҳрланиб қолди. Синглим Сурайёга “*Шоира менга бошқача қаради, худди энди кўрмайдиган одамдек, тавба мен ёмон касал эмасманку? Нега ундай қилади*”, – дедим. Қани эди ўшанда менга тўймай қараганингизни билсам эди. Мен бўлсам “*менга ўладиган одамга қарагандек қаради*”, –деб сиздан ранжибман. Эҳ, одамзод, хом сут эмган бандамизда, эртага нима бўлишини билмаймиз. Балки Аллоҳ сизни кўнглигингизга солганми, билмайман.

28-декабрь кафедрада диссертация муҳокамаси (Сиз эсперт бўлганингиз учун кирмадингиз.) 29-декабрь куни Илмий семинар бўлди. Сиз билан гаплаша олмадик, бировгина сизни кўра олдим, холос. “*Тошкент таассуротларини айтиб берасиз*”, – деддингиз.

30-декабрь Дўстова Сурайёнинг ҳимояси куни эди. Бугун ҳам сиз билан ўтира олмаслигимни билганим учун вақтли кафедрага келдим. Чунки одатда кафедрага доим эрта келар эдингиз. Сизни узоқ кутдим, телефон қилдим олмадингиз, хавотир олдим. Кечгача бир неча марта кўнғироқ қилиб, охири доктор бобо билан гаплашиб, сизни касалхонани жонлантириш бўлимида эканлигингизни билдим... Билдим-у юрагимга ўт тушди. Нега ундай бўлади? Олдингизга бордим, сиз эса дардга қарши мардонавор турдингиз “*ҳечқиси йўқ операция бўламан, қутиламан шу дарддан. Сиз ўзингизга қаранг, асранг ўзингизни, ҳали қиладиган ишларингиз кўп. Жўжа бирдек жонларингиз бор*”. Бу қандай риштаки ўзингиз нима ҳолдасиз-у мени ўйлайсиз? Бу сўзлар ҳамон қулоғим остида жаранглайди.

Айрилиқ азобидан, қалбим изтиробидан кўзим ёшга тўлса-да, менга далда берадиган бир нарса бор. У ҳам бўлса, дўстим, маслакдошим Дониярова Шоира Хурсандовнанинг ўзидан қолдирган яхши номи, адабиётшунослик илмига қолдирган монография, китоблари, сиёғи қуримаган ҳикоялари, охирига етмаган романи, айтилмаган кўшиқлари... Шу ўринда, шу пурҳикмат мисралар ёдимга келади:

*Умрлар бўладики, тиригида ўликдир,
Умрлар бўлади-ки, ўлигида тирикдир.*

Дарҳақиқат, инсон умрининг мазмуни аслида унинг ёши, неча йил яшагани билан эмас, балки бу умр қанчалик самарали бўлгани, қандай кечгани, бошқаларга қандай фойда келтиргани, ҳаётда не тахлит из қолдиргани билан сарҳисоб қилинар экан. Ҳеч иккинланмай айтиш мумкинки, дўстим Дониярова Шоира Хурсандовна қисқа умр кўрса-да, ўзидан яхши боғ қолдира олган ҳақиқий зукко ОЛИМА, ҳам чин маънодаги икки дунёси обод бўлган ИНСОН эди.

Адабиётшунослиқ, хусусан истиқлол даври адабиёти, ҳаётда инсонийлик илмида ўзидан ўчмас из қолдирган устоз-олима Дониярова Шоира Хурсандовнанинг ёрқин хотирасини ҳамиша миннатдорлик билан эслаймиз.

Азиз дўстим, охиратинг обод бўлсин, барча қилган эзгу-амалларингни ажру савобини Яратганинг Ўзи берсин!

ТАСКИН (эссе)

*Эшонкулова Сурайё Исомиддиновна,
Тошкент вилояти Чирчиқ давлат педагогика
институтини доценти, ф.ф. номзоди*

*Гуллар сўлиб бўлди,
Тўкилмоқда гуллар уруги
Кўз ёши каби...*

(Басё⁹)

Тошкент 2022 йил 15 январь соат 7:00 лар атрофида (Ҳар тонгда опаёнимни қўнғироқ овозлари билан ўзимга кайфият, кунимга барака тилаш учун, телефон орқали гаплашиб, уларнинг бисёр дуоларини олишга одатланганман. Алҳамдуллилаҳ!) опаёним Нодира Соатовадан қўнғироқ бўлди... Телефон тугмасини босдим-у, аммо опаёнимнинг ҳорғин, ҳазин овозини эшитиб, чўчиб кетдим. Ичимни алланечук хавотир қора қуюн каби қамраб олди. Салом-алиқдан сўнг, шошиб “Нодираи Даврон тинчликми?”, – дея аста сўрадим. Мобил телефонда жимлик чўкди, гўё осмонни қора тутун ўраб олган-у, бани Одам кўзлари қора тутун аччиғидан кўзи ёшланиб, оча олмайгандек. Гўё бутун оламга совуқ бир шаббода эсан-у барча тош каби қотиб қолгандек. Бироздан сўнг ўзимни ўнглаб олиб, “Ало, алоо?” – деган сўроғимга ниҳоят опаёним тилга кириб “Сенга бу гапни қандай айтишни билмай турибман. Узоқдалигинг сабабли қулай вақтини топиб айтаман

⁹ Басё – VII асрда яшаб ижод этган япон шоири.

деган эдим. Аммо, Дилнавоз сени билишинг керак, деб айтганлиги учун телефон қилдим... Дўстим Шоирадан айрилиб қолдик”, – деб опажонимнинг уввос тортиб бўзлаши, гўё ўша қора тутун қизартирган кўзлар ювилаётгани каби булоқдан кўз ёшлар селдек оқди... Ирмоқлар дарёга қўшилган каби менинг ҳам кўзларимдан сизиб, ёриб чиққаётган илиқ ёшлар юзимни ювиб, ўзи учун йўл топаётгандек, лабим ичига кириши билан миямда бир фикр чарх урарди. Қизиқ, инсон кўз ёшлари ахир шўр бўладику? Нега бу кўз ёшлар чучук? Ана шу юмшоқ, илиқ чучук кўз ёшлар, гўёки Шоира опамларнинг чин меҳри, ҳақиқий соддалик ила самимияти, тўғрилиги, барчага бирдек юмшоқ ва тенг муносабатда бўлиши каби фазилатлари туфайлидек эди, назаримда.

“Биз чин дўстимнинг охирги йўлга кузатгани Ургут туманига кетаямиз. “Йўл олис. Сен барибир етиб кела олмайсан. Эртага йўлга чиқарсан”, – деган опажонимнинг қатъият билан айтган гаплари хаёлларимни йиғиб олишга улгурмасимдан, мобил телефондан “тут, тут” деган овоз эшитилди.

Одам боласи ўзига берилган неъматларни чексиз деб ўйлагани, гоҳида уни кадрламаганлиги, вақтни ўзига чексиз берилган деб ўйлаши сабабли, балки барчасидан хабардор Аллоҳ инсон учун бу фоний дунёда ўлим деган тушунчани бергандир. “Хом сут эмган банда”га вақт унинг учун энг қимматли ва қадрли эканлигини билдириш мақсадида Аллоҳ ўлимни бандаларига раво кўриб, балки ўзгаларни шу йўл билан огоҳлантирмоқчидир. Албатта, инсон фитратида ўз атрофидаги яқинлари уни ҳеч қачон тарк этмайди деган ҳато ўй билан яшар экан, вақти соати етиб келганда ақлига сиғдириши мушкул ҳолат. Мен ҳам ана шундай мавхумликда эшитганларимга гоҳ ишониб, гоҳ ишонмай, тафаккуримда “Дийдор қиёматга қолди. Ахир, розилик сўрашим керакку?”, – деган фикр ялт этиб ёнди. Мобил телефонимдан опажонимга қайтариб тугмани босдим. Кўзимнинг гавҳари худди тешилиб қолди-ю, катта-катта юмалоқ кўз ёшлар, йўқ-йўқ бу кўз ёшлар эмас, беғубор қалбимдан садафдек отилиб чиққан тоза, покиза меҳр-оқибат “Мен Шоира опажонимдан мингдан минг розиман. Қилган яхшиликлари, беминнат меҳр-шавқатлари учун мендан рози бўлсинлар”, – деб юборди...

Шу зайл яқинларидан йироқ етимдек руҳий тушкинликда ўз дардимда қоврилиб, вақт ўтганини билмай қолибман. Ўзимга келишимга телеграмм гуруҳлардан келадиган “тинг” деган телефон овози хаёлларимни йиғиб олишга сабаб бўлди. Нафақат институт билан боғлиқ каналларда, балки Республика миқёсидаги телеграмм каналларига ҳам филология фанлари доктори, профессор Шоира Дониярованинг бевақт ўлими ҳақидаги совуқ хабар тарқалган ва уларнинг ҳамкасблари, шогирдлари, умуман таниган билганлар томонидан улар ҳақидаги турли дил калималарини кети кўринмас эди.

Исломий дунёқарашим, “фақат оламларни яратувчиси Аллоҳгина бандаларини ўзга оламга рихлат (кўчиши) – саёҳат қилдиришига қодир. Бандасининг қўлидан қазои қадарига рози бўлишдан ва Аллоҳга таваккул

қилишдан унинг ўзга чораси йўқ, – дея таъкид этарди. Ички бир куч мени ҳам телеграмм канали орқали хабар юборишга ундади:

Инна лиллаҳи ва инна илайҳи рожийун.

Шоира опа жоним жуда меҳрибон, камтар, қалби пок, самимий яхши инсон эдилар. Улар бу ёлгон дунёга эмас, боқий чин дунёга керак экан, Аллоҳнинг ҳузурига ёруғ юз билан рихлат этдилар. Чунки уларда чин маънодаги ҳам ИНСОН, ҳам ОЛИМ фазилати мужассам эди. Аллоҳим уларга меҳр кўзлари билан қараб, жаннатларининг энг тўридан жой ато этсин. Амин!

[15.01.2022 15:38]

Илк танишув ва дастлабки сабоқ

Биз инсонлар баъзида “*тасодифий учрашув*” деган истилоҳни қўллаймиз. Аслида бу ҳаётда тасодифий учрашувлар ҳам тасодифий бўлмайди. Баъзан ҳаётимизга тасодифан кириб келган инсонлар бизга бахт мазмунини англантишга қодир бўлишар ёхуд ҳаёт синовларида ўтишимиз учун сабоқ беришар, демак улар ҳам тасодиф эмас экан. Ҳаётимизга кириб келган инсон биз учун ё синов, ё жазо ёки тақдиримиз учун қадрли инъом–совға–мукофот бўлар экан.

Тошкент 2009 йил баҳор фасли. Алишер Навоий номидаги Адабиёт музейи биносидаги “*Мумтоз сўз*” нашриётига илк китобимни чиқариш мақсадида олим Ҳамидулла Болтабоев ўтирган хонага тўғри кириб бордим. Хонада устоз билан бирга ўрта ёшли, оқ-сарикдан келган юзи очиқ истарали, худди эртақдагидек “*малла сочли шахзодалар*” каби малла қалта қаре кесилган, сочлари ўзига ярашган нурли бир аёл ўтирар эди. Салом-алиқдан сўнг, устоз суҳбатдоши билан таништирди. “*Танишинг, филология фанлари номзоди Шоира Дониёрова*”. Мен эса “*профессор Саидбек Ҳасанов шогирди Жиззахлик тадқиқотчи қиз*”, – деб таништирилдим. Мени диққатимни тортган аёл ишларини дарров битириб, ҳамма билан хайрлашиб хонадан шошиб чиқиб кетди. Мен эса устоз билан китобимга тегишли бўлган коррективлар ишлари ҳақида гаплашиш учун яратилган қулай вазиятдан беҳад хурсанд бўлдим.

Ишларимни нашриётдан биткизиб чиқиб, музей ҳовлисида скамейкада ўтирган опага кўзим беҳосдан тушди. Опа ўрниларидан туриб, қўллари билан менга “*бери келинг*” деб имлардилар. Узоқдан ўрта бўйли, суяклари нозик, бироқ ўзи оппоқ тўлиқ, умуман бутун гавдаси келишган опанинг тизза коссасини ним ёпиб турган майда нўхатчалик ўзига ярашиб турган кўйлаги ҳавода хилпираб, текис оппоқ оёқчаларини оригинал эканлигини билдириб турарди. Уларга яқинлашар эканман, “*товба, мен ҳам аёл киши бўлсам, қаерларга эътибор қаратаман?*”, – деб ўзимни койиб қўйдим. Шоира опа “*Жиззахлик Нодира Соатова сизга ким бўлади?*”, – деб сўрадилар. Мен “*Опам*”. “*Унда дўстимга мени саломимни етказиб қўйинг*”, – дедилар. Мен учун бу ҳол, яъни уларнинг синчковлиги жуда таажжублангирган эди. Чунки

Биз илк бор учрашган, бир-биримизни танимас, билмас эдик. Яна аёл кишини дугона ёки ўртоқ сўзини ўрнига дўст лафзини қўллаши қулоқларимга бошқача эшитилган эди. Шу битта салом айтиш учун мени соатлаб сабр билан кутиш тўғриси ўша вақтлари менга антиқа туюлган эди. Аммо тоғ-тоғ билан учратмаса учратмас, инсон инсон билан шунчаки тасодифий учрашмас. Илк танишувда Шоира опадан атроф-муҳитга синчи бўлишни, инсонларга нисбатан эътиборли бўлишни, сабр қилиш сабоқларини ўрганишим даркорлиги учун ҳаётимда учратган бўлсам ажаб эмас.

Иккинчи учрашув ва содиқ дўст сабоғи

Ариқлардан анча сувлар оқиб ўтди. Йиллар бир-бирин қувиб етди. 2013 йил кеч куз фасли. Жонажон институтимиз биносининг учинчи қаватида опам Нодираи Даврон кафедрасига бирга тушлик қилиш мақсадида дарсдан чиқиб бордим. Нодираи Даврон ҳар галгидек иш билан банд. Ўзини ўққа-чўққа уриб юрган вақтлар эди. Нимага дейсизми? Чунки улар учун ширин ташвишли йиллар. Фарзандлари кетма-кет вояга етиб, бирин-кетин институтга шартнома асосида ўқишга кирган. Тағин ўғлини уйлантириши, кизини турмушга бериши даркор...

Мен билан тушликка чиқишга ундамадилар, вақтларини кўзлари киймади. Шу дамда телефонлари жиринглаб, Шоира опа Дониярова (*ўша вақтлари институтимизнинг педагогика факультетига ишга жойлашган деб эшитган эдим*) телефон қилиб, “*Бир институтда ишлаймиз. Дўстим бўлиб, ҳеч бўлмаса тушликда учрашмайсиз. Кунда менга вақт топмайсиз*”, – деб бироз ранжигандек бўлдилар. Нодираи Даврон дўстини кўнглини овлаш учун дарров тушлик қилишга рози бўлдилар. Шу баҳонада мен ҳам олима опаларнинг суҳбатини олишга муяссар бўлдим.

Биз яна учрашдик. Суҳбат чоғида мен вазиятдан фойдаланиб, опажоним Нодираи Давронни роса ўпкаладим, “*Ўзидан ортмай қолган. Тушликка чиқмоқчи бўлсангиз Шоира опа мана мен билан чиқинг. Мени ташвишларим йўқ, фарзандларим ёш. Мен билан дўст бўлинг*”, – деб самимий таклиф бердим. Одатда, бундай самимий таклифларим қабул қилинар эди. Аммо Шоира опа мени диққат билан тинглаб, зимдан кузатиб ўтирар экан, лом-мим демадилар. Халқимизда “*Сукут аломати ризо*” дейишади. Бироқ, опанинг кўзларига боқсам, “*Янги дўстни кўрганда эски дўстни унутма!*” мақолига амал қиламан, қизча”, – деган истехзоли бир нигоҳ таклифимни гўё ҳавода муаллақ қолдиргандек бўлди, назаримда.

Тушликдан сўнг, опам Нодираи Даврон билан ёлғиз қолдик. Опамга “*Энди тушундим дугона, ўртоқ билан содиқ дўст сўзини фарқини*”, – деб опам Нодираи Давроннинг кўзларига боқсам, вожаб, кўзларида Шоира опанинг кўзларидаги ўхшаш истехзоли бир нигоҳ менга қараб кулиб турарди.

Хотима

Мана “*дўстимнинг дўсти дўстим бўлади*” деб дўстлигимни қабул қилган, қондошга айланиб улгурган опамнинг бу дунёни тарк этганларига беш кун бўлди. Жудолик дарди бағримни тирнаб, кўзимнинг гавҳаридан тинмай кўз ёш оқар, асло тинмас...

Аммо, Аллоҳ бандаларига турли синовлар билан синар экан, жудоликни, аввало бериб, ўзи таскин бериши ҳеч гап эмас экан. Шундай қийин дамларда Рухий баркамоллик каналидан Яратганнинг раҳми ила Жалолиддин Румийнинг қуйидаги пурмаъно ҳикмати қўлимга келиб тушди: “*Хафа бўлма! Ҳар ким ўлади. Кимдир тупроққа, кимдир эса юракларга қўмилгай*”. Румиёна ҳикматга қўшилмасликни иложи йўқ. Дарҳақиқат, ўлим ҳақ. Қондошимга айланиб улгурган опажоним, яқиним, сирдошимни совук қора тупроққа эмас, қалбимдан макон топганлиги менга таскин беради.

Чин уйингиз нурларга зиёда бўлсин, чиройли опажоним, фариштам. Ҳаққингизга қўлларим доим дуода бўлади. Амин!

ҚАЛБИ ГУЛДЕК ГЎЗАЛ УСТОЗИМ, ДИЛКАШ ОПАМ

*Салимова Дилнавоз Акмаловна,
ЖДПИ доценти, ф.ф.ф.д.(PhD)*

Яхши дўсти борнинг ойнага эҳтиёжи йўқдир.

(Жалолиддин Румий)

Қиш мавсумининг рутубатли ва қаҳратон кунлари бўлган февраль сўнгги неча йиллардирки, тобора қисқариб, ўз ўрнини кўпроқ март ойига бўшатиб келаётганига ҳамма юртдошларим сингари мен ҳам шохид бўлаётган эдим. Айниқса, ўз оилангиздан олислаб, бошқа шаҳарда айни қиш чиласини ўтказиш яқинларимга ҳам жуда малол келаётган эди. Бироқ иш-изланиш, касбий малакангизни ошириш учун ҳеч қандай баҳоналар ўтмайди.

Ўзим тилшунослик кафедрасида ишлайман, мени малака ўташим учун зудлик билан ҳужжатларни тахлашимни хабар қилишди. Эртага 31-декабрь оқшоми Янги йилни кутиб олиш керак. Жуда ғалати, янги йил дастурхонини тайёрлайми ёки малака учун ҳужжатларни йиғайми? Янги йил айёми яхшигина ҳаяжон ва хавотир билан кириб келди. Худди шундай хабар ўзбек адабиёти кафедраси доценти Шоира Донияровага ҳам келиб тушган экан. Биз бирга Тошкентга йўл олдик. Мен ўша кезлари Ўзбек адабиёти кафедрасида ишлаётган Шоира Донияровани кўп йиллик ҳамкасбдек эмас, балки яқинда Тошкентдан келган янги устоз сифатида танир эдим. Бундан тўрт йил бурун бўлиб ўтган ушбу воқеани ҳозир эслаганимда кўзларим ёшланиб кетди.

Икки ойлик малака курсининг охириги кунларини ўтамоқда эдик. Мен ва Шоира опам иккимиз ҳам, умуман, малакадош дўстларимиз курсининг

катгий режими босимдан жуда толиқиб қолган, натижалар қандай яқунланишини ўйлаганимизда юрак бағримиз зирқираб кетади.

Курс дарсларига кетаётганимизда Чилонзор бўйлаб катта йўл четида гул бозоридан шундоқ ўтиб кетаверардик. Гул расталарида турли-туман гулларнинг турлари, ранг-тусларига диққат билан тикилганимча тўймай қолардим. Хризантема, ёронгул, атиргуллар, астралар қиш бўлса ҳам мисли баҳор, ёз ойларининг хуш манзарасини эслатиб, оловдек ёниб турарди. Ва ҳар гал кўзларим завққа тўлиб, шу гул бозорга тушгим келганидан болалардек ичкардим.

“Опа, шу ерга бир кирайлик. Бир томоша қилайлик” – деб ҳар гал таклиф берардим. Шоира опам рулда, кўзларини йўлдан узмай, гапларимга чалғимасдан ҳар гал бир гапни айтардилар:

“Ўқишни тугатиб олайлик, албатта гул бозорга келамиз”.

“Хўп”, – деб қўя қолардим мен.

Ўқишлар ҳам тугай деб қолди. Февралнинг сўнги кунлари яқинлашмоқда, бир қор ёғса, бир қуёш чиқиб турарди. Шоира опам айна шу кунларда бироз шамоллаб, тумов бўлиб қолдилар. Йўтал яхшигина тутиб қоларди. Ўқишни тугатмай Жиззахга қайтиб кетишини айтди бир куни. Мен жуда афсусда, маррага етмай, ташлаб кетишини ўйласам, яна бошқа томондан Шоира опамсиз қандай юришимни ўйлаб юрагим ўртаб борарди. Ахир уларга жуда ўрганиб қолгандим. Малакада бирга нафақат курсдош эдик, шу билан бирга ўтган бир ярим ой ичида Шоира опам инсоний фазилатлари билан гўзал бир сиймо бўлиб қалбимдан жой олган эди.

Ҳаётимда – маҳалла-қўй, дўст-биродарларим, ҳамкасбларим, қариндош-уруғ ва яқинларим борки, ҳар биридан ўзим учун англаганим қадар яхши томонларни излайман, камол топмоқ учун, саодатим йўли учун. Аллоҳ ўзининг гўзал зотий сифатларини бандаларида ҳам кўришни истайди, деган тариқий ақидани англаганимдан буён учратган ҳар қандай инсонимдан бирор ижобий сифат ва фазилат излайман. Аксинча, кимдир яхши томонидан таассурот қолдирилмаса, шунда ҳам ҳайрон бўлмайман. Чунки учратган ҳар қандай инсоним мен учун бир кўзгу, унда ўзимни кўришга уринаман. Бироқ ўзимни топишга ўргатган инсонларим кўп бўлмаса-да, ҳар бири менинг руҳий ва илоҳий камолотга етишишимда ўзига хос аҳамиятга эга бўлиб қолганлар. Яширолмаيمان, ҳаётим мактабида бир неча инсоний хислатларга эга бўлган аёлни ҳам учратганман...

Шоира опа билан оз - бир ой нари-бери фурсат оралиғида бўлган шу малака чоғимиздаёқ билдимки, опага ҳар ишда суяниш мумкин. Дастлаб илмий тадқиқотим объекти Ойбек шеърисига муҳаббатимни жуда тез илғаб олган бўлсалар, диссертатсия ишлари билан деярли ҳафтасига Тошкентга келиб-кетаверишимдан куйиниб, ишни тезроқ яқунлаш учун нимаики қийинчилик бўлсин, тўсиқлар бўлсин, матонат билан енгиб, ҳаётнинг навбатдаги ташвишларига тайёр туриш керак, деган ибратли гапларни аямасдан уқдирардилар. Ростан ҳам фарзандларим улғайган, уларнинг ёшига қўшилиб, ташвишлари ҳам кўпайишини ўзим ҳам алланечук

ташвишланардим, илмий ишим деярли тайёр, илмий раҳбарнинг ижобий хулосаси ҳам қўлимда, бироқ ОАК талаблари тинмай янгиланавериби, диссертантларни юрак ўйноқи қилиб қўйган вақтлар эди ўша чоғлари. Жорийланиш масаласи икки йилдирки ҳал бўлмаган, ўзим эса ишни ҳимоя қилишдан буткул умидим узилган, забун бир ҳолда юрган пайтларимни эсласам, ҳозир ҳам энг қийналган диссертант мен бўлсам керак, деб ўйлаб қоламан.

Диссертация мавзусининг жорийланиши Шоира опамнинг аралашуви билан рўёбга чиқди. Марказий телевидениянинг маълумотномаси керак эди, вилоят телевидение маълумотномаси ўтмас экан. Шоира опам кўзимда ғилтиллаган ёшаримни кўриб чиқолмади, менга бир сўз қотмасдан қўл телефонида кимгадир қилди. ЎзМТРК телеканалининг муҳаррири Олим Тошбоев билан маслаҳатлашиб, уч кун ичида кўрсатув тайёрлайдиган бўлдик. Мен Шоира опам баҳонасида “Маданият ва маърифат” телеканали асосий кўрсатувларидан бирида муҳбир билан Ойбек ва Ғафур Ғулом ижодига бағишланган кўрсатув тайёрладик. Ўша кўрсатувни жуда кўплар кўрган эдилар, диссертациямни қайтадан ҳис қила бошлаганимни сездим ўшанда.

Бундай мисоллардан жуда кўп келтирсам бўлади. Тўғри ҳаммамиз ҳам кимнингдир муаммоларни ҳал қилишда, мушкулени осон, ҳожатини барор қилишда сабабкор бўлишимиз мумкин. Бироқ шу мақтангиси ҳам келади-да одамнинг... Шоира опадаги ҳислат эса бошқаларда учрамаслигини эсласам, ҳали ҳам ҳавасим ортиб кетаверади, орамизда бўлмасалар ҳам. Нега бу опа кўрсатган ёрдам ва кўмаklarини ҳеч кимга айтиб ўтирмайди, ҳар қандай мавзуда бўлмасин, бирор ташвишингиз ё муаммоингизни ҳис қила билиш, ўрнингизга ўзини қўя олишдек гўзал инсонийлик берилган эди Яратгандан. Уй-рўзғор ташвишлари, шахсий муаммолар, соғлиқ-оғриқлар, ишми, уйми қатий назар, дилгир юрагимнинг зулматини маслаҳатлари билан ёруғ-чароғон қила олар эди. Билмадим, ёлғиз қиз бўлганим учунми атрофимдаги аёллар билан тезда опа-сингилдек бўлиб кетавераман. Бироқ Шоира опам, онамдек сирдошим ҳам бўла олган эдилар, соатлаб суҳбатлашиб ўтирганларимизни унутолмайман, дилкаш табассуми, баъзида жаҳли чиқса ҳам, жим қараб қолаверишлари ҳозир яна бир-бир кўз ўнгимдан ўтиб боряпти.

“Шоира опа, нега ҳеч жаҳлингиз чиқмайди. Доим жуда босиқсиз, унча-мунча жаҳл қилиб, одамлар билан тортишиб ўтирмайсиз-а!?” – деб сўрадим бир дилхира воқеа содир бўлганида. Шоира опам шунда ҳам бир кулиб қўйди ва ҳеч нарса деб ўтирмади. Назаримда бу саволни кўп беришган.

Жиззахга қайтиб кетишга аниқ қарор қилганидан сўнг мен билдимки, Шоира опам даволаниши керак. Кетиш олдидан менга қўққис бир гапни айтиб қолди:

– Устозни кўриб келмаймизми?

– Наим Каримовними? – деб сўрадим мен. – *Жон деб бораман, –* опагон. *Ахир устоз ҳозир Тошкентда эканимизни билиб турибдилар-ку,*

шогирдларим мени кўргани келишмади деб кўнглига олади, – дедим. Шоира опам эса табассум билан жавоб берди: –Наим Каримов устоз гинакудурат қилмайдилар. Бироқ борсак, жуда хурсанд бўладилар-да.

Биз эртаси куни устозимизни зиёрат қиладиган бўлдик. Нима олиб боришни ўйладик. Шоира опам бош қотириб ўтирмасдан “Гул” дедилар.

- Гул?! – деб ажабландим мен.

- Ҳа, устоз гулларни яхши кўради. Худди сизга ўхшаб гулларни жуда яхши кўрадилар. Устоз-шогирд шу жиҳатларингиз билан мос тушгансизлар, – Шоира опамнинг ҳавасдан кўзлари чиройли порлади. Мен академик Наим Каримов устозимизнинг ҳам гулларни ёқтиришларидан ва Шоира опамнинг “шу жиҳатдан устоз-шогирд мос тушгансизлар” – деганларидан фахрланиб кетдим.

– Гул бозорига борарканмиз-да! – дедим қувониб.

– Ҳа айтгандим-у сизга, ўқишлар енгиллашсин, албатта келамиз деб. Мана, насиб қилган экан, эртагаёқ йўлга тушамиз зиёрат учун, савоб учун.

Аввалига унчалик катта бўлмаган гул бозорнинг бир бошидан у бошигача, жанубидан шимолигача деганларидек кезиб роса айландик. Нархлари қишининг кунларида бироз қимматлик қилса-да, бироқ гўзаллигидан гулчилар билан тортишиб ўтиргинг келмайди.

– Ҳўп, энди танланг, устозга қанақасидан оламиз? – деб сўради Шоира опа, қайси бирини олишни билмай.

– Мана! – дедим мен шошиб. – Хризантемалар. Буюк устозга буюк гуллар! – деб юбордим хурсанд бўлиб. Гул сотувчидан сўраб ҳам ўтирмай, катта-катта, оппоқ-оппоқ хризантема гулларининг биттасини челақдан секин тортиб олдим. – Қаранг, қандоқ кўркам, чиройли, – дедим ва димоғимга келтирдим. – Оҳ, бунинг ҳидини!

Шоира опам кулиб боқиб турдилар.

– Шоира опа! Сизга ҳам ёқдим, олаверамизми шу гулларни? – деб сўрадим.

– Атиргул олсак бўлмайдимми? – деб сўради негадир.

– Атиргулларми, майли-куя, лекин улар сувда кўп турмайди-да, икки кунда сўлиб қолади. Хризантемалар эса бир ой ҳам тураверади сув ичиб, чинакам гурур ва виқор рамзи булар. Японлар шу гуллар учун ажойиб шеърлар тўқишади. Шундан тухфа қилсак, домланинг столида бир ой туриши мумкин, опажон, – дедим билағонлик қилиб.

– Ҳа, тўғри айтасиз.

Қалбимиз ардоғидаги инсон – иккимизнинг ҳам илмий йўлларимизга оқ фотиҳа бериб, қўллаб-қувватлаган устозимиз Наим Каримовни зиёрат қилиш учун Адабиёт музейига йўл олдик. Машинадан тушарканмиз, Шоира опам қўлимдаги улкан боҳашам оппоқ гулдастани ўз қўлларига олдилар. “Гул мени қўлимда турсин, сиз эса тортни олинг”, – дедилар. Устознинг ишхонасига киришда, Шоира опам диққат билан тикилиб сўрадилар:

– Сиз гулни қўлингиздан олганимга хафа бўлмадингизми, чунки мен Каримов домлани кўргани келганимда доим гул олиб келаман.

Мен асло хафа бўлмадим, аксинча, Шоира опамнинг ҳам табиатга меҳри бўлак эканини англадим шунда.

Наим Каримов устоз хоналарида компьютерда ишлаб ўтирган эканлар, бизларга кўзлари тушди-ю, илтифотли мезбонларга хос чиройли иззат-икром билан ўрниларидан турдилар ва шошмасдан бизга пешвоз келдилар. Шоира опам кўлларига гулдастани тутганида:

– *Нега ташвиш қилиб юрибсизлар?* – деб сўрадилар, биз хол сўрашдик.

– *Дилнавоз туриб олди, устозга гул олиб борамиз деб!* – дедилар шодон кулиб.

– *Ий-е, шунақами?! Жуда яхши бўпти-да. Шу диссертацияни ҳам олиб бораман деб туриб олса эди бу қиз,* – дея самимий меҳр ёғилган нурли кўзлари табассумга тўлди устознинг. – *Ҳа, Шоирахон, энди бу қизимизни қўлидан маҳкам тутмасангиз бўлмайди. Мақолаларини, диссертациясини кузатиб боринг. Тайёр бўлганда мен билан хабарлашсаларингиз бўлади, узоқ йўлга жуда кўп келиб кетяпти,* – дея Шоира опамга топшириқ бериб қўйдилар. Шу-шу бўлди-ю, Шоира опам билан ипсиз жуда мустаҳкам ришта билан боғланиб жуда қадрдон бўлиб кетдик. Опа-сингилдек, устоз-шогирддек, ҳамкасб ходимдек. Шоира опам билан ўтган бу кунларни унута олмайман. Улар устозим тайинлаган ишни ҳеч иккиланмасдан кўнгил қўри ила “*қўлларимдан тутиб кетди*”. Илмий ишим ҳимоясигача бўлган жараёнларда ундан кейин ҳам жуда кўп йўл-йўриқ ва маслаҳат-насихатларини аямади.

Малака ошириш курсини тугатиб мен ҳам Жиззахга қайтиб келдим ва биринчи қилган ишим – бетоб бўлиб қолган Шоира опамни зиёрат қилгани уйларига ташриф буюрдим. Ташрифимдан мамнун бўлган Шоира опам ҳар қандай шароитда ҳам ёрдамини аямади. Бронхитдан анча тузалиб қолган эканлар. Биз диссертация ишим устида кечгача ўтириб ишладик. Ўргатмаган нарсалари қолмади, бирга овқат тайёрладик, тановул қилдик. Кетишга чоғланганимда диссертациям билан боғлиқ бир қанча топшириқларни тушунтирди, қиладиган ишларимдан ҳадеб у-бу нарсаларга чалғиб кетавермаслигимни уқдирди. Илмий хулоса қилишимда фикрларимни узоқ-узоқлардан келтириш одатимни танқид қилди, хуллас, бир дунё йўл-йўриқ ва маслаҳат, тушунтиришлар билан айни пайтда ғамхўрларча койиди ҳам. Бу койишлардан асло ранжимас эдим. Аксинча, сувга тушиб кетган мушук боласини қутқариб қолгандек беминнат ғамхўр бу қалб эгасини менга юборган Аллоҳ имга шукроналар қилардим. Шундай хаёлга келгандимки, Шоира опамнинг этагидан тутмасам, вақтида ҳимоя қилолмай, диссертациямни яна қанча вақт кучоқлаб юраварардим...

Шоира опам кўзларимдаги шу миннатдорликни пайқаган эканлар. Шунда ҳам камтарлиги учун гапни бошқа ерга буришга уриниб, ҳар галгидек дилкаш, самимий табассуми билан юзланди.

–*Дилнавоз, сизга бир нарса кўрсатайми?* – деб сўрадилар.

–*Нима экан*, – деб қизикдим. Ва жавобимни кутиб ҳам ўтирмасдан ошхонадан орқа томонга чиқадиган йўлакка қараб эргаштириб кетди. Бу ер ҳовлининг марказига тескари жой бўлиб, ошхона тарафдан ташқарига олиб чиқилади экан. Қарасам... боғ экан.

Мен ҳайратланиб кетдим. Янглишмасам, март ойининг сўнгги ҳафтаси эди. Мўъжаз бу боғни доктор бобо (жуфти ҳалоллари) билан дам олиш учун атайин бино қилдиришган эканлар. Ҳақиқий илҳом, ижод боғи дейсиз (Мен Шоира опанинг бадий ижод қилишларини у пайтлар билмас эдим). Қип-қизил атиригуллар маъсума қизларнинг чехраларидек ним очилиб турарди. Мен гулзорга тушиб кетдим. Бир пайтлар Шоира опам айтганидек, тикани йўқ атиргуллар эди булар. Ажабланганим шундаки, бу атиргуллар ним, ярим бўлиб очилар экан, қийғос очилиб-тўкилиб ётмайди. Негадир шу чоқда бу атиргулларни Шоира опамнинг ўзига ўхшатиб юбордим.

– *Шоира опа, гулларингиз ўзингизга ўхшайди, биласизми шуни?! –* деб ичини қиздирдим опамни.

– *Чунки сиз ҳам худди шу гулларга ўхшаб жуда маънос кўринасиз, маъсумасиз, кўнглингизда нима борлигини ҳеч ким била олмайди...*

– *Йўғи эй!* – дедилар беғубор табассум билан.

Мен атиргулларнинг олдидан кета олмай завқ-шавқ билан опага юзланиб ҳаяжонли баланд овозда дедим:

– *Сизни гулларга бефарқ деб ўйлар эдим, чунки ҳеч қачон улар ҳақида гапириб ўтирмагансиз, вақтингиз бўлмаган. Энди билсам, илм билан бирга гуллар шайдоси ҳам экансиз. Мана энди билдимки, ўзингиз ҳам бир гулсиз, опажон. Мана шу атиргуллар сизни айни ў-зин-гиз! Жуда сокин, маъсум!*

Малака кезлари бирга бўлган озгина вақтимиз опанинг ички олаmidан яралган китобининг сирли саҳифаларини анча-мунча варақлаб, кўп нарса англаган эканман. Устозимизга атиргул олиб боришни истаганини энди фаҳмляпман. Шоира Дониярова билан ўтказган ҳар бир лаҳзаларимнинг ўзи бир ҳикоя. Ушбу эзгуликка тўла ҳикояларни тўплаб гўзал бир хотира дафтари ёзса арзигулик, деб ўйлаб қолдим. Иншааллоҳ, насиб қилса, албатта. Ҳеч кимда учратмаганим маъсума опажоним, олима устозим, сирдош, қалбдош раҳбарим билан боғлиқ ҳар бир сўз, ҳар бир ҳаракат дилбар хотираларимга муҳрлангани каби юрагимни ҳам асло тарк этмагай.

ЭҲ, ШОИРА ОПАМ-А...

**Зухра Мамадалиева Умаралиевна,
ЖДПИ доценти, ф.ф.номзоди**

*Кимки бир кўнгли бузугнинг хотирин шод айлагай,
Онча борким, Каъба вайрон бўлса, обод айлагай.*

(Алишер Навоий)

Мен Шоира Донияровани аввал сиртдан таниганман. Яна денг рақиб сифатида.

2012 йилнинг бошлари. Номзодлик диссертациясини ҳимоя қилиб, еттинчи осмонда учиб юрган кезларим. Энди ишламасам бўлмас, – деб ўзим ўқиган Жиззах давлат педагогика институтининг ўзбек тили ва адабиёти факультетига бордим. Йилнинг ўртасида ишга олиб бўлмаслиги ҳақида факультет декани ва ўзбек адабиёти кафедрасининг мудири Юлдуз опа Каримовадан ўша пайтдаги фикрим бўйича жуда ноҳақ гапларни эшитдим. Ахир, мен ноёб мутахассис ва билимдон, ўзимга ишонган адабиётшунос эдим, назаримда. Мени Жиззах педагогика институти жамоаси гуллар билан кутиб олиши керак эди. Лекин, билсам, чучварани хом санаган эканман. Кафедрада жой қаҳат, ёш ўқитувчилар ярим ставка дарс ўтиб юришар экан. Шу аҳволда битта *фан доктори* ҳам бу кафедрада ишлашга даъвогар экан. Айтишларича, бунинг учун ҳеч нарсадан қайтмайдиган, таниш-билишлари ҳам зўр эмиш! Оббо! Наҳотки номзодлик дипломи билан кўчада қолсам?! Кайфиятим тушкун, аҳволим абгор эди! Пойтахтдаги улуғ устозлар эътирофидан ҳаволаниб учиб юрганим еттинчи осмондан “тап” этиб тап-тақир ерга тушгандим.

Ҳайрият ўша йили сентябрь ойдан кафедрага ишга жойлашдим. Лекин ҳамон бошқа факультетга ишга ўтган ўша номаълум доктордан ҳали ҳам ҳавотирда эдим. Ҳавотир ҳам эмас, тушунарсиз ғашлик бор эди кўнглимда. Бу орада кимдир узоқдан кўрсатиб, “*мана ўша фан доктори – Шоира Дониярова*” деб таништирди. Сочларини орқага турмаклаган, ўрта бўй, оппоқкина аёл. Дастлабки таассуротим шу бўлди. Бир кун янги ўқитувчиларнинг ректор билан учрашуви бўлди. Ўшанда биринчи марта Шоира опа билан гаплашдим.

Жуда самимий, муомалали аёл экан! Яна бир кун коридорда гаплашиб қолдик. Гап беихтиёр иқтисодга бурилди. Бир вақтда ишга келганмиз, дардимиз ҳам бир эди.

– *Қанча маош олаяпсиз, опа?*

– *Билмайман, саккиз юз минг бўлса керак...*

Ҳайрон бўлдим. Тўғриси, бу жавоб менга таърифлашган “*хавфли фан доктори*”нинг хусусиятига тўғри келмасди...

2015 йил. Шоира Дониярова бизнинг факультетга ишга ўтар эмиш, деган гаплар чиқиб қолди. Кафедрамизда ҳукм сурган ўша пайтдаги одат бўйича ишга келишга даъвогар олдин очиқ дарс ўтиб бериши керак эди. Шоира опа ХХ аср адабиёти дарсидан “Омон Мухтор ҳаёти ва ижоди” мавзусидан дарс ўтдилар. Дарсда ижодкорнинг ўзига хос хусусиятлари, ўзбек модерн адабиётидаги ўрни ва аҳамияти тўғрисида сўз юритилди. Ва ўша кундан то умрининг охиригача филология фанлари доктори Шоира Дониярова биз билан, ўзбек адабиёти ўқитиш методикаси кафедрасида фаолият юритди. Охирги икки йилда ушбу кафедранинг мудирининг сифатида бошқарди. Ва бу фаолият жараёнида биз том маънода опа-сингил бўлдик. Бир-биримизнинг камчилигимизни айта оладиган, кўрмай қолсак, соғинадиган, ҳавотир оладиган, бир-биримизнинг оиламиз-у, узоқдаги опа-укаларимизнинг аҳволигача биладиган кадрдонларга айландик.

Шоира опа меҳрибон аёл эди. Ўйлашимча, бу унинг фазилатларидан энг яхшиси. У ҳамма – сафдошлари, ҳамкасблари ва шогирдларига сирдош ва маслаҳатгўй бўла оларди. Ҳаммага ўз маслаҳатини берар, ҳаяжон ёки қайғудан тўғри йўлни кўра олмаётган кишига оғир-босиқлик билан йўл кўрсатарди. Лекин ўзи ҳеч кимга дардини дастурхон қилиб, йиғи-сиғи қилавермас, бошига келган синовларни мардона туриб қабул қиларди.

Шоира Донияровадаги яна бир муҳим хусусият – унинг камтаринлиги эди. У киши ҳеч қачон илми ё амали билан кибрланмас, тўғриси у камтаринликни одат қилиб олмаган, балки бу хусусият унда туғма феъл бўлиб шаклланган эди. Бу камтаринлик кийиниш-у, ҳатто ейиш-ичишда, ўз шахсига муносабат-у рўзгор тутумида ҳам намоён бўларди.

– Мен номзодлик диссертациясини ёқлаганимда ҳам, докторликни ҳимоя қилганимда ҳам бу фаолиятни фавқулодда ҳодиса деб билмаганман. Шунчаки одатий иш кунни, бўлиши керак бўлган жараён деб билганман, – деганди бир суҳбатда.

Шоира опа кафедра мудирининг бўлган икки йил мобайнида ё ундан олдин ҳам ҳеч қайси кафедра аъзосининг кўнглини қолдирмас, ҳеч кимга қаттиқ гапириб, хафа қилмаган эди. Ҳар қандай топшириқни оғир-босиқлик билан берар, ҳаяжонга берилиб, қаттиқ гапирсак ҳам, оғирлик билан тушунтирарди. Шунинг учунми кафедра сокин, бир маромдаги кайфият ҳукм сурарди.

Шоира опа ҳеч ким билан айтишмасди. Бунинг сабабини у болалигидаги бир воқеа билан изоҳларди. Болалигида ҳуриб турган итнинг кўрсатиб отаси “Қизим шу итга тенг бўлиб, Сиз ҳам аккиллайсизми?” Бас шундай экан, ҳар ким билан тенг бўлаверманг. Уларнинг сизга қилган ҳужумини мана шу итнинг ҳуришига ўхшатиш”, – деган экан. Шоира опа ўша одамдан – падари бузруквор бўлиб, тарбия берган, қизим деб бағрига олган, бир умр колхозда бухгалтер бўлиб ишлаб, хокисоргина яшаб ўтган бўлса-да, донишманд қалбли инсондан кўп нарса ўрганган. Ҳаётида у кишининг ўғитларини тез-тез эслар ва амал қиларди.

– Докторлик диссертациям арафасида отам қазо қилганлар. Бўлди, энди мен ёқламайман, дегандим, ахир мен отамнинг “қизим қачон китобингиз

чиқади?” – деган сўзлари, мен билан фахрланишлари учун диссертация ҳимоя қилмоқчи эдим-да.

Шоира опа ҳеч кимдан ёмонлик, иллат изламасди. Балки ҳар бир кишидан, ҳар бир ҳолат ва жараёндан фақат яхшилик қидирар, ўзига қарши чиққанларни ҳам, рақиб деб билганларни ҳам кечирар ва имкони бўлганда ҳам қасд олмасди. Қаҳ-қаҳ отиб кулганини, қаттиқ гапирганини ё тумтайиб турганини эслай олмайман. Ҳамиша мулойим қиёфа, мулойим табассум билан сокин овозда сўзлардилар.

Шоира Дониярова ҳаётда қанча бағрикенг бўлса, илмда ҳам шундай эди. *“Фан номзодлиги Америка кашф этишимас, илм талабида юрган ҳар бир кишига йўл беришимиз керак. Раҳматли Тўра Мирзаев домла “сал бундайроқ” ишларга ҳам “кўз юмар”, Олий аттестация комиссиясидан салбий тақриз келса, у ерга бориб “илтимос, менга ҳайфсан берсаларинг ҳам майли, лекин диссертантга диплом беринглар, меҳнати зое бўлмасин”, – дердилар*” деган сўзларни тез-тез такрорлар, буни ҳаётидаги шиорларидан қилиб олганди. Ҳа, Шоира опа мана шундай бағрикенг инсонлар, устозлар тарбиясини олган, уларнинг сабоғини ўқиб, уққан солиҳа шогирд, солиҳа аёл, солиҳа инсон эдилар. Шунинг учунми, ўзларига қаратилган ҳар қандай ҳақ-ноҳақ гапларни, айблов-у маломатларга жавоб қайтармай, ичларига ютдилар. Шунинг учунми, ёшгина умрлари зое бўлди. Оиласи, яқинлари, устозу шогирдлари, кафедрамиз аъзоларини армонда қолдириб, кетдилар... Бироқ бир туйғу, бир ҳолат таскин беради кишига. Шоира Дониярованинг умри бесамар ўтмади. У яхши она, яхши турмуш ўртоқ, яхши опа, яхши дўст, яхши устоз ва яхши шогирд, умуман яхши инсон сифатида кўпларнинг қалбида абадий жой олди.

Охирги марта ўтган йилнинг 29 декабрида опа учун охирги иш кунида кўргандим у кишини. Кимлардандир озурда бўлиб гапиргандилар. Лекин ўша куни юрак касаллиги билан шифохонанинг жонлантириш бўлимига тушганларида ҳам видеохабар юбориб *“кўришолмай қолсак, рози бўлинглар. Мен ҳаммангизни яхши кўраман”*, – дегандилар. **Сиз ҳам биздан рози бўлинг. Биз ҳам Сизни ҳамон жуда яхши кўрамыз. Жаннатларда жавлон қилинг, Шоира опа!**

ЯХШИЛАР ЁДИ...

*Жўраев Муродулла Алишбоевич,
ЖДПИ доценти в.б., ф.ф.ф.д. (PhD)*

Аллоҳни чин севган киши одамларга танитмасликни яхши кўради.

(Муҳаммад ибн Аъло)

Инсон ҳар доим ниманидир, ёки кимнидир йўқотганидан сўнг унинг яхши жиҳатлари, эзгу-фазилатлари ҳақида эслайди ва уни хотирлайди. Аммо ўша инсонни ёки қадрли нарсасини бор вақтида унинг омонат эканлигини

англаб етмайди. Ҳозир устозимиз, ҳамкасбимиз, кафедра мудиримиз, филология фанлари доктори, профессор Шоира Дониярова ҳақида хотира ёзар эканмиз, гўёки у инсонни ҳали ҳам орамизда, барҳаёт юргандек эслаймиз. Лекин ўзимизни қанчалик овузмайлик, умр ўткинчи, инсон хотираси эса ҳамиша абадий эканлигини англаб етгандек бўламиз. Дарҳақиқат, инсон ўзининг эзгу амаллари ҳамда хайрли ишлари билангина ўзгалар ёдида ҳамиша ўчмас из қолдира олади. Шубҳасиз, Шоира Дониярова оиласи, ҳамкасблари, шогирдлари хотирасида мудом барҳаёт инсонлардан биридир.

Шоира опа бизнинг кафедрамизга ишга келганларида унчалик характерларини англаб етмаган бўлсакда, лекин у инсоннинг бизни кафедрага мудир бўлганларидан сўнг, ҳамкасбимизни самимий, меҳрибон, ишонувчан ва ўта содда, софдил инсон сифатида қайтадан кашф этдик, десак хато бўлмайди. Шоира опа ўзбек адабиётини ўқитиш методикаси кафедраси мудури лавозимида фаолият кўрсатар экан, иш жараёнида Шоира опанинг ўз ишига нисбатан ниҳоятда масъулиятли раҳбар эканлигига кўп бора гувоҳ бўлганмиз. У киши берилган ҳар қандай топшириқни ўз вақтида бажаришга интилар, раҳбарлик қилаётган кафедрадаги илмий-ижодий муҳит ҳавас қиладиган даражада ташкиллаштирилган эди. Худди шу илмий-ижодий муҳит самараси ўлароқ, кафедра аъзоларидан мен ҳамда Паризод Туроповалар илмий тадқиқот ишини муваффақиятли ҳимоя қилганлигимиз ҳар қандай мақтовдан юқори бўлса керак, – деб ўйлаймиз.

Шоира опа ўз яқинларига шу қадар меҳрибон, саховатпеша эдики, бундай воқеаларга ҳар ойлик олганимизда, албатта гувоҳ бўлар эдик. Мисол учун, у киши ҳар ойда жиянлари, укалари, онаси ва бошқа яқинларига ойлик маошларини деярли тарқатиб чиқар эдиларки, натижада ойни охирида буни таъсири сезилиб қолгандек, бўлар эди. Аммо, Шоира опа бу борада ҳеч кимга умуман дардини айтиб нолимас эди. Бу жиҳат у инсоннинг нечоғлик меҳрибон, саховатпеша, бағрикенгликларидан далолатдир, десак муболаға бўлмайди. Инсон вақт ўтган сайин ўзининг амалга оширган ишларини сарҳисоб қилар экан, мудом қилган ишларидан амалга ошира олмаган режалари кўп эканлигини кўриб ўз фаолиятидан, ҳаёт йўлидан қониқиш ҳосил қила олмайди. Профессор Шоира Дониярованинг ҳам ҳали ҳаётда, илм-фан соҳасида амалга оширишни режалаштирган ишлари бисёр эди. Аммо ҳар гал тақдир экан, дея ўзимизни овутамиз. Ўйлаймизки, Устознинг келажак режалари у кишининг содиқ шогирдлари фаолиятида амалга ошади, дея ишонамиз.

Чин инсон, самимий ҳамкасб, меҳрибон Устоз, филология фанлари доктори, профессор Шоира Дониярова ҳақида жуда кўплаб илиқ хотираларни ёдга олишимиз мумкин. Ушбу сўзимиз сўнгида мазкур сатрларни келтиришни жоиз, – деб ўйлаймиз:

*Ҳаёт китобимни бехос варақлаб,
Мен ўтган умрга ачинмай қўйдим.
Табассум ўрнида кулдим чарақлаб.*

Суйиш керак бўлса – телбача суйдим.
 Кийганим ипакми, читми ё кимхоб,
 Юрак бойлигидан қилмабман парво.
 Мени огушлаган ҳаёт нақ офтоб,
 Янги қўшиқ талаб унда ҳар сабоқ.
 Мен ўтган умрга ачинмай қўйдим,
 Ҳеч кимда кўрмайин умримга ўхшаш:
 Суйдим,
 Эркаландим,
 Айрилдим,
 Куйдим,
 Иззат нима – билдим.
 Шу-да бир яшаш!..

(Зулфия)

МЕНИНГ ШОИРА ОПАМ

*Эшбоева Феруза Холмуродовна,
филология фанлари номзоди*

*Агар сен бирор нарсани ўйлаб топа олсанг, уни бажаришга ҳам қодирсан.
(Уолт Дисней)*

Мен Шоира опа Донияровани Ангрэндаги педагогика институтга ишга келгунларига қадар танимас эдим. 2007 йилдан кафедрада бирга ишлай бошладик. Ўша кезде институт миқёсида Алишер Навоийнинг ҳаёти ва ижодига бағишланган илмий конференция ўтказилди. Ҳали кўпчилик танимайдиган Шоира Дониярова маърузасининг мазмундорлиги билан ректорат ва факультетлардаги олимларни анграйтириб қўйди. Баъзилар ундан устун келмоқ учун жуда мураккаб саволларни беришган эди. Шоира опа маърузадагидан ҳам қизиқарлироқ янги маълумотларни айтиб берганларида қарсақлар билан олқиш олдилар. Ичимда: “мен ҳам шу опадек билимдон навоийшунос бўлсам эдим”, – деган ҳавас уйғонди. Эртасига бўлган ўзаро суҳбатда билсам, у киши романшунос эканлар. Ҳурматим икки бора ошиб кетди. Шу-шу ажралмас опа-сингилга айландик. Шоира опанинг келишлари орқасидан биз – кафедрадаги ҳақиқатпараст ёш ўқитувчилар янада дадилландик. Чунки, кафедра мажлисларида ҳеч ким ўжар ва адоват сақлайдиган кекса мудиримизнинг фикрига қарши чиқа олмас эди.

Шоира опа эса баҳсли масалаларда принципиал туриб, оқни оқ, қорани қора дея бошладилар. Мудиримизнинг жаҳлдан бўғриқиб, овозларини кўтариб айтган киноядор сўзларига Шоира опа асло парво қилмасликларини кўриб, биз кўрқиб кетар эдик. Кафедра муҳитига шу тариха демократик руҳ кириб келган.

Шоира Дониярова айниқса, талабаларнинг меҳрибон ва севимли устози эди. Уни ёмон кўрадиган талабанинг ўзи бўлмаган, десам муболаға қилмайман. Наманганлик бир ночорроқ оиланинг бизда ўқиган талаба қизига раҳмлари келиб, Ангрендаги уйларида квартира ҳақсиз бирга яшаганларини, у қизнинг дўкон ёки бозордан озиқ-овқат харид қилишига йўл қўймаганларини, боз устига у қизга байрамларда кўйлак, туфли совға қилганларини эшитганман.

Институтимиз негадир тугатилиб, Шоира опа Жиззахга кетганларидан кейин ҳам борди-келдимиз узилмади. Улар Ўрол ака билан бирга бизникига келишар, биз эса турмуш ўртоғим билан уларникига меҳмонга бориб турар эдик. Улар бир-бирларига жуда мос зиёли жуфтлик эди. Ниятларини нигоҳдан англари эдилар. Ўзаро аския монанд ҳазил-мутойибаларини кўрган одам: “булар эллик йилдан бери бирга яшаиша керагов”, – деб ўйлар эди. Бир гал Ўрол ака емоқчи бўлган конфетни Шоира опа қўлларига олиб, қоғозидан ажратиб берганларини кўриб, жуда ҳавасим келган. Ичимда: “Бунчалар муҳаббатли бўлишмаса, илоҳим бахтларига кўз тегмасин”, – деганман. Шоира опа Ўрол аканинг фарзандларига бирон марта ҳам ўғайлик муносабатини қилмаганлар. Шу боис улар Шоира опани ўз оналаридек яхши кўришар эди. Аммо, афсуски, уларнинг бахтига кўз тегди. Шоира опага теккан дардни бартараф қилиш учун Ўрол аканинг етук тиббиёт мутахассиси сифатида қилмаган ишлари қолмади.

Начора, Аллоҳ берган касаллик тиклаб келган экан. Шундай гўзал аёл, маданиятли ва маънавиятли зиёли, изланувчан олимани ер ўз қаърига олиб кетди. Шоира опанинг сиймоси хотирамиздан ҳеч қачон ўчмайди.
Охиратлари обод бўлсин!

МЕН БИЛГАН ВА БИЛМАГАН ОЛИМА АЁЛ

*Ибрагимова Латофат Суннатовна,
ЖДПИ катта ўқитувчиси*

*Ота-онангизнинг хизматини адо этаётганда, уларга оҳиста сўйланг.
Агар улар сизнинг айтганларингизни қилишни истамаётганликларини
кўрсангиз, бари бир тавозеда тураверинг ва одоб қоидаларини бузманг.
Ҳатто қон ютиб турган бўлсангиз ҳам, койингизнинг билдирманг.*

(Конфуций)

Назаримда, Конфуцийнинг ушбу гаплари, худди Шоира Дониярова учун айтилгандек. Тўғри, мен уни она-онасини хизматини қандай адо этганини кўрмаганман, лекин, у билан ишлаш жараёнимда, нафақат она-онасига, раҳбариятга, ҳатто кўл остидагиларга ҳам қаттиқ гапирмаган, овозини баландлатмаган, неки иш, ташвиш бўлмасин, сокинлик, осойишталик, вазминлик билан ҳал қилган, ўзига нисбатан ноҳақ

бўлганларга эса ним табассум, тавозе билан қараб турганини кўриб, тўғриси хайратга тушганман.

Олимлик, одамийлик, мураббийлик, оилада меҳрибон аёл сифатида таърифланадиган инсон Шоира Дониярова ҳақида, балки кўп гапларни айта олмасман, таърифини келтира олмасман, бу инсонни жуда яхши билмаслигим мумкин. Лекин унинг самимийлигини бировларга озор бермаслигини жуда яхши билар эдим.

Дарҳақиқат, Шоира Дониярова Ўзбек адабиётини ўқитиш методикаси кафедрасида аввал доцент, сўнгра профессор вазифасини бажарувчи лавозимларида, 2018 йилдан умрини охиргача кафедра мудирини лавозимида фаолият юритди. Шуниси эътиборга лойиқки, Шоира Дониярова кўп ўтмай нафақат ўз кафедраси, балки кўшни кафедра профессор-ўқитувчилари қалбидан ҳам жой ола бошлади.

Чунки, кафедра мудирини сифатида иш олиб борганда кафедра аъзоларига жуда яхши муносабатда бўлиб, ҳеч бир инсоннинг кўнглини қолдирганини билмайман, кимнидир ака, кимнидир ука деб бирга ишлади. Гап эшитган пайтлари ҳам бўлди. Лекин шунда ҳам кафедрага захрини сочмади, бор аламини ишдан олди. Кафедраси, факультет, институт учун ўзининг намунали хулқи, меҳнати, илми билан жавоб беришга ҳаракат қилди.

Мен уни бошқа кафедра мудирларига ўхшаб кабинет мудирларига буйруқ бериб ўтирганини ҳеч кўрмаганман. Қачон қарамайлик, юқоридан келган хатларни ижросини сидқидилдан бажариб, ҳар бир ишни жой-жойига қўйишни яхши кўрар, ўз устида тинимсиз ишлар, беғараз маслаҳатларини барча инсонларга бирдек бериб борар эди. Шу сабаб бўлса керак, уни тез орада шогирдлари кўпайди, унинг ортидан илм йўлига кирди. Шоира фанни чуқур билиши, талабаларга меҳрибонлиги туфайли улар кўнглидан жой ола билди. Ҳеч иккиланмай айтиш мумкинки, у қисқа муддат ичида Устоз-шогирд тизимида жуда яхши ишларни амалга оширди. Жонкуяр мураббий бўлиб талабаларга дарс берди.

Бугунда Шоира Донияровадан бир қанча шогирдлар қолгани, уни умри бекорга ўтмаганидан далолатдир. **Жойингиз жаннатда бўлсин, руҳингиз оройиш топсин ШОИРА!!!**

УМР ИБРАТИ

*Соҳиб Бойсинов Собирович,
ЖДПИ катта ўқитувчиси*

*Яшашнинг давоми яхшилик экан,
Ахир яхшилар кўп кўҳна дунёда.
Ҳар иш охирига етган чоғда ҳам,
Ибратли умрдан қолур нишона.*

Инсон қадри ҳаётда тутган ўрни, муайян соҳа ё касб эгаси сифатида яратган яратиклари, эришган ютуқлари, бахшида этган илми, эзгуликлари билан буюк.

Филология фанлари доктори, профессор Шоира Дониярова ўз ҳаёти билан ижодини эл-юртга зиё таратишга, илм эгаллаш ва илмини ёш авлод маънавиятини юксалтириш йўли билан халқига, юрт равнақига, илм-фан ривожига сафарбар этишга бахшида этди. Хурмат ва эҳтиром топди. Ақл-у идроки, инсоний қалби, эзгу умр йўли яқинлари учун ибратга айланди.

Опада кўпчилик ҳавас қиладиган бир фазилат бор эди. Бу – яқинларга бўлган жўшқин меҳр. Укаларидан тортиб жиянларгача турмуш ташвишларини ҳал қилишда жонсарак эди. Бу ёқда оила, эрта-ю кеч топшириқлар бериладиган ишхона ташвиши.

Опа ҳикоялар қоралаб юришни одат қилганди. Назаримда бу ҳикояларига ўз умр йўлини муҳрлагандек. “Меҳр” ҳикояси қаҳрамони ўйларида: *“Ўқшига кириш илнжиди ҳужжатларини кўтариб қишлоқдан чиққанига ҳам мана 38 йил бўлибди. Шу вақт ичида мусофирчиликнинг қаттиқ нонини еб ўқиди, ишлади, қанча дўст, таниш-билиш орттирди. ...Бир гал отаси: “Болам, давлатинг ва обрўйинг бору, лекин бу ерлар сенга омонатда. Қишлоқдан бир кулба қуриб қўйсанг, мен ўтиб кетгандан сўнг ҳам ўз кириб-чиқар эшигинг бўлардида. Ҳар қалай уканг жўжабирдай жон. Бир куни дилинг оғриб қолмасин дейманда, – деди. Отани айтганини қилай деса... Қалбини эзган изтиробни дўстларига, ҳамкасбларига айтиб бўлмаса. ...Бу адоқсиз йўлда борар экан, безовта соғинч билан отасини, яқинларини, юртини эслади”* каби фикрлар кечади. Бу ўйлар ҳикоя муаллифи, яъни Шоира опаники эди десак, муболаға бўлмас.

Дарҳақиқат, Опа билан шунча йиллар таълим жараёнида фаолият юритган бўлсам, доим яқинлари, ҳамкасблари ва шогирдлари муаммоларига ечим излаш билан оввора бўлиб юрганликларининг кўп бора гувоҳи бўлганман. Мўъжизавий китоб Қуръони Каримда: *“Албатта садақа қилувчи эркалар ва садақа қилувчи аёллар ҳамда Аллоҳга “қарзи ҳасана” берганлар учун (садақалари) бир неча ҳисса зиёдаси билан қайтарилур ва улар учун яна шарафли мукофот бордир”* (Ҳадид сураси, 18-оят) дейилади. Шоира опа бу ўтқинчи дунёда савоб ишларни кўпроқ қилишга улгуриб қолиш истагида бўлган мана шундай хислатли бир инсон эдилар. Ҳеч ёдимдан чиқмайди, бир куни эрталабдан хоналарида хомуш ўтирган эканлар (Бунақа ҳолат кўп бўлган). Сездимки, яқинларидан яна кимнингдир қандайдир муаммоси бор. *“Опа, яна нима гап”* – десам, *“Э қўяверинг, биласиз ҳаммиша шуларни дейман, лекин... Ҳа майли Аллоҳ кўриб турибдику”*, – дедилар. Опа шунақа, дардини бошқаларга ўхшаб дастурхон қилавермас эдилар.

Шоира Дониярова олима аёл, жонкуяр устоз, меҳрибон опа, бир сўз билан айтганда меҳри дарё инсон эди.

Ва албатта қилинган амаллари эвазига Яратганнинг мукофотига сазовор бўлғусидир.

ИНСОНИЙЛИК МУЖАССАМ ОЛИМА

*Дўстова Сурайё Савроновна,
ЖДПИ доцент в/б, ф.ф.ф.д.(PhD)*

Ҳар кишининг руҳи илм бирла қувватланса, шафқатли ва бетамаъ бўлур.

(Сидқий Хондалиқий)

Инсон бу дунёда яшар экан, умри давомида яхши инсонларга рўпара бўлиши ҳам Аллоҳнинг иноятидир. Ҳаёт мени жуда кўп яхши инсонларга дуч келтирган. Бундай инсонлар билан мулоқотда бўлгач, ўзинг ҳам уларга ўхшагинг келади. Ана шундай самимий, очиққўнгил, инсонларга яхшилиқни раво кўрувчилардан бири Шоира Дониярова десам хато бўлмас.

Мен, Шоира опа билан бизнинг факультетга, яъни ўзбек тили ва адабиёти факультетига ишга келган вақтлари танишганман. У кишининг жуда дилкаш, самимий, меҳрибон, бировдан ёрдамни аямайдиган яхши инсон эканлигини эшитгандим, бироқ бирор бир масала, иш юзасидан ҳамсуҳбат бўлмаган эдим. Шоира опа филология фанлари доктори эдилар, жуссалари кичик инсон бўлсаларда, мен учун жуда салобатли кўринардилар. Қандайдир масала ёки мавзу юзасидан суҳбатлашишга ҳайиқар эдим, салобатлари босарди.

Шоира опа билан суҳбатлашишга мушарраф бўлган кунларим азиз устозим, меҳрибон инсоним, илмий раҳбарим Саидбек Рустамович Ҳасанов вафот этиб, дунё қоронғу бўлиб юрган кунларим эди. Қайси олим билан илмий ишимни давом эттиришни ўйлаб, нима қилишни билмай юрган эдим. Бир куни ишхонамиздан чиқиб кетаётсам, Шоира опа ишхонага кириб келаётган эканлар. Ҳаёлимда шу инсондан маслаҳат олсаммикин деган ўй ўтди, ўтди-ю яна сусти босиб саломлашгач, ёнларидан ўтиб кетаётган эдим, ўзлари гап бошладалар. “*Сурайё яхшимсиз, ишларингиз яхшими, илмий иш нима бўлаяпти, илмий раҳбарингизни вафот этганлигини эшитдим, энди нима қилаяпсиз? Сиз илмлисиз, қўлингиздан келадиган ишни ташлаб қўймаслигингиз керак, ўзи шундоқ ҳам илм йўлида кеч ҳаракат қилаяпсиз. Бундай юрманг, бу сўзни ҳар кимга ҳам айтмайман*”, – дедилар. Шунда биринчи марта опанинг ҳар бир нарса ва ҳар бир кишига эътиборли инсон эканлигини ҳис қилдим. Ўзлари гап бошлаганлиги, Аллоҳ у кишига бошқарганлиги сабаб, илмий раҳбарим вафот этгач, нима қилишни билмай юрганганимни ва кимга учрашимни била олмаётганимни дарров айтдим. Шу заҳоти “*машинага юрингчи*”, – дедилар, “*ҳозир чорасини топамиз*”. У киши машина ҳайдардилар, машинасига ўтирдик, энди гапиринг мавзуингиз нима ва қанчалар тайёр, – дедилар. Менинг айтганларимни эшитгач, “*ҳеч қанча ишингиз қолмабди, ҳимояга чиқиш керак. Сизга уч инсонни - Ҳамидулла Болтабоев, Шухрат Сирожиддинов ва Дилором Салоҳийни тавсия қиламан. Ҳозир уччаласизга ҳам телефон қиламиз, улар жуда ишлари кўп инсонлар, қай*

бирлари билан суҳбатлаша олсак, ўша киши раҳбарингиз бўладиларда”, – деб кулиб қўйдилар. Телефон қилдилар, учала инсондан фақат Дилором Салоҳий билан телефонда суҳбатлаша олдилар ва мени тавсия қилдилар. Устоз билан гаплашиб бўлгач, мен аёл киши билан кўпам тиллаша олмаслигимни айтдим. сиз аввал бориб учрашинг, буёғи бир гап бўлар, опа жуда яхши инсон, ҳали менга раҳмат айтасиз, – дедилар. Мен Шоира опа билан хайрлашгач, бир неча кун ўтгач, Аллоҳга таваккал қилиб, Дилором опа Салоҳийга бориб учрашдим. Опани кўришим биланок биринчи ҳаёлимдан ўтган нарса *“жуда истарали экан”*лиги бўлди, сўрашгач, суҳбатлашар эканман мени фариштадек чиройли, гўзал ва яна тили ширин, ҳақиқатдан ҳам илмли инсонни ёнларига юборганларига қойил қолдим ва Шоира опадан миннатдор бўлдим. Шундан сўнг устоз билан бирга ишлай бошладик, матншунослик ва адабий манбашунослик ихтисослигидан филология фанлари бўйича фалсафа докторлиги (PhD) бўйича илмий ишимни ҳимоя қилдим. Ҳимоядан 5 кун аввал автореферат билан Шоира опанинг ёнларига кафедрага кирдим ва авторефератни қўлларига бераётганда чин дилдан ташаккуримни айтиб ҳимоя кунига таклиф этдим. У киши ҳимояга кира олмаслигини, бироқ дуода эканлигини, ёруғ юз билан ҳимоя қилиб олишимни айтиб, буюк инсонларнинг гапларидан мисоллар келтириб, чиройли тилак билдирдилар. Шунда Шоира опадан қаерликсиз, – деб сўрадим, чунки у кишининг қаерлик эканлигини билмасдим. *Самарқандни Ургутиданман, билмасмидингиз бир юртдан эканлигимизни, мен билардим*, – дедилар. Ҳимоя қилаётган куним касалхонада эканлар, буни билмагандим. Устозимнинг айтишларича, ўша кунни улар билан гаплашиб табриклабдилар, мен ҳақимда жуда чиройли гаплар айтибдилар, мақтабдилар. Шоира опанинг телеграммда ёзганларини улар вафот этгач, устоз менга кўрсатдилар. Опадан Аллоҳ рози бўлсин, менга қилган яхшиликлари ўзларига юз карра қайтган бўлсин Илоҳим!

Бобурнинг *“Бори элга яхшилик қилгилки мундин яхши йўқ, Ким, дегайлар даҳр аро қолди фалондин яхшилик”* байтини ўқиганмиз, Шоира опа билан қисқа муддат ҳамсуҳбат бўлган бўлсамда, меҳрибон ва жонкуярлиги, атрофидаги инсонларга бефарқ эмаслиги мени ҳайратлантирди. Опа олимликдан аввал инсонийликни биринчи ўринга қўйувчи, инсонга яхшиликларни илинувчи инсон эканлигига гувоҳ бўлдим. Олимликдан олдин одам бўлиш қийинлигини инобатга олганда, Шоира опа ҳақиқий инсон эдилар, буни кафедрасининг кўпчилики аъзолари тасдиқлашса керак.

Шоира опанинг инсоний фазилатлари жуда ҳам кўп эди. Буни зимдан назар солган одам илғаб олиши ниҳоятда осон эди. Опа фазилатларини кўп ҳам кўз-кўз қилмасдилар, назаримда. Кафедрасига кириб қолган вақтларимда баъзан бунинг гувоҳи бўлганман.

Али розияллоҳу анҳу айтадилар: *“Олим киши кечалари қойим, кундузлари рўзадор мужоҳиддан афзалдур. Олим вафот этса, Исломда бир ёриқ пайдо бўлади. У ёриқни фақат олимнинг ўринбосаригина тўлдирди”*. Қайси толиби илм пири комили – устози сифатларини ўзида ҳам намоён бўлишини орзу қилмайди?! Шоира опанинг шогирдлари ҳам у кишининг

фазилатларини олишга интилаётганларини гувоҳи бўлганман, биргина шогирди Дилдора Ҳакимова билан суҳбатлашганимда устозига илм йўлида ҳавас қилиб, у кишидек бўлишни орзу қилишини айтган эди. Опанинг бундай шогирдлари бисёр, демак, у киши барҳаётдир.

“Ҳаётда яхши инсон бўлиб яшаи ва инсонлар тасаввури ҳамда хотираларида ҳам ана шундай бўлиб гавдаланиши, Яратганнинг суюкли бандаларига насиб этувчи саодатдир”. Назаримда, Шоира опага ҳам ана шундай саодат насиб этган. Филология фанлари доктори Шоира Дониярова том маънода ҳар томонлама шогирдларига ўрناк бўлувчи, уларни ортидан эргаштирувчи, ўткир илм соҳиби, инсонларга яхшиликларни илинувчи, самимий инсон эдилар. **У кишининг руҳлари шод бўлсин ва илоҳим, жойлари “Жаннат ул- фирдавс”да бўлсин!**

АДАБИЁТ ИЛМИНИНГ МАЛИКАСИ

*Маҳамматов Акрам Райимқулович,
ЖДПИ ўқитувчиси*

*Янгилик яратар бир киши,
Баҳраманд бўлади ҳар киши.*

(Халқ мақоли)

Умр мисоли оқар дарё, дейишади. Ҳа, кечагина Шоира опа билан битта илм даргоҳида ишлаган эдик. Бугун эса у киши жисман орамизда йўқ. Аллоҳ таоло ўзи суйган бандаларидан баъзи бирларини юзини нурли, қалбини иймонли, суҳбатда самимийликни, мулоқотда ҳалимлиликни, илмда улуғворликни, шогирдлар тарбиялашда меҳрибонликни жо қилган ҳолда фариштасифат қилиб яратар экан. Юқорида келтирилган барча чин инсоний сифатлар Шоира опада мужассам эди.

Шоира опани 2013 йилдан буён танир эдим. Бир мунча вақт у киши билан бир кафедрада фаолият олиб бордим. 2016 йилда эса отам Райимқул Маҳамматовни (Аллоҳ падари бузрукворимнинг ҳам жойларини жаннатдан қилсин!) операция қилиш керак бўлиб қолди.

Шунда институтдаги ҳамкасбларимдан бири Шоира опанинг турмуш ўртоғи тиббиёт фанлари доктори, профессор Ўрол ака Бегалиевни энг яхши шифокор сифатида тавсия қилишди. Отамни Ўрол аканинг маслаҳатлари асосида операция қилдирдик.

Шундан сўнг, мазкур олимлар оиласи билан яқиндан таниш бўлиб қолдим. 2019 йилдан бошлаб, институт ходимлар билан ишлаш бўлими муҳандиси лавозимида ишлаган вақтим Шоира опа Дониярова ўзбек адабиётини ўқитиш методикаси кафедраси мудири лавозимида фаолият кўрсатар эди. Иш жараёнида Шоира опанинг ўз ишига нисбатан ниҳоятда масъулиятли раҳбар эканлигига кўп бора гувоҳ бўлдим. Опа берилган ҳар

кандай топшириқларни ўз вақтида бажаришга ошиқар эди. Ўзи раҳбарлик қилаётган кафедрадаги илмий-ижодий муҳит ҳавас қиладиган даражада ташкиллаштирилган эди. Мана шу илмий-ижодий муҳит таъсири ўлароқ, кафедра ўқитувчилари Муродулла Жўраев, Паризод Туроповалар илмий тадқиқот ишини муваффақиятли ҳимоя қилишди. Айниқса, кафедра ўқитувчиси Туропова Паризод Шавкатовна “Жиззах адабий муҳитининг таракқиёт тамойиллари” мавзусидаги илмий тадқиқот ишига Шоира опа Дониярова раҳбар этиб бириктирилган эди.

Шоира опа қисқагина, аммо сермазмун умри давомида режалаштирилган бир ишининг мевасини кўрди. Устоз учун энг катта неъмат, шогирдининг камолини кўришдир. Шоира опа 2021 йилда шогирди камолини кўра олди. Мазкур йилнинг 17 августида шогирди Паризод Туропова 100 % натижа билан илмий ишини аъло даражада ҳимоя қилди. У киши раҳбарлигида илмий ишини ҳимоя қилган талабалар ва магистрлар кўпчилиқни ташкил қилди. Шу маънода, Шоира опа Донияровани ҳақиқий олима, камтар ва камсукум, тажрибали педагог ва талабчан раҳбар, чин маънодаги фариштасифат инсон эди.

Дониярова Шоира Хурсановна 1967 йилнинг 10 июлида Самарқанд вилояти, Ургут тумани, Зарафшон жамоа хўжалиги, Жартепа қишлоғида хизматчи оиласида туғилди. 1973-1983 йилларда қишлоғидаги ўрта мактабда таҳсил олди. Мактабни тугатгандан сўнг, яъни 1983-1986 йилларда Самарқанд вилояти, Ургут тумани, XXIV – партсъезд колхози колхозчиси сифатида дастлабки меҳнат фаолиятини бошлади.

1988-1992 йилларда Самарқанд давлат университетининг ўзбек филологияси факультетида таҳсил олди. Ўқишни тугатиб, илк педагогик фаолиятини 1992 йилдан мазкур университетнинг лаборантлигидан бошлади. 1994-1996 йилларда катта лаборант сифатида фаолият олиб борди.

1996-1999 йилларда Ўзбекистон Республикаси Фанлар академиясининг Алишер Навоий номидаги Тил ва адабиёт институти аспирантурасида таҳсил олди. 2000-2001 йилларда мазкур институтнинг кичик илмий ходими сифатида фаолият олиб бориш билан бир қаторда, *“Шукур Холмирзаев ҳикояларининг бадиий-услубий жиҳатдан ўзига хослиги”* мавзусидаги илмий тадқиқот иши устида изланиш олиб борди ва 2000 йилда номзодлик диссертациясини муваффақиятли ҳимоя қилиб, филология фанлари номзоди илмий даражасига эга бўлди. 2001-2002 йилларда Ўзбекистон Республикаси Фанлар академиясининг Алишер Навоий номидаги Тил ва адабиёт институти катта илмий ходими сифатида фаолият олиб борди.

2002-2005 йилларда Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги академияси катта ўқитувчиси лавозимида фаолият кўрсатди ва заҳирадаги милиция майори унвонига эга бўлди. 2006-2007 йилларда Ўзбекистон Республикаси Қатағон қурбонлари хотираси музейи илмий котиби, 2007-2012 йилларда Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика институти катта ўқитувчиси сифатида фаолият олиб бориш билан бир қаторда, *“Истиқлол даври романларида миллий руҳ ва қаҳрамон муаммоси”* мавзусидаги илмий

тадқиқот иши устида изланиш олиб борди. 2012 йилда докторлик диссертациясини муваффақиятли ҳимоя қилиб, филология фанлари доктори илмий даражасига эга бўлди. 2013-2015 йилларда Жиззах давлат педагогика институти бошланғич таълим назарияси ва амалиёти кафедраси доценти, 2015-2019 йилларда ўзбек адабиёти ўқитиш методикаси кафедраси доценти, 2019-2020 йилларда бошланғич таълим назарияси ва амалиёти кафедраси профессори вазифасини бажарувчиси сифатида фаолият олиб борди. 2020 йилдан то умрининг охиригача ўзбек адабиётини ўқитиш методикаси кафедраси мудири лавозимида самарали меҳнат қилди.

2022 йилнинг 15 январь куни оғир касалликдан сўнг юз берган бешафқат ажал зукко олима, ҳақиқий педагог, самимий ва оққўнгил инсон бўлмиш Шоира Хурсановнани 55 ёшида бу ҳаётдан олиб кетди.

Шоира Хурсановна қисқагина, аммо сермазмун умри давомида илм соҳасида самарали фаолият олиб борган забардаст олималардан бири эди. У киши томонидан *“Ижодкор услуби”*, *“Омон Мухтор ижодида янгича тасвир”*, *“Ўтқир Ҳошимов ижодини ўрганишида кейс стади методи”*, *“Бадий талқин ва тафаккур муаммолари”* каби ўнлаб монография, ўқув кўлланмаларни чоп эттирди. 200 тадан ортиқ илмий мақолаларни хориж ва Республикамизнинг нуфузли илмий журналларида нашр эттирди.

Шоира опа Дониярова қисқагина, аммо сермазмун умр кечирди. Умри давомида атрофдагиларга самимий муносабатда бўлди. Мамлакатимиз илм-фанида замонавий ўзбек адабиётининг забардаст, кўзга кўринган вакиласи, чин маънода замонавий ўзбек адабиёти илмининг маликаси эдилар.

ЖОНКУЯР УСТОЗ ВА ФИДОЙИ ИНСОН ШОГИРДЛАРИ ВА ЯҚИНЛАРИ ЭЪЗОЗИДА

“УСТОЗИМ”ГИНА ЭМАС ОНАМДЕК МЕХРИБОНИМ ОНАМ ЭДИЛАР

*Туропова Паризод Шавкат қизи,
ЖДПИ катта ўқитувчиси, ф.ф.ф.д (PhD)*

*Қолмас жаҳон ичра мангу киши,
Фақат қолгуси яхши ному иши.*

(Саъдий Шейрозий)

Дунё, дунё сирли, мўъжизакор дунё... Бугун мени сенга, УСТОЗИМ ОНАМга айтар сўзларим, дил изҳорларим, ўкинч нолаларим, шукроналарим бор. Кўлимда қалам, юрагимда алам, кўзларимда ёш, қалбимда ифтихор, онамдек меҳрибонимга фарзандлик дуойи тилакларим бор.

Айтсам, айтгудек, суюсам суйгудек меҳрибоним Устозим – Онажоним. Сизни ҳаётимда ўрнингиз қанчалик муҳим эканлигини йўқотганимда, тафтингизни сеза олмаганимда англадим-у, аламиндан мум тишладим. Мени хонангизга астагина, жиддий ҳолда чақириб, “*Эшикни қулфла*”, –деб қайноқ бағрингизга босишларингизни, сочларимни силаб “*Чиройлигим, ақллигим*” дейишларингизни қўмсадим, айтган ўғитларингизни, юракдан меҳрла берган маслаҳатларингизни соғиндим...

Бугун мен сизни йўқотганимдан ўкинсам-да, сизни менга учраштирган Ҳаётдан, Аллоҳдан миннатдорман. Чунки сизни сиймоингиз билан мен бу дунёда “*фаришта, жаннати аёллар*” борлигига яна бир бор амин бўлдим. Сизни таърифингиз сўйлашга тил лол, қалам ожиз. Биламан, қанчалик таърифингиз келтирмай, саховатингиз айтмай, адоғи йўқ. Шунда-да айтаман, айтаман, яна айтаман.

Сизни биринчи бор, 2001 йил Онажоним, Нодира Соатова номзодлик диссертацияси ҳимояси куни, 11 ёшлик қизалоқ кўзи билан кўрдим, кўрдим-у ҳайрон қолдим. Тошкентдек шаҳри азимда катта бир институтда ишлаб юрган аёл ҳам онажоним каби соддагина, қуюнчак бир аёл экан-ку, деган хаёл ўтган эди менда ўшанда. Иккинчи бор укам Ғофуржон туғилгани муносабати билан хонадонимизга ташриф буюргангизда кўрдим. *Онажоним дугонам Ангрндан бизни кўргани келди*, – деб яйраб кетдилар. Ўшанда сиз матиз машинангизни ўзингиз ҳайдаб келган эдингиз, онамни миндириб шаҳар айлантириб келдингиз. Онамни ўшанда қувончлари ҳеч кўз ўнгимда кетмайди, худди ўзлари машина олгандек хурсанд эдилар.

Сизларни кадрдонликларингиз менга ўзгача таъсир қилди. Бошқа-бошқа юртлардан бўлган инсонлар ҳам шундай яқин бўлиши мумкинми?, – дея ҳайратландим. Бу ҳайратларимни аввали экан, мен сиз билан онам ўртасидаги самимиятга кўп бора амин бўлдим.

2013 йил магистатурани 2 курсида контракт ўқийман, декабрь ойига тўйим бўлиши керак. Онажоним тўй ташвишлари билан ёниб юрган вақтлари. Сиз шу йил ЖДПИнинг Бошланғич таълим кафедрасига эндигина ишга кириб, икки ой ишлаб ойлигингизни олмаган экансиз, онамни кўриб, “юр кассага”, – деб бошлаб бориб ойлигингизни олиб, “тўйга ишлат”, дебсиз, йўқ десалар ҳам зўрлаб, “жуда кўнглинг бўлмаса, қарз топганингда берасан”, – дебсиз, шунда онам пулни олибдилар, келиб менга тўлқинланиб айтиб, “дугонам бориға шукр”, – дедилар.

Тўйимга келдингиз, менга юракдан самимий истаклар “Аллоҳ ўғил берсин, қиз берсин, онамга муносиб олима фарзанд бўл”, – деддингиз. Бугун шу тилакларингиз Аллоҳни иродаси билан ижобат бўлди. Бу ҳам сизни кўнглингиз оқлиги, қалбингиз поклигидан бўлса керак.

Магистатурани тугатгач, онамни маслаҳатлари, ўзимни хоҳишим билан сизга шогирд тушдим. Мен ўжаргина шогирд сизни кўп қийнадим, берган мавзуларингизни рад этганимда эса “ўзингга бошқа раҳбар топ”, – деддингиз. Шунда, “холажон сиздан бошқага шогирд тушмайман”, – деганимда меҳрла боқиб, “йўқса гапимга кир”, – деддингиз. Тадқиқотдаги баъзи фикрларимдан “воз кеч”, – деганингизда, олиб ташламай фикримга собит қолганимда, аччиғингиз келиб, раҳбар хулосасини салкам тўрт ой бермай юрганингизни кенгаш семинарида, сизга сўз беришганда, айтганингиз, ҳимоядан олдин эса ўжарлигимни билганингиз учун хонангизда чақириб, оналарча бағрингизга босиб табриклаб, насиҳат қилиб расмий ва норасмий тақризчиларга мулойимлик билан жавоб қайтаришимни айтдингиз, ҳар доим камтар бўлишимни, камтарга камол ёр бўлишлигини кўп бора уқтирддингиз.

Касалхонага тушганингизни эшитиб, шогирдингиз Шоҳиста билан сизни кўргани чошиб бордик. Бизни кўриб хурсанд бўлдингиз, ўзингизни мардона тутиб узоқ суҳбатлашдингиз, кафедра аъзоларини бирма-бир сўраб чиқдингиз. Ҳамжиҳат бўлишликни қайта-қайта тайёрладингиз. Онамни эса алоҳида сўраб, унга эътиборли бўлишимни айтдингиз. Ўзингиз нима ҳолдасиз-у, онамни ўйладингиз, уларни асраб-авайлашни, “бизга у ҳали у кўп керак”, – деддингиз. Қандай меҳрибон дугона, қадрдон эдингиз...

Сизни тиллога арзигулик илиқ сўзларингиз, яқин-у узоқларга бирдек улашаётган меҳрингиз энди фақат тилларда, юракда қолди. Биз қолдик ёлғон дунёда, сиз кетдингиз чин дунёга. Боқий дунёга ҳам сиз каби беозор, камсуқум, меҳрибон, дилкаш, оқила, олима, солиҳа керак экан, Парвардигор эгамни Ўзи сизни чақириб олди. Охиратингиз обод, қилган беҳисоб яхши ишларингиз бошингизга дуру соябон бўлсин. Сизни ортингиздан чин дилдан севгувчи дўст-у ёронларингиз, шогирдларингиз, мени каби дуо-ю фотиҳа қилгувчи қизингиз қолди.

Холажон мен сизни доим шундай чақирганман, бугун эса Онажоним деб айтгим келди ва ўзимдан хафа бўлиб кетдим нима учун шу сўзни борлингизда айтмадим, сиз мени яхши кўришлигингизни кўп бора айтдингиз. Мен эса бир бора айтмадим. Бугун эса баралла айтаман сиз мени нафақат Устозим, балки онамдек меҳрибон Онам эдингиз. Сизнинг ёққан

чироғингиз ёниқ, мен бор экан, фарзандларим бор экан, бизнинг қалбимизда мангу яшайсиз. Сиз шунга, ҳатто бундан аълосига лойиқсиз **УСТОЗИМ – ОНАМ!!!**

ЮКСАК ТАФАККУР СОҲИБИ ВА МЕҲРИБОН УСТОЗ

*Мамаюсупова Соодат Маматқуловна
ЖДПИ Бошланғич таълим методикаси
кафедраси катта ўқитувчиси*

*Энг яхши одам шу – кимдан халқига,
Қандайдир наф тегар ҳар куну ҳар дам.*

(Абдурахмон Жомий)

Инсоннинг зебу-зийнати унинг ҳалол-поклиги, меҳнатсеварлиги, эл-юрт учун жонини фидо қилишлигида намоён бўлади. Шундай экан, яхши фазилатли кишиларни халқимиз ардоқлайди, унга ҳурмат эҳтиром кўрсатади. Аммо бу шону-шарафга, дуо-таҳсинларга ҳамма ҳам сазовор бўлавермайди. Устозим Дониярова Шоира Хурсандовна ана шундай худо севган, бандаси эъзозлаган комил инсон сифатида тилга олар эканмиз, у кишининг эзгу мақсад сари дадил интилиши, одамлар ўртасига эзгулик уруғини сочиб юришдаги хислатлари бирма-бир кўз олдимиздан ўтади. Устозим билан мен 2013 йил институтга келган кун танишганман. Ўшанда кафедра мудиримиз устоз Умурзоқ Жуманазаров кафедрага она тили ўқитиш методикаси фанидан янги устозни ишга келаётганини айтгандилар. Мен бешинчи қаватдан пастга тушаётганимда у киши энди юқорига кўтарилаётган эканлар. Мендан Бошланғич таълим факультети нечанчи қаватда жойлашганлигини сўраганларида мен у кишига: – *Сизмисиз? Янги келаётган устоз?* – деб сўраганимда: – *Ҳа,* – деб жавоб бердилар. Шу билан биз битта фанни маърузаларини Шоира опам, амалийларини мен ўтишни бошладик. Шоира опамни энг ажойиб фазилатларидан бири ҳаётда тўхтаб қолмаслик, олдинга интилиш, имкон даражасида мавжуд муаммони ҳал қилишга ҳисса қўшиш ҳисобланар эди. Шу боисдан маъруза дарсларида ҳаёт билан уйғунликда дарс ўтишни жуда яхши кўрар эдилар. Адабиётшунос бўлганлари учун ҳам дарслари ниҳоятда кўтаринки руҳда ташкил қилинар эди. Кафедра мудиримиз устоз Умурзоқ Жуманазаров 2015 йили Шоира опамга “*Соодатга раҳбар бўлинг*”, – деб айтдилар. Шундан сўнг домланинг тавсияси билан мени ўзларига шогирд қилдилар. Шу билан бизнинг устоз-шогирдлик анъанаси бошланди десам янглишмаган бўламан.

Шоира опам нафақат институтда, балки уй-рўзғор ишларида ҳам меҳнаткаш инсон эдилар. Буни мен уйларига борганимда бир неча бор гувоҳи бўлганман. Мен ҳар сафар уйларига борганимда гул экаётганларида, ёки ҳовлисидаги кичик томорқасида меҳнат қилиб турганларида учратар

эдим. Сентябрь ойларида ҳовлисидаги узум ниҳоятда шигил бўлиб пишиб турганларида узумни қоғозларга ўраб, ёки ортикча матолардан узумни пана қилиш мақсадида қоплама билан ўраётганларининг устидан чиқар эдим. Бир суҳбатлари мени хотирамдан чикмайди. Шоира опа номзодлик ишини Шукур Холмирзаев ҳикояларининг бадий-услубий ўзига хослиги мазусида ҳимоя қилган эдилар. *“Мана шу диссертацияни ёзишим учун мен Шукур Холмирзаевнинг дала ҳовлисига бориб, овоз ёзиб оладиган магнитофонда ёзувчининг ўзидан ишим учун керакли манбаларни олиб қайтганман”,* – деб айтган эдилар. Ёзувчининг ўзи билан учрашиб ёзганлиги учунми, мен учун бу диссертация чуқур таассурот қолдирган эди. Шоира опам менга раҳбарлик қилишнинг энг биринчи кунидан бошлаб, Шукур Холмирзаев ҳикояларида фольклоризмга тегишли бўлган мақол, матал, ривоят, афсона, миф, қарғишлар, олқишлар, дуо-афсунларни картотека қилишимдан ишни бошлатган эдилар. Илмнинг энг нозик қирраларини менга ўргатган устоз эдилар. Шоира опамни ҳар гал уйларига борганимда ўзининг меҳмондўстлиги билан ҳам мени ҳайратлантирган эдилар. Бир гал уйларига борганимда пирог пиширган эканлар. Менга *“шундан еб кўринг-чи, қани мен унчалик ўхшата олмадим”,* – дедилар. Лекин пирогни ҳақиқатан яхши пиширган эканлар. Шундан билган эдимки, Шоира опам нафақат олима, балки уй-рўзғор ишларида ҳам сариштали ва пазанда аёл эдилар. Самарқандча ошни маромига етказиб пиширар эдилар. Яна бир фазилатларидан бири шу эдики, у киши турмуш ўртоқларини баъзи бир аёлларга ўхшаб, исмини айтиб ака билан мурожаат қилмасдилар. *“Бу киши”,* – деб мурожаат қилар эдилар. Бу ҳам азалий қадриятларимизга хос бўлган аъаналаримиздан ҳисобланар эди. Яна бир инсоний фазилатларидан бири ишхонада ёки кўни-кўшниникида таъзия чиқиб қолса, Шоира опам, албатта, у кишига ҳамдардлик билдириб, кайсики қишлоқда бўлса ҳам борар эдилар. Шоира опамни ҳар гал эслаганимда, суҳбатларини ёзиб олмаганимни армон билан эслайман.

Илмий иш борасида ҳам менга доим *“тезлаштиринг”* ва менга ҳар доим *“мендан фойдаланинг”,* – деган гаплари ҳалигача қулоғим остида жаранглайди. Шоира опамни яна бир хислатларидан бири шогирдларининг оилавий ютуқларидан севиниб, қувониб юрардилар. Катта фарзандим Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети инглиз филологияси факультетига, кейинги фарзандим Тошкент Тиббиёт академияси даволаш иши факультетига ўқишга кирганлигини эшитиб роса хурсанд бўлган эдилар. Иккаласи ҳам шартнома асосида ўқишга кирганлигини айтганимда *“нолима ҳамма қийинчилик ўтиб кетади. Энг асосийси кирибди-ку”,* – деб айтар эдилар. Мана шу гаплари менга шукур келтиришимга далда бўлар эди. Бугун Шоира опам орамизда йўқ бўлса ҳам, мен ҳар тонгни қаршилаганимда у кишини эслаб, руҳи покларига дуо қиламан.

Ҳаёт ўзи бешафқат. Энг севган инсонларингни бирин-кетин боқий дунёга олиб кетар экан. Аввал, отам 2007 йили доцент Маматкул Мамаюсуповни, ундан кейин онам Юсупова Туйғунойни, бу йил устозим,

филология фанлари доктори, профессор Шоира Донияровани олиб кетди. Ўтган инсонларни Аллоҳ раҳматига олган бўлсин. Устозимнинг руҳлари шод бўлишини ҳамда шогирлари ва издошларига доимо мададкор бўлишини яратган парвардигори оламдан сўраб қоламан.

ЯХШИЛАР ЁДИ ЎЧМАС БЎЛАДИ

*Ҳакимова Дилдора Фарходовна,
ЖДПИ ўқитувчиси*

*Яшайдан мақсад ўлгандан кейин ҳам барҳаёт бўлиб қолишдан
иборат.*

(Муса Жалил)

Бу оламини яратган Яратувчининг яратиклари шунчалар мукаммалки, бир-биридан аъло, бири-бошқасини тўлдирувчи, бир-биридан-да сирли. Ҳайратлар, жумбоқлар, саволлар....

Гоҳ ечими бор тафтишлар, гоҳо поёни йўқ изланишлар.... Гўёки борлиқ сирлар билан зийнатлангандек. Ҳаёт нима? Бу борлиқнинг энг мукаммали деб топилган Ҳазрати Инсон ҳам баъзида ҳаёт ташвиш-тахликалари аро гоҳ ҳазин, гоҳ дилхуш ҳис-туйғулари олдида ожизланиб қолади. Ҳаётнинг моҳияти ва унинг жозибаси сир-синоати нимада эканлигини ҳар биримиз ўзимиз бошимиздан кечирган ҳис-туйғулар асосида жавоб излаймиз.

Инсон қачон ўзи учун ҳаёт моҳиятини англаб ета олади? Излаганини топганидами ёки йўқотганидами? Хўш, топганида дейдиган бўлсак, ҳаётимизга кириб келганларни баъзида англаб етамиз, баъзида йўқ. Англаган тақдиримизда севиниб, шодланиб сармаст бўламиз-у, уни бизда борлигида кадрламаймиз. Унда ҳаётнинг моҳияти йўқотишлардами? Кимнидир ёки ниманидир бизнинг ёнимиздан кетганидан сўнг унинг ўрни бўш бўлиб қолгандагина, уни ҳаётимизнинг бир зийнати эканини кеч англаб етишдами? Наҳотки, баъзида ҳаётимиздагиларни кадрига етиш учун албатта уларни йўқотишимиз шарт?

Йўқотишлар ўзи билан ҳаётимизга бўшлиқни, айрилиқни, кўзёшни, соғинчни, хотираларни эргаштириб келаркан. Йўқотганларини ўрни бўшаб қолганида айрилиқнинг азоби кўзларни ёшга тўлдириб, соғинч ила хотиралар эсланаркан. Бугун мен ўзим учун азиз бўлган инсоним – Устозимдан айрилганимдан сўнг уларнинг ҳаётимда нечоғлик ўрин эгаллаб улгурганликларини англаб етдим! Афсуски кеч.

Олий таълимни она юртим Бухоро шаҳридаги олий таълим муассасасида олган бўлсамда, оилавий шароитим сабабли Республикаимизнинг турли вилоятларида яшаш ва фаолият юритишга тўғри келди. Ушбу жараёнда Жиззах шаҳридаги ўрта-махсус таълим масканида фаолият юритиш билан бир қаторда келгусида ўз устимда кўпроқ ишлаш, устозлардан билим сирларини янада чуқурроқ ўрганиш иштиёқи билан

Абдулла Қодирий номидаги Жиззах давлат педагогика институтининг магистратура босқичига ўқишга кирдим.

Ушбу олий ўқув юрти менга ҳали янги эканлиги, ундаги устоз-мураббийларни яқиндан танимаслигим ҳам ўзим учун илмий раҳбар танлаш имкониятини ортга сурганди. Менга маълум бўлишича, илмий раҳбар сифатида тавсия қилинган аксарият устозлар аллақачон ўзларига шогирд танлаб олишган бўлиб, фақатгина мен қолгандим. *“Ҳар бир ишда бир ҳикмат бор”* дейилганидек, ўша вақтда менга илмий раҳбар сифатида Шоира Дониярова бириктирилган бўлиб, улар билан билим юртининг Ўзбек адабиётини ўқитиш методикаси кафедрасида кўришдим ва бу бизнинг илк танишувимиз эди.

Устоз билан бўлган илк учрашувда, у кишининг қўл остидаги ходимлари ва шогирдларига нисбатан жуда қаттиққўл ва ўта талабчан раҳбар деган хулоса чиқаргандим. Аввалига қаттиққўл раҳбарим бора-бора менинг сирдошимга, маслаҳатчимга, кўмакдошимга айландилар. Шоира опамни яқиндан билганим сари устозимнинг шахсий фазилатларини ўзим учун кашф этиб борардим. Касбига, шогирдларига талабчан бу олима аёл сийрати камтарлик, камсукумлиқ, окқўнгиллик, меҳрибон ва самимийлик каби фазилатлар билан зийнатланган эди. Эътирофга лойиқ фазилатларидан яна бири устозни бировнинг ортидан ёмонлаганларини кўрмаганман. Кимнидир хато ва камчиликлари бўлса кўпчилик олдида изза қилмай, хоналарига чақириб насиҳат беришлари, қилган яхшиликларини ҳеч қачон миннат қилмасликларидан ҳар бир инсон ибрат олса арзирди.

Устозим билан қисқа фурсат бўлсада ёнма-ён ишлаш бахтига ҳам эришдим. Ҳаёт синовлари, тақдир туҳфалари Шоира опамни чиниқтиргани боис бошқалар дард-у ғамини юракларига яқин олардилар. Узоқ кутилган оналик бахтига иккинчи бор эришганимда, ўзимдан ҳам кўра кўпроқ Шоира опам эшитиб севингандилар. Она қизига кўрсатиши мумкин бўлган барча ғамхўрликларни ана шу онларда мен Шоира опамдан кўра олдим. Қачонлардир менга қаттиққўл раҳбар сифатида таассурот қолдирган инсон менинг ғамхўримга, жонкуяримга айланганди. Бир имтиҳонда кузатувчи эдим. Менга алоқаси бўлмаган ҳолда имтиҳон вақти муаммо пайдо бўлди. Имтиҳон жараёнида кузатилган камчиликда айбдорлар сафига кириб қолдим. Раҳбарият бу хатолик учун барчадан тушунтириш беришини талаб қилди. Мени бу вазиятда ўзимни оқлаш у ёқда турсин бир сўз айта олмай тинимсиз кўзёш тўкиб турганимни кузатиб турган устозим хоналарига олиб кирдилар. *“Дилдора кўзёш тўкишни бас қилинг. Бу хато кимники эканини ҳамма яхши билади, сиз онасиз.....ўзингиз учун бўлмаса-да болангиз учун кўзёшингизни тўхтатинг”*, – деган танбеҳлари ҳали-ҳали қулоғим остида жаранглайди. *“Керак бўлса сиз учун мен тушунтириши хати ёзаман, сиз ёзмайсиз. Бу менинг хатойим , сизни шу ҳолингизда имтиҳонга жалб қилганим менинг хатойим”*, – деб устоз менга тушунтириш хати ёздирмай ўрнимга ўзлари тушунтириш хати ёзиб раҳбариятга топширгандилар. Ўшанда *“Қизим, бу иккимизни сиримиз энди. Ким сўраса, ёздим деб айтинг”*, – дегандилар.

Устоз, шогирдингиз сирга содиқ бўла олмади. Бу сирни айтишим керак, деб билдим. Сизни қандай меҳридарё она эканлигини ҳамма билишини истадим.

Шоира опам билан жуда катта-катта режаларни олдимизга мақсад қилиб қўйгандик. Устозимдаги яна бир фазилат мақтанишни билмасдилар, қилиниши лозим бўлган режаларини аввалдан бошқаларга кўз-кўз қилмасликлари менга ўрнак бўлганди. Туғруқ таътилидан ишга қайтиш мақсадида Шоира опамнинг олдиларига бордим. Кечги вақт бўлгани боисми кафедрада лаборантимиз ва устознинг ўзлари бор эди. Устоз кеч бўлишига қарамай компьютерларида нималарнидир берилиб ўқиб ўтиргандилар. Устоз-шогирд келажакдаги мақсадлар ҳақида узоқ суҳбатлашдик. Шунда устоздан янги топшириқ олгандим. *“Дилдора қаранг! Марҳабо Қўчқорова шогирди билан Шукур Холмирзаевнинг “Олабўжи” романини наширга тайёрлабди. Менга юборибди, –кўринг деб. Келинг, сиз билан биз ҳам адибнинг “Динозавр”ини наширга тайёрлаб китоб ҳолида чиқартирсак. Асарнинг китоб ҳолидаги нашири йўқ. Бу бизнинг адабиёт учун қўйган ҳиссамиз бўлади. Сиз романнинг матнини журналга чиқарилган сонидан қайта кўчириб чиқинг. Хатосиз тайёрлаб, менга кўрсатсангиз мен киришсўз ёзаман, наширга бериб юборамиз”,* – деб устоз ўшанда катта ишни вазифа қилиб топширгандилар. Бу менинг Шоира опамдан олган сўнгги топширигим эди. *“Фақат тезлаштиринг, қанча тез бўлса шунча яхши”.*

Топшириқни бир ойда бажардим. “Динозавр” кўлимда. Устозга олиб бориб, севинтираман деганимда уларни касалхонада эканликларини эшитиб асарни кўрсатишни кейинга қолдиргандим. Афсуски, “Динозавр”ни Шоира опам кўрмадилар. Улгурмадим... Негадир устоз ҳар сафар илмий ишим ҳақидаги суҳбатимиз охирида шу сўзларни такрорлардилар. *“Тезлаштиринг! Мендан фойдаланинг”.* Бу сўзлар доим суҳбатимизга яқун ясарди. Нега шу сўзларни қайта-қайта такрорлаганларини энди англагандекман. Устоз шогирдлари ютуқларини кўриб қолишни астойдил истаган эканлар. Ҳар бир она фарзанди ютуқларини кўришни истагани каби. Шоира опам ҳам ҳали кўп шогирд-фарзандларининг ютуқларини кўришлари лозим эди. Илм-фан учун жуда катта-катта мақсадларни олдиларига қўйгандилар. Афсуски, бешафқат ўлиб устозни орамиздан эрта олиб кетди.

Ҳаётимда баъзи яқин билган инсонларим Яратган ўлчаб берган умрини яшаб, фурсати келганда омонатини топширганини эшитганимда, фалончи ўлибди-да, деб қўйган онларим бўлган. Бироқ 2022 йил 16 январь тонг саҳар эшитган шумхабар мени буткул довдиратиб қўйди. *“Нега, нега?”, “Бўлиши мумкин эмас”, “Йўғ-ей?”* каби саволлар бутун вужудимни қамраб олганди. Яратганнинг амрига исён қилмоқчи эмасман, ҳаётим давомида шуни билдимки, бу омонат дунёда барчамиз меҳмонмиз. Вақти келиб ўлиб-нетиб кетсанг, сен билан боғлиқ бу дунёда ҳам нимадир ўзгариши керак, ортингда қолган бу дунё ҳам сени йўқотгач ниманидир йўқотганини англасин. Сизсиз қолган ўша тонг Устоз – Шоира опа, биргина сизни яқинларингиз, жони-жигарларингиз сиздан айрилишмади, ортингиздан неча-неча шогирдларингиз, ўзбек адабиётига киритишингиз лозим бўлган

янгиликларни кутаётган илм аҳли бўзлаб қолди. Улар орасида мен ҳам – бухоролик шогирдингиз ҳам бор.

УСТОЗНИ ЁД ЭТИБ...

*Ахмедова Шохиста Сайдиевна,
ЖДПИ таянч докторанти*

*Гўзал хулқ билан пайваста бўлган илм одамларни бахтиёр қилади,
мартабасини баландланади. Илмдан мақсад кўркам ва эзгу ишларни
амалга оширишдир.*

(Фахрулбанот Сулаймоний)

Чинакам мураббий ҳақида гап кетса, “талабаларнинг меҳрибон устози”, “самимий маслаҳатгўйи”, “беғараз суянчиги” деган таъриф-у ташбеҳларни эшитамиз. Талабага қайишадиган устоз, шубҳасиз, оилапарвар ва меҳрибон инсон бўлади. Мен буни Шоира опа мисолида айтаяпман. Ўзининг шогирдпарвар инсонлиги, оиласи билан чамбарчас боғлиқ эди. У киши ҳақида хотира ёзишни нимадан бошласам деган ўй-хаёл узоқ вақт миямда айланиб юрди. Чунки Шоира опа билан қисқа фурсатлар ичида бирга ишлаб, ижод қилдик. Мен Шоира Дониярова Хурсановнани 2018-йилдан бери биламан, яъни янги шогирдларидан бири эдим (Устозим хатто, телефонларига “янги шогирд” деб сақлаб қўйгандилар).

Биз 2-курс магистратурада ўқиб юрган кезларимизда, Шоира опа бизга “Истиқлол даври ўзбек адабиёти” фанидан дарс ўтарди. Маъруза, амалий машғулот жараёнида шу фан ҳақида қимматли маълумотларни улашарди. Натижада секин-секин Истиқлол даври ижодкорлари билан яқиндан танишиб борганмиз (бакалаврлик давримизда бу фан ўтилмаганми, ё яхши ўқимаганмизми, ҳар ҳолда истиқлол адабиётининг сирли олами бизни ўзига маҳлиё қилган эди).

2019-йил, апрел ойида мен филология фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) илмий даражасини олиш учун “Омон Матжон ижодида Алишер Навоий анъаналари” мавзусини устоз билан маслаҳатлашиб танладим. Шундан бери, Шоира опам кўмагида кўплаб мақола ва тезислар чиқаришга муваффақ бўлдим. Устозим бу фоний дунёни тарк этишини олдиндан билгандек доим менга “илмий ишни жадаллатинг, уни чўзиб юришдан фойда йўқ” деб кўп таъкидларди. Институтдаги ишларнинг кўплигидан баъзан илмий ишимга гўё эътибор сусайиб қолаётгандек эди. Бир куни Шоира опамга таянч доктарантурага ўрин берилгани ва унга ҳужжатларимни топширмоқчи эканлигимни айтдим. Шунда устозим ҳеч нарса демай маъюсгина жилмайиб қўйган эди, холос (мен жуда хурсанд бўлсалар керак деб ўйлагандим). Анча вақт нега шундай лом-мим демади менга, –деб ўшанда ўйлаб ўйимга етолмаган эдим...

Кейин имтиҳон пайтидаги қийичиликларни кўриб саволимга жавоб топганман. Хайриятким, Аллоҳнинг иродаси ва Шоира устозимнинг қўллаб-қувватлаши натижасида мен докторант бўлдим. Ўшанда менинг ва устозимнинг қувончи бир олам эди (Кейин билсам, докторантурага кирган биринчи шогирди бўлган эканман).

Афсуски устозимнинг шодлиги узоққа чўзилмади, улар бу ёлғон дунёни тарк этиб, боқий чин дунёга кетди. Аллоҳнинг ҳузурига ёруғ юз билан рихлат этдилар. Зеро, Бу дунё шундайин бир карвонсарой эканки, ҳаммамиз унга меҳмон бўлиб келиб-кетар эканмиз. Кимдир шу аснода ўзидан яхши из қолдириб кетар экан. Кимдир шунчаки келиб кетаверар экан. Лекин шундай инсонлар ҳам бўларканки, уларнинг ҳаётда қолдирган излари ўзидан кейингилар учун йўлчи маёқ сингари порлаб турар экан... У кишининг бевақт ўлими ҳамманинг қалбини ларзага солди. Чунки улар шу қисқа умри мобайнида кўпчиликнинг дилидан жой олишга улгурган эди.

Қадимдан Шарқ халқларида устоз-шогирд муносабатлари, ота-ўғилдек мустаҳкам бўлгани барчамизга маълум. Астроном олим Мирзо Улуғбек шогирди Али Қушчини “*фарзанди аржумандим*” (азиз фарзандим) деб ардоқлаган. Биз ҳам устозим Шоира Дониярова билан она-боладек муносабатда эдик. Устозим чинакам иродаси мустаҳкам, жасоратли, улкан қалб соҳибаси эди. Ўйлайманки, у кишининг босиб ўтган ҳаёт йўли биз ёшларга намуна бўла олади. Вафотларидан кейин ўзимни гўёки бўзлаб қолган етим бўта каби ҳис қилдим, устозимнинг кулиб туришлари, майин сўзлари ҳеч хаёлимдан кетмас эди. Эҳ, устозим-а!!!

Ҳа, бошга тушганини кўз кўрар экан. Қани энди бугун қайғу ила изтироб чекиб, хотира ёзмасайлик. Устозимизни қандайдир шогирдларининг ютуқлар билан қутлаб, қанийди таваллуд айёми билан муборакбод этиб, узоқ умр тилаб дуолар қилганимизда. Улгурмадик...

*Устозим, руҳингиз ҳаққиға минг бор,
Камлик қилар кунда тиловат қилсам.
Сизнинг номингизни ой-у қуёшдан,
Баландроқ десам-у ёрқин деб билсам.*

*Ҳа, камлик қилар ҳар субҳи дамда,
Сиз учун дуога очсам қўлимни.
Барҳаёт руҳингиз чигал ҳаётда,
Ёритиб турибди илм йўлимни.*

*Кечиринг устозим, гофил қизингиз,
Етмадим баъзида, мен қадрингизга.
Ишонинг ҳаттоки тушларимда ҳам,
Соғиниб, интилиб яшайман сизга!*

Устоз, биздан рози бўлинг, биз сиздан мингдан минг розимиз. Илоҳим борган жойингиз нурафшон бўлсин. Бу дунёда эриша олмаган

роҳатларингизни Аллоҳ у дунёда сизга насиб айласин. **Охиратингиз обод, руҳингиз шод бўлсин.**

СИЗНИ ЖУДА-ЖУДА ЯХШИ КЎРАДИМ УСТОЗ!

*Артикова Дилноза Абдушукуровна,
ЖДПИ ўқитувчиси*

Одамларга меҳр – бу шундай қанотдирки, у билан инсон энг юксакка парвоз қилади.

(Максим Горький)

Инсон умри қанча яшагани билан эмас, қандай яшагани, ўзидан қандай ном қолдиргани билан ўлчанади. Филология фанлари доктори, адабиётшунос олима, устоз Шоира Дониярова орамиздан эрта кетган бўлса-да, ортидан фақат яхши ном, эзгу фикрлар, кўплаб шогирдлар, барҳаёт илм қолдирди. Устоз умрларини адабиётга, илмга, жамиятга наф келтиришга бағишлаган олима эдилар.

Шоира Донияровани институт ўқув бўлимида ишлаб юрган кезларим таниганман. Устоз билан иш юзасидан суҳбатлашишга тўғри келиб қолганида, Устознинг самимийлигига, хушфеъллигига, ширинсуханлигига маҳлиё бўлиб қолардим. 2019-йил магистратурага қабул қилинганимдан сўнг, Шоира опага шогирд тушиш истагим амалга ошди. Бу мен учун жуда қувончли ва ҳаяжонли эди. Магистратурада ўқиш давомида Устозни янада яхшироқ билдим, ҳурматим, меҳрим янада ошди. Устоз ҳеч кимнинг дилини оғритмас, раҳбар бўлса-да ҳеч кимга қаттиқ гапирмасдилар. Шогирдларини ўз фарзандларидек кўрар, жон куйдирардилар. Магистрлик диссертациясини ёзаётганимда мендан сира ёрдамларини аямас, тушунмаганларимни эринмасдан тушунтириб берардилар. “Сиз Самарқанд адабий муҳитини кўргансиз, сиздан умидларим катта”, – дердилар доим. Устоз бағрикенг аёл эдилар. Мени институтга қайта чақирган, илмий иш қилишга руҳлантирган, илм кишисининг масъулияти ҳақида уқтирган ҳам шу инсон эди.

2021-йил декабрь ойининг охирги кунларидан бири. Устоз билан кафедрада зоом тизимида илмий семинарга бирга қатнашдик. Сўнг илк ва сўнгги бор бирга тушлик қилдик... Устоз жуда яхши кайфиятда эдилар. Суҳбатимиз доимгидан-да самимий бўлди. Устоз эмас, худди онамдек меҳрибонлик билан гапирдилар менга. Нурли юзлари, кулиб турган чеҳралари ҳозиргидек ёдимда... Ўшанда бу учрашув охиргиси бўлиши мумкинлиги ҳаёлимга ҳам келмаганди... Шундан кейин шифохонада эканликларида фақат телефон орқали гаплашиб турдик. Устозлар билан шифохонага кўргани борганимизда жонлантириш бўлимида эканликлари учун кўриша олмадик. Жонлантириш бўлими... бирров сескантирди бу ном. Аммо ўшанда ҳам Устознинг кетиб қолишлари мумкинлигига ишонмадим.

Ичимда умид бор эди. Яхши ният билан уйга қайтдик. Аммо эртаси куни эрталаб... дунё кўзимга қоронғу бўлди... Устоз боқий дунёга йўл олибдилар...

Устоз ҳақида ёзипман-у ичимдаги оғирликни, армонни жуда изтироб билан ҳис қиляпман. Кўзларимни юмиб, устоз билан ўтган суҳбатларимизни эсламан. Кўзимни очсам-у ҳаёлларим ҳақиқатга айланса... Устоз билан яна самимий суҳбатлашсак, нурли юзларига қараб кўнглим ёруғликка тўлса, дейман. Нега, нега бирор марта уларни қадрлашимни, яхши кўришимни айтмадим?! Ҳеч бўлмаса менга таскин берармиди, балки. Қанийди, инсон қанча яшашини, қачон ўлишини билса! Дунёда меҳр-муҳаббат, кадр-қиммат ҳозиргидан анча юксакроқ бўлармиди... Афсус, Устозим бугун орамизда йўқ... Дунё ҳам кўнглим каби бўшаб қолди... Ҳали қиладиган ишларингиз кўп эди, Устоз. Ҳали сизни хурсанд қиладиган ишларим кўп эди. Ишончингизни оқлашимни кўришингиз керак эди... Дийдор қиёматда қолди.

Устоз... **Сизни унутмаймиз, сабоқларингизни унутмаймиз, хизматларингизни адабиёт унутмайди! Аллоҳ руҳингизни шод қилсин!!!**

АДОЛАТДА БЕНАЗИР ИНСОН

*Қурбонова Гулбаҳор Сафаровна
ЖДПИ ўқитувчиси*

*Яхши айтар йўл кўйдим,
Ёмон айтар мен енгдим.*

(Халқ мақоли)

Устоз деганда, ҳар қайси инсон кўнглида чуқур ҳурмат – эҳтиром ва чексиз миннатдорлик туйғулари, шу билан бирга, ҳеч қандай бойлик билан ўлчаб ва адо қилиб бўлмайдиган қарздорлик ҳисси пайдо бўлади.

Инсон, аввало, унга билим ва маърифат дунёси сари йўл очиб берган, унинг қалбига юксак инсоний фазилатлар ҳиссини сингдириш йўлида заҳмат чеккан устоз ва мураббийларига нисбатан кўнглида ҳамиша миннатдорлик туйғуси билан яшайди.

Қуръони Каримнинг “Мужодаला” сураси ўн биринчи оятида “...Аллоҳ сизлардан иймон келтирганларнинг ва илм берганларнинг даражаларини кўтарур. Аллоҳ нима қилаётганларингиздан хабардордир”, – деб марҳамат қилинган. Кўриниб турганидек, муқаддас китобимизда ҳам илм аҳли, илм бергувчилар даражаси баланд эканлиги айtilган. Илм аҳли, илм тарқатувчилар, зиёлилар сони бугунги кунда, шукрки, кундан кунга ортиб бормоқда. Қайси соҳа бўлмасин, кадрлар етишмовчилигидан муаммоларга дуч келмайди. Илм излаб, ўқиб, ўрганиб, олган билимини бошқаларга ўргатиш – шарафли меҳнат. Лекин мен бугун менга илм берган, яъни дарс ўтган инсонлар – устозларим ҳақида эмас, балки ҳаёт мактабида обдон

кайнаган, кўпни кўрган ва кўпни билган, менга инсонийликдан дарс берган инсон – устозимиз Шоира Дониярова ҳақида фикр билдирмоқчиман.

Бизга аёл, ўқитувчи, ҳамкасб, раҳбар сифатида ўрناق бўла олган, барчамизнинг бирдек меҳримизни қозонган, барчамиз учун бирдек жонкуяр олима Шоира опа билан, афсуски, бор-йўғи уч йил бирга ишлаш насиб қилди. Лекин мана шу уч йил давомида бутун бир ҳаётимга татиғулик таассурот қолдирдилар ва менга жуда кўп жиҳатдан ўрناق бўлдилар.

Институтга кабинет мудирини бўлиб ишга кирганимдан ҳеч қанча вақт ўтмай, устоз кафедра мудирини бўлдилар. Тўғриси, бошида кафедра мудиримиз ўзгарганлиги сабабли хафа бўлдим. Аёл раҳбар билан ишлаш оғир: майда гап, ўз шахсий фикрида туролмайдиган, ҳиссиётларга бўйсинувчан, аёллиги сабаб эркак раҳбарларнинг юзидан ўтолмай ким нима деса шу томонга йўрғалайдиган, керагидан ортиқ қаттиққўллик қилишга ҳаракат қиладиган раҳбар ҳаёлимга келди. Шоира опа кафедра мудирини, мен кабинет мудирини бўлганлигим сабабли кўп вақтимиз бирга ўтарди, ҳаттоки, ишга машиналарида олиб бориб, қайтишда ташлаб қўядилар. Ана шундай кунлар бизни бир-биримизга янада яқинлаштирди: бирга ҳужжатларни тахлаб, бирга овқатланиб, сирлашадиган бўлдик. Яқиндан билганим сари қандай ажойиб аёл эканлигига қойил қола бошладим, улардан ўрганишим керак бўлган жиҳатларни ўзимга юқтиришга ҳаракат қилдим.

Август келиб, янги ўқув йилига тақсимотлар бошланган вақтида кафедрамизни илмий потенциалини кўтариш мақсадида кафедрага янги ўқитувчилар – илмий даражалилар: ф.ф.н., доцент ва ф.ф.ф.д. (PhD) (Иккиси ҳам етук адабиётшунос бўлишига қарамасдан, тил кафедрасида 15-20 йилдан бери сабр билан *“бир кун биз ҳам адабиёт кафедрасига ўтиб, ўз мутахассислигимиздан дарс берамиз”* деб ишлайдиган устоз-олималар эди.) ва яқин орада ҳимояга чиқиши керак бўлган ўқитувчи, ўзининг шогирди (Шоира опанинг вафотларидан сал олдин ўша шогирдлари ҳимоя қилди.) ишга келди. Мен хафа бўлиб, *“бу йил ўқитувчиликка ўтмоқчи эдим”*, – дедим. (Ҳозир ўйласам ўшанда ноўрин эътироз қилган эканман.) Устоз бўлса *“хоҳласангиз ишланг, хоҳламасангиз бўшанг”* – деди кўпчилиكنинг олдида. Изза бўлиб йиғлаб чиқиб кетдим. Шоира опа аста хонасига олиб кириб, компьютерни ёқиб, тақсимотни очдида: *“Гулбаҳор, мана сизга, мана шу дарсларни олиб қўйганман. Сизни ўқитувчи қиламан. Лекин ҳеч кимга билдирмай туринг. Агар бизда дарс борлигини билса, таниш-билиши борлар кириб келмасин”*, – дедилар. Ваъда қилганларидек бир штат ўқитувчи қилиб, кабинет мудирлигидан бўшатдилар. Шоира опанинг адолатини қарангки, ҳимояга чиқадиган шогирдини 0,5 штат бирлигида, менга эса 1 штат бирлигида дарс соати ажратди. Ўқув йили давомида бирорта ўқитувчини хафа қилганини эслай олмайман. Берилган топшириқлар бажарилмай қолган вақтларда ҳам тутақиб, жиғибийрон бўлмасдилар. Секингина хонасига чақирардида, *“Мана бунини қилиб, беринг, илтимос”*, – дердилар. Агар топшириқ бутун кафедра учун бўлса *“Мен учун қилиб беринг, илтимос”*, – деган мурожаат билан топшириқларни берарди. Биз ҳам бундай муомаладан

уялганимиздан, буйруқ оҳанги билан эмас, меҳр билан берилган топшириқларни ўз вақтида бажаришга киришардик. Баъзан ортиғи билан бажарар эдик. Шу сабаб ҳам Ш.Дониярова раҳбарлигида кафедрамизнинг салоҳияти юқори поғонага кўтарилди.

Бу йил ҳам тақсимот даврида биринчилардан бўлиб, менга 1,25 штат дарс берди. 1,25 штатни ректорат ходимлари қайтаришди. Кафедрада шунча илмий даражали профессор-ўқитувчилар, доцентлар, катта ўқитувчилар бўла туриб, стажёр-ўқитувчига қўшимча 0,25 бериш мумкин эмаслигини айтишди. Шоира опа бўлса, менинг аризамни ўзлари кўтариб, эринмай бирма-бир хоналарга кириб, 0,25 штатни нима учун менга бераётганлигини ҳаммага тушунтириб чиқди. Ўша вақтда ёш болам бўлганлиги сабаб, менга 0,25 ортиқчалик қилмасмикан, деганимда “*ўша болангизга қараётган энагангиз пули чиқсин деяпман*”, – дея кулиб қўйдилар. Мен раҳбар сифатида амалга оширган буюк ишларидан энг арзимагани ҳақида гапирдим. Кафедра раҳбари сифатида дарс соатларини оқилона тақсимлаш ҳам масъулиятли вазифа.

Шундай инсонлар бор олиму, ўқитувчи эмас, шундай инсонлар бор ўқитувчи-ю олим эмас, шундай илм аҳли борки, улар ҳам олим, ҳам моҳир педагог. Шоира опа шундай илм аҳлидан эди. Бизга дарс ўтмаган бўлса ҳам, бир сафар устоз дарс ўтадиган гуруҳга “*Аруз ва мумтоз поэтика асослари*” фанидан дарсга кириб, чиқиб кетаётганимда улар айтган фикрларидан билганман. Дарс тугаш вақтида “*Дониярова устозимиз ишфоҳонада (2020-2021 ўқув йилида) экан, ўринларига бизга ким киради эртага*”, – деб сўради. Мен уларга “*Ким киришининг нима аҳамияти бор сиз дарсга, берилган мавзуга тайёр бўлиб келинг*”, – деган эдим. “*Бизга жуда муҳим у дарс, интиқ бўлиб кутамиз, домладек ўтоладиган ўқитувчи кирсин, илтимос*”, – деб сўради. Ўша вақтда талабалар қанчалик Шоира опани яхши кўришларини билганман.

Фарзанд, жигар, аёл сифатида менга ўрнатилган жиҳатларини эса айтиб тугата олмайман. Биргина мисол, магистратурада ўқиб юрган вақтимда ҳамсуҳбат бўлиб қолдим. Суҳбатимизни яқунлашга, тезроқ кетишга ошиқаверди. Мен сабабини сўраган эдим, турмуш ўртоғига тушлик олиб бориши кераклигини айтиб, тез юриб кетди. Кейинги суҳбатларимизда ойдинлашдики, устоз филология фанлари доктори, ўнлаб шогирдларнинг устози, катта олийгоҳда ишлаши билан бирга ҳар куни турмуш ўртоғига кўчанинг овқатини емаслиги учун тушликни уйларида ўзи олиб борар экан. Ишдан, шогирдлардан ортиб бу ишга улгуриши менга бир сабоқ бўлди, – десам хато бўлмайди.

Жонкуяр раҳбаримиз ҳам, энг ажойиб ҳамкасбимиз ҳам эди. Тушлик қилмоқчи бўлса, шогирдларисиз ёки бизга ўхшаган ёш ўқитувчиларсиз томоғидан сув ҳам ўтмасди. Албатта, қўярда қўймай бизларга илинардик, кейин ўзлари бир лўкмагина нарса еса ерди, бўлмаса чой билан ошқозонини ва мен егандим деб бизни алдаб қўярди.

Инсонийлиги, ҳеч шубҳасиз айтаман, Шоира опани билган бошқалар ҳам фикримни тасдиқлашади, инсонийлик жиҳатдан энг юксак мартабаларда

турувчи инсонлардек эди. Улар даражасига етишиш бизларга ҳам насиб этсин.

Биз каби ёш ўқитувчиларга, шогирдларига ҳар жиҳатдан сабоқ бериб кетган, инсонийлик туйғуларидан баҳраманд қилган устозимиз филология фанлари доктори Дониярова Шоира Хурсановна руҳларига таъзимдамиз. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи вассалам айтадиларки: *“Шубҳасиз, фаришталар, осмон ва ердаги барча мавжудотлар, ҳаттоки уясидаги чумоли ва денгиздаги балиқлар инсонларга яхшилик ва илму-маърифатни ўргатган барча муаллимлар ҳаққига истиғфор айтадилар”*. Устозимиз бизга берган ҳаёт сабоқлари эвазига биз ҳеч қандай жавоб қайтара олмадик. Фақат пайғамбаримиз айтганларидек устоз учун дуо қила оламиз, холос.

Аллоҳим чин дунёдан ҳам ўрнингизни азиз мўътабар қилсин, Сиз бунга тўла лойиқсиз!

ҚАҲВА ИЧАСИЗМИ?

*Исроилов Ғайрат Бойзоқ ўғли,
ЖДПИ ўқитувчиси*

*Ёруғ юлдуз кўкка чиқмай йўқолди беиз,
Улкан даҳо завол топди бўлмай намоён.
Бир қотиллик содир бўлди тонгда мислсиз,
Танҳо буюк олимидан айрилди жаҳон.*

(Эркин Воҳидов)

Дарҳақиқат, ҳар бир соҳанинг, ҳар бир даврнинг ўз дарғалари бўлади. Нафақат, ўзбек адабиётида, балки, ўз шогирдларининг ҳаётида ҳам ўчмас из қолдирган узтозларимиздан бири филология фанлари доктори, профессор Шоира Дониярова эди.

Мен устоз билан дастлаб, талабалик йилларимда танишганман. Магистратурада ўқиб юрган кезларим, “Истиклол даври ўзбек адабиёти” фанидан дарсга кирар эдилар. Табалаларнинг диққатини саксон дақиқа давомида ўзига қаратиб туриш мумкинлигини ўша пайтларда билганман. Бу иш осон кўрингани билан, аслида, жуда мураккаб эканлиги билмаган эканман. Шоира Дониярова қаттиққўл эмас эдилар, аммо барча талабалар дарсни тинч эшитар, бадий қаҳрамоннинг тутган йўли, қилган иши ҳақида баъзан савол беришар, баъзан бермоқчи бўлган саволларимизга устознинг ўзи, худди сезгандек, жавобни ҳам айтиб ўтар эдилар.

Ўқишни битириб, институтга ишга келган пайтимда, устоз, адабиёт кафедрасида ишлар эдилар. Мен эса илмий фаолиятимни ўзбек тили кафедрасида бошладим. Аммо мени ҳар сафар кўрганида, *“Ғайратжон, (устоз мени шундай атарди, -жонни қўшиб чақирарди, балки, шунинг учун устозни яхши кўрармидим?) сиз адабиётга келишингиз керак, магистрлик ишингиз ҳам адабиёт-ку, нима қиласиз тилда?”* – деб, гапирарди. Аммо ҳаёт ўзининг ёзилмаган қоидаларига эга эканлигини ҳаммамиз биламиз. Адабиёт

кафедрасининг ўша пайтдаги раҳбари Тўхтамурод ака, мени “иш йўқ” деб қайтарганди. Шу билан “тилда” ишлаб юравердим.

Аммо орадан икки йил ўтгач, Шоира опа адабиёт кафедрасига мудир бўлди. Бу йиллар орасида мен тилшунослик кафедрасига анча мослашган, ҳамкасбларим билан тил топишган, хуллас, бу кафедрада узоқ йиллар ишлашга тайёр эдим. Лекин...

Жуда қизиқ (аниқроғи “кутилмаган”) воқеа рўй берди. Ўқув йилининг боши... Сентабрь... Нима эмиш, “тилда” менга дарс йўқ эмиш. Уч кишига: мен, Холдорова Шохиста, Бердиберова Хулкарга ярим ставкадан дарс бор экан!!! Энди нима бўлади? Кредитларим-чи? Алоҳида уйга ёш оила бўлиб чиққанмиз, уйни таъминлаш нима бўлади? Саволлар ичида қолиб кетдим. Бундай мусибатдан (жуда муболага бўлган бўлса ҳам, мени ўша пайтдаги ҳолатимга шу сўз мос тушади!) чиқишнинг чорасини Шоира опа топиб берди! –*Хавотир олманг, Ғайратжон, сизга ўзим дарс қилиб бераман. Хоҳласангиз, у ердан бўшаб келинг-да, бизни кафедрада ишлайверинг. Бизга ёшлар керак!*

Шоира опанинг бу гаплари, булутсиз осмонда чакмоқ чақиб, момогулдирдек бўлгандек бўлди. –*Розиман, –*дедим беихтиёр...

Адабиёт кафедраси бутунлай бошқа “*дунё*”, сокин, фараҳбашх, оддий, ҳамда энг муҳими эркин. Эркинлик нафасини адабиёт кафедрасига келиб билдим.

“*Сизни мудир чақираяпти*” ибораси, одатда, “*маъза қилиб, бир гап эшитарканмиз-да*”, мазмунида бўлса, Шоира опадан “*гап эшитиш*”, кўпроқ эркалашга ўхшарди, каттиқ гапириб, уришмасдан “*бу ишни қилмабсиз, вақтингиз бўлганда шугуллунарсиз*”, – деган гапидан уялган одам, ишга шу заҳотиёқ кирашар, кейинги сафар эса айтилган топшириқларни ўз вақтида бажариш кераклиги тушунар эди. Тўғрида, бу ер таълим даргоҳи бўлса, “*столни муштлайдиган*” жой эмас. Ҳақиқий олима аёл деб билганим, оғирроқ, босиқ, меҳрибон раҳбар Шоира опам эди!

“*Ғайрат, сизни мудир чақираяпти*”. Яқинда ишга кирган ёш ўқитувчини мудир чақираётган бўлса, демак, бир нима бўлган. Бирдан ҳаёлимда ҳемис платформаси келди. Кечаги дарсларни белгиладиммикин? Ҳаёлимга келган биринчи фикр шу бўлди. Аммо белгиланганман, унда яна нима, нега мени чақиради? Секин хонасига кирдим.

–*Ассалому алайкум, устоз, мумкинми?*

–*Кираверинг, Ғайратжон, яхшимисиз, дарсингиз йўқмиди, келинг, ўтиринг, қаҳва ичасизми, шакари қанақа бўлсин?*

–*Ҳа, ичаман, шакарини фарқи йўқ, устоз.*

–*Ғайратжон, менга ёрдамингиз керак: gmail, Google Scholar, публонс, шуларга логин парол олишимга қарашасизми?*

–*Вой, албатта, устоз! Шу ҳам муаммоми!*

Кейинги вақтлар мудир мени чақирса, қандайдир хурсанд бўлардим. Шоира опа мени компьютерда қилган ишларимдан мамнун бўлар, мен ҳам бундан ўзгача қувонардим.

Мана ҳозир эса... Ўша вақтларни эсласам хурсанд бўламан, лекин энди қайтмаслигини эсласам... Ўша меҳр тўла қаҳвани соғиндим...

СИЗ ЎҚИНГ, ИЛМ ҚИЛИНГ!

*Хамроева Сохиба Мухиддиновна,
ЖДПИ магистранти*

*Устозлар азиз юртнинг энг азиз, энг улуг, энг мўътабар кишиларидир.
(Ислом Каримов)*

2020 йил ноябрь ойининг сўнгги кунларида филология фанлари доктори, профессор Шоира Дониярова билан илк бор учрашганман. Ўшанда иш сўраб борган эдим. Эшикдан ижозат сўраб кирганимда “келинг қизим”, – деб жилмайиб кутиб олган эдилар. “Сизни ишга оламыз олий маълумотли экансиз”, – дедилар. Мен “биринчи декабрдан ишга чиқсам бўлмайдим?”, – деганимда, “йўқ, бугундан ишлайсиз, йўқса сизни ишга олмайман” – деб кулган эдилар. Шундай қилиб ўзбек адабиётини ўқитиш методикаси кафедрасида кабинет мудирини бўлиб ишлай бошладим. Кафедрадаги барча профессор-ўқитувчилар мени илиқ кутиб олишди. Устоз мени кафедра аъзоларига таништирди (кўпчилик устозлар мени бир кўришда танишганди, чунки, улар менга сабоқ беришган. 2013-йилда шу факультетни тамомлаганман). “Бу қизимиз лаборант (кабинет мудирини) лавозимига ишга келди. Ҳали ишларни яхши билмайди, ўзларингиз қўллаб, билмаганини ўргатасизлар, ҳамжиҳатликда ишлаймиз”, – дедилар.

Устозларим кўмагида кафедрада юритиладиган иш ҳужжатларини юритишни, компьютерда ишлашни ўргандим. Бу борада Шоира Дониярова ниҳоятда катта сабр ва мулоимлик билан муомала қиларди. Кўпинча хато қилиб кўярдим. Берилган топшириқларни ўз вақтида бажара олмасдим. Қанчалик кўп хатоликка йўл қўймайин ҳеч ҳам дакки бериб уришмасди, каттиқ гапирмасди. Фақатгина “оббоо”, – деб кўярди, холос. Бу уларни энг ёмон гаплари эди. Устозни ҳар қандай ҳолатда ҳам қаттиқ гапирмаслигига, бу қадар кенг феъллилигига, асабийлашавермаслигига қойил қолардим.

Шоира Дониярова шогирдларига ниҳоятда меҳрибон, куйинчак устоз эдилар. Менга ҳам кўп “сиз бундай юрманг, магистратурага ўқишга киринг, ўқинг, илм қилинг”, – деб куюниб маслаҳатлар берар эдилар. Уларнинг менга берган эътиборларидан қувонар эдим. Устозларимнинг турткилари ва маслаҳатлари билан 2021-2022 ўқув йилида магистратурага ўзбек тили ва адабиёти йўналишига ўқишга ҳужжат топширдим. Имтиҳон жавобларини кутиб юрган пайтларим эди. Ёз бўлганлиги сабабли ҳамма профессор-ўқитувчилар таътилга чиқишган, кафедрада фақат мен ва Шоира Дониярова ишда эдик. Шунда улар “эндигина ишга ўрганган эдингиз, энди мен ҳам лаборантга ёлчиган эдим. Энди ўқишни бошласангиз мен яна лаборантсиз

қоламанми?”, – деб кулдилар. Мен эса “устоз ҳали имтиҳон жавоби чиқмади-ку, ҳали ўқишга кирманми йўқми?” – деганимда, қатъий оҳанг билан, “йўқ сиз бундай деманг, албатта ўқийсиз”, – деган эдилар. Менга берган эътиборларидан жуда хурсанд бўлгандим. Имтиҳон жавоби чиқиб, магистр бўлиб (қўшимча квота асосида) устозни олдига борганимда “энди ишламайсизми? Шу ерда кафедрада ишланг ўзим ишга оламан. Менга кераксиз”, – дедилар. Шу биргина “менга кераксиз” деган сўзлари менда жуда катта куч, ғурур уйғотди.

Ўқиш бошланди. Шоира Дониярова бизга “Истиқлол даври ўзбек адабиёти” фанидан дарс берарди. Устознинг илк дарсларига кирганимда қойил қолганман. Ҳамма магистрлар гўё сеҳрланиб қолгандик. Улардаги чуқур билим, илмий мушоҳада жуда кучли эди. Ҳар бир магистрни эринмасдан тинглар эдилар. Ўзларидаги илмни талабаларга улашишдан ҳеч ҳам чарчамасдилар. Уларни дарсларини кутардик. Таҳлилга тортилган ҳикоями, қиссами, романми алоҳида эътибор билан ёндашардилар. Биз қизгин баҳс мунозарага киришардик. Бизга кетма-кет икки пара дарс ўтар эдилар. Танаффусда ҳам тўхтамасдан дарс берардилар. Магистрлар танаффус бўлганини айтишса “ҳеч ҳақларингни бергиларинг келмайди-я, танаффусга чиқишларинг шартми?”, – деб кулиб, танаффусга руҳсат берар эдилар. Энди эсласам ўша пайтда бизга кўпроқ билим бериш учун куйиб-ёниб дарс ўтган эканлар.

Ўқишга кирмасимдан олдин иш жараёнида устозни шогирдларига, менга берган маслаҳатлари, фикрлари, мулоҳазаларини тинглаб, қанийди шу инсонни бир пара дарсини тингласам, дердим. Уларга жуда ҳавасим келарди. Худога шукур бу армон бўлмади. Уларни сабоқларини оз бўлсада олдим. Шу нарса ҳозир менга оз бўлсада таскин беради.

ҲУРМАТГА МУНОСИБ УСТОЗ!!!

*Абдуганиев Маъруфжон Самад ўгли,
ЖДПИ 2-босқич магистранти*

*Эй келди фунуни илм таслим санга,
Қилмоқ анга лозим бўлди таъзим санга.
Гарчи йўқ эди қувват оёқимда, вале,
Келдим бош ила олгали таълим санга.*

(Муҳаммад Ризо Огаҳий)

Қўлимга қалам олишим жуда қийин масала. Аммо, бугун бу хабарни эшитдим-у, беихтиёр ёзмокқа тутиндим. Устоз ҳақида айтадиган гапларим шу даражада кўпки, қайси бирдан бошлашга ҳам ҳайронман. Майли, бошидан бошлай. Ўшанда биз 3 курс эдик. Вилоят телевидениясида танлов уюштирилди ва биз қатнашчи сифатида танлаб олиндик. Танлов ҳакамлари орасида эса устозимиз Шоира Дониярова ўтирар эди. Биз у кишини эшитган,

кўрган, аммо суҳбатидан баҳраманд бўлмаган эдик. Ўша вақтлар анча китоб ўқишга берилиб, шу билан биргаликда кибрга берилиб юрган давримиз. Назаримизда, биздан кўп китоб ўқиган одам йўқ, биздан яхшироқ билгувчи ҳам мавжуд эмас. Эсимда, ўша танловда ғолиб бўлганим ва Шоира Донияровани илк бор таниганим. Уни хаттоки, унчалик менсимаганлигим ҳам рост. Аммо...

Орадан кўп вақт ўтмади. Устоз бизга дарс ўтадиган бўлдилар ва биз у кишини яқиндан танидик. Яқиндан танидик деганимга ҳайрон бўлманг. Ҳақиқатдан ҳам яқиндан танидик, у кишининг суҳбатидан баҳрамад бўлдик. У киши билан дилдан суҳбатлашдик. Ва шу нарса менга аён бўлдики, устоз чин олима эканлар. Шубҳа бўлиши мумкин эмас, у кишининг салоҳиятлари олдида мен топган билим ҳеч нарса эмас экан. У кишининг билганлари олдида мен билганларим ғарамдан ажратилган сомонча ҳам эмас экан. Мен таниган билган ўзбек замонавий насри ва назми билимдонлари ичида устознинг ўз ўрни бор эди. У киши жонкуяр, билимдон бўлиш билан биргаликда жуда меҳрибон ҳам эдилар. Деярли 3 йил давомида устознинг суҳбатларидан баҳраманд бўлиб, дарсларида қатнашган бўлсак, у кишининг ҳеч қачон жаҳли чиққанини кўрган эмасман. Ёки кимгадир ёмон гапирганларини эслай олмайман. Ўзингиз ихлос қўйган инсонга нисбатан ҳурматингиз баланд бўлиши рост гап. Мен ҳам ҳурмат қўйган инсонлардан бири эдилар у киши. Эсимда бир дарс. Магистратурада таълим олар эдик. Устоз Ҳозирги адабий жараён фанидан бизга дарс берар эдилар. Мавзу Улуғбек Ҳамдамнинг “Мувозанат” асари муҳокамаси. Биз биримиз қўйиб, биримиз гапириб асарни муҳокама этар ва фикримиз нотўғри бўлиши мумкин эмаслигига ишонардик гўё. Шунда дарс сўнгида устоз ўзлари фикр юритиб бироз таҳлилдан сўнг шундай деганлари эсимда. *“Энг яхшиси буни Улуғбекнинг ўзидан сўраб олинг”*. Мумкинми бу? – деган савол назари билан тикилдик барчамиз. У киши қўлларига телефон олиб, Улуғбек Ҳамдамга телефон қилдилар ва вазиятни тушунтириб, Жиззахга келмаса бўлмаслигини айтдилар. Бизни таажублантирган нарса Улуғбек ака ҳам рад жавобини бера олмадилар ва келишга ва биз билан учрашишга ваъда бердилар. Бу учрашув бизга насиб қилмади. Карантин ва бошқа сабаблар билан ёддан чиқиб кетди. Аммо, ўша суҳбат негадир ёдимда қолиб кетди. Шоира опа улкан адабий жараён ва бизнинг орамизда турган кўприк эдилар десам ҳам янглишмаган бўламан. Ҳозир амалиёт жараёнидамыз. Ҳар куни институтга бораман ва кафедра олдида етаман. Негадир у киши ўтирган хона олдидан ўтаётганимда, кўнглим бошқача бўлиб қолади. Беихтиёр у кишини кўмсайман. Худди у киши тирикдек ва ҳозир хоналаридан чиқиб, *“Улуғбек душанба куни келар экан”* – деб айтадигандек туйилаверади. Ҳурматга сазовор бўлиш учун, инсон шу ҳурматга муносиб бўлмоғи лозим. Шоира опа ҳурматга сазовор инсон эдилар. У киши вафот этдилар. Лекин сўзлари, ўғитлари ҳамон яшаб келмоқда. Асл ҳаёт ҳам шу эмасми? Кекса дарахт ўз ўрнини ёш ниҳолга бўшатиб беради ва ниҳол дарахт учун ҳам яшашни бошлайди. Устоз яратган таҳлил мактаби, у кишининг услуби ва у киши тарбиялаган шогирдлар ҳали

узоқ йиллар давомида Жиззах адабий муҳитига таъсир этиб туришига ишонаман. У киши боқий дунёга кетдилар. Инсон умрини амаллари белгилаб беради, **Шоира опанинг эзгу амаллари у кишига икки дунё саодатини келтирсин. Амин!**

АЗИЗ УСТОЗ, СИЗ ДОИМ ҚАЛБИМИЗДАСИЗ !!!

*Шомуродов Санъат Дилмурод ўгли,
ЖДПИ 2-босқич магистранти*

*Тирик қолиб ганим бўлгандан шодон,
Шараф билан ўлиш яхшироқ чандон.*

(Фирдавсий)

Орамизда шундай инсонлар учрайдики, ундай инсонлар шахсияти хусусида улар яшаб ўтган жамият хабардор бўлмаслиги мумкин. Шундай бўлса-да уларнинг ёди мангуликка дахлдордир. Чунки улардан қолган илмий мерос, йиллар давомида амалга оширган заҳматли меҳнати, адабиёт ёки илм – фан оламига эндигина кириб келаётган ёш истеъдодларга тўғри йўл кўрсатиб, уларни ҳар тарафлама етук бўлиб етишишида ўзларининг ёрдамларини аямасдан, ҳам руҳан, ҳам маънан қўллаб-қувватлаб турганлиги учундир. Бизнинг кадрли марҳум устозимиз Шоира Дониярова ҳам ана шундай инсонларнинг типик вакилларидан эди. Устоз ҳақидаги дастлабки таассурот талабалик пайтимда пайдо бўлган. Ўшанда ХХ аср ўзбек адабиёти фанидан дарс берган. Устознинг ҳар тарафлама мукамал билимга эга ўз соҳасининг билимдони эканлигини ўша пайтларда ўз мушоҳадаларим орқали англаб етганман. У киши ўз дарсларини бошқа устозларга қараганда анчайин қизиқарли олиб борар, ҳар бир ижодкор ҳаёти ва ижодини ўрганар эканмиз, улар ҳақида адабий хотиралар, асарларининг яратилиш тарихи, ўзлари шахсан суҳбатлашган адиблар шахсияти хусусидаги мулоҳазаларини биз билан ўртоқлашардилар ва дарсда талабалар устозни жон қулоғи билан эшитар, устоз биз учун бамисоли тирик китоб эди. Лекин ҳар қандай устоз ҳам ўз дарсини устозимиз каби қизиқарли ва мароқли ўта олмас эди. Шунинг учун ҳам у инсон талабалардан ортиқча ҳурмат эътибор талаб қилмас, балки шон-шухрат, обрў-эътиборнинг ўзи устозимизга эргашар эди гўё. Лекин шундай бўлса-да биз устознинг ҳақиқий истеъдодини, илмлар хазинасини магистратура таълимида кашф этганмиз. Бизга устоз мустақиллик даври ўзбек адабиёти фанидан дарс берган эди. Бизнинг энг катта камчилигимиз мустақилликдан кейинги адабий жараён ва адабиётдаги ижодий янгиликларни таҳлил қилишда анча қийналар эдик, ёхуд етарлича билимга эга эмас эдик. Устоз бизга ана шу давр адабиётини тўлақонли ёритиб берган, десак муболаға бўлмайди. Чунки устозимиз факультетимизда мустақиллик даври адабиётининг том маънодаги мутахассиси эди. Чунки устоздан қайси ижодкор ҳақида сўрамайлик қийналмасдан батафсил маълумот бера олар, уларнинг аксарияти билан суҳбатда бўлган, устоз айтган қимматли

фикрларни илмий китоблардан ҳам топа олмас эдик. Ўшанда қизиқ бир воқеани айтиб берган эди. Маъруза дарсида модерн ижодкор Фахриёр ҳаёти ва ижоди, асарларини таҳлил қилиш жараёнида шоир шахсияти ҳақида кўйидаги фикрларни айтиб ўтган эди: *“Мен Фахриёр билан бирга таҳсил олганман. Бир домламиз илмий атеизмдан бизга дарс ўтган эди. Ўшанда Фахриёр домлага қараб ўлсангиз ўзингизга жаноза ўқитмайсизми?”* – деган саволни бериб домлани талабалар олдида ноқулай аҳволга солган, довурак, шахсияти шеърятга кўчган мураккаб шахс эди деб айтиб ўтганди”. Бундай қизиқарли воқеалар дарс жараёнида кўплаб юз берарди. Масалан, Улуғбек Ҳамдам ижодини ўрганар эканмиз, воқеалар ривожиди ёзувчи билан учрашиш ва ўзаро ижодий суҳбатлашишга қарор қилдик. Устоз дарсинг ўзида ёзувчига телефон қилди ва бизнинг таклифимизни айтганда ёзувчи, *“майли, Шоира она бораман”*, – деган эди. Албатта, ҳар қандай ижодкор ҳам ҳар кимнинг таклифига ҳам вилоятга сафар қилавермайди. Ўшанда устознинг мавқеи Республикада ҳам анча баланд эканлигини англаб етганмиз ва шахсан ўзим ғурурланган эдим. Биз ўрганадиган фан дастурлари илмий адабиётлар, асосан, Тошкент, Самарқанд, Бухоро илмий мактаби манбалари ҳисобланиб, уларга таянган ҳолда иш олиб борганмиз. Илмий адабиётларда ЖДПИ профессор-ўқитувчиларнинг илм-фан соҳасидаги ютуқлари унчалик ҳам оммалашмаган. Илмий изланишларимда шу вақтгача икки инсон Зуҳра Мамадалиева ва устозимиз Шоира Дониярованинг тадқиқотларининг эътироф этилганлигини кузатганман. Яқинда Адҳамбек Алимбековнинг *“Тарихий романчилигимизга бир назар”* номли мақоласида устозимизнинг ўзбек тарихий романчилиги масалаларига оид қарашларининг диққатга сазоворлиги ҳақидаги қайдларини учратдим ва устознинг илмий тафаккур доираси нақадар кенг эканлигига яна бир бор амин бўлдим ва ўзимда йўқ хурсанд бўлдим. Магистр талабаси олдида турган муаммолардан бири бу: илмий ишлар, тадқиқотларни излаб топиш, хилма-хил адабиётлар ичидан кераклисини саралаб олишдир. Мен ўзимнинг илмий раҳбарим билан диссертация мавзусини танлаб бўлганимдан кейин, шубҳасизки, менда ҳам юқоридаги муаммо бор эди. Ҳар ҳолда магистрант том маънода илмда янгилик қилмоқчи бўлса, кўплаб адабиётлар билан ишлашга тўғри келади ва бу анча машаққатли жараён эканлигини тажрибаларимдан англаб етганман. Шундай ишлар билан шўнғиб юрган пайтларимда устознинг *“Истиқлол даври ўзбек романларида миллий руҳ ва қаҳрамон муаммоси”* номли докторлик ишининг монография шаклидаги китобини қўлга киритдим. Ушбу ишнинг биринчи боби мустақиллик даври романчилиги масалаларига бағишланган эди. Ушбу китоб мен учун шунинг учун ҳам аҳамиятлики, дастлаб тарихий асарларни тадқиқ этиш усулларини устозимнинг илмий назарий қарашларига таянган ҳолда олиб борганман. Устознинг ушбу китоби шахсан мен учун хазинага тенгдир. Чунки мустақиллик даври романчилиги оид илмий изланишларнинг 2011-йилгача бўлган барча манбалари ушбу китобда жамланган. Бундай катта даврга оид манбаларни излаб топиш учун эса ойлаб, йиллаб вақт кетиши мумкин. Айтишларича,

инсоннинг иккита умри бўлар экан. Агар унинг вафотидан кейин, у инсон қилган ишлар, эзгу-амаллар кимларгадир асқотса, ёрқин хотиралар билан эсланса, бу инсоннинг иккинчи ҳаётидир. Азиз устоз, сиз ҳозир иккинчи ҳаётингизда яшамоқдасиз. Биз каби навқирон шогирдларингиз сизнинг давомчиларингизмиз. Сиз доим қалбимиздасиз!

ЖАННАТ БУЛОҚЛАРИДАН СУВ ИЧИНГ УСТОЗ!

*Алиева Севинч Сайфиддин қизи,
ЖДПИ 1-босқич магистранти*

*Ҳеч ким устозсиз топмас жаҳонда иззу жоҳ,
Нечаким ҳашият била Искандари даврон эрур.*

(Пошихоҳжа)

Ҳаётда шундай вазиятлар бўладики, тили бийрон, ҳамиша суҳбатда бўладиган инсоннинг ҳам тили айланмай, гапира олмай қолар экан. Бугун устозим филология фанлари доктори Шоира Даниярова ҳақида сўзлагим келди. Лекин ҳеч қандай сўз топа олмадим, биласизми фақат чуқур сукут, буюк хурматни туйдим. Устоз бугун орамизда йўқдирлар, аммо қалбимизда мангу яшамоқдалар.

Устоз ўқишга қабул қилинган йилим факультетимизга ишга келган бўлсалар ҳам, бизга 3-курсдан дарсга кира бошлаганлар, унгача устозни ғойибдан, чуқур хурмат билан танир эдим. Устоз бизга биринчи бор 3-курсда “Ҳозирги адабий жараён” фанидан дарсга кира бошладилар, ўша биринчи дарс ҳеч ёдимдан чиқмайди, чунки бизга энди филология фанлари доктори дарс берар эдиларда, ўша вақтда мендаги ҳаяжонни тил билан таърифлаш жуда қийин, бу ҳолат ҳаётимда иккинчи бор содир бўлаётган эди, биринчи маротаба 1-курслигимизда “Адабиётшуносликка кириш” фанидан устозимиз филология фанлари доктори Усмонжон Қосимов дарсга кирганларида шундай ҳолат юз берган эди. Бу устозларнинг салобати, дарс ўтиш жараёнлари кишини сеҳрлаб кўяди. Ўша даврлар бир мен эмас, барча курсдошларимиз хотирасида мангу қолган бўлса нежаб.

Устоз бакалаврлик битирув малака ишимнинг илмий раҳбари бўлиб, илмий ишимни ёзиш учун тўғри йўл кўрсатиб, манбалар бериб, доимо назорат қилиб турдилар. Ўша вақтлар ёдимда, оилали, фарзанд кутиш арафасида эдим. Устоз “*Илм қилинг, лекин, энг аввало, ўзингизни асранг, оила ҳамиша биринчи ўринда*”, – деб насиҳат қилар эдилар. Бу оналарча қилган насиҳатлари юрагимда ўчмас бўлиб муҳрланди. Ҳа Оналарча... Устозим менга оналарча меҳр бердилар. Бир воқеа ёдимдан чиқмайди, фарзандли бўлганимда, устознинг ҳам келини фарзандлик бўлгани, ўшанда устоз туғруқхонага келиб, “*Мен бирданига иккита бир ўғил ва бир қиз набаралик бўлдим*”, – деб роса хурсанд бўлган эдилар. Ҳаммага севиниб айтиб чиққан

эдилар. Устознинг бир шогирди бўлиб, бундай эътибордан жуда хурсанд бўлган эдим ушанда. Вақт ўтиб, магистратурага ўқишга кирганимда эса, яна устоз дарс бера бошладилар. Ҳар дарс сўнггида ҳали ёшга тўлмаган қизимни эслаб, ҳол аҳвол сўрашни ёдларидан чиқармас эдилар. Бундай самимиятни фақат устозда кўрганман, холос. Магистратурадаги диссертациямнинг илмий раҳбари ҳам ўзлари бўлдилар. Мавзу танлашда ҳам ёрдам бериб, ҳали ишланмаган, кўп томонларини ўрганса бўладиган мавзу деб: *“Луқмон Бўрихоннинг ижодий услуби”* деган мавзунини ўзлари тавсия этдилар. Бу борада жуда кўп ўйлаб мулоҳаза қилдик, келажакда ҳам бу мазвуда ишлаб докторлик ишигача давом эттиришимга оқ фотиҳа берган эдилар. Ўша вақтда, ҳаттоки ёзувчи билан боғланиб, янги асарлари билан танишиб борамиз деб Луқмон Бўрихоннинг шахсий телефон рақамларини ҳам берган эдилар. Магистратурадаги дарсларимиз янада қизиқарли ва мазмунли ўтар эди. Дарс тугаганда ҳам дарсни тугатгилари келмас, яна ҳам кўпроқ билим бергилари келар эди. Қиш кунлари дарсимиз кечкурунлари соат 20:00 гача қолиб кетар, бошқа гуруҳдаги талабалар дарсдан эрта кетиб қолишса, биз эса ҳали ҳам баҳс-мунозараларимизни давом эттираётган бўлар эдик. Бу дамларни устозимиз Зухра Мамадалиева ҳам эслайдилар. Дарс тугашидан олдин келиб *“Эрталоқ бирга кетайлик”*, – десалар ҳам. Устоз *“Биз ҳали тугатмадик”*, – деб мийиғида кулиб қўяр эдилар. Гўёки дарсни эрта тамомлаб, ҳаққимизга хиёнат қилаётгандек тугатгилари келмас, фақат ва фақат ўзларидаги бор билимни бергилари келаверар эди. Худдики эрта нима бўлишини сезганларидек, афсус...

Янги йилдан олдин ҳамма таътилга ошиқди. Янги йилни ҳам кутиб олдик. Ўша куни ҳеч ёдимдан чиқмайди. Касалхонада Covid касали билан курашаётганимда, қўлимда осма укол, телефон орқали ушбу мудҳиш хабарни ўқиб қолдим, кўзларимга ишонмайман, қайта-қайта ўқийман, англай олмайман. Яна ишонмай ўқийман, ишончли каналда эълон қилинган. Устозимизнинг энг яқин дугоналари устозимиз Нодира Соатовага телефон қилдим. Улар ҳам бу маълумотни тасдиқладилар. Ўша вақт ўзимдан ўтганини ўзим билдим, холос. *“Наҳотки шогирд бўлиб, устоз билан охирги мартаба видолаша олмасам, ёинки бир енглик фотиҳа қилишга бора олмасам”*, – деб жуда тушкунликка тушдим. Бу менинг юрагимда мангу армон бўлиб қолди, дийдор қиёматга қолди. Устозимнинг жойлари жаннатдан бўлсин.

Устозимиз озми-кўпми қоғоз қоралаб ижод қилган эканлар. Камтарликни қарангки, буни биз шогирдларига билдирмаган ҳам эканлар. Устознинг ижодларини топиб, нашр қилиш ишларига қўлимдан келганича ҳаракат қиламан. Ўйлайманки, бу асарлар ҳали кўп таҳлил ва баҳс-мунозараларга сабабчи бўлиб, мангуликка муҳрланади.

ҲАЁТДАГИ СУЯНЧИҒИМ, СЕВИКЛИ ЁРИМ, УМР ЙЎЛДОШИМГА

*Бегалиев Ўрал Эргашевич,
тиббийёт фанлари доктори, профессор*

*Ёр ишқи кўнгилни бир нафас тарк этмас,
Дардини кўтармоққа-да сабри етмас.*

(Саъдий Шерозий)

Тоғдек бардошли эди

Ўн тўрт йил бурун, 2008 йилнинг жазирама ёзи эди. Мен Тошкентда, Назарбек санаториясида ишлардим. Ҳозир Тошкент давлат жаҳон тиллари институтида араб тили таржимаси ва амалиёти кафедрасида доценти вазифасида фаолият кўрсатаётган Муҳаммад Абдуллаев менга кўнғироқ қилиб қолди.

– Самарқандлик Шоира Дониярова деган аёлга касбингиз бўйича маслаҳатингиз лозим экан, – деди у. – Ангрен давлат педагогика институти ўқитувчиси, вақтини айтсангиз, ҳузурингизга боради.

Мен айтдим.

Бир куни оддий ўзбекча кийинган, юзлари иссиқдан қизарган бир аёл мени сўраб беморларни қабул қиладиган хонага кириб келди. Саломлашиб, ўзини таништирди. Шоира Дониярова экан.

Ҳол-аҳвол сўрашганимиздан сўнг, асосий масалага ўтдик. У оила қуриб фарзандлик бўла олмаганлигини узоқ тушунтирганидан сўнг кўлидаги текширув таҳлиллари ёзилган қоғозларни менга тутди. Мен анализларини йиғиб текширув режасини туздим ва унинг натижаларига қараб хулоса билдиришимни айтдим. Санаториямизда бундай текширувлар учун имкониятлар мавжудлигини билгач, Шоира Дониярова тез кунларда қайтиб келиб, даволаниш учун ётди. Биз ўшанда янада яқинроқ танишдик.

Шоира Дониярова ўзининг туғилиб ўсган жойи, болалик даври, оиласи, мактабни битириб Самарқанд давлат университетида ўқиб, севган йигитига турмушга чиққани, аммо кўп йил бирга яшаб фарзандлик бўла олмаганини айтар экан, нигоҳининг тубида ички дард, изтироб уни эзиб турганини пайқар эдим. Эри ундан яширинча бошқа аёлга уйланганиб, фарзандли бўлганини ҳам яшириб ўтирмади. Самарқанд давлат университетиде кафедрада лаборант бўлиб ишлаб юрганида, битта домланинг маслаҳати билан Тошкентдаги Алишер Навоий номидаги Тил ва Адабиёт институтига аспирантурага ўқишга кириб кандидатлик диссертацияни химоя қилгандан кейин, шу институтнинг ўзида бўлимда ишлагани, Тошкент шаҳридан квартира харид қила олмай қийналганидан Ангрен давлат педагогика институтига ишга борган экан. Ҳозирда эса докторлик диссертацияси ёзаётгани ҳам менга ошкор бўлди.

Илм йўли ҳар бир инсон учун жуда заҳматли, оғир кечишини кўпчилик оми одамлар тасаввур ҳам эта олмайди. Айниқса, бошидан жуда кўп қийинчиликлар ўтказган, ёшлигида ота-онаси бир-биридан ажраб кетгани туфайли укаси билан бирга, аввал, тоғалар кўлида, кейин ўғай отанинг кўлида тирик етимлик андуҳларини мурғак қалбидан ўтказган, улғайиб турмушга чиқиб ҳам бахтини топа олмаган аёл учун бу жуда оғир эди.

Мен ўзим ҳам ўша даврда жуда кўп қийинчиликларни бошимдан ўтказганлигим боис Шоиранинг ҳар бир сўзи қалбимни пора-пора қилаётгандек бўларди, унинг фарзанд кўриш учун жуда кўп шифокор-шифокор юрганларини, узун тунларни уйқусиз ўтказганларини тасаввур этиб, ич-ичимдан эзилиб кетардим.

Пул, мансаб, бойлик, манфаат одамларни бир-бирига боғлаб туради, деб ўйлайдиган одамлар ич-ичидан чириб кетган жамиятларнинг бузук қонун-қоидалар асосида фикрлайдилар ва бундай муносабатлар жуда омонат бўлади. Ҳақиқий яқин одамнинг кулфатда билинганидек, инсоний изтироблар мени Шоира билан чамбарчас боғлади. Бу бежиз эмасди. Мен ҳам Самарқанд давлат тиббиёт институтини тамомлаб, Тошкент давлат тиббиёт институтида клиник ординатура, аспирантурада ўқиб аввал номзодлик, сўнг докторлик диссертацияларини ҳимоялаб, Тошкент давлат тиббиёт институтининг урология кафедрасида оддий ассистентликдан профессорлик даражасига кўтарилганлигим, Республика Урология илмий маркази ва Соғлиқни сақлаш вазирлигида Бош уролог вазифасида ишлаб юрганимда вазир чақириб Жиззах тиббиёт коллежига директор қилиб тайинлаганлигимдан сўнг қазои қадарнинг ҳукми билан кўп ташвишли кунларни бошдан ўтказган эдим.

“Ўзи хон, кўланкаси майдон” деганларидек, коллеждаги вазифамда бир ярим йил ишлаганимда вилоят ҳокимининг тазйиқига учраб ўн икки йилга қамалганим, қамокда уч ярим йил ўтириб ҳозирги кунда калонкада санаторияда ишлаётганим тўғрисида Шоирага айтиб бердим. Ўшанда таржима қилаётган Урология фанидан замонавий дарсликни компьютерда териб, камчиликларини тўғрилашга ёрдам беришини ундан илтимос қилдим. У бажонидил рози бўлди. Дарсликни компьютерда териш жараёнида ва уни муҳокама қилиш учун Тошкентда, Ангренда тез-тез учрашадиган бўлдик. 800 бетдан зиёд бўлган дарсликни иккаламиз компьютерда териб, корректорга олиб бориб бердик. Ҳозирги кунда нашрдан чиққан бу дарслик тиббиёт институтларида ўқитилмоқда.

Ўшанда Шоира Дониярова оилам тўғрисида сўраб қолди. Мен турмуш ўртоғим жиззахлик бўлиб, у фарзандларим билан Тошкентда яшашларини айтдим. Турмушга чиққан қизим борлигини, ўғлим эса институтни битириб хали уйланмаганлигини гапириб бердим.

У ўйланиб қолди.

– *Яқинларингиз Тошкентда яшаса нега сизни кўргани келиб туришмайди?* – деб сўради ажаблангандек.

Мен аёлим касалмандлиги, ўғлим эса карьерасига қамалганим ёмон таъсир қилишини ўйлаб ҳадеб келавермаслигини тушунтирдим. Шунда унинг чеҳраси маъюслашиб қолди. Менинг ҳам қийналганлигимни, меҳрга зорлигимни пайқади.

Кўп ўтмай умр йўлдошим қанд диабетини касали билан вафот этди. Орадан бироз вақт ўтиб, Шоирахон билан бир-биримизга суяниб қолдик. Ўртамизда севги-мухаббат пайдо бўлгач, шаръий никоҳ ўқитиб, бир ёстикқа бош кўйдик. Фарзандларим ҳам бизнинг муносабатларимизни, турмушимизни қўллаб-қувватлашди.

2011 йил мени Жиззах шаҳридаги хусусий Доктор А клиникага ишга таклиф қилишди ва шу жойда ишлаш бошладим. Оилам, фарзандларим Тошкентда қолишди.

Жиззах шаҳрида менинг 1990 йилда олинган эски коттедж уйим бор эди. Бу уйда укам ўн йил оиласи билан яшаган, ундан кейин эса катта акамнинг ўғли оиласи билан кўчиб келган эди.

Мен Тошкентдан келиб шу уйда яшай бошладим.

Акамнинг ўғли давлат ташкилотини ойликка ишларди, хотини уйда ўтирарди, битта ўғли ва битта қизи мактабда ўқир эди. Оила моддий томондан анча қийналиб яшар эди. Мен кечқурун ишдан келганимда уйда ейдиган кечки овқат кўнгилдагидек бўлмас, бундан анча қийналар эдим. Овқатнинг сифатсиз бўлганидан тез-тез қорним оғриб қолар ва аллергия тошмалар тошар эди. Уйда бўлаётган бундай кўнгилисизликлардан Шоира Дониярова хабардор бўлди. Ангрен шаҳридан ҳар ҳафта (масофа салкам 300 км) Жиззахга қатнайдиган бўлди. Келганида рўзғорга керакли озиқ-овқат маҳсулотларини ўзи харид қилиб, овқатларни ўзи пишириб мендан хабар оладиган бўлди. Менинг соғлигим аста-секин тикланиб Жиззах таомларига мослашдим.

2012 йилда Шоира Дониярова Тошкентда докторлик диссертацияни ҳимоя қилгандан кейин кўп вақт ўтмай Ангрен давлат педагогика институти ёпилди ва унга Жиззах Давлат Педагогика институтида ишлашга тавсия берилди. Бу институтда катта қийинчиликлар билан бошланғич таълим назарияси кафедрасига ишга жойлашди.

Шоира Дониярова Жиззах давлат педагогика институтига ишга келгандан кейин коттежда акамнинг ўғлини оиласи билан бирга яшай бошладик, бир йилдан кейин унинг оиласини қишлоқдаги чала битган ҳовлисига кўчирдик.

Коттежда Шоира билан бирга яшай бошлаганимизда акамни ўғли оиласини кўчирганда рўзғорга керакли бўлган бизнинг нарсаларни ҳам олиб кетган экан. Улар кўчганда Шоира уйда бўлган, лекин ҳеч нарсага аралашмай ўтирган. Мен Шоира билан бозорга бориб рўзғорга керакли нарсаларни бирин-кетин харид қилиб янги рўзғорни тикладик.

2013 йилнинг ёзидан бошлаб эскириб кетган коттеджи қайтадан таъмирлашга тушдик. Уни фақат деворлари қолди, деворларини ҳам қириб тозалашди ва ҳамма жойлари, ичидаги поли, патологи, тепа қисми, эшик-ромлари, ички-ташқи фасади, ичимлик суви, канализация трубалари, иситиш тизими, ванна, раковина, унитазлар алмаштирилди. Коттедж бутунлай таъмирдан чиқариб, қайтадан реконструкция қилиб 10 та хонали икки қаватли янги уйни қуриб битказдик ва қўшниларининг икки тарафидаги деворлари ҳам қайтадан кўтарилди. Бундай катта ҳажмдаги қурилиш ишларини амалга оширишда Шоира Дониярованынг уддабуронлиги, қурилиш ишларини яхши тушиниши, усталар ишларини назорат қилишини, қурилиш материалларини танлашни яхши билишини билдим ва мен билан ёнма-ён хизмат қилди ва катта ёрдам берди. Мен бундан жуда-жуда миннатдорман.

Шоира Дониярованынг яна бир яхши фазилатларидан бири мен Тошкентда яшаб юрганымда қариндош-уруғлардан анча узоқлашиб кетган эканман. У инсон буни менга тушунтирди. Биз иккаламиз қариндош-уруғлар билан тез-тез кўришадиган, тўй-маросимларда бирга бўлиб уларга ёрдамлашадиган бўлдик. Шоирахон аёллар билан бўладиган маросимларда фаол қатнашиб уларга керакли маслаҳатлар ва ёрдам бериб қариндошлар ҳурматига сазовор бўлди ва ҳамманинг қалбидан самимий жой олди. У ўқийман деган болага тўғри маслаҳат бериб, уни ўқишга киришига йўл-йўриқ кўрсатар эди. Ўзининг туғилиб ўсган қишлоғидаги бир нечта ўғил-қизларни ва менинг жиянларимни олий маълумотли бўлишида унинг катта ҳиссаси бор. Улар ҳозирги кунда ёшларга таълим-тарбия беришда фаол иштирок этмоқда. Менинг фарзандларимга ва набираларимга ўзининг фарзандидек меҳр бера олди, уларнинг ҳурмат-эътиборига сазовор бўлди. Жиззахга келиб укамнинг битта ўғлини фарзанд қилиб олдик, уни ўқитдик, тарбия бердик. Шоҳрухбек Шоира Донияровани ўзининг тукқан онасидан ҳам яхши кўрар ва меҳр қўйган эди. *“Шу йил ёзда Шоҳрухбекни уйлантирамиз ва яна набирали бўламиз”*, – деган эди, афсус орзусига етмади. Унинг жаҳл билан бақир-чақир қилиб ичидагини чиқариб, кимгадир захрини сочиб ёки ҳақоратлаш одати йўқ эди. Босиқ, дардини ҳам, ғамини ҳам ичига ютадиган инсон эди. Унинг охириги кунларигача касалхонада ёнида бирга бўлдим, ҳар куни суҳбатлашиб қиладиган ишларимизни режасини туздик ва охириги дилдаги сўзларини ҳам эшитдим. Янги 2022 йилни касалхонада кутиб олдик. Ҳамма қариндош уруғларни, дўстларни, ҳамкасбларни, устозларни телефон орқали янги йил билан табрикладик, улар бизларни табриклашди.

Шоира Дониярова касалхонада ётганда ҳам фақат ишини, шогирдларини ўйлади. Кафедрага берилган қўшимча ставкаларни кимларга қандай тақсимлаганлигини менга тушунтириб, асослаб берди ва ишга тезроқ чиқиб тасдиқлатиб олсам яхши бўларди, деб ўйлади. Афсуски бу режаси

амалга олмади, чунки ҳали ишга чиқмасдан бу тақсимот ўзгарганлигини эшитиб жуда хафа бўлди.

Янги йилдан кейин Шоира Дониоровани Республика Кардиология Марказининг Жиззах филиалида текшириб юракда туғма парок борлигини аниқлашди.

–Операция қилинса, тузалиб кетади, – деб ишонтиришди. Мен у инсонни Тошкентга ёки узоқроқ жойга олиб бориб операция қилдирсам, – деганимда, клиниканинг директори: – Тошкентдан жуда моҳир жарроҳни чақириб шу ерда ҳам операция қилсак булади, – деди. Биз рози бўлдик.

8 январь 2022 йил шанба куни Тошкентдан айтилган жарроҳ келиб операция қилди. Операциядан кейин операция қилган жарроҳ менга операция жараёни яхши кўнгилдагидек бўлганини, юрак клапани алмаштирилганини тушунтирди. Операциядан кейин реанимация палатага ўтказилди, у ҳушига келди гаплашиб турдик. Тўрт кун яхши бўла бошлади, бешинчи куни аҳволи оғирлашди. Текшириб кўрилганда врачларнинг эътиборсизлиги – хатоси билан қоннинг суюлиб кетиши оқибатида ўпканинг плевра бўшлиғига қон кетиш кузатилди, чора-тадбирлар қилинди, лекин қон кетиш давом этди. Операциянинг олтинчи қайта операция қилинди, лекин ҳушига келмади. вафот этди. Бундай кутилмаган ўлим мен учун, бутун қариндош-уруғлар, шогирдлар учун катта йўқотиш, мусибат бўлди.

Биз қисқа муддат бирга яшаган бўлсак ҳам, унинг жуда кўп ижобий фазилатлари азалдан менга қадрдондек эди. Унинг кўнгли тоза, камтарин, меҳнатсевар, тўғри сўзли, чуқур билимга эга эди. Тушунчаси кенг, инсонларга кўпроқ яхшилик қилувчи, ҳар қандай вазиятдан осонгина чиқадиган, ижодкор ва олима сифатида жамиятда, менга нисбатан ҳурмат-иззатни жойига қўядиган, соғлигимни ўйлайдиган, бирор марта ҳам конфликтга бормаган, меҳрибон, вафодор, севикли ёр сифатида оиламизда ўзининг мустаҳкам ўрнига эга эди. У қалбимдан ўчмас жой эгаллади. Биз ҳамма хавас қиладиган оила қурган эдик. Инсон ўз қисматини билмас экан, мен буни Аллоҳнинг иродаси деб билдим. **Жойлари жаннатда, қилган савоб ишлари ва билими ўзига ҳамроҳ бўлиб, охиратлари обод бўлишини, қабри Қуръон Карим нурлари билан тўлишини Аллоҳдан сўраб қоламан. Амин!**

ОВСИН ЭМАС, СИРДОШ ДАРДКАШ ЭДИЛАР

*Бегалиева Фароғат Сиддиқовна,
овсини*

Севилган киши гўзалдир.

(Абдурахмон Жомий)

Шоирахон янгам ўзининг намунали хулқи билан, меҳнатсеварлиги билан, ёқимтойлиги билан, оилапарварлиги билан бизнинг қалбимизда ёрқин из қолдирди.

Дарҳақиқат, Шоирахон янгам Бегалиевлар хонадонига келин бўлиб келар эканлар, ўзларининг камтаринлиги, диний ва дунёвий илмга эга чин маънодаги инсон эканликлари барчамизни қалбимиздан ўрин эгалладилар. Ҳар қандай вазиятда ҳам, асабини бузмасдан, хушмуомалалик билан иш қилар эди. Шунингдек, ҳар қандай муаммони осонлик билан еча олар эди. Оиласини севар, фарзандларига чин дилдан меҳр муҳаббатини берди. Акамни жудаям яхши кўрар, ўзидан ҳам кўра акамни соғлигини кўпроқ ўйлар эди. Қариндошлар орасида бирор муаммо бўлиб қолса, ўша муаммони ҳал қилишга ёрдам берар эди. Ўқиган, илмли инсонларни яхши кўрар эди. Кимдир институтга кирибди деса, худди ўзининг фарзанди киргандек қувонар эди. Кўлидан келгунча ҳаммамизга ўзининг беғараз ёрдамини аямас эди. Ҳар қандай вазиятдан осонлик билан чиқа олар эди. Тинмас эди, ташкилотчи инсон эди. Тез-тез оилавий тадбирларни уюштирар эди, қариндошлар, маҳалла, ёру – дўстлари олдида ҳурмат эътиборга сазовор инсон эди. Боғдорчилик, экин экиш ишларида, деҳқончилик ишларида тинимсиз меҳнат қилди, чиройли гуллар экиб, эккан гулларида завқланар эди.

Бир сўз билан айтганда, уйим, жойим дейдиган аёл эди. Оиласининг гуллаб яшнаши, обод хонадон бўлишига ўзининг муносиб ҳиссасини қўшди. Ҳар қандай ишни уддалай олар эди, ҳар қандай инсоннинг кўнглидан жой топа олар эди, акамга бўлган меҳр-муҳаббатини кўриб, фарзандларига бор меҳрини бериб, кўнглидан жой топа олганлигидан кўнглимиз хотиржам эди. Қисқа фурсат яшаса-да, ҳаммамизнинг кўнглимиздан унутилмас из қолдирди. Мазмунли ҳаёт кечирди, умрининг бир дақиқасини ҳам бекор ўтказмади. Шундай ажойиб инсон орамиздан йўқолганидан афсусдаман. Лекин Шоира янгам қалбимизда, дилимизда абадий яшайди. Давлат ишини ҳам оиласининг ишини ҳам аъло даражада уддалай олди. Кучли билимга эга эди, ҳар қандай саволга жавоб бера олар эди. Олимликни ҳам, одамийликни ҳам уддалади, ўзидан юзлаб шогирдлар тайёрлади. Маънавиятли, истеъдодли, серқирра, ижодкор инсон эди. Ҳаммага бирдек яхши муносабатда бўлди. Ҳали умидлари, орзулари, ниятлари жуда кўп эди. Бирорта инсонга нисбатан ёмонлигини кўрмадик. Оғир, вазмин, босиқ чиройли одоби ҳам гўзал, фариштадек аёл эди. Шоира янгам ҳақида қанча

ёзсам оз, чунки бу мўътабар, сабрли, қаноатли аёлнинг қилган ишларининг саноғига етолмадим.

“ЭГАЧИМДАН ҚОЛГАН ЭГАЧИ ОПАМ” ДЕЯ СУЙГУВЧИМ СИНГЛИМ

*Қаюмова Замира Убайдуллаевна,
тутунган опаси, собиқ педагог*

Буюк кишилар ҳеч қачон маддоҳлик қилмайдилар.

(Оноре де Бальзак)

Ўтган азизларимизни ёд этиш, руҳларини шод этиш, хотираларини абадийлаштириш, биз тирикларнинг ҳам фарзимиз, ҳам қарзимиздир.

Таниқли адабиётшунос, профессор Шоира Дониярованинг ҳаёти ва илмий-ижодий фаолиятига бағишланган бу тўпламга ўз хиссамни кўшаётганимдан мамнунман.

Мен Шоира ҳақида ёзар эканман, унинг инсонийлик фазилатлари, оила, жону-жигарлар, таниш-билишлар учун жонкуяр инсон эканлигига, унда одамийлик фазилати юқори эканлигига алоҳида урғу бермоқчиман. Баъзан инсонга ҳаққоний баҳо бериш учун йиллар ҳам етмайди. Баъзида эса оз фурсат ҳам унинг кимлиги ҳақида бир тўхташга келишига кифоя қилади.

Шоира билан танишганимга беш йил бўлди. Шу йиллар ичида бир неча бор Тошкентга, Фарғонага бордик. Узун кечалар бирга дардлашдик, ҳамсухбат бўлдик.

Мен Шоиранинг бошидан кечирганлари, ҳаёт йўлидаги қийинчилик ва машаққатларини кўзда ёш билан тинглаганман. Қанчалик ўзбек аёлининг матонатли, сабрли, бардошли эканлигига Шоира тимсолида яна бир бор тан бердим.

Фарида Афрўз айтганидек: “Уммони бор томчисини аямайди”. Шоира ҳам уммони бор аёл эди.

Институт кафедрасида илмий ишлар билан қанчалик банд бўлмасин, у ҳамкасблари, қариндош-уруғлари, таниш-билишлари учун ҳам вақт ажратар эди. Ҳаммадан хабардор бўлиб, маслаҳатлар бериб, барчанинг оғирини енгил қилиб ёрдамини аямас эди.

Мен Шоирани ҳамиша яхши кайфиятда, кўтаринки руҳда кўрганман. Ҳазил-хузулларга, ширин сўзларга ҳамиша тайёр турарди. Мени “эгачимдан қолган эгачи опам” деб роса ҳурмат қиларди. Ҳар бир нарсага эътиборли орзу-ҳаваслик диди баланд аёл эди. Ҳар қандай жиддий вазиятдан ҳам яхшилик билан чиқиб кетишни уйдлар эди. Шоиранинг ўқув йиллари ички ишлардаги фаолияти ҳаёт йўлидаги синовлари, кандидатлик, докторлик илмий даражага етиш йўлидаги сай-ҳаракатлари бежиз кетмади.

Унинг меҳри, фидойилиги, меҳнатсеварлиги, яхшиликка бахшидалиги бесамар кетмайди. Қанчадан-қанча илм аҳлидан дўсту-танишлар орттирди, опа-сингил тутинди. Орқасидан бир қанча шогирдлар етиштирди. Жону-жигарлари учун борини фидо этди.

Бу дунёга келмоқ бор, кетиш эса муқаррар экан. Инсон умри қисқа, умр эса гоҳ уни номини мангу қилади, гоҳ сўнган шамдек унуттиради. Инсон – дунё ва охират ўртасидаги бепаён манзилда юрвчи карвонга ўхшайди. Манзил абадий, карвон ўткинчи бўлганидек, инсоннинг “жони фоний” “руҳи” эса боқийдир. Ўлим не-не азиз кишиларимиздан айирмади. Лекин юпанч шуки, уларнинг руҳи ҳамиша бизнинг қалбимизда, дилимизда, номлари тилимизда.

Шоира жисмонан биз билан бўлмаса-да, лекин руҳи биз билан биргадир. Умрини, юрагини, қувватини халққа, илмга, жону-жигарлару, дўсту-ёрларига бағишлаган инсон ҳеч қачон ўлмайди. Абдулла Орипов айтганидек:

*Оққан сув ортига келмагай қайтиб,
Ўтган жойни лекин айлагай жаннат.
Сиздан қолган ном бу шогирдлар ажиб,
Сиздан қолган ном бу ҳеч ўлмас ҳиммат.*

Илоҳим, охирати обод бўлсин, синглим ўрнига қолган, сингил бўла олган СИНГЛИМ. Аллоҳим икки дунё саодатига мушарраф этсин.

ЯХШИЛАР ЁДИ

*Эргашева Муҳаббат Ўроловна,
овсини*

Яхшилик — кўп бўлса ҳам зарар келтирмайдиган фазилятдир.

(Ж. Голсуорси)

Ҳаётда яхши инсонларнинг хотираси барчанинг, яқин-у йироқларининг қалбида абадий муҳрланиб қолади. Шоира янгам ана шундай инсонлардан эди. У киши тақдир тақозоси билан оиламизга кечроқ кириб келган бўлсаларда, ҳаммамизнинг маслаҳатгўйимизга айланиб улгурган эдилар. Барча вазиятларда яхши кунимизда ҳам, оғир кунимизда ҳам ёнимизда турар, далда бўлар эдилар. Кўнгли очик, табиатида ҳеч кекчилик йўқ эди, ҳар қандай шароитда кечиримли, дилни оғритадиган гапларни умуман эсламасликка ҳаракат қилар эдилар, у кишининг: “*Ёмон гап қўланса нарса, кавласанг, ҳиди чиқади, яхшиси кўмиб ташлаш керак*”, - деган иборалари бўлар эди.

Янгам ёшлиги кўп қийинчиликлар билан ўтганини эслар, шу сабабданми ҳаётда энг муҳими тўғри яшаш, ёмонликлардан йироқ бўлиш, қўлдан келганча инсонларга яхшилик қилишни ўзлари учун ақидага айлантирган инсон эди.

Баъзан овсинлар бирга йиғинларда ҳангомалашиб қолардик, аёллигимизга борибми, турмуш ўртоқларимиздан нолиган бўлардик, шунда улар: “*Ҳай-ҳай, бу сулоланинг эркакларидай эркаклар қайда бор, барчаларингни эркаликларингни кўтарса, ҳамма нарса муҳайё, ёмон йўлга юрмаса, уйим-жойим дейишса, бу гапларинг ношукурликдан бошқа нарса эмас*”, - дея барчамизни уялтириб кўярдилар, бу уларнинг оилапарвар, турмуш ўртоғининг ҳақиқий суянчига айланганидан далолат эди.

Қариндош уруғда кимдир келин олса, сўзга чиққан янгам доим шундай “*Шу хонадонга тушган келиннинг бахти бор, бахтингизни маҳкам ушлаб қолинг, шу хонадонга эл бўлинг*” дея тилак билдирар эди

Эсимда, бир гал қизимни туғруқ вақтида худди полапонига айланишган она кушдай қизимни пешоналарини силар, унга тинимсиз далда бўлар эдилар, ўзлари фарзанд кўрмаган бўлсалар-да оналик азоби нима эканини чин дилдан ҳис қилар, жон-дили билан ёрдам бергиси келарди. Янгам билан кўп бирга бўлардик жуда дилкаш аёл эдилар, ҳатто бирга ишлайдиган ҳамкасб аёлларнинг тўй-маъракаларига ҳам бирга олиб борар, улар ҳам Шоира опагон деб жуда ҳурмат қилишар эдилар. Бу уларнинг ҳамма жойда эъзоз, қадр топганларидан далолат эди. Ўзлари ўқимишли бўлганлари учунми илм муқаддас деб билар, уруғимиздан ким ўқишга кирса, ундан кўп хурсанд бўлар эдилар. Ўз яқинлари, жиянларининг кўпчилигини олий маълумотли бўлишида кўмаклашар, айниқса, қариндошларимиздан шартнома билан ўқишга кирганлар бўлса, шартнома пулларигача тўлаб берар, ҳақиқатан, сахий, қўли очиқ инсон эдилар.

Болалар тарбияси энг муҳими, унинг келажагини шу белгилайди деб ҳисоблар, баъзан болаларимизда кузатиладиган камчиликларни кўрса сира бефарқ бўлмас, иложи борица тушунтирар, тўғри йўлга бошлашга уринар эди. Шоира янгам жуда кўп китоб ўқиган олима аёл бўлсалар-да оила давраларимизда бирон маротаба овозларини кўтарганини ёхуд беписандлик қилганларини кўрмаганман, ниҳоятда камтарин, борини барча билан баҳам кўрадиган аёл эдилар.

Бир гал кимдир каттароқ қарз сўрапти, шекилли, менга келиб жудаям ёрдам бергиси келаётганини айтди, чамаси, ўзларининг ёнида шунча пул бўлмаган экан. Бир танишимнинг ёнига қарз сўраб бордик, янгам қарз эвазига қўлидаги тиллаларини беришини айтдилар, ҳалиги киши тиллаларни олмади-да қарз бердилар. Ўйлаб қарасам, ўзгалар ҳожатини чиқариш янгам учун ўз манфаатидан устунроқ бўлган экан. Умри давомида оила даврасида ҳам, иш жараёнида ҳам ҳаммага бирдек яхшилик қилувчи, ҳамма учун жонкуяр инсон бўлганлар. Ўзлари илмий фаолиятларида янгича услубда талқин этган ижодкор Омон Мухторнинг “Майдон” романида келтирилган куйидаги мисралар янгамнинг ҳам дилидан кечгандек гўё:

Нима учун бунчалик азоб?!

Ҳаётда ўрнингни олиш учунми?!

Умр ўтар экан бамисоли хоб,

Тарихларда қолиш учунми?!

Илоҳим, янгамнинг охиратлари обод, бу дунёда қилган яхшилиг-у, яратган илм гулзорининг ажр-у савоблари уларга ҳамроҳ бўлсин.

ИЛК УЧРАШУВ ЁХУД ҲАЁТДАГИ УСТОЗИМ!

*Рўзибоева Лобар Зиядуллаевна,
Тошкент вилояти Ангрен шаҳри
5- мактаб ўқитувчиси, келини*

Бировга қилинган яхшилик кишини шуниси билан ром этадики, у шафаққа ўшаб охири ўчиб кетмайди, қайтага янада ёрқинлашиб ўзимизга қайтиб келади.

(Виктор Мари Гюго)

Ҳар бир инсон ҳаёти давомида ким биландир танишар экан, нимадир, кимдир ёки бирор муҳит воқеа-ҳодиса сабаб бўлади. Ҳаётда ҳар бир инсоннинг ўз тарихи, кечинмалари, жамиятда тутган ўрни бор. Ана шундай инсонлардан бири менинг ҳаётимга бахтли онларимда кириб келган инсон умри давомида ҳаётимда, оиламда, ҳар бир муаммоларимда менга маслаҳатчи сирдош дўст бўла олган қалбимдан жой олган инсон Шоира Дониярова ҳақида сизга ҳикоя қилмоқчиман.

Ёз. 2004 йил август ойининг 24 санаси эди. Гўзаллик саломида оппок келинлик либосида ўзгача бир ҳаяжон, ҳадик, ажиб бир ҳис-туйғулар билан бўлажак турмуш ўртоғимни кутиб турсак, ўрта бўйли, ўзига қараган, сочлари калта кесилган, салобатли бир аёл кириб келди. Тез тайёр бўлишимизни куёв келганини, барча бизни кутаётганини таъкидлаб, “*Мен Шоира опангизман*”, – деб, кулиб қўйдилар. Ўшанда Шоира опам билан илк бор учрашдик. Тўғри унаштирилганимиздан сўнг турмуш ўртоғимнинг оила аъзолари ҳақида билишга улгургандим, аммо, бу аёл ҳаётимнинг ҳар жабҳасида менга тиргак бўлади, деб ўйламагандим. Тўйимиз ўтгач, бир ҳафтадан сўнг турмуш ўртоғим ва Шоира опа Тошкентга ишга жўнаб кетишди, чунки улар ўз ишлари туфайли пойтахтда яшар эдилар. Бу аёлнинг ориятли, шижоатли, кези келганда ўз яқинлари олдида ҳам мағрур туришга одатланганини бир воқеа сабаб билганман. Тўйимизга бир ой бўлганда қайнонам мени Тошкентга кетишим кераклигини, оилада эр ва хотин бирга яшаши лозимлигини айтиб йўлга чиқамиз, деб қолдилар. Бу гапларни эшитган Шоира опа “*йўқ ҳали шошмай туринг, биз чиройли уйга кўчайлик ҳозирги яшаётган хонадонимизнинг ҳолати унча яхши эмас*”, – деган эканлар. Чунки ўша пайтлар ижара уйда яшар эдик. Янги уйга кўчишгач мен ҳам Тошкентга келдим ва биз бирга бир оила бўлиб яшай бошладик.

Қиз бола вояга етиб бир хонадонга қадам қўяр экан, келин деган номга эга бўлади. Келин ва унинг атрофидагилар ўртасида, келин ва қайинопа ўртасида қандайдир чегара, тўсиқлар бўлади, деб эшитганман. Бундай

ҳолатларни гувоҳи бўлган ҳам эдим. Аммо Шоира опам ва мен – опасингилдек эдик.

Кези келганда турмуш ўртоғим ҳам бизни муносабатларимизни кўриб хайратда қолар эди. Чунки опам оилавий муносабатларимизда бирон-бир нохушлик рўй берса, менга ён босар эди. Айб кимда эканлигини англаган ҳолда муаммони бир зумда ҳал қилар эдилар, чунки бу аёл ҳаётга теран кўз билан боқадиган, ҳар ишдан, ҳар бир инсондан эзгулик, яхшилик излайдиган, ўзлари ҳам эзгулик қилишдан чарчамайдиган ажойиб аёл эдилар. Вақти келиб ҳар биримиз ўз уйимиз, ўз ташвишларимиз билан алоҳида яшай бошладик. Шунда ҳам қандай хабар бўлишидан қатъи назар, ҳаётнинг аччиқ зарбаларида ҳам дардларимни тинглагувчи, ҳам моддий ҳам маънавий ёрдамини аямайдиган нажот фариштам эдилар. Бу аёл ҳақида қанча гапирсам оз, чунки қалби уммон каби улкан, мусаффо эди. Оила аъзолари, барча яқинлари учун уйдан, қалбидан жой берардилар. Нафақат менинг оилам ҳар биримизнинг қувонч-у ташвишимизда маслаҳатчи йўлбошчи эдилар.

Ўз касбининг устаси, тиришқоқ шогирд, энг яхши устоз, юзлаб шогирдларга йўлчи юлдуз бўлган опамни ҳамма Шоира Дониярова Хурсандовна сифатида тан олган ва таниган эди.

Опам Шоира Дониярова Шукур Холмирзаев ижоди бўйича узоқ йиллар илмий изланишлар олиб бориб, номзодлик ва докторлик диссертацияларини муваффақиятли ҳимоя қилган. Шунингдек, Шоира Дониярова Хурсандовна муаллифлигида *“Истеъдод ҳамда ихлос уйғунлиги”*, *“Хурийд Дўстмуҳаммад талқинида ҳаёт рамзи ва фалсафаси”*, *“Эсланса арзигулик заҳматкаш олим”*, *“Шойим Бўтаев ижодидида мифик тафаккур талқини”* каби 200 дан зиёд илмий мақолалари нашр этилган.

Шоира Дониярова шундай аёл эдики, бошқаларнинг дард-у ҳасратини тингловчи содиқ дўст, барчанинг шодлиг-у ташвишларини ўзига жо айлаган тубсиз қудуқ эди гўё. Лекин ўзининг ички кечинмаларини тингловчи, дардкаш дўсти ёлғизлик қалам ва қоғоз бўлган. Шу боис ҳам ҳаёти билан боғлиқ ажойиб ҳикоялар, шеърлар яратган бўлсалар ажабмас. Шоира Дониярованинг *“Аламли йиллар”*, *“Тақдир”*, *“Фарзандинг келажаги нурли бўлсин десанг”*, *“Қишлоқнинг дояси”*, *“Дастурхончи энам”*, *“Меҳр”*, *“Отамлаш азоб эди”*, *“Ҳурматли судя”*, *“Болалик ўқинчлари”* каби бир қатор ҳикоялар ва *“Менинг аксим”* (2002), *“Яхшироқ”* (2002), *“Севмагансиз”* (1999), *“Сен ва мен”* (1998), *“Нажот фариштаси”* (2008) шеърлари яратилган. Бу ижод намуналарини ўқиган ҳар бир китобхон Шоира Дониярованинг яқинлари, дўстлари учун нафақат қалб шифокори, ажойиб сўз санъаткори бўлганлигининг гувоҳи бўлади.

Эрта сўнган юлдузим

Ҳаёт бешафқат десалар арзимас ҳолатларнинг гувоҳи бўлиб, ҳаётнинг шафқатсизлиги шу бўлса керак дер эдим. Бу қисматми ёки тақдир битиги қалбимга яқин инсонларим, суянган тоғларим бирин-кетин ҳаётдан кўз юмдилар. Қиз бола учун отанинг ўрни бекиёс бўлади. Бу дунёда ҳали қиладиган амаллари бисёр, қалбидаги орзулари ушалмаган, армон ила бу

дунёни тарк этган отамни, тоғимни йўқотгач айрилиқ, алам, соғинч азобларидан қалбимга таскин топиш, қалбни тақдир битиги шу эканлига кўндирмоққа улгурмасдан яна бир яқин инсоним эрта сўнган гулим Шоира опам бу дунёни тарк этди.

2022 йил қиш кунлари опам тоби қочиб касалхонага тушган бўлса-да жарроҳлик амалиёти ўтгунга қадар яқинларини безовта қилишни, уларни ҳавотирга қўйишни истамаган. Ваҳоланки, ўзи умри давомида яқинлари, жигарлари учун жонини фидо қилган аёл эди. Жарроҳлик амалиётидан сўнг аҳволлари яхши эканлигини билиб барчанинг қалби таскин топган тез кунларда касалхонадан чиқишларини интизорлик билан кутаётган эдик. Тўсатдан опамнинг аҳволи оғирлашгани ҳақида хабар беришди.

Эсимда, Опамнинг аҳволи оғирлашганлигини эшитганимда осмонни қора булут қоплаган эди. Аҳволлари оғирлашгани сари ҳавони авзойи бузилган, изғирин шамол турган эди. Ўзини кўярга жой тополмай азобда Аллоҳдан умид учкунини кутиб турган, юраклари алғов-далғов опамни қошида унсиз йиғлаётган укалари шўрпешона онаизор қалбидек табиат ҳам оҳ урарди. Аёвсиз ёмғир савалар эди. Тунги уч. Чирок ўчди. Бир муддат ўтар-ўтмас телефон жиринглади. Телефонни кўтарсак, совуқ хабар. Опамни жони узилгани ўз она қишлоғига олиб келиб дафн этишларини айтишди. Юраklar музлади. Шунда изғирин шамол шашти ҳам, ёмғирнинг тезлиги секинлашганлигини сездим. Ер-у осмон ҳам, она табиат ҳам опамнинг бу ёруғ оламни тарк этаётганлигини сезиб уввос солиб йиғлади гўё. Бизку биз, ҳеч бир она болам демасин экан. Онамизга қийин бўлди. Уч укага оғир жудолик бўлди. Қизлар ота-онаси, акаси, укасига суянса, уларга дардини айтса, бизда акси эди. Оилада катта фарзанд бўлганлари ёки ҳар ишда тадбирли аёл бўлганлиги учунми опам укалари учун ҳам, келинлари учун ҳам ишончли дўст. Энг катта суянадиган тоғ эдилар. Ҳар биримизнинг ҳар қандай муаммоларимизни ечиш йўлини қилар, тўғри йўлни кўрсатар эдилар. Ҳар бир ишимизда бошчи, қоқилсак тиргагимиз, ҳам дўст, ҳам опа. Кези келса қаттиққўл опа эдилар. Энди яқинларининг яхши кунларини режалаштириб тўй тантаналар қилиб, орзу-ҳавас кўриш режаларида юрган меҳрибонимизни Аллоҳ ўз ҳузурига чақириб олди. 2022 йил 15 январь санасида 55 баҳорни қаршилаб улгурмай кулиб турган кўзлар мангуга юмилди.

Бугун бу инсондан ҳувиллаган хонадон, эгаси бир бор кўлига олиб назар солишини, мутолаа қилишини кутаётган китоблар, соғинч азобида ўртанаётган, мангу уйқуга кетганига кўника олмай азобланаётган, берган меҳр-муҳаббатини қумсаётган ўртанган қалблар қолди. Вақт олий ҳакам кунлар ҳафталарга, ҳафталар ойларга, ойлар йилларга уланади. Ҳамма ўз ташвишига шўнғийди. Лекин Шоира Дониярова ўз илмий ишлари, яратган ажойиб ҳикоялари билан мангу қалбларда яшайди.

*Фарзанд илинжида орзуманд гулим,
Армони ушалмаган гамгир булбулим.
Эрта тарк этдингиз ёруғ оламни,*

Қалбларда яшайсиз сўнмас юлдузим.

Охиратингиз обод бўлсин, опагон! Илоҳим, Аллоҳим жойларингиз “Жаннат ул–Фирдавс”да қилсин! Амин!

ОИЛАМИЗНИНГ ҒУРУРИ, МЕҲРИБОНИМ, ҒАМХЎРИМ ОПАМ

*Латинов Алимардон Аватович,
Самарқанд вилояти Ургут тумани
69- умумтаълим мактаби ММИБДЎ,
укаси*

*Акалар, укалар, опа-сингиллар,
Асранг бир-бирингиз, тўлсин кўнгиллар.*

(Халқ кўшиғи)

Ҳаёт жуда ажойиб ва ўзининг турфа тухфалари билан бизнинг умримиз давомида турли ташвишлар гирдобига ғарқ қилади. Ана шу гирдобда мавжуд, юраги уриб турган ҳар бир инсон борки ҳар жабҳада ўз ўрнига эгадир. Мен учун қадрли бўлган опагоним, меҳрибоним ҳам нафақат оилада, жамиятда ҳам ўз ўрнига эга бўлган етук шахс эди. Опам шундай бағрикенг инсон эдики, ёшликларидан ҳаммамизни кўнглимизни олиб келган меҳрибон, ғамхўр неки муаммоларимиз бўлса ҳал қилишга шай нажот фариштаси эдилар. Кези келганда хатоларимиз бўлса қаттиқ танқид қилар, койир, танбех берар, аммо яна меҳрли сўзлари билан кўнглини кўтариб таскин бериб кўярдилар. Шу меҳрли сўзлар замирида олам-олам маъно бўларди. Опам оила деганда фақат ўз оиласи, яъни фақатгина бизни ўйламасди. Улар учун оила жуда катта бир бутун олам эди. Сабаби амакиларим, тоғаларимиз жиянларимизни, ҳаттоки, қишлоқдошларимиздан ким ёрдам сўраса кўлларида келганча ёрдамлашиб келарди. Чунки Шоира Дониорованинг луғатида “**йўқ**” деган ёки “**эплай олмайман**” деган сўз йўқ бўлса керак, – деб кулардик киноя ва ҳазил аралаш. Ўзлари танимасалар ҳам “*сиз Овот акани қизларимисиз?*”, – деса, “*ҳа мен ўша одамни қизлариман*”, – деб хурсанд бўлиб, ғурурланиб юрардилар. Опам шундай дердилар: “*Мен-мени мен қилиб шаклантирган, бор меҳрини бериб нафақат бағридан, балки, қалбидан ҳам жой берган ажойиб оилада катта бўлиб тарбия топдим. Агар мени ёнимда Овот дадам бўлмаганида мен бу мартабаларга эриша олмасдим. Дадам менга қанот бўлган бўлса, энди сизларнинг ёнингизда мен борман*”. Ҳақиқатан ҳам бизни кўллаб бирин-кетин ўқитиб, яхши жойларга ишга қуйиб, ёрдамлашиб, дардкаш меҳрибон опа бўлдилар.

Ажойиб дамларнинг шоҳиди бўлардим. Нега дейсизми? Опам “*қишлоққа бораяпман*”, – десалар, бизнинг уйда байрам бошланар эди. Шоира келаяпти деган хабарни эшитган оғайнилар, амакилар бари-бари

бирин-кетин уйимизга кириб келаварди. Эсимда ҳовлимизнинг бир томонидан раҳматли ҳожи бобом таёқларини тақиллатиб: “қани Шоира келдим”, – деб сўрардилар уйга кирар кирмас. Агар “ҳали келганлари йўқ”, – десам, “телефон қил қаерга етди, қачон келади?”, – деб қайта-қайта сўрайверардилар. Ҳовлининг иккинчи томонидан яна бир амакимиз Яраш акам томоқларини қоқиб битта косага “Шоира яхши кўрадиган мешнинг чакиси бу” деб кўтариб келардилар. Бир-бири билан қувлашаётган болалардек бирин-кетин янгаларимиз, момоларимиз амакиларимиз кириб келарди. Барчамиз бирга катта уйни тўлдириб кутиб ўтирардик. Қувончи ичига сиғмаган онам шошиб қолардилар. Опам яхши кўрган тансиқ таомлардан пишириш тараддудига тушардилар. Ҳаммасидан ҳам дадам индамас, ҳаяжонини билдирмас, товлари йўқ бўлса ҳам, опам келганларида жонлари оғриганини сездирмас, ўринларидан туриб “қандай келдинг, йўлда қийналмадингми, чарчаб қолмадингми?”, – деб ўзларини тетик тутардилар. Чунки опамни хавотирга кўйишни ўзларига эп билмас, уринтириб кўйишни хоҳламас эдилар. Ота-онам “менинг қизим катта олима бўлди”, – деб давраларда ғурурланиб юрардилар. “Шоира Дониёрова” деб эшитганлар “бу Латипов Овот аканинг фарзанди, бизнинг маҳалладан чиққан”, – деб ҳаттоки маҳалладошлар ҳам ғурур билан гапирарди. Опамнинг қишлоққа келишларини ҳамма эшитар, лекин биз опамникига борсак, билдирмай кутилмаганда боришга ҳаракат қилардик. Мабодо опам билиб қолсалар қувонганлариданми, хавотир олганлариданми тинимсиз телефон қилиб “ким билан келаяпсан? Қачон йўлга чиқдинг? Қаерга етдинг? Йўлда эҳтиёт бўл, машинани тезлигини оширма. Шошилмасдан кел”, – деб безовта бўлаверар эдилар. Биз эса опамни кўришга ошиқар эдик. Йўл-йўлакай Самарқандан совға-салом, қишлоқдан олган узум, меваларни олиб машинани тўлдириб ўзларига кичкина бўлса ҳам “бу бизни ойлигимиздан сизга кийиб юринг, – деб кўйлак ёки шарфми, пайпоқми олиб борар эдик. Опам бўлса “Оббо” нимага бунча нарса кўтариб юрибсан, буларни ким ейди шунча нарса бўлса уйда”, – деб гапирардилар. “Бу сизга деҳқончиликдан илиниб олиб келаяпмиз”, – деб жавоб қайтарардик. “Совганинг катта кичиги бўлмайди” деганлари ростда, опам олиб борган совғамизни кийсалар ўзларига ярашиб турарди. “Сен мени ўлчамимни, буни менга ёқишини қандай биласан”, – деб қайта-қайта сўрардилар. Ёш боладек қувонардилар. Мен бўлса опажонимнинг қувончини кўриб “сизнинг аксингиз қалбимда-ку меҳрибоним шунга қараб олаверамизда”, – деб кўярдим. Хурсанд бўлиб кўлларини дуога очиб “мени пешонамга учта забардаст мард, жасур, жонкуяр укаларим бор. Мен сизлар билан фахрланаман”, – деб дуолар қилардилар. “Бизнинг бу қилганларимиз сизнинг бир марта қилган ёрдамларингиз олдида денгиздан томчику”, – деб суҳбатлашиб ўтириб, вақт ўтиб кетгани билмай қолардик. Кеч тушиб қолганда “биз уйга борайлик, эртага ҳаммамиз ишга чиқамиз”, – деб хайрлашсак, кулиб думоқлари чоғ бўлиб, йўлда эҳтиёт бўлишимни етиб боргач, телефон қилишимни кутиб ухламай кутардилар. “Биз етиб келдик”, –

десак, “онам йўлда чарчамадими?”, – деб телефонда қайта-қайта сўраб кейин хайрлашардилар.

Бундан икки йил муқаддам опамни хавотирга қўймаслик учун ва кутилмаганда хурсанд қилишни ўйлаб 8-март Хотин-қизлар байрами билан табриклар телефон ҳам қилмасдан байрам ўтгач бир кундан кейин опамникига бордик. Жиззахга етгач бозордан катта табиий гул олдик. Гулни номи “доллар” экан. Биз сизга доллар олиб келдик деб ўзлари ишлайдиган ишхоналарига олиб бордик. Опам эса бизни кўриб хурсанд бўлиб кетганларидан шошиб қолдилар. “Нега кеча келмадинг? Телефон ҳам қилмадинг?”, –деб эркаланиб сўраб қолдилар. “Эҳ, она сизга қанақа совға олсам”, – деб уч кундан буён совға танлаймиз. “Охири бозордан гулданда гўзал опамга гул олдим”, – дедим. “Бу гулни номи доллар экан”, – дедим. “Ҳа доллар гулингни долларлари қани? “Мана очилиб турган гуллари доллар экан”, – дедим. Шу гуллардек очилиб, гўзал бўлиб юришларини тиладим. Ҳали ҳануз ёдимда опамнинг хурсандлигидан порлаган кўзлари. Афсуски, гулданда гўзалим, гул каби очилди-ю, ўз баҳорини эрта тарк этди. Гуллар ҳар баҳор очилар яна, соғинган баҳорини қайта кўришга муяссар бўлар. Менинг гулим, меҳрибоним сийрати эса фақат суратларда, ёзган қўлёмалари-ю, китобларида қолди. Шундай дамларда гул бўлгинг келиб кетади, чунки гулларнинг умри қисқа, аммо, қайта туғилиш имкони мавжуд. Инсониятга бундай имкон берилмаган.

Шуни айта оламанки, Инсон зоти борки бу ҳаётга меҳмон бўлиб келар экан, ва Аллоҳ берган умрни яшаб, яна бу дунёни тарк этар экан. Шундай одамлар борки, узоқ умр кўради, аммо на ўрни бор, на номи ёдда қолади. Аллоҳга шукрки, опам қисқа умр кўрса ҳам ўз ўрни, ўз мавқеиёга эга бўлган ажойиб инсон, меҳрибон, энг яхши дўст. Илмли маърифатли опажоним, калбларимизда мангу яшайсиз. Сиз бизнинг оиламизнинг ғурури эдингиз!

ЎЧМАС ХОТИРАЛАР

*Хурсандовна Муслима Бахтиёр қизи,
Ургут муман 38- мактаб ўқитувчиси,
жияни*

Яқин кишингни ўзингдек яхши кўр, икки яқин кишингни эса ўзингдан ҳам кўпроқ яхши кўр.

(Лев Толстой)

Ҳар биримизнинг ҳаётимизда қандайдир бир ажойиб мазмунга бой воқеалар, қандайдир ўчмас хотиралар бўлади. Инсон қанча муаммоси ташвиши бўлмасин бу инсон хотирасига муҳрланиб қолади. Баъзилари ҳаёт ташвишлари билан бўлиб эсимиздан чиқиши мумкин, аммо, ташвишлар ҳам ўчира олмайдиган хотиралар бўларкан. Ана шундай ўчмас хотиралардан

бири бу мен учун ўчмас юлдузим бўлган меҳрибоним, аммажоним Шоира Дониярова эди.

Мен бу инсон билан бирга узоқ вақт бирга яшадим. 2013-йил коллежни битириб ўқишга тайёрланиш учун Жиззахга келдим. 2013 йилдан 2018 йилгача 5 йил бирга яшадим. Тайёрланиб ўқишга ҳам киришимда аммажонимни ҳиссаси катта бўлди. Эрталаб институтга ўзлари матизлари билан олиб борар, қайтишда ҳам ўзлари билан олиб қайтар, камига тайёрлов пулларини ҳам ўзлари тўлар эдилар. Одатда дарсим 14:50 да тугар, ўша вақтга телефон қилиб “чиқ кетдик”, – дердилар. Агар “бироз кейинроқ бораман ишим, бор, кружоким бор”, – десам. “Чиқ уйда қиласан”, – дердилар. Мени еру кўкка ишонмас “Жиззахни кўп жойларини унчалик билмайсан, хавотир оламан”, – дер эдилар. Ва доим бир сўзни “Сен учун мен жавобгарман, калта киймайсан, қош кўзингни бўямайсан, бунинг учун сени институтдан ҳеч ким ҳайдалмайди”, – дер эдилар. Аммажоним қанчалар важоҳатли, қаттиққўл бўлсалар ҳам, шунчалар меҳрли ҳам бўлардилар. Буни биргина уларни, “отанг жўжа бирдек жон, ўзи ўқитувчи бўлса, қайси бирингга бўлсин, ўзим ўқиш шартнома пулларини тўлайман, уйдагиларни безовта қилма”, – деб шартнома пулларимни доим тўлаб берар эдилар. Камига бирга бозорларга борар эдик. Улар менга керакли кийим бошларни сайлаб олиб берар эдилар. Уйда “нима овқат қилай”, – десам. “Қатикли ош ёки чучвара қил”, – дердилар. Чунки қатикли ошни яхши кўрардилар.

Аммажоним мағрур эдилар, бировга бош эгишни хохламас эдилар. “Сессиямда битта ўқитувчи билан гаплашиб айтинг баҳоларимни қўйиб берсин”, – десам. “Йўқ мен гаплашмайман. Ўзинг ҳал қилавер, биз бир илтимос қилсак менга ўн илтимос қилиб қайтаради”, – дердилар. Аммажоним билан компьютерда ҳам бирга ишлардик, мақолалар, ҳикоялар ёзар эдик. Аммажоним “оббо” деган сўзни кўп ишлатар эдилар. Ҳозир ўзим ҳам шу сўзни кўп ишлатаман. Шу сўзни ишлатсам аммажоним ёдимга тушади. “Аммажоним билан ўтказган кунларимни айтаман”, – десам варақлар ҳам етмайди, вақт ҳам етмайди, кунлар ҳам етмайди. Баъзида жаҳлим чиқиб “нега фақат мени уришасиз, фақат мени ҳеч қаерга юбормайсиз”, – десам. “Сен ўзимники, эркалигимни ҳам, аламимни ҳам, сен кўтарасан, сени эганга топширсам кейин хўжайинлик қилмайман”, – дердилар. Аммажоним бир сўзли, қатъиятли аёл эдилар. Бир нима айтдиларми доим устидан чиқа олар эдилар. 2018 йил битирув кечамиз бўлаяпти. Бориш учун аммажонимдан рухсат сўрасам “нега менадан сўрайсан турмуш ўртоғингдан сўра, рухсат берса боравер”, – деб кулдилар. Мен эса аммажонимдан сўрашга ўрганиб қолган эдим. Аммажоним билан ҳар гал Самарқандга борсак, йўлда кўшиқ қўйиб олардик. Зулайҳо Бойхонованинг кўшиқларини яхши кўрар эдилар. Ўзлари ҳам қўшилишиб айтиб яна ўйнаб ҳам кетаверар эдилар.

Олмаҳон Ҳайитовани “санга ман керак, манга сан керак” деган кўшиғини ҳам яхши кўрар эдилар. Энди ўйлаб қарасам, фарзанд ишқига ёнган аммамга биз, улар бизга жуда керак эканлар. Қани энди бизларга

аммалик эмас, оналик қилган аммажоним бизларнинг камолимизни кўриб, кувнаб, яйраб яшаганларида, менда армон бўлмас эди. Яхши ниятларим бор эди. Фарзандларимни тўйида сарпо кийгазиб (гарчанд улар бунга мухтож бўлмасларда), кўнгилларини кўтараман. *“Бу сизнинг набирангиз, тилак айтинг”* – деб сўзлар бераман деган эдим. *“Нимага дейсизми?”* Ўқишим тугамай турмушга чиқиб, болали бўлдим. Ишдан ҳориб чарчаб келган аммажоним болани бағриларига босиб суюб ўзлари қарар эдилар. *“Дарс қилиб боланг эсдан чиқмасин, бунинг ҳаққини унутма”*, –деб мени қойиб берар эдилар. Чақалоғим кечалари безовта бўлиб йиғласа, ширин уйкуларини бузиб, олдимга келар, мен билан баравар болага баъзан тонггача қараб чиқар эдилар. Аммажон, қанчалар қалбингиз пок меҳрибон она экансиз. Буни сўз билан таърифлаш қийин. Сиз нафақат менга, Сарвига ҳам шундай меҳр кўрсата олдингиз. Бугун иккаламиз олий маълумотли ўқитувчи эканмиз, бунга сизнинг меҳнатингиз бисёр кўп. Агар сиз бўлмаганингизда бизни ҳам моддий, ҳам маънавий қўллаб-қувватлаганингизда биз бугун шу даражага, эҳтимол, етмас эдик. Бунинг учун сиздан тоабат миннатдоримиз! Том маънода сиз бизга меҳрибон **ОНА** бўлдингиз!

Сизни қилган эзгу-савоб ишларингизни санаб адоғига етиб бўлмайди. Укам Валижон учун қилган охирги яхшилингиз барчамизга бир умрга ибрат бўлади деб ўйлайман. Уни балли озроқ пастлиги туфайли 10 барабар шартнома орқали институтга кириб ўқиши мумкин эди. Ҳаммамиз ўйда буни ўзи бўлмаслигини яхши билар эдик. Сиз эса ҳеч иккиланмай бор йўғингизни бир жойга жамлаб, уни шартнома пулини тўлаб бердингиз. Ҳаммамиз сиздан қанчалик мамнун эканимизни, сиз биз учун нажот фариштаси эканлигингизни яхши биламиз. Ва Аллоҳдан бизга ва ўзгаларга қилган барча савоб ишларингиз бошингизга дурру соябон бўлишини бир фарзандгиздек ўтиниб сўраймиз. Зеро, *“фарзандлар дуоси ижобат бўлади”*, – дейишади доно халқимиз.

Аммажон сиз Ҳажларга бора олмадингиз, лекин ишониб айтаманки, сиз бир бора эмас, ўн бора, юз бора ҳажга борган инсонни савобини олдингиз.

2021 йил 29 декабрь киш кунлари эди. Аммажонимни тоби қочиб, касалхонага тушганлар. Шунчалар сабрли, шунчалар бардошли эканларки, *“яқинларимни оромини бузмай, мени эшитиб, безовта бўлишмасин”*, –деб айтишни истамаганлар. Ҳали ҳам эсимда 1-2-3-январь кунлари телефон қилдим. Телефонни кўтармадилар. *“Мендан хафамикан?”*, –деб ўйладим. Кейин ўзлари телефон қилиб қолдилар. Аммажон *“мендан хафамисиз? Нега телефонни кўтармаябсиз? Тушимга кирибсиз”*, – десам. Кулиб *“нима қилибман”*, – дедилар. Мен ҳам *“хафа турган эмишсиз, қовоғингизни уйиб турган эмишсиз”*, – дедим. Шунда ҳам дардларини билдирмай кулдилар. Кейин эса *“ҳа мен касалхонадаман. Эртага мени операция қилишади”*, – дедилар. Мен ажабланиб *“қанақа операция?”*, – дедим. *“Юрак операцияси”*, – дедилар. Шу пайт эгим жунжикиб кетди. *“Сиз буни кўтара оласизми? Керакмас, дорингизни ичиб юраверинг”*, – дедим. *“Ё мен кўтараман. Ҳали*

қўрмагандек бўлиб кетаман. Ўзим даданларга телефон қилиб айтаман. Сен айтиб қўйма”, – дедилар. Телефон ўчди. Нима қиларимни билмайман, ўйландим. Охири кеч соат 20:00 ларда атрофида уйга телефон қилдимда, аямга айтдим. Улар шу кун окшом йўлга чиқишган. Эртаси куни кун қандай ўтганини билмадим, хаёлим аммажонимда эди. “Нима бўлади? Қандай бўлади? –деб ўйлардим. Кейин “операция яхши ўтди, бир икки кунда палатага олишар экан”, – дейишди. Мен эса палатага олсалар бораман, – деб ўйладим. Ҳаёт бешавқат, десалар ишонмас эдим, ажал эса сўраб келмайди, – деганлари шу бўлса керакда.

2022 йил 15-январь куни эрталаб ғафлат босиб ухлаб ётсам, деразам тагида жарчи азага чақирди. Уйқумдан уйғониб далага югурдим. Жарчидан “ким” деб сўрасам, “қизим сабрли бўлинглар, аммангни бериб қўйдик”, – деди. Жойимда тошдек қотиб қолдим, ишонгим келмади. Уйга телефон қилиб сўрасам “ҳа, шундай бўлиб қолди”, – дейишди. Юрагим бир узилгандек бўлди. Суянч тоғим, дардкашим, маслаҳатгўйим, узоқда бўлса ҳам ҳар икки кунда телефон қилиб сўрайдиган меҳрибоним, бу ёруғ дунёни эрта тарк этди. Оиламизда ҳамманинг ичи ёнди, аламдан юраги тирналди. Сиз биз учун Она каби қадрли баланд инсон эдингиз. Энажонимни юраги ёмон ёнди... Лекин бугун сиздек оқила, меҳрибон, танти, саховатпеша, олима, чин маънодаги комил инсонни дунёга келтиргани учун улардан, бизнинг сулоладан бўлганлигингиз учун СИЗДАН бир умрга миннатдормиз, АММАЖОН – ОНАМ!!!

*Секин маюс қараб қолдим изингизга,
Шошқин шамолдайин кўзингизга.
Ахтариб излаб қолдим йўлингизга,
Сизни суйган дилим йиғлар йўгингизга.
Сизни суйган юрак сизсиз йиғлади,
Меҳрингизни қўмсаб қалбим тиглади.
Аммажоним – ОНАМ қайда, дея бўзлади,
Макон сизга Жаннатлардан сўради.*

Жаннатларга муносиб АММАЖОН – ОНАМ!!!

ДУНЁНИ ҚУЧОҚЛА ДЕСАЛАР БОРИБ ОНАМНИ ҚУЧОҚЛАБ ОЛАРДИМ

*Сатторов Шохрух Фулом ўгли,
Жиззах вилояти метприсавител менежери,
фарзанди*

*“Онангизнинг хизматларини ганимат билинг, чунки жаннат унинг оёғи
остидадир!”*

(Имом Насайй ва Имом Ҳоким ривоятлари)

2022 йил 15 январь. Бугун ортимдан улкан тоғ қулаб тушди ва мен бебаҳо онам меҳридан жудо бўлдим. Кўзимда ёш, юрагимда оғриқ. Бу таърифлаб бўлмайдиган оғриқни сўз билан ифодалай олмайман... Карахтман, ҳаммаси тушга ўхшайди. Ҳозир уйғониб кетаман. Онам мени бағрига босиб эркалайди, шикаста кўнглим фақат шуни истайди. Қани энди шундай бўлиб қолса, ҳаммаси тушга айланиб қолса-ю онам яна ёнимда бўлиб қолса. Чунки менинг онамдек она йўқ. Қўрқмай, иккиланмай айта оламанки ҳақиқий Оналарни меҳрини кўрмоқчи бўлсангиз, менинг Онам меҳрида кўринг.

Ўз онамдан узр сўраган ҳолда, Онажоним Шоира Дониярова ҳақида кўнглимдаги борини тўкиб соламан. Шунда ҳам уларни менга берган меҳрини заррасини қайтара оламанми? Йўқ, йўқ, ҳеч қачон қайтара олмасам керак. Нега ундай дейсизми? Бировни боласини олиб, бола қилиш осон эмас, Уни инжикликларини кўтариш, ўжарликларига вазминлик билан чидай олиш, ёшлик ўрликларига, шўхликларига сабр-матонат билан чидаш нақадар оғир.

Мен буларни барчасини сизни йўқотганимда, сиздан ажралиб қолганимда билдим. Билдиму минг дард ичимда. Ўшанда нимага қадрингизга етмадим. Кўчада ўртоқларим билан кечга қолиб, уйга кеч келганимда, мени кутиб, эшик қараб ўтиришларингизга, жавобан *“ухласангиз бўлмайди? Нима мен ёш бола эдимми?”* – деганларимга бугун жуда афсусдаман. Энди ўйласам, мен сиз учун ҳамма нарсдан азиз бўлган эканман. Оналик меҳрингиз, тафтингиз, ҳароратингизни ҳозир қанчалик кўмсаётганим, бир ўзимга аён.

2020 йил “Ковид”дан кейин анча вақт ўзимга кела олмадим, ҳатто сочларим ҳам тўкила бошлади. Сиз эса ташвишга туша бошладингиз. Ўшанда ўзингиз ҳам энди касалликдан турган, дармонингиз унчалар ҳам йўқ эди. Шунда ҳам мен учун қайғуриб, сочларини таги билан ўзингиз машинкада олиб ташладингиз. Ҳар хил мой суриб парваришиладингиз. Юзларимни силаб, узоқ-узоқ тикилиб ўтирар эдингиз. Мен гапирсам диққат билан тинглашни, сокинлик билан насиҳат қилиб, ўқишим, ўз устимда ишлашим кераклигини мулойимлик билан эринмай тушинтирар эдингиз.

Биз учун меҳр билан тайёрлаган таомларингиз, ишдан келгунимча таомга қўл узатмай кутиб ўтиришларингиз, бугун кўз ўнгимдан бир зум бўлсада кетмаяпти. Дам-бадам телефон қилиб қаерда эканлигимни

сўрашларингиз, ўшанда малол келгани учун ҳозир ўзимдан ўзим уялиб кетаяпман. Сиз мени гарчанд тўққиз ой бағрингизда кўтариб, дунёга келтирмаган бўлсангиз ҳам, том маънода туққан онадек меҳрибон **ОНА** бўла билдингиз.

Қанча-қанча орзуларингиз бор эди. “Тўй қиламан, келин оламан, набира суюман”, – деган. Тинмай меҳнат қилдингиз уйни уй, жойни жой бўлишига тиш тирноғингиз билан ҳаракат қилдингиз. Бугун сиздан обод бўлган, лекин сизсиз ҳувиллаган уй қолди.

Оҳ, **ОНАМ**, сизнинг ширин табассум, меҳрли кўзларингиз, меҳрли юрагингиз, айниқса, “*болам*” дейишингиз учун бугун дунёларни берар эдим. Аллоҳдан фақат битта нарсани ўтиниб сўрайман, сизни ўзингиз, меҳрингиз каби жаннатни энг гўзал масканларига бўлишингизни амр этсин. ***Охиратингиз обод, руҳингиз шод бўлсин. Мен ўгилингизни дуолари сизга кўш қанот бўлсин, ОНАЖОНИМ!!!***

ОНАЖОНИМГА АЙТАР СЎЗИМ!!!

*Онажонимга айтар сўзим, айта олмаяпман,
Бўғзимни гам-алам куйдирар, ёниб кетаяпман.
Чарчоқ кўзларимни уйқуга юма олмаяпман,
Тиргак бўлган Онам қайдасиз, топа олмаяпман.*

*Меҳрингиз ўртайди, кўнгул бўзлайди,
Тонглар отмас, тун бағрида тилка бағрим.
Онажоним босган изларингиз унсиз йиғлайди,
Иссиқ бағирла тафтингни истайди кўнглим.*

*Мен, шоир эмасман, сиз учун шеърлар ёза олсам,
Расмингиз чиза олмай қалтираб, ёнаман ўзим,
Кулиб турган юзларингиз, энди кўрмайди кўзим,
Болам, дея суйган сўзларингиз қайтадан топаман.*

*Айтинг, онажон орзуларингиз, тинглайман ўзим,
Ҳаммасини руёбга чиқариб, бўлай, Сизга муносиб.
Онажоним эдингиз, тоғим ҳам, меҳрибон боғим,
Гуллатай боғингиз, яшинасин, умидли армонли кўзим.*

Жойингиз жаннатда бўлсин, илоҳим, ўзимни ОНАМ!!!

ИШОНГАНИМ, СУЯНГАНИМ АММАЖОНИМ!

*Хурсандов Вали Бахтиёр ўгли
Жиззах шаҳар ички ишлар бошқармаси
ташкилий бўлим Канцелярия бошлиғи, (жияни)*

*Баъзан узоқлашмоқ керак, яқинлашмоқ учун. Баъзан эсламоқ керак,
эсланмоқ учун. Баъзан йиғламоқ керак, очилмоқ учун. Баъзан сукут яхшидир,
тингламоқ учун.*

(Шамси Табризий)

*Дардларимни аритгувчи меҳрибоним,
Ҳар бир ишда йўл бошловчи, аммажоним.
Суюнганим, ишонганим, беозорим,
Бир сўз демай эрта сўнган, аммажоним.*

*Келажакда яхши инсон бўл, дердингиз,
Ҳар дам фақат менинг ғамим ер эдингиз.
Тўйинг кўрай, бахтинг кўрай, жоним, дебон,
Шошқалогим, сизсизликни раво билдингиз.*

*Не иш қилсанг, хабардор эт мени, деган,
Ҳаётимда, ишимда ҳам устоз бўлган.
Қалбга армон чирогини ёқдингиз-ку,
Нечун биздан яширдингиз дардингизни?.*

*Орзулари олам-олам, аммажоним,
Рухингизни шод қилмоққа шайман доим.
Сиз устаган инсон бўлай бу дунёда,
Самолардан қўллаб турунг, аммажоним.*

*Соғинаман айрилиқдан қалбим ёнар,
Суратларда муҳрланган сийратингиз.
Йўқлигингизга дош бера олмай юрак ёнар,
Жаннатларда бўлсин энди маконингиз.*

МУНДАРИЖА

ШОИРА ДОНИЯРОВА

ЎЗБЕКИСТОНЛИК ОЛИМЛАР ЭЪТИРОФ ВА ЭЪТИРОМИДА

1. **Наим Каримов.** Дилбар инсон ва олима 3
2. **Шоира Ахмедова.** Адабиётшунос Шоира Дониярова шахси ва илмий олами ҳақида 5
3. **Қурдош Қаҳрамонов.** Истеъдодли олима, самимий дўст 8
4. **Умрзоқ Жуманазаров.** Хотира муқаддас –умр адабий 11
5. **Исомиддин Ёрматов.** Солиҳа олима 15
6. **Хотам Умуров., Гўзал Умунова.** Марҳамат тўла бир қалб 17
7. **Салимахон Мирзаева.** Порлоқ бир юлдуз сўнди... 18
8. **Зулфия Пардаева.** Аёл 20
9. **Жумагул Суванова.** Умр сарҳадлари 23
10. **Усмон Кобилов.** Олима ҳаётининг мазмуни ёхуд илмга фидойлик йўли 27
11. **Жалолиддин Жўраев.** Яхши олима ва фозила инсон 30
12. **Шоҳсанам Давронова.** Ўзбек насрининг зукко тадқиқотчиси 32
13. **Санобар Тўлаганова.** Синовга матонат, имтиҳонга сабр 34
14. **Гулжаҳон Жуманазарова.** Меҳрибон опа эди... 37
15. **Шахло Ботирова.** Муҳаббат меваси 38
16. **Обиджон Каримов.** Зукко ва тиришқоқ олимани эслаб... 39
17. **Шойим Бўтаев.** Унинг маҳзун нигоҳи 43
18. **Мухайёхон Ҳамидова.** Иродаси метин олима 46
19. **Азимидин Насиров.** Фидойлик ва инсонийлик соҳиби эди 48
20. **Марҳабо Қўчқорова.** Мен билган ва таниган Шоира опам... 50
21. **Мадина Матяқубова.** Гўзал хотиралар... 55
22. **Тозагул Матёқубова.** Шукур Холмирзаев ҳикояларининг моҳир тадқиқотчиси 57
23. **Гулноз Сатторова.** Дийдор қиёматга қолди 60
24. **Гулчехра Қўйлиева.** Устоз Шоира Донияровани эслаб... 62
25. **Дилором Ходжиметова.** Сени эслаб... 64
26. **Зиятой Абдувалиева.** Аёл, оила ва жамиятнинг бевосита боғлиқлиги 65
27. **Юлдуз Каримова.** Сен ҚАДР кўшигин куйлаб кезасан... (Хотира шеъри). 68
28. **Сунатулла Сойилов.** Сабрда, матонатда тенгсиз журъатли аёл 69
29. **Нодира Соатова.** Энди кўркмай ўлсам бўлади... 70
30. **Сурайё Эшонқулова.** Таскин (эссе) 77
31. **Дилнавоз Салимова.** Қалби гулдек гўзал устозим, дилкаш опам 81
32. **Зухра Мамадалиева.** Эҳ, Шоира опам-а... 87
33. **Муродулла Жўраев.** Яхшилар ёди... 89

34.	Эшбоева Феруза. Менинг Шоира опам	91
35.	Латофат Ибрагимова. Мен билган ва билмаган олима аёл	92
36.	Соҳиб Бойсинов. Умр ибрати	93
37.	Сурайё Дўстова. Инсонийлик мужассам олима	95
38.	Акрам Маҳамматов. Адабиёт илмининг маликаси	97

ЖОНКУЯР УСТОЗ ВА ФИДОЙИ ИНСОН ШОГИРДЛАРИ ВА ЯҚИНЛАРИ ЭЪЗОЗИДА

39.	Паризод Туропова. “Устозим”гина эмас, онамдек меҳрибоним Онам эдилар	103
40.	Соадат Мамаюсупова. Юксак тафаккур соҳиби ва меҳрибон Устоз	105
41.	Дилдора Ҳакимова. Яхшилар ёди ўчмас бўлади	107
42.	Шохиста Ахмедова. Устозни ёд этиб...	110
43.	Дилноза Артикова. Сизни жуда-жуда яхши кўрардим, УСТОЗ!	112
44.	Гулбахор Қурбонова. Адолатда беназир инсон	113
45.	Ғайрат Исроилов. Қаҳва ичасизми?	116
46.	Соҳиба Хамроева. Сиз ўқинг, илм қилинг!	118
47.	Маъруфжон Абдуғаниев. Ҳурматга муносиб Устоз!!!	119
48.	Санъат Шомуродов. Азиз Устоз, СИЗ доим қалбимиздасиз!!!	121
49.	Севинч Алиева. Жаннат булоқларидан сув ичинг, УСТОЗ!	123
50.	Ўрал Бегалиев. Ҳаётдаги суянчигим, севикли ёрим, умр йўлдошим	127
51.	Фароғат Бегалиева. Овсин эмас, сирдош дардкаш эдилар...	132
52.	Замира Қаюмова. “Эгачимдан қолган эгачи опам” дея суюғувчим синглим	133
53.	Муҳаббат Эргашова. Яхшилар ёди	134
54.	Лобар Рўзиева. Илк учрашув ёхуд ҳаётдаги устозим	136
55.	Алимардон Латипов. Оиламизнинг ғурури, меҳрибоним, ғамхўрим опам	139
56.	Муслима Хурсандовна. Ўчмас хотиралар	141
57.	Шохрух Сатторов. Дунёни кучоқла десалар бориб, ОНАМни кучоқлаб олардим	145
58.	Вали Хурсандов. Ишонганим, суянганим аммажоним!	147

НОМИНГИЗ ҚАЛЪЛАРДА ЯШАЙДИ МАНГУ

ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ ДОКТОРИ, ПРОФЕССОР

ДОНИЯРОВА ШОИРА ХУРСАНДОВНА

таваллудининг 55 йиллиги муносабати билан унинг ёрқин хотирасига
бағишланган эъзозлаш мақсадида юзага келган эътироф ва эҳтиром
мақолалар жамланмаси

Мухаррир: С.Хашимов

Мусахҳих: С.Эшонқулова

Саҳифаловчи: И.Жўраев

Нашриёт лицензияси №АИ 242, 04.07.2013 й.

Офсет қоғози. Босишга рухсат этилди 20.04.2022.

Формати 60x84 1/16. Гарнитура «Times New Roman».

Босма табоқ 9.0 Адади 100. нусха. Буюртма №12.

«VNESHINVESTPROM»

масъулияти чекланган жамияти.

100011, Тошкент шаҳри, Навоий кўчаси, 30.

Тел./факс:(+99871) 244-75-75